

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧૫૦/-

વર્ષ : ૪૩મું
સપ્ટેમ્બર - ૨૦૧૮
અંક : ૪૮૪

મંગલ મંદિર • સપ્ટેમ્બર-૨૦૧૮ • ૧
(કુલ પાના : ૮૦)

મંગલ મંદિર

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદનું માસિક મુખપત્ર

મિંદ્યામી

દુક્કડમ્

Happy
Jannashtami

ક્ષમા વિરસ્ય ભૂષણમ્
સ્વામેની સર્વે જીવા
સર્વવે જીવા સ્વમંતૂ મે,
મિતતી મે સર્વે ભૂણ્ણુ
વેરં મજૂહા ન કોણૈ

: મુખ્ય કાર્યાલય :

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ

માતુશ્રી સાકરબહેન રવજી મોરારજી લાલન (કોડાય-સુપ્રીમવાલા)

શ્રી કચ્છી જૈન ભવન

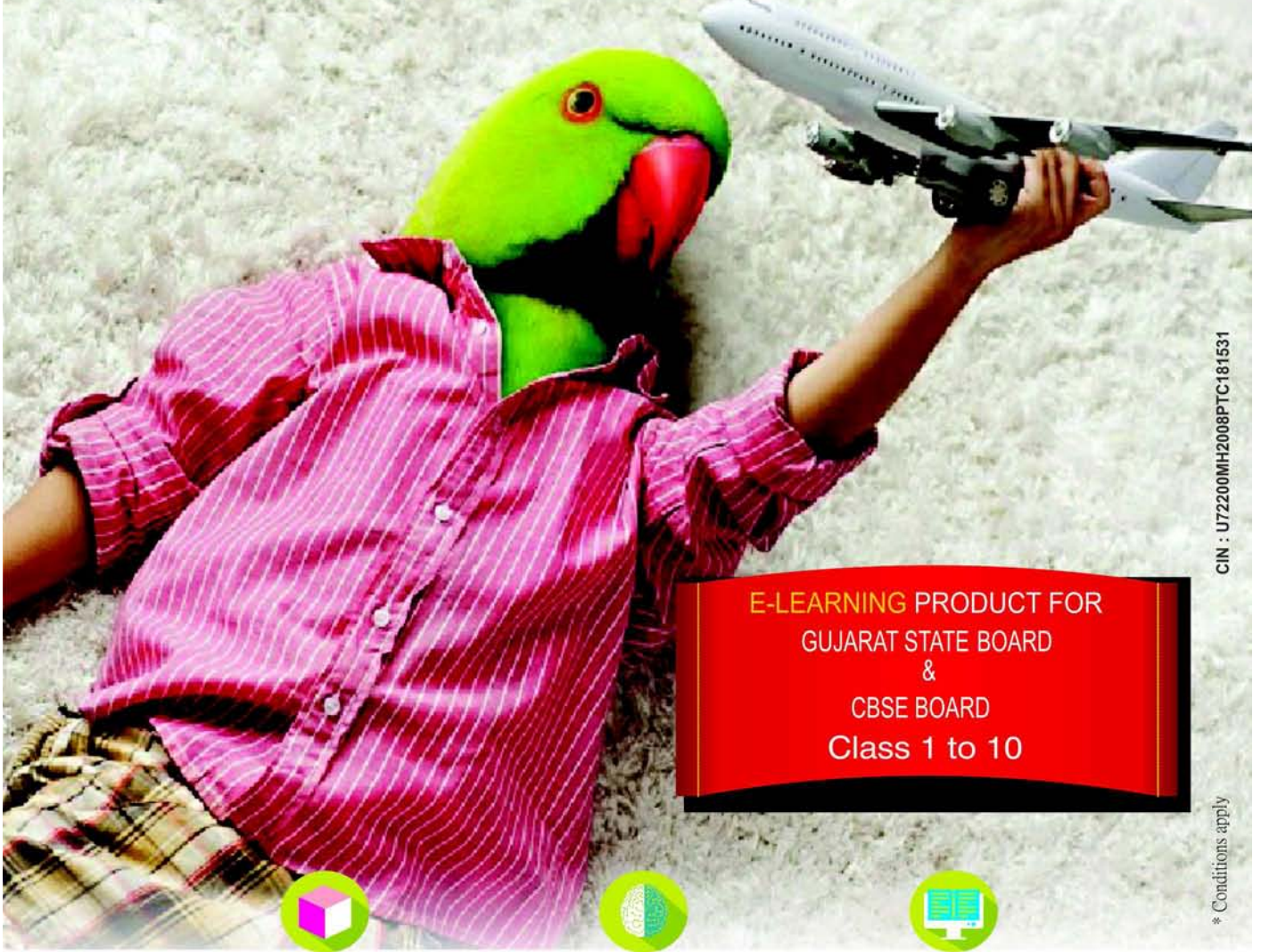
૪૩-૪૪, બ્રાહ્મણ મિત્રમંડળ સોસાયટી, પાલડી, એલિસબ્રીજ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૬

ફોન : (079) 2657 8892, 2658 1501, 2657 9469 ફેક્સ : (079) 2658 2060

Email : kjsmangalmandir@gmail.com • website : www.kuthijainahd.org

A initiative

"KIDS ALWAYS WANTED TO BECOME PILOTS, NEVER PARROTS"

CIN : U72200MH2008PTC181531

* Conditions apply

**E-LEARNING PRODUCT FOR
GUJARAT STATE BOARD
&
CBSE BOARD
Class 1 to 10**

Syllabus based Content
in 2D & 3D animation
for each chapter

Artificial intelligence
based Assessment
Software

Detailed based
Analytics Report

Available : Online / Offline
Pendrive for video
SD card for android

Stop mugging, start learning

TOP Scorer App

24 x 7 Usage on TOPScorer App

Toll Free Number:
1800 266 6676

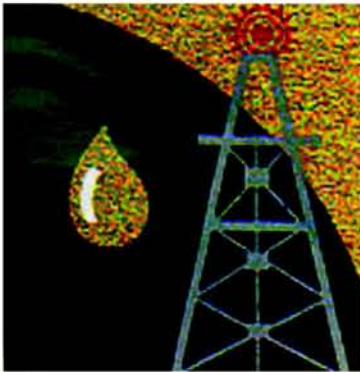
  www.facebook.com/topscorer.com

Available on HIRE

- Gas Engine Driven Generators
Range : 50 KVA to 10 Mega Watts
- Gas Engine Driven Gas Compressors
Range : 10 HP to 8000 HP
- Oil & Gas Processing Equipments Readily Available
- Work Over Rig 100 Ton, 50 Ton & 30 Ton Capacity
- 120 kg/cm² Air Compressors

We Provide

- Complete equipment Readily Available
- Spare Parts
- Operation & Maintenance
- Engineering Consultancy

Corporate Office :

Deep Industries Limited

6th Floor, N.G. Tower, Opp. Fun Republic Cinema,
S.G. Highway, Ahmedabad - 380 015.
Tel # 91-79-26862076/78
Fax # 91-79-26862077

Registered Office :

Deep Industries Limited

Opp. Suryanarayan Bunglows,
State Highway, Motera,
Dist. Gandhinagar.
Phone # 91-79-27571128
Fax # 91-79-27502464
Email info@deepindustries.com

AN ISO 9001 - 2000 COMPANY

આપના ગૃહપુસ્તકાલય માટે વિવિધ ઈનામવિજેતા પુસ્તકો

નવલકથા

અકૂપાર	ધ્રુવ ભટ્ટ	250
એક ડાળ મીઠી	ધીરુબહેન પટેલ	250
છાવણી	ધીરેન્દ્ર મહેતા	150
રાજગદી	રામચંદ્ર પટેલ	200
ભીતર પ્રગટ્યા દીવા	બકુલ દવે	200
વડમામી	અમૃત કે. બારોટ	125
મૂળિયાં અને પાંખો	રેમંડ આર. પરમાર	150
ટ્રેન ટુ પાકિસ્તાન		

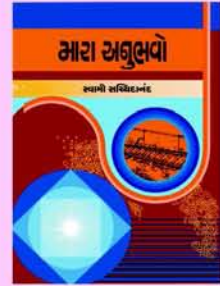
ખુશવંતસિંહ, અનુ. જય મકવાણા 350

નવલિકાસંગ્રહો

અસારે ખલુ સંસારે	વિજય શાસ્ત્રી	35
હારોહાર	ઊજમશી પરમાર	170
ખાલી ફેમ	કંદર્પ ર. દેસાઈ	110
વ્હાઈટ હોર્સ	સુધીર દલાલ	90
હું મજાની ખિસકોલી	સ્મિતા ભાગવત	110
ફરી પાછા પૃથ્વી પર	પ્રાગજીભાઈ ભાંભી	100
અંતિમ ગાન	અનુ. અનિલા દલાલ	170
શ્રેષ્ઠ ઉડિયા વાર્તાઓ	અનુ. રેણુકા સોની	100

લેખસંગ્રહો

વ્યક્તિઘડતર	ફાધર વાલેસ	100
આવકાર	મોહમ્મદ માંકડ	110
શ્રીકૃષ્ણલીલારહસ્ય	સ્વામી સચ્ચિદાનંદ	200
જિંદગી ના મિલેગી દોબારા	રોહિત શાહ	100
માણસાઈની કેળવણી	મનસુખ સલ્વા	160
સંતાન સ્કૂલમાં અને ઘરમાં	ઉર્મિલા શાહ	160
ગીતા નવનીતમ્	સ્વામી અધ્યાત્માનંદ	125

ઠાસ્યસાહિત્ય

એન્જોયગ્રાફી	રતિલાલ બોરીસાગર	70
ઢાઈ અક્ષર હાસ્યકા	નિરંજન ત્રિવેદી	60
ગાંધીજી, ચેપ્લિન અને હું	જયંતિ પટેલ 'રંગલો'	125
હાસ્યકલરવ	પ્રદ્યુમ્ન આચાર્ય	100
વાચક ક્યાંય નથી ગ્રંથાલયમાં	કિશોર અંધારિયા	125

આત્મકથા/જીવનચરિત્રસાહિત્ય

મારા અનુભવો	સ્વામી સચ્ચિદાનંદ	100
તુલસીક્યારાના દીવા	મનસુખ સલ્વા	130
ધરાનાં ખમીર	શિવદાન ગઢવી	140
જિપ્સીની ડાયરી	કેપ્ટન નરેન્દ્ર	350

બાળ-કિશોર સાહિત્ય

જીવનઘડતરની વાતો (પુ. 4)	ધૂમકેતુ	120
અપંગનાં ઓજસ	કુમારપાળ દેસાઈ	125
અપંગ નહિ અશક્ત (પુ.5)	યશવંત મહેતા	150
મોટા જ્યારે હતા નાના : પુ. 5	યશવંત મહેતા	375
સોનાનો પુડલો	શ્રદ્ધા ત્રિવેદી	60
ગ્રામવિકાસ કથામાળા 1-4	પીતાંબર પટેલ	90
ચંબલના કોતરોમાં	સુભદ્રા ગાંધી	25
શિશુ અભિવાદન ગ્રંથાવલિ પુ. 5કનૈયાલાલ જોશી		200
અંડેરીગંડેરી પુ. 5	રતિલાલ સાં. નાયક	250
દીવાથી પ્રગટે દીવા (બાળનાટકો)	પ્રકાશ લાલા	100
જિજ્ઞાસા અને કૌતુક 1-5	હરસુખ થાનકી	200
જ્ઞાનજિજ્ઞાસા શ્રેણી પુ. 13	રશ્મિન મહેતા	360
ભારતરત્ન વિક્રમ સારાભાઈ	ઉષાબહેન જોશી	70
અમૃતની પરબ 1-5	દેવીબહેન મહેતા	200
બાપુના જીવનમાંથી (પુ. 4)	મનુબહેન ગાંધી	120
કિશોર ચરિત્રમાળા ભા. 1થી 5	અશોક હર્ષ	550

ગૂર્જર
ગ્રંથરત્ન
કાર્યાલય

ગૂર્જર સાહિત્યભવન

રતનપોળનાકા સામે, ગાંધી માર્ગ, અમદાવાદ - 380 001

ફોન : 079-22144663.

e-mail : goorjar@yahoo.com

ગૂર્જર સાહિત્ય પ્રકાશન

102, લેન્ડમાર્ક બિલ્ડિંગ, ઘઈટેનિયમ સિટીસેન્ટર પાસે, સીમા હોલની સામે,

100 ફૂટ રોડ, પ્રહલાદનગર, અમદાવાદ-15 ફોન : 26934340, મો. 9825268759

ઈમેલ : gurjarprakashan@gmail.com

છેલ્લા ૪૨ વર્ષથી દર મહિનાની ૫ તારીખે નિયમિતપણે પોસ્ટ કરવામાં આવતું “શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ”નું મુખપત્ર

“મંગલ મંદિર”

મુખ્ય કાર્યાલય

શ્રી કચ્છી જૈન ભવન,

૪૩-૪૪, શ્રી બ્રાહ્મણ મિત્રમંડળ સોસાયટી,
પાલડી, એલિસબ્રિજ,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૬.

ફોન : (૦૭૯) ૨૬૫૭૮૮૮૨, ૨૬૫૮૧૫૦૧

ફેક્સ : (૦૭૯) ૨૬૫૮૨૦૬૦

ઈ-મેઇલ : kutchijainamd@gmail.com

વેબ-સાઈટ : www.kutchijainahd.org

તંત્રી

પ્રતાપ નારાયણ દંડ

અંકમાં પ્રસિધ્ધ થયેલ લેખો તથા અન્ય વિભાગની માહિતીઓ સાથે તંત્રીમંડળ સહમત છે તેમ માની લેવું જરૂરી નથી. રજૂ થયેલ વિચારો જે તે વ્યક્તિના હોય છે, જેની નોંધ લેવા વિનંતી.

લેખકોને નમ્ર વિનંતી

‘મંગલ મંદિર’માં પ્રગટ કરવા માટે વિપુલ પ્રમાણમાં લેખ સામગ્રી અમને મળતી રહે છે અને એટલે સ્વીકૃત કૃતિઓને પ્રગટ કરવાનું પણ સ્વાભાવિક રીતે વિલંબાય. મંગલ મંદિરના ધોરણને ધ્યાનમાં લઈ, પોતાની રચના મોકલતી વખતે લેખક સ્વવિવેક દાખવે તેવી વિનંતી છે.

એક સાથે એકથી વધુ કૃતિઓ ન મોકલવા વિનંતી.

ભાષાદોષ અને લાંબા લેખો અસ્વીકાર્ય બનશે તેની નોંધ લેવા વિનંતી. લેખમાં એકની એક વાતનું પુનરાવર્તન (રિપિટેશન) ટાળવું જરૂરી છે. કૃતિની હસ્તપ્રત સ્વચ્છ અને સુવાચ્ય હોવી જોઈએ. આશા છે કે, આ બાબતમાં લેખક મિત્રોનો સહકાર અમને મળી રહેશે.

- મુખ્યતંત્રી

અનુક્રમણિકા

તંત્રી લેખ :

- જૈન ધર્મમાં વિશ્વધર્મ બનવાની ક્ષમતા છે ૭
- આગામી કાર્યક્રમોની એક ઝલક ૮

લેખ વિભાગ

કચ્છની રસધાર

- રા’ની રોઝડી દુલેરાય કારાણી ૯

કચ્છી કથા

- પૂંજો શેઠ સ્વામી સચ્ચિદાનંદ ૧૨

ધારાવાહિક નવલકથા

- છોરાંવછોઈ - (૨૩)
લગ્ન વખતે બાળકોની યાદ હંસરાજ સાંખલા ૧૫

કચ્છ વિશેષ

- કચ્છને જાણો અને માણો દિનેશચંદ્ર જગજીવન શાહ (ભુજ) ૧૭

કચ્છી કલા

- બરીના સિણ્ણીયાડો ગામના મડવર્કના નમૂના
‘એમેઝોન’ આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે વેચે છે ૧૮

વાર્તા

- રણ માવજી મહેશ્વરી ૧૯
- એક છેલ્લી વિનંતી અર્જુનસિંહ કે. રાઠિલજી ૨૧
- જિંદગીનો નિચોડ ગુલાબચંદ ડી. સાવલા ૨૩
- કેમ છો માસ્તર સાહેબ? ભાસ્કરભાઈ ભાવસાર ૨૫

પ્રેરક કથા

- પાંપણના પ્રદેશમાં ડૉ. શરદ ઠાકર ૨૭

ચિંતન

- ગુનો અને ગરીબી ડૉ. ગુણવંત શાહ ૨૯
- વૃદ્ધાશ્રમો કેમ વધે છે? રણછોડ શાહ ૩૧
- વરિષ્ઠ નાગરિક : જૂની આંખે નવા તમાશા દિનકર જોષી ૩૩
- અંધારાં ઉલેચવાં શાંતિલાલ ગઢિયા ૩૬
- આ ત્રિશંકુ પરિસ્થિતિમાં તમે હો તો શું કરો?
॥ નૈતિક ધર્મસંકટ ॥ ભરત ‘કુમાર’ પ્રા. ઠાકર ૩૭
- જાગો ભાઈઓ જાગો : સફળ જીવન પ્રાપ્ત કરો મહાવીરસિંહ શેખાવત ૩૮
- યુવાનોને સંદેશ વિજયભાઈ પટેલ ૩૯

મંથન

- ન્યાયિક સક્રિયતા : વાસ્તવિક મૂલ્યાંકન ડૉ. કમલેશ પી. જોશીપુરા ૪૧

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદના
“પદાધિકારીશ્રીઓ”

મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી

શ્રી પ્રતાપ નારાયણ દંડ
ઘર : ૦૭૯- ૨૬૪૦૫૦૪૭ મો. ૯૪૨૬૭ ૨૫૬૧૯

ઉપપ્રમુખ-૧

શ્રી મનુભાઈ ગોવિંદલાલ શાહ
ઘર : ૨૬૪૪ ૬૪૧૩, ઓ. ૨૬૪૦ ૧૧૫૦
મો. ૯૮૨૫૦ ૩૧૫૨૮

ઉપપ્રમુખ-૨

શ્રી શાંતિલાલ મુળજી સાવલા
ઘર : (૦૨૭૧૭) ૨૩૪૪૫૫ મો. ૯૮૨૫૦ ૪૮૬૪૫

માનદ મંત્રી

શ્રી હસમુખ બાબુભાઈ શાહ (ખાંડવાલા)
ઘર : ૨૬૬૦૩૪૫૮, ઓ. : ૨૬૬૦૫૪૫૩
મો. ૯૮૨૫૦ ૪૦૬૬૬

સહમંત્રી

શ્રી પ્રદીપ સૂરજલાલ મહેતા
ઘર : ૨૬૬૧૨૦૮૯
મો. ૯૮૨૫૦ ૬૧૧૬૦

ખજાનચી

શ્રી ચંદ્રકાંત દામજી શાહ
ઘર : ૨૬૬૦૫૨૨૫

સહ ખજાનચી

શ્રી રમણિકલાલ કુંવરજી ગોસર
ઘર : ૨૬૬૫૦૨૯૯, મો. ૯૪૨૮૩ ૫૧૩૭૦

શ્રી કચ્છી વિશ્રામ ગૃહનું સરનામું :

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ
સંચાલિત
શ્રી કચ્છી વિશ્રામ ગૃહ
અરિહંતનગર દેરાસરની સામે,
ગાંધી વિદ્યાલયની ગલીમાં, રચના સ્કૂલની પાછળ,
રાજસ્થાન હોસ્પિટલ પાસે, શાહીબાગ,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૪.
ફોન : ૦૭૯-૨૨૮૮૪૫૪૭

સેવા ભવનનું સરનામું :

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ સંચાલિત
માતૃશ્રી કંકુભેન કાનજીભાઈ રવજી (નાની ખાખરવાલા) સેવા
ભવન, એસ. ટી સ્ટેન્ડ પાસે,
સત્કાર ગેસ્ટ હાઉસની સામે, રૂગનાથપુરા,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૨૨. ફોન : ૦૭૯-૨૫૪૬૧૨૭૦

‘મંગલ મંદિર’ના અંકો સમાજની વેબસાઈટ

www.kutchijainahd.org

ઉપર... ઉપરાંત...

www.hellokutchis.com

ઉપર વાંચી શકાય છે.

સંસાર

- પ્રેમ અને સંકોચ..... જયવદન પટેલ ૪૩

વિવિધા

- એક ગ્લાસ દૂધ!..... સંકલન : અરુણ શાહ ૪૫

સંસ્કૃતિ

- દ્વારકાનાં નવા સંશોધનો..... નરોત્તમ પલાણ ૪૬

ધર્મ સંસ્કાર

- ઘર અને ઘરની નારીને બચાવી લો..... શ્રી ચંદ્રશેખર વિજયજી મહારાજ ૪૮

સમાજ ચિંતન

- સંબંધનું સાફલ્ય..... ઇલા કે. શાહ ૫૦

આરોગ્ય

- માનસિક સ્ટ્રેસની શરીર પર અસર..... ડૉ. મણિલાલ ગડા, ડૉ. દિપ્તી શાહ (ગડા) ૫૨
- ડોક્ટરનો ઈલાજ કરનારા બાળદર્દીઓ..... રથશ મનીઆર ૫૪
- ક્રોધ : નિવારણ..... રોહન પટેલ ૫૬

ઔષધ

- સરગવો..... વૈદ્ય નિપુણ પી. ભુય ૫૭

સંસ્થા પરિચય

- ગુંદાલાનું ‘વડીલ વંદના’ : પરિચય અને અનુભવ..... જેઠાલાલ વી. ગંગર ‘મંગલમ’ ૬૦

નિયમિત વિભાગો

- બાલુરો જ્યું ગાલિયું..... ગુલાબચંદ ધારશી રાંભિયા ૬૨
- Nano Nine શબ્દ રમત-૧૪૪..... સંકલન : રજનીકાંત પારેખ ૬૩
- Nano Nine Sudoko (ક્રમાંક : ૧૧૦૧)..... સંકલન : રજનીકાંત પારેખ ૬૫
- જાણવા જેવું..... સંકલન : રજનીકાંત પારેખ ૬૬
- વલોવતન..... સંકલન : દિનેશચંદ્ર જગજીવન શાહ ૬૮
- સમાજ દર્પણ..... ૬૯
- સંસ્થા સમાચાર..... ૬૯
- ઊડતી નજરે..... ૭૬

તંત્રી લેખ

જૈન ધર્મમાં વિશ્વધર્મ બનવાની ક્ષમતા છે

જગતના ધર્મોમાં સૌથી જૂના અને સૌથી વ્યાપક વિચાર સમૃદ્ધિવાળા બે જ ધર્મ છે : જૈન ધર્મ અને સનાતન હિંદુ ધર્મ. કેટલાક સંશોધકો જૈન ધર્મને સનાતન ધર્મની જ સુધારેલી આવૃત્તિ માને છે. બેઉમાં ઘણું સામ્ય પણ છે. પરંતુ કેટલીક બાબતોમાં જૈન ધર્મ એકદમ અલગ તરી આવે છે. જૈન ધર્મમાં ‘અનેકાન્તવાદ’ — સ્યાદ્વાદનો સિદ્ધાંત છે. ફક્ત આપણે માનીએ એ જ સાચું, એવો દુરાગ્રહ નહીં. સામા માણસની વાત પણ સાચી હોઈ શકે. બધા જ ધર્મ સંપ્રદાય આખરે તો સત્યનો જ પુરસ્કાર કરે છે, નીતિની જ વાત કરે છે. એટલે જૈન ધર્મ તમામનો સ્વીકાર કરે છે. અમે અમારી રીતે સાચા છીએ, પણ તમે પણ તમારી રીતે સાચા હોઈ શકો. જૈન ધર્મમાં અહિંસા અને ક્ષમાનો મહિમા છે. અહિંસાની જેટલી સૂક્ષ્મતાપૂર્વક છણાવટ જૈન ધર્મમાં સાંપડે છે એટલી અન્ય કોઈ જ ધર્મ સંપ્રદાયમાં નથી મળતી. સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ જીવોની આ ધર્મ ખેવના કરે છે. એની ચરમસીમા તો એ છે કે ધર્મચાર્યો અને મુનિઓ પ્રવચન માટે માઈકનો ઉપયોગ નથી કરતા. ટેલિફોન પર વાત કરવાનું ટાળે છે. પંખાનો ઉપયોગ વર્જ્ય ગણે છે. વીજળીક ઉપકરણોથી વેગળા રહે છે. ક્ષમાપના એ પર્યુષણ મહાપર્વનું હાર્દ છે. ‘મિચ્છામિ દુક્કડમ્’ — દુઃખદાયક એવું કંઈ પણ બોલ્યાયાલ્યા હોઈએ તો બહુ જ નમ્રતાપૂર્વક એકમેકની ક્ષમા માગી લેવી. પોતાને દુઃખ પહોંચાડનારને ક્ષમા આપવી અને તે પણ એના પર ઉપકાર કરી રહ્યા છીએ એવા અહેસાસ વગર. ક્ષમા વીરનું ભૂષણ ગણાયેલ છે. કાયર માનવી કોઈને ક્ષમા કરે તો તે એની મજબૂરી છે. ભગવાન મહાવીરે એમને કારમી પીડા પહોંચાડનારા તમામને કરુણાસભર ક્ષમા આપી હતી. એમણે કાનમાં ખીલા ઠોકનારથી લઈ ચંડ કૌશિક નાગ સુધ્યાંને સહજ અને સ્વસ્થ રહી માફ કરી દીધા હતા.

પર્યુષણ પર્વને પર્વાધિરાજ કહી એનું ગૌરવ કરાયું છે તે સર્વથા ઉચિત છે. ચાતુર્માસની મધ્યમાં આવતા આ મહાપર્વ નિમિત્તે જૈન શ્રાવકો અઠ્ઠાઈ તપ કરે છે. સાધુ ભગવંતોનાં ઠેર ઠેર પ્રવચનો યોજાય છે. જૈન ધર્મના સિદ્ધાંતો અને આગમોની ચર્ચા થાય છે. કાળચક્રના ભાગરૂપે ચોમાસાની ઋતુ વિશ્રાંતિની ઋતુ છે, તપની ઋતુ છે. એક રીતે એ ઈશ્વરીય કરુણાની ઋતુ છે. વરસાદ થતાં સૃષ્ટિમાં ચેતનાનો સંચાર થાય છે. ત્યારે લીમાં તૃણાંકુરોને પણ પીડા ન પહોંચે એટલો ખ્યાલ રાખી ચાલવાનું હોય છે. સંતો સ્થિરતા કરે છે અને ધર્મની પ્રભાવના વધારતાં વિદ્વત્તાપૂર્ણ વ્યાખ્યાનો આપે છે.

અહિંસા, ક્ષમા અને અનેકાંતવાદના ત્રિવેણી સંગમ સમો જૈન ધર્મ જગતના અન્ય તમામ ધર્મો કરતાં ચડિયાતો એ કારણસર છે કે તે જીવ માત્રને જીવવાનો અધિકાર આપે છે અને માનવી એના મનુષ્ય જન્મમાં જ ભગવાનનું પદ પામી શકે છે એવી અવધારણા ધરાવે છે. વિશ્વનો બીજો કોઈ ધર્મ મનુષ્યને આ કક્ષાએ ઊંચકી શક્યો નથી.

જૈન ધર્મના સિદ્ધાંત મુજબ પર્વાધિરાજ પર્યુષણ પર્વમાં ધર્મની આરાધના કરીએ તે સાથે જગતના સર્વ જીવોની ખરા અંતઃકરણપૂર્વક ક્ષમા માંગીએ અને ક્ષમા બક્ષીએ.

વિશ્વના સર્વે જીવોને “મિચ્છામિ દુક્કડમ્.”

આગામી કાર્યક્રમોની એક ઝલક....

તારીખ - સમય	સ્થળ	કાર્યક્રમ - આયોજનકર્તા	કાર્યક્રમની વિગત
● રવિવાર, તા. ૨૩-૯-૨૦૧૮ સવારે ૯.૩૦ થી ૧.૦૦	ટાગોર હોલ, પાલડી	શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ	વાર્ષિક સ્નેહ મિલન, ક્ષમાપના તથા સ્વામિવાત્સલ્યનો કાર્યક્રમ
● રવિવાર, તા. ૨૩-૯-૨૦૧૮	ટાગોર હોલ, પાલડી	યુવા વિકાસ સમિતિ અને સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમ સમિતિ	મનોરંજન કાર્યક્રમ.
● રવિવાર, તા. ૨૩-૯-૨૦૧૮	ટાગોર હોલ, પાલડી	મહિલા ઉત્કર્ષ સમિતિ	બહેનો માટે મેમોગ્રાફી ટેસ્ટ રજિસ્ટ્રેશન કેમ્પ.
● સોમવાર, તા. ૧-૧૦-૨૦૧૮થી સોમવાર, તા. ૧૫-૧૦-૨૦૧૮ રોજ સવારે ૬.૩૦થી ૭.૩૦	શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - પાલડી	શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ	વિનામૂલ્યે યોગ શિબિર
● મંગળવાર, તા. ૨-૧૦-૨૦૧૮થી (ત્રણ મહિના માટે)	નવનીત ભવન આવાસ યોજના, બહેરામપુરા, અમદાવાદ	શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ	બહેનો માટે વિનામૂલ્યે સીલાઈ તાલીમ (સર્ટીફિકેટ કોર્સ)
● બુધવાર, તા. ૩-૧૦-૨૦૧૮ ગુરુવાર, તા. ૪-૧૦-૨૦૧૮	બેકર્સ સ્ટુડિયો By હેના શાહ ૫, કેમ્પસ કોર્નર-૧, સેલ્સ ઈન્ડિયાની સામે, પ્રહલાદ નગર.	મહિલા ઉત્કર્ષ સમિતિ	લેટેસ્ટ વાનગીઓનું ડેમોન્સ્ટ્રેશન હેલ્થી બેકિંગ (Healthy Baking) (રજિસ્ટ્રેશન સ્વામિવાત્સલ્યના દિવસે કરાવવું જરૂરી)
● તા. ૧૧-૧૨-૨૦૧૮થી તા. ૨૨-૧૨-૨૦૧૮	શિખરજી, પંચતીર્થા ભાગલપુર, બનારસ	યુવા વિકાસ સમિતિ	સમેત શિખરજીની યાત્રાનું આયોજન.
● દર મહિનાના બીજા રવિવારે સવારે ૯ થી ૧૨	શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - પાલડી	શિક્ષણ તથા સર્વાંગી વિકાસ સમિતિ	કરિયર કાઉન્સેલર પ્રો. જયરાજ પંડ્યા દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને ઉપયોગી કરિયર કાઉન્સેલિંગ

પ્રભુનો પત્ર

પરમકૃપાળુ પરમાત્માએ સ્વર્ગમાંથી સૃષ્ટિ પરનાં માનવને એક પત્ર લખ્યો અને પત્રમાં લખ્યું કે, “હે વહાલા માનવ... તારી દરેકે દરેક હિલચાલ પર મારી નજર છે! હું સદાય તારી સાથે જ હોઉં છું. તારો ધબકાર એ જ હું! તું મને જ્યાં શોધે છે ત્યાં હું નથી. મને દુઃખ તો એ વાતનું છે કે મારો જ સહારો લઈને તે મારા નામનો વ્યાપાર ચાલુ કર્યો. જો કે મેં મારા પ્રચાર માટે કોઈ અધિકૃત એજન્ટ નીમ્યો નથી. તને માફક આવ્યું તેવું મંદિર બનાવીને તે ને મૂર્તિ કે પછી છબીમાં કેદ કરી દીધો. સમગ્ર સૃષ્ટિનું સંચાલન કરતો એવો હું તારા છપ્પનભોગ કરતા વધારે તારી લાગણી, તારો પ્રેમ, સ્નેહ, ભાવનાનો ભૂખ્યો છું! તું જ્યારે પણ મારા મંદિરમાં આવે છે, ત્યારે તું ફક્ત યાચક બનીને જ શા માટે આવે છે! અરે, યાર ક્યારેક તો મને થેંક્યુ બોલ. મેં તને શું નથી આપ્યું? હું તો કણ કણમાં એવમ્ ચૈતન્ય સ્વરૂપ છું. તેમ છતાં હું તને માત્ર મૂર્તિ કે પછી છબીમાં જ કેમ દેખાઉં છું...?? કોઈ વાર-તહેવાર અથવા તો ખાસ તિથિએ તું મને જરૂર યાદ કરે છે, પરંતુ એ સિવાય યાદ ના કરે તો શું હું તારાથી નારાજ થવાનો...??? હરગીઝ નહીં. અરે ગાંડા, મારું કામ તો

તારી રક્ષા કરવાનું છે. કિન્તુ તારા આડંબર, ઢોંગ, અહં, દંભ, ઈર્ષ્યા કે પછી ખોટો દેખાડો મને બિલકુલ પસંદ નથી. મારી ઈચ્છા તો ફક્ત એટલી જ છે કે મેં ઘડેલા આકારમાં ક્યારેય પણ વિકાર ના આવે. જો કે મને તો અફસોસ એ જ વાતનો છે કે મને જ દૂર હડસેલીને તું જ ભગવાન બની બેઠો. અરે મૂર્ખ, તારા કરતા તો યાર પગવાળું મૂંગું પ્રાણી સારું કહેવાય કારણ કે એ બધાને ઉપયોગી તો થાય છે! હે માનવ... ભલે તું બોલતો હોઈશ, કિન્તુ તને તો મારો જરા પણ ડર નથી. એ તો તારા કૂકર્મો જ આપોઆપ ચાડી ખાય છે. નહીં તો તું મારા જ સોગંદ લઈને અનીતિ, ઈર્ષ્યા, બ્રહ્મચાર, કાવાદાવા, પ્રપંચ, અદેખાઈ કરે જ નહીં. કેમ દોસ્ત, બરાબર કે નહીં? માળાના મણકામાં હું તને દેખાઉં છું, તો પછી જીવનમાં ખોટા કાર્યો કરતી વખતે હું કેમ વિસરાઈ જાઉં છું...?? છે આનો જવાબ તારી પાસે? જો સાંભળ, તારે મારા આશિર્વાદ લેવા હોય તો ફક્ત મને રીઝવવાથી નહીં ચાલે, બલકે તારે તારા જીવનમાં સારા કાર્યો કરવા પડશે. મારે તો માત્ર ને માત્ર નરસિંહ મહેતા, તુકારામ, સૂરદાસ, મીરા, પ્રહલાદ ને રાધા જેવા ભાવ જોઈએ છે. નહીં તો મને બીક છે કે મારી નાપસંદગીનું કોઈ પણ કાર્ય તારો વિનાશ કરશે!”

દિનેશકુમાર બગીયા - જૂનાગઢ

રા'ની રોઝડી

કચ્છની રસધાર

દુલેરાય કારાણી

શિયાળે સોરઠ ભલો, ઉનાળે ગુજરાત,
ચોમાસે વાગડ ભલી, કચ્છડો બારે માસ.

આવો કચ્છ પ્રદેશ એની અનેક પ્રકારની વિશિષ્ટતાઓ વડે વિશિષ્ટ સ્વરૂપ ધારણ કરી રહે છે. લાંબા વાંકા તુંબડાના આકારવાળો આ કચ્છડો સાગર અને રણસાગરની બેલડીઓના બંધનમાંથી હવે મુક્ત થયો છે એ એનાં સદ્ભાગ્ય છે. એની દક્ષિણ અને પશ્ચિમ દિશામાં અથાગ અરબી સમુદ્ર ઘૂઘવે છે. પૂર્વ અને ઉત્તરે બિયાબાન રણપ્રદેશ પથરાઈ રહેલ છે. આ રણપ્રદેશ પર જ્યારે પાણી ફરી વળે છે ત્યારે કચ્છ એક બેટ બની જાય છે.

કચ્છની ઉત્તર તરફના રણને ઓળંગતાં થરપારકરનો રેતાળ પ્રદેશ આવે છે. ત્યારબાદ સિંધની શરૂઆત થાય છે. થરપ્રદેશના સોઢા રાજપૂતો એમનાં કદાવર શરીર, ઘાટી દાઢી, શ્વેત વસ્ત્રો અને મોટી ધોળી પાઘડીથી એક વિશિષ્ટ વ્યક્તિત્વ ધારણ કરે છે. આ સોઢા રાણાની કુંવરીઓ કચ્છના જાડેજા કુમારો સાથે લગ્નગ્રંથિથી જોડાય છે.

આજથી એક હજાર વર્ષ પહેલાં જ્યારે કચ્છ - કેરાકોટમાં કચ્છના પ્રતાપી રાજવી લાખા ફુલાણીનો અમલ હતો ત્યારે થરપારકરના રાજનગર અમરકોટની રાજગાદી પર રાણો ચાંદ બિરાજમાન હતો. આ રાણો ચાંદ એક મહાન શિવભક્ત હતો. તે પોતાનો મોટાભાગનો સમય અમરકોટના શંખેશ્વર મહાદેવની સેવાપૂજામાં વ્યતીત કરતો. થરનો પ્રદેશ રણની ક્ષારવાળી ભૂમિ પર આવેલો હોવાથી ત્યાં ફૂલઝાડ ભાગ્યે જ જોવા મળતાં. પરંતુ રાણા ચાંદે શિવપૂજન માટે ઘણા પ્રયાસો અને મોટા ખર્ચે કુશળ માળીઓની દેખરેખ નીચે એક વિશાળ પુષ્પવાટિકાની રચના કરી હતી. અહીં અનેક પ્રકારના ફૂલના છોડવાનો ઉછેર થતો. આ ફૂલો ભગવાન શંકરના પૂજન - અર્ચનમાં વપરાતા.

આ સમયે કચ્છ કેરાના ગાદીપતિ જામ લાખાની ઘોડાહારમાં એક રૂપાળી રોઝડી હતી. આખી ઘોડાહારમાં તે છૂટથી ફરતી. આ રોઝડી જામ લાખાની માનીતી હતી. રોઝડાં ફૂલોની કળીઓ ખાવાનાં ખૂબ શોખીન હોય છે. આ રોઝડી પણ રાત પડે એટલે દરરોજ કેરાકોટથી દૂરદૂર નીકળી જતી અને આજુબાજુની ફૂલવાડીઓ સાફ કરી આવતી. આખી રાત મુક્ત મને ચરી ફરીને સવાર પહેલાં તે પોતાના સ્થાન પર હાજર થઈ જતી. દરરોજના

આ પ્રકારના કાર્યક્રમથી આસપાસની પુષ્પવાટિકાઓને તેણે ઉજ્જડ બનાવી દીધી. પુષ્પકળીઓનું નામ-નિશાન પણ આ રોઝડીએ ક્યાંય રહેવા દીધું નહીં. આ પ્રદેશમાં જ્યારે ફૂલની કળીઓ એને મળતી બંધ થઈ ત્યારે તેણે પોતાની પવનવેગી ગતિની સહાયથી દૂરદૂરની ભૂમિમાં ભટકીને ફૂલોના બગીચા શોધવા માંડ્યા. દૂરદૂર ભટકતાં તેને થરપારકરના રાણા ચાંદનો વિશાળ પુષ્પબાગ મળી આવ્યો. તે દિવસથી રાણા ચાંદની ફૂલવાડીનાં ફૂલો શંકરના પૂજનમાં જવાને બદલે રા' લાખાની રોઝડીના ઉદર-મંદિરમાં પધરાવા લાગ્યાં. થોડો વખત તો આમ ચાલ્યું પણ આખરે રાણાના શિવપૂજન માટે પુષ્પો મળતાં બંધ થઈ જવાથી તેણે કાચી કળીઓના આ ચોરને શોધવા માટે પોતાની પુષ્પવાટિકામાં અખંડ ચોકી બેસાડી.

એક દિવસ મધરાતના સમયે આ કાબેલ ચોર પર રાણાના ચોકીદારોની દૃષ્ટિ પડી. પણ પવનપુત્રી જેવી આ રોઝડીને પકડી પાડવાનું કામ મુશ્કેલ હતું. બાગના ચોકીદારો જ્યારે આ ચોરને પકડવામાં નિષ્ફળ નીવડ્યા ત્યારે રાણો ચાંદ પોતે પોતાના પાણીદાર અશ્વ પર સવાર થઈને એ ચાલાક ચોરને ઝડપી લેવા માટે આખી રાત ખડે પગે રહ્યો. આમ છતાં આ ગગનગામી ગતિવાળી રોઝડીની સરખામણીમાં રાણાનો ઘોડો પાછળ પડી ગયો.

રાણાની ઘોડાહારમાં 'નવલખા' નામનો એક પાણીપંથો અશ્વ હતો. આ અશ્વ પર આરૂઢ થઈને બીજે દિવસે રાત્રિ સમયે રાણો ચાંદ પોતાની પુષ્પવાટિકામાં પહોંચી ગયો. બરાબર તૈયાર રહીને તે આ રોઝડીની રાહ જોવા લાગ્યો.

મધરાત થતાં પવનના સુસવાટા જેવી આ રોઝડી અહીં આવી પહોંચી. રાણાની વિશાળ વાડીમાં મનગમતી ફૂલની કળીઓ વીણીવીણીને ખાવા લાગી. અશ્વારૂઢ થઈને બાગમાં ફરતા રાણા ચાંદની એના પર દૃષ્ટિ પડી. રોઝડી નજરે ચડતાં જ રાણાએ અશ્વને એડી મારી. એ જ વખતે આ રોઝડી ગરુડ ગતિએ ઊડતી - છલાંગો મારતી નાસવા લાગી. રાણાએ પણ પોતાના નવલખા અશ્વને રોઝડી પાછળ મારી મૂક્યો. ઘોડો વંદોળિયાની પેઠે ધસતો રોઝડી પાછળ પડ્યો. રોઝડી તો વીજળીની જેમ એકશ્વાસે સપાટાબંધ દોડતી ભાગતી હતી. ઘડીકમાં નજીક અને ઘડીકમાં દૂર એમ જાણે આકાશમાં ઊડતી જતી હતી. જરાવારમાં જાણે હમણાં જ ઘોડાના દાબલા નીચે કચડાઈ જશે એમ લાગે અને બીજી જ ક્ષણે બેચાર

ખેતરવા દૂર નીકળી જતી નજરે પડે. આમ આગળ રોઝડી અને પાછળ રાણાનો નવલખો ઘોડો પોતપોતાની ગતિની હરીફાઈ પર આવી ગયા હતા. આખરે વહેલી સવારે રાણાનો ઘોડો કેરાકોટના દરવાજા પાસે રોઝડીને ભેટોભેટ થઈ ગયો. રોઝડી તે જ ક્ષણે ધરતી પર પટકાઈ પડી. તેના પ્રાણ પરવારી ગયા.

રોઝડીને જમીન પર પટકાઈ પડેલી જોઈને રાણાએ પોતાના અશ્વને થંભાવ્યો. એ જ વખતે કપિલકોટનો દરવાજો પણ ખોલવામાં આવ્યો. દરવાજા પરના ચોકીદારે જામ લાખાની માનીતી રોઝડીના પ્રાણ હરનાર રાણા ચાંદને બંદીવાન તરીકે જાહેર કર્યો. રાણાને હવે જ ભાન થયું કે પોતે રાતની રાતમાં પોતાની રાજધાની અમરકોટથી કેટલાયે ગાઉ દૂર કેરાકોટમાં આવી ચડ્યો છે. અહીં આ પારકા મુલકમાં તેનું કંઈ ચાલી શકે તેમ ન હોવાથી તે ચોકીદારની આજ્ઞાને આધીન થયો.

સવાર થતાં પહેરેગીરોએ રાણા ચાંદને જામ લાખાની રાજકચેરીમાં હાજર કર્યો. રોઝડીને મારનાર તરીકે તેને ઓળખાવ્યો. પોતાની માનીતી રોઝડીના મૃત્યુના સમાચાર સાંભળીને જામ લાખો દિલગીર થયો. રોઝડીને મારી નાખવાનું કારણ તે રાણા ચાંદને પૂછવા લાગ્યો. રાણા ચાંદે પોતાની ઓળખાણ આપી. તેણે સઘળી ઘટનાથી જામ લાખાને વાકેફ કર્યો. જામ લાખાને આ વાતમાં વિશ્વાસ બેઠો નહીં. એક જ રાતમાં રોઝડી છેક અમરકોટથી કેરાકોટ પાછી વળી આવે એ વાત જામ લાખાને તદ્દન અસંભવિત લાગી. પોતાની વાત સાબિત કરી આપે તો જામ લાખાએ તેને સગપણ આપવું અને જો તેમ ન કરી શકે તો રાણા ચાંદે તેને સગપણ આપવું.

હવે રાણાને તેની વાતની સત્યતા સિદ્ધ કરી બતાવવાની રહી. રાણાએ જામ લાખાને જણાવ્યું કે ‘આ રોઝડીએ મારા બાગનાં ફૂલોનાં ઝૂમખેઝૂમખાં ખાધાં છે. આખે રસ્તે એને શ્વાસ લેવા જેટલો સમય પણ નિરાંતનો ન મળેલ હોવાથી એ ફૂલો હજમ થયા વગરનાં જ રોઝડીના પેટમાં જેમનાં તેમ પડી રહ્યાં હશે. માટે ખાતરી કરીને જોઈ લ્યો!’

રાણાની શરત જામ લાખાએ મંજૂર કરી. ખાતરી માટે રોઝડીનું પેટ ચીરવામાં આવ્યું. તપાસ કરતાં વાત અક્ષરશઃ સાચી માલમ પડી. જામ લાખાની આંતરિક ઈચ્છા રાણા ચાંદને સગપણ આપવાની ન હતી. પણ વચનથી તે બંધાઈ ગયો હતો. એટલે નાછૂટકે પોતાની બહેનનું વેવિશાળ રાણા ચાંદ સાથે નક્કી તો કર્યું, પણ તેના અમલ માટે વિચિત્ર શરતો રજૂ કરવામાં આવી.

એક શરત એ હતી કે રાણાએ એક જ દિવસમાં અમરકોટથી

કેરાકોટ પહોંચી આવવું. બીજી શરત એ કે દરેક જાનૈયાએ પોતાની સાથે સો-સો કાતળીવાળી એક એક લાકડી લાવવી. અને ત્રીજી શરત એ હતી કે ઘઉંના શીરાનો એક આખો પેડો ખાઈ જાય એવા સો માણસ જાનમાં લાવવા.

આવી વિલક્ષણ પ્રકારની ત્રણ શરતો પૂરી કરવાનું કાર્ય મુશ્કેલ હતું. છતાં રાણા ચાંદે આ શરત કબૂલ કરી લીધી. અમરકોટ પહોંચીને આ શરતો પૂરી કરવાનો રસ્તો શોધવાની તેણે તજવીજ કરવા માંડી. રાણાએ આખા થરપારકરમાં દાંડી પિટાવીને જાહેર કર્યું કે આ ત્રણ શરતો પૂરી કરી આપનારને મનમાનતું ઈનામ આપવામાં આવશે. અમરકોટના એક બુદ્ધિશાળી વૃદ્ધ માણસે આ બીડું ઝડપી લીધું.

અમરકોટમાં પાલણીઓ નામનો એક સુતાર હતો. આ સુતારે બે રોઝડાંનો એક રથ તૈયાર કર્યો હતો. આ રોઝડાં એક જ દિવસમાં અમરકોટ પહોંચી જાય એવી ઝડપી ગતિ ધરાવતા હતાં. એક શરત તો આ રીતે પૂરી થઈ જતી હતી. તે સિવાય બીજી બે શરતો કેરાકોટમાં પૂરી કરવાની હતી.

યોગ્ય સમયે રાણા ચાંદની જાનનો કાફલો સો સપડતા બેલી સાથે અમરકોટથી ચાલતો થયો. કપિલકોટની નજદીક આવતાં પેલા બુદ્ધિશાળી વૃદ્ધે નદીની ભેખડમાંથી દાભના મૂળની એક એક સોટી કાઢીને દરેક જાનૈયાના હાથમાં આપી દીધી. દાભના મૂળની સોટીમાં નાનીનાની કાતળીઓ હોવાથી દરેક જાનૈયાએ સો સો કાતળીવાળી સોટી પોતાના હાથમાં રાખી લીધી. બીજી શરત પણ આ રીતે પૂરી કરવામાં આવી. હવે શીરાનો એક એક આખો પેડો ખાઈ જવાની ત્રીજી શરત સૌનાં મનમાં ચિંતા ઉપજાવી રહી હતી. પેલો વૃદ્ધ આ છેલ્લી શરત માટે સૌને ધીરજ આપતો કેરાકોટના પાદરે આવી પહોંચ્યો.

આ તરફ બરાબર લગ્નના દિવસે રાણો ચાંદ પણ પાલણિયા સુતારના રથમાં બેસીને એક જ દિવસમાં અમરકોટથી કપિલકોટ આવી પહોંચ્યો. જાનને આવી પહોંચેલી જોઈને જામ લાખાએ પોતાની શરતોનું બરાબર પાલન થયું છે કે કેમ, તેની તપાસ કરવા કર્મચારીઓને મોકલ્યા. તપાસ કરતાં તેમણે જોયું કે દરેક જાનૈયા પાસે સો સો કાતળીવાળી એક એક લાકડી હાજર છે. રાણો ચાંદ પણ રોઝડાંના રથમાં એક જ દિવસમાં અમરકોટથી કપિલકોટ આવ્યો છે. રાણા ચાંદે વિશેષ ખાતરી માટે જણાવ્યું કે “જામ લાખાને જો ખાસ પુરાવાની જરૂર હોય તો અમારો પાલણિયો સુતાર તેને એક જ દિવસમાં અહીંથી અમરકોટ લઈ જવા તૈયાર છે.”

With Best Compliments From

43 YEARS OF CIVIL ENGINEERING EXCELLENCE

We undertake Civil Works in Gujarat, Maharashtra & All Over India

M/s. NARENDRA SHAH & ASSOCIATES & M/s. D.N.D. Enterprises

Admn. Office : 16, Shanti Bhuvan, 3rd Floor, Above Mcdonald's, Opp. Railway Station, Mulund (West), Mumbai-400 080. Tel. : 25647572 E-mail : narendra_shah2006@yahoo.co.in

આમ બે શરતો પછી હવે એક ત્રીજી શરત પૂરી કરવાની બાકી હતી. એ માટે પેલા વૃદ્ધે રાજના કર્મચારીઓને જણાવ્યું કે “તમે શીરાના સો પેડા રાંધીને તૈયાર રાખો! અમારા સૌ જાનૈયા સો પેડા ખાઈ જવા તૈયાર છે.”

વૃદ્ધની આ વાત સાંભળીને જાનૈયા તો પોતપોતાના મનમાં મૂંઝાવા લાગ્યા. આપસ આપસમાં કહેવા લાગ્યા કે આ ડોસો આપણો જીવ લેવા માંગે છે કે શું? શીરાનો એક પેડો એક માણસ આરોગી જાય એ વાત તો તદ્દન અશક્ય હતી.

રસોઈની તૈયારી ચાલવા લાગી. સો-સો ચૂલા પણ મંડાઈ ગયા. દરેક ચૂલા પર એક એક માટીનો પેડો ચડાવી દેવામાં આવ્યો. આ જોઈને પેલા જાનૈયાઓ અકળાવા લાગ્યા. ક્યાં એક જબરો પેડો અને ક્યાં એક માનવીનું નાનકડું પેટ! પેલો વૃદ્ધ તો તદ્દન નિશ્ચિત ભાવે આ બધું નિહાળી રહ્યો હતો.

જ્યારે શીરાનો એક પેડો રંધાઈને તૈયાર થઈ ગયો ત્યારે પેલા વૃદ્ધે જાનના તમામ માણસોને એક હારમાં બેસાડી દીધા. એક પેડામાંથી બધાને થોડો થોડો શીરો વહેંચી આપ્યો. જાનૈયા તો જરાવારમાં જ આ પ્રસાદી ચટ કરી ગયા. બીજા પેડાની રાહ જોવા લાગ્યા. બીજો પેડો રંધાઈને તૈયાર થઈ ગયો એટલે તેમાંથી પણ બધાને થોડો ભાગ મળી ગયો. ત્યાર પછી ત્રીજો, ચોથો એમ એક પછી એક શીરાના પેડા ઊતરતા આવ્યા અને એક પછી એક સાફ થતા આવ્યા. જાણે દેવની પ્રસાદી ખાતા હોય તેમ સૌ વિના તકલીફે પોતપોતાને ભાગે આવતો થોડો થોડો શીરો આરોગતા આવ્યા. આ રીતે એક પછી એક શીરાના સો પેડા ક્યાં ચાલ્યા ગયા તેની કોઈને ખબર પણ પડી નહીં. સૌ કોઈ પેલા વૃદ્ધની અદ્ભુત બુદ્ધિ પર આફરીન થવા લાગ્યા. આજે પણ બુદ્ધિની કસોટીનું આવું કોઈ કાર્ય કરતાં કચ્છના લોકો ‘લાખે વારા પેડા’ એ ઉક્તિને યાદ કરવાનું ચૂકતા નથી.

જામ લાખાએ મૂકેલી ત્રણ શરતો આ રીતે પૂર્ણ થઈ જવાથી રાણા ચાંદની જાન વાજતે-ગાજતે કપિલકોટમાં દાખલ થઈ. લગ્નની તૈયારીઓ ચાલવા લાગી.

જામ લાખાને પાલણિયા સુતારનો બે રોઝડાંવાળો રથ ખૂબ ગમી ગયો હતો. આ રથ તેણે રાણા ચાંદ પાસેથી પડાવી લેવાની તજવીજ ચલાવવા માંડી. પાલણિયા સુતારના કાને આ વાત આવી જતાં તેને પોતાના રથની ચિંતા થવા લાગી. આથી તે છાનોમાનો જાનના ઉતારાવાળા બગીચામાં જ્યાં એ રથ રાખવામાં આવ્યો હતો ત્યાં પહોંચી ગયો અને તરત જ રથમાં રોઝડાંને જોડીને નાસવા લાગ્યો.

આ વખતે એક વિચિત્ર ઘટના ઘટી હતી. થોડા જ સમય પહેલાં સ્વર્ગસ્થ થયેલા જામ લાખાના પિતા ફૂલ જામની એક મેરાંદે નામની રખાત એ જ બાગમાં ફરી રહી હતી. મેરાંદે ગર્ભવતી હોવાથી જરા થાક લાગતાં પાલણિયા સુતારના રથમાં થોડી વિશ્રાંતિ લેવા બેઠી. સમય રાત્રિનો હતો. બાગમાં સુખકારક શીતળ હવાની લહેરો આવતી હતી. મેરાંદે રથ પર જરા આડે પડખે પડી. હવાની લહેરોમાં તે નિદ્રાધીન થઈ ગઈ.

પાલણિયા સુતારને આ વાતની કશી ખબર ન હતી. એ તો ઉતાવળો ઉતાવળો રથ જોડીને ચાલી નીકળ્યો. રથનાં રોઝડાં પંખી ઊડતાં હોય તેમ રથને લઈને વાયુવેગે અમરકોટ ભણી ધસવા લાગ્યા. રથ જ્યારે રણમાં દાખલ થયો ત્યારે મેરાંદેની આંખ ઊઘડી. પોતાને ઝપાટાબંધ દોડતા રથમાં પડેલી જોઈને તેને નવાઈ લાગી. હવે તેને પોતાની ભૂલ સમજાઈ. રથની અંદર તે મોટે સાદે બૂમાબૂમ કરવા લાગી. રથની અંદર થતી બૂમો સાંભળીને પાલણિયો તો ગભરાઈ ગયો. તેને બીક લાગી કે ચાલતા રથમાં આ ભૂત ક્યાંથી જાગ્યું? તેણે તરત રથને ઊભો રાખ્યો. તપાસ કરતાં તેને જણાયું કે એ તો સ્વર્ગસ્થ જામ ફૂલની પ્રેયસી મેરાંદે છે. મેરાંદે પોતાને કેરાકોટ પહોંચાડવા માટે કાલાવાલા કરવા લાગી. પરંતુ આ પાલણિયો હવે પાછો ફરે તેમ ન હતું. અને મેરાંદે અહીંથી એકલી કેરાકોટ પહોંચે એમ પણ ન હતું. આથી પાલણિયો સુતાર તેને પોતાના રથમાં છેક અમરકોટ લઈ ગયો. ત્યાં તેણે મેરાંદેને પોતાની પુત્રી તરીકે ઘેર રાખી.

આ તરફ પાલણિયો પલાયન થવાના અને મેરાંદે ગુમ થવાના સમાચાર જ્યારે જામ લાખાના કાન પર આવ્યા ત્યારે તેના કોધનો પાર રહ્યો નહીં. તેણે રાણા ચાંદને સ્પષ્ટ જણાવી દીધું કે જ્યાં લગી તમે પાલણિયા સુતારને અને મેરાંદેને અહીં હાજર નહીં કરો ત્યાં લગી લગ્નની કાર્યવાહી આગળ ચાલવાની નથી.

આ અપમાનથી રાણા ચાંદને પણ ગુસ્સો ચડ્યો. આ વખતે એની પાસે યુદ્ધનો કશો સરંજામ ન હોવાથી તેને ન છૂટકે અપમાનીત દશામાં પાછા ફરવું પડ્યું. અમરકોટ પહોંચીને રાણા ચાંદે પોતાના અપમાનનો બદલો લેવા મેરાંદેને અમરકોટમાં જ રોકી રાખી.

મેરાંદેએ પોતાનું શેષ જીવન અમરકોટમાં જ સમાપ્ત કર્યું. તે અહીં આવી ત્યારે ગર્ભવતી હતી. યોગ્ય સમયે તેણે એક અતિ સ્વરૂપવાન પુત્રીને જન્મ આપ્યો. આ બાળકી ખૂબ જ સૌંદર્યવતી હોવાથી તેનું નામ માહરૂઈ અર્થાત્ ચંદ્રમુખી રાખવામાં આવ્યું. આ માહરૂઈનું નામ ‘સતી મારઈ’ તરીકે ઈતિહાસમાં મશહૂર છે. ■

તીર્થ પર

હરીભાઈ ભીખાભાઈ પેઈન્ટર
જૈન ધર્મના કેન્વાસ પેઈન્ટિંગ, તીર્થપટ, માર્બલ કાર્વિંગ તીર્થપટ - તીર્થ રચના બનાવનાર
★ તળાવ એરીયા, પ્રાઈમરી સ્કૂલ સામે, પાલીતાણા-૩૬૪ ૨૭૦. ★ ૧૩, બાલમંદિર શોપીંગ સેન્ટર, તળેટી રોડ, પાલીતાણા.
Tel. : (02848) 252454 • Mo. 94262 46176, 99240 36761

પૂજો શેઠ

કચ્છી કથા

સ્વામી સચ્ચિદાનંદ

કચ્છ - કાઠિયાવાડનાં રાજકીય ક્ષેત્રોમાં માત્ર રાજપૂત રાજા-મહારાજાઓનો જ ઇતિહાસ નથી રચાયો, પણ તેમના દીવાનો, કામદારો વગેરેનો પણ સમાનાંતર ઇતિહાસ રચાતો રહ્યો છે. ઘણીવાર તો એવું બનતું રહ્યું છે કે રજવાડાનો રાજા ભલે ગમે તે હોય, પણ ખરી રાજ્યસત્તા તો દીવાન કે કામદાર જ ભોગવતો હોય. રાજ્યની ચડતી-પડતીમાં આવા દીવાનો મહત્વનો ભાગ ભજવતા રહ્યા છે.

દીવાનપદું મોટાભાગે નાગર બ્રાહ્મણો, વાણિયાઓ અથવા ઠક્કરો ભોગવતા રહ્યા છે. નાગર બ્રાહ્મણો મોટા ભાગે વ્યાપારી કોમ નથી. તે શિક્ષિત, સંસ્કારી અને નીતિમત્તાવાળી કોમ ગણાય છે, પણ વાણિયા અને ઠક્કરો મુખ્યતઃ વ્યાપારી કોમ ગણાય છે. બંનેના વ્યક્તિત્વમાં કેટલીક ભિન્નતા રહેલી છે. રાજગાદી મોટા ભાગે આનુવંશિક ચાલતી રહે છે, પણ દીવાનપદું લગભગ આનુવંશિક નથી હોતું. તેથી દીવાનપદું બદલાતું રહે છે.

ભુજમાં ત્યારે દીવાનપદે જીવણ શેઠ હતો. જ્યારે કચ્છના મહારાવશ્રી લખપતજી દેવ થયા ત્યારે જીવણ શેઠે પોતાની કુનેહથી અનોરસ પુત્ર ગોડજીને મુંદ્રાથી તાબડતોબ બોલાવીને ગાદીએ બેસાડી દીધા હતા. દીવાનો અને ભાયાતો વારસદારો નક્કી કરવામાં બહુ મહત્વનો ભાગ ભજવતા હોય છે. કેટલીક વાર તેઓ સાચાને ખોટું અને ખોટાને સાચું પણ કરી મૂકતા હોય છે. એટલે રાજાના આશ્રિતો અને કુંવરોએ દીવાનો અને ભાયાતો વગેરેને રાજી રાખવા હંમેશાં પ્રયત્નશીલ રહેવું જોઈએ. જો આ બધા વિરોધી થઈ જાય કે વીફરે તો ઘણો અનર્થ કરી શકે છે. રાજા ભલે સર્વસત્તાધીશ હોય, પણ તેની સત્તાના તાણા-વાણા દીવાનો અને ભાયાતોમાં વણાયેલા રહેતા હોય છે. આ બધાની સતત ઉપેક્ષા કરી શકાય નહીં.

જીવણ શેઠ જ્યારે દીવાનપદે હતો ત્યારે ભુજની એક કરિયાણાની નાની હાટડી ચલાવનાર દેવકરણ શેઠનો દીકરો પૂજો હતો. તે રોજ જીવણ શેઠની પગચાળી કરવા આવતો. “સેવા કરે તે મેવા ખાય.” એ કહેવત પ્રમાણે જે લોકો મોટા લોકોની મન મૂકીને સેવા કરતા હોય છે તેઓ કોઈ વાર મેવાના હક્કદાર પણ થઈ જતા હોય છે. જે લોકો નાના છે પણ કદી કોઈ મોટાની સેવા કરતા જ નથી તેઓ યોગ્ય હોય તો પણ આગળ વધવામાં તેમને મુશ્કેલી નડતી હોય છે. આગળ વધવું હોય તેણે મોટાની સાચી સેવા કરવી જ જોઈએ.

એક વાર પૂજો જીવણ દીવાનના પગ દબાવતો હતો ત્યારે જીવણ શેઠે હળવાશથી પૂછ્યું, “અલ્યા પૂજિયા, માન કે તું કાલે દીવાન થાય તો પહેલું કાર્ય શું કરે?”

ગંભીર માણસોનાં જીવનમાં પણ હળવાશની પળો આવતી હોય છે. આવી પળોમાં તેઓ હળવી વાતો કરીને મનોરંજન કરતા હોય છે. હળવી પળો વિના હળવાશ ન મળે અને તેના વિના ભારથી હલકા ન થવાય.

પગ દબાવતાં-દબાવતાં પૂજાએ તરત જ જવાબ આપ્યો : “તો-તો પહેલું કામ તમારી સંપત્તિ લૂંટી લેવાનું જ કરું.” પૂજાએ હળવાશથી જવાબ આપ્યો. મહત્વાકાંક્ષી નોકર-ચાકરો માલિકની અઢળક સંપત્તિને સહન કરી શકતા નથી. તેઓ મનમાં ને મનમાં ઈર્ષ્યા કરતા રહે છે. મોકો મળતાં જ તેઓ ખોટો ભાગ ભજવતાં વાર નથી કરતા. એટલે ડાહ્યા માણસે કદી પણ બહુ બુદ્ધિશાળી મહત્વાકાંક્ષી માણસને અંગત નોકર ન રાખવો.

કહેવત છે કે :

ચાકર, ચાર અને નાર, એ ત્રણે કાચાં ભલાં,
પાન, પટેલ અને પ્રધાન, એ ત્રણે પાકાં ભલાં.

પછી તો સમય વીતવા લાગ્યો. આગળ જતાં પૂજો, પૂજો શેઠ થયો અને દીવાનપદા માટે જીવણ શેઠનો હરીફ પણ થયો. દીવાનપદાની હરીફાઈમાં પૂજો શેઠ સફળ ન થાય તે માટે જીવણ શેઠે તેને ભુજમાં - કચ્છમાં પેસવા જ ન દીધો. પૂજો શેઠ કચ્છ બહાર રહીને જીવણ શેઠ પાસેથી દીવાનપદું કેવી રીતે પડાવી લેવું તેની ખટપટો કરવા લાગ્યો. સત્તા કદી ખટપટો વિનાની હોય જ નહીં. આ નિયમ માત્ર રાજ્યસત્તા માટે જ નહીં, પણ ધર્મસત્તા કે સમાજસત્તા - કોઈ પણ સત્તા હોય ત્યાં ખટપટો રહેવાની જ. જ્યારે બધા ઉપાયો વ્યર્થ ગયા ત્યારે પૂજા શેઠે છેવટેનો નીચ ઉપાય અજમાવવા પ્રયત્ન કર્યો. તે સિંધ ગયો. ત્યારે સિંધમાં ગુલામશાહ કલ્હોરાનું રાજ્ય ચાલતું હતું. ગિધુમલ્લ લોહાર તેનો દીવાન હતો. બંનેને ચઢાવીને - ઉશ્કેરીને કચ્છ ઉપર ચઢાઈ કરવા તેણે તૈયાર કર્યા.

સિત્તેર હજારની મોટી સેના લઈને ગુલામશાહ કલ્હોરા કચ્છ જીતવા નીકળી પડ્યો. આ બાજુ મહારાવ ગોડજીએ પણ પૂરા કચ્છમાંથી રાજપૂતોને ભેગા કર્યા. કચ્છી સેનાની સરદારી વિંઝાણના વીર ઠાકોર લખાજી અને દીવાન જીવણજીના હાથમાં

હતી. કચ્છી સેનાએ પણ પૂરેપૂરી તૈયારી કરી લીધી હતી. તેમણે પહેલેથી જ સિંધી સેના માટેના પાણીના બધા કૂવા પૂરી નાખ્યા હતા. જેથી સેના આખી રાત તરસી રહી. કુશળ સેનાપતિ સર્વપ્રથમ પુરવઠાના સ્ત્રોતનું રક્ષણ કરતો હોય છે. પુરવઠામાં સૌથી વધુ મહત્ત્વ જળનું હોય છે. જો જળ બંધ થઈ જાય તો સેના લાંબો સમય લડી શકે નહીં. કચ્છી સેનાપતિએ સિંધી સેનાનો જળ પુરવઠો બંધ કરી દીધો. આ પ્રથમ કુશળતા કહેવાય. આવા થાકેલા - તરસ્યા લશ્કર ઉપર તાબડતોબ હુમલો કરી દીધો હોત તો વિજય નિશ્ચિત હતો. પણ જીવણ શેઠ વેપારી હતો, સેનાપતિ ન હતો. તેણે પોતાની સેનાને ધીરજ રાખવા કહ્યું.

સિંધી સૈન્યે આખી રાત ઝારાની તળેટીમાં થાક ઉતાર્યો હતો. હવે પૂંજા શેઠે ચાલાકી કરી જીવણ શેઠ સાથે સંધિવાતો કરવામાં સમય વિતાવ્યો. બીજી તરફ સિંધી સેના ચૂપચાપ બીજી તરફ ઝારાના ડુંગર ઉપર ચઢવા લાગી. વહેલા પ્રભાતે સિંધીઓ ડુંગર ઉપર ચઢી આવ્યા અને ગફલતમાં રહેલા કચ્છી સૈન્ય ઉપર તૂટી પડ્યા. ભયંકર યુદ્ધ થયું. બંને પક્ષના હજારો યોદ્ધાઓ ખપી ગયા. વિંઝાણનો રણવીર લખાજી મહાપરાક્રમ બતાવીને વીરગતિને પ્રાપ્ત થયો. આ મહાવિનાશક યુદ્ધમાં દીવાન જીવણજી, હજારો જાડેજાઓ, મિયાણાઓ વગેરે શહીદ થઈ ગયા. કચ્છનો ઇતિહાસ ઝારાના યુદ્ધથી પૂરેપૂરો રંગાયેલો છે. પાણીપતના યુદ્ધ જેવી સ્થિતિ થઈ ગઈ. હજારો સ્ત્રીઓ વિધવા થઈ અને હજારો બાળકો અનાથ થયા. માત્ર ને માત્ર પૂંજા શેઠની ખટપટથી આ બધું થયું.

કચ્છી સેના હારી ગઈ. ગુલામશાહ જીતી ગયો. હવે તે ભુજ તરફ વળ્યો. તેની ઈચ્છા રાજકન્યાને પરણીને પછી સિંધ જવાની હતી. રાજમાતાને ચિંતા થઈ. તેણે પોતાનો ધોળો વાળ દાબડીમાં ભેટ મોકલીને ગુલામશાહને સંદેશો મોકલ્યો કે હવે ધોળાની લાજ રાખ. ગુલામશાહ પાછો વળી ગયો. પણ તે પૂંજા શેઠને કચ્છનો દીવાન બનાવતો ગયો.

હવે પૂંજા શેઠનું જોર વધી ગયું. તેણે આજુબાજુના પ્રદેશો લૂંટવા માંડ્યા અને તે રાજકન્યાને ગુલામશાહ સાથે પરણાવવા રાજમાતા ઉપર દબાણ - કનડગડ કરતો રહ્યો. અંતે રાઓશ્રીએ તેને કેદ કરીને ઝેર આપીને મારી નાખ્યો. આ રીતે અપકીર્તિ સાથે પૂંજા શેઠનો અંત થયો.

જ્યારે ગુલામશાહને આ વાતની ખબર પડી ત્યારે તેણે ફરી પાછા કચ્છ ઉપર ચઢાઈ કરી. ફરી પાછા અનેક રાજપૂતોએ

પોતાનાં બલિદાન આપ્યાં. રુદ્રમાતા પાસે ભયંકર યુદ્ધ થયું. રાજકન્યાની જગ્યાએ ખાખરના જાડેજાની કન્યાને પરણાવીને ગુલામશાહને જેમતેમ પાછો કાઢ્યો.

સિંધ જઈને તેણે સિંધુનદીનો મીઠો ફાંટો જે કચ્છમાં આવતો હતો તે બંધ કરાવી દીધો. જેથી કચ્છ સૂકાઈ ગયું. પહેલા સિંધુનદીની એક શાખા કચ્છમાં પણ આવતી હતી તેની ખબર ઘણાને નહીં હોય! પૂંજા શેઠના મરણ પછી તેનો પુત્ર દેવજી દીવાન થયો. પણ તેનું પણ મોત કરી દેવામાં આવ્યું. આમ ભારે અંધાધૂંધી ફેલાઈ ગઈ.

★

કચ્છનું રાજકારણ રાઓશ્રી અને દીવાનોની વચ્ચે હાલકડોલક થઈ રહ્યું હતું. ત્યારે પ્રબળ સત્તા મેળવનાર પૂંજા શેઠના જીવનમાં એક ઘોર કલંકિત ઘટના બની ગઈ. કેટલાક લોકો બહુ ઊંચે ચઢીને પણ કલંકિત જીવન જીવતા હોય છે, તો કેટલાક ઉપરાઉપરી યશસ્વી જીવન મેળવતા રહે છે.

બન્યું એવું કે કચ્છી - સિંધી ઠક્કરોના ગોર સારસ્વત બ્રાહ્મણો હતા. આ બ્રાહ્મણોની લગ્ન-મરણ-પ્રસંગની ક્રિયા કરાવવામાં ભારે જોહુકમી ચાલતી. યજમાનોનાં મોઢાં બાંધીને તે દક્ષિણા-લાગો વસૂલતા. તેથી તેમનો ભારે ત્રાસ હતો. વિશ્વના ઘણા ધર્મોના ધર્મચાર્યો કોઈને કોઈ રીતે ધાર્મિક વિધિ કરવા - કરાવવામાં શોષણ કરતા રહ્યા છે. શ્રદ્ધાળુ લોકો નડતર-ભય વગેરેના કારણે આવું શોષણ સહન કરી લેતા હોય છે.

પૂંજા શેઠે સારસ્વત બ્રાહ્મણોની જોહુકમી સામે વાંધો ઉઠાવ્યો. તેણે ભુજમાં સારસ્વત ગોરોની સભા કરી અને ઠરાવ કરાવ્યો કે હવે પછી ગોરલોકો દક્ષિણા કે લાગામાં યજમાનોને પજવશે નહીં. આ ઠરાવમાં સારસ્વતોની રોજનો પ્રશ્ન હતો. રોજી કપાઈ જતી હતી તેથી બધા ગોરોએ આઠ દિવસનો સમય માગ્યો. આઠમે દિવસે ફરી પાછી સભા મળી. આ વખતે ગોરોએ ત્રાગું કરવાનું નક્કી કર્યું હતું.

કચ્છ કાઠિયાવાડના ચારણ, બારોટ, ગઢવી, બ્રાહ્મણ વગેરે કોમ યાયકવૃત્તિ ઉપર જીવન જીવનારી પ્રજા ગણાતી. આ યાયનાને તેઓ પોતાનો હક્ક સમજતા. યજમાનોએ તે આપવો જ જોઈએ, ન આપે તો ત્રાગું કરે. ત્રાગું એટલે આત્મવિલોપન કરી નાખવું. પોતે જ પોતાનો નાશ કરી નાખે. આ બધી કોમ પવિત્ર ગણાતી અને તે જ્યારે કોઈના આંગણે પોતાનું આત્મવિલોપન કરે ત્યારે

Office No.-7, Lokhandwala Building,
3/5, Garibdas Street, Vadgadi,
Masjid Bunder (W), Mumbai-400 003.
Tel. : (022) 23468106, (RIM) 32422541,
9324308802 Fax : 23468109
Customer Care : 9324945601
E-mail : nishant.vltc@gmail.com ■ www.vltc.in

VIJAY LAXMI TRANSPORT CARRIERS

NAVIN ORIENT CARRIER

THE TRANSPORT FOR RAJASTHAN ■ THE TRANSPORT FOR MADHYA PRADESH

FLEET OWNERS ■ TRANSPORT CONTRACTORS ■ CARGO MOVERS

હાહાકાર થઈ જાય, મહાપાપ લાગે. તેથી લોકો ડરતા - ફફડી ઊઠતા.

તે દિવસે ગોરોની સભામાં ત્રાગું કરવાનું નક્કી કરીને ગોરો આવ્યા હતા. દીવાલમાં એક લાંબો ભાલો ખોસવામાં આવ્યો હતો. સભામાંથી એક વીસ વર્ષનો બ્રાહ્મણ યુવાન ઊડ્યો અને દોડીને પેલા ભાલામાં પરોવાઈ ગયો. લોહીનો ફુવારો ઊડ્યો. ત્યાં તો બીજો જુવાન ઊઠ્યો. તે પણ પરોવાઈ ગયો. આમ એક પછી એક બ્રાહ્મણના સાત જુવાનો પોતાની મેળે ભાલામાં પરોવાઈ ગયા. ચારે તરફ લોહી લોહી થઈ ગયું. આટલું થયા પછી પણ પૂજો શેઠ બદલાયો નહીં. તેણે પોતાનું ધારેલું પાર પાડ્યું. આ બ્રહ્મ હત્યાઓને કારણે પૂજા શેઠની ભારે બદબોઈ થવા લાગી. ઊંચા પદ ઉપર બેસનારા જ્યારે ખોટા નિર્ણયો કરીને પ્રજાની આંતરડી કકળાવતા હોય છે ત્યારે તેમની કારકિર્દી મેલી થઈ જતી હોય છે.

★

પૂજા શેઠને બીજું કલંક ગીધા જોશીએ લગાડ્યું. ગિરધર જોશી અંજારનો સાવજ ગણાતો. તેની હાક વાગે. પણ ગીધા જોશી સાથે પૂજા શેઠને કાંઈ વાકું પડ્યું. બંને દુશ્મન થઈ ગયા. સત્તા મિત્રો વધારવામાં પણ નિમિત્ત બને અને દુશ્મનો વધારવામાં પણ નિમિત્ત બને. સત્તાનો મદ દુશ્મનો વધારતો હોય છે.

પૂજો શેઠ ગીધા જોશીની પાછળ પડી ગયો. ગીધાના દીકરાની જાન અંજારથી અબડાસા જવાની હતી. તેને રસ્તામાં જ લૂંટાવી લેવા માટે પૂજા શેઠે ચાલીસ મિયાણાઓને તૈયાર કર્યા. નનામા ડુંગરની તળેટીમાં જેવી જાન પ્રવેશે કે તરત મિયાણા તૂટી પડે અને જાનને લૂંટી લે તેવો કારસો પૂજા શેઠે રચ્યો હતો. ગીધા ગોરના દીકરાની જાનમાં ૫૦૦ બ્રાહ્મણ જાનૈયા થઈને જઈ રહ્યા હતા. યોજના પ્રમાણે નનામા ડુંગરની તળેટીમાં મિયાણા ત્રાટક્યા, પણ બ્રાહ્મણો ભાગ્યા નહીં, સામા થયા. ભારે ધિંગાણું જામ્યું. બંને પક્ષના ઘણા લોકો મરાયા, પણ મિયાણા ફાળ્યા નહીં. આ ધિંગાણામાં ગીધા જોશીનો જુવાન ભત્રીજો માર્યો ગયો. ગીધો જોશી પણ ભયંકર રીતે ઘાયલ થયો. તેણે ત્રાગું કરવાનું નક્કી કર્યું. નવપરિણીત પુત્ર-પુત્રવધૂને ગાડામાં બેસાડીને તે અંજાર જવાની જગ્યાએ ભુજ પહોંચ્યો. ગાડામાં કપાસિયા ભર્યા. તેમાં તેલ રેડ્યું. તેના ઉપર વરકન્યાને બેસાડીને પોતે પણ બેઠો. ગાડાને આગ ચાંપી દીધી. સળગતું ગાડું ભુજમાં દાખલ થયું. ‘હરહર મહાદેવ!’ના જયકાર સાથે ભરબજારમાં વરવધૂ અને ગીધો સળગી ગયાં. પૂજા શેઠના દરવાજે ત્રણેનાં કરુણ મોત થઈ ગયાં.

ચારે તરફ પૂજા શેઠ માટે ફિટકાર થવા લાગ્યો. આમ, ઊંચા સ્થાને પહોંચીને પણ પૂજો શેઠ અનેક કલંકોથી ખરડાઈ અંતે વિષપ્રયોગથી મરણ પામ્યો.

॥ કલાપૂર્ણોસ્તુ મંગલમ્ ॥

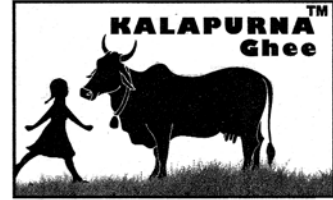
કલાપૂર્ણ ઘી

દેશી ગાય અને ભેંસનું શુદ્ધ અને તાજુ ઘી

૧ લીટર ઘી : રૂ. ૫૦૦/- • ૫ લીટર ઘી : રૂ. ૨૩૫૦/-

૧૫ કિલો ઘી : રૂ. ૬૭૦૦/-

૧. અમે ઘી ની કંપનીઓનો સર્વે કર્યો છે. ૯૯% કંપનીઓ પાસે દેશી ગાયો છે જ નહીં.
૨. શું તમે તમારા ઘરે કચ્છનું શુદ્ધ ઘી વાપરવા માંગો છો?
૩. ૫ થી ૧૦ દિવસ પહેલા બનેલું તાજુ ઘી.
૪. ૧૦ મહિના સુધી ઘી બરાબ ના થાય તેની ગેરંટી.
૫. કલાપૂર્ણ ઘી હોમ પ્રોડક્ટ છે. કોઈ ડેરી કે કંપનીનું નથી.
૬. દેરાસર (જિનાલય) માટે ગાયનું શુદ્ધ ઘી ૧૫ કિલો MRP ૭૦૫૬/- વાળું ફક્ત રૂ. ૬૫૦૦/-માં મળશે.

કલાપૂર્ણ ઘી પરિવાર સાથે પહેલીવાર જોડાનાર પરિવારને ફક્ત ૫ લીટર બરણી પર ૨૦૦/- રૂ.નું ડિસ્કાઉન્ટ

અમદાવાદ	સુરત
M : 9374885169	M : 6354584053
M : 8238297560	M : 7046664053
મુંબઈ	હેડ ઓફિસ
M : 9321922282	M : 9773787952
M : 9867890759	

સંપર્ક : ધીરજલાલ બી. શાહ (ચંદુરા) : ૯૩૭૪ ૯૯ ૫૧૬૯, ૯૨૩૮ ૨૯ ૭૫૬૦

છોરાંવણોઘ - (૨૩)

ધારાવાહિક તવલકથા

હંસરાજ સાંખલા

લગ્ન વખતે બાળકોની યાદ

સમય પસાર થતાં ક્યાં વાર લાગે છે?

લગ્નની તૈયારીઓ ચાલુ થઈ.

એમ કરતાં લગ્નના દિવસો નજીક આવી ગયા.

રતન આમ તો જે કંઈ પણ કરતી તે પોતાના નેચરલ સ્વભાવથી કરતી. તેની નિખાલસતા અને તેનું ભોળપણ જ તેનું જીવન હતું. છતાં હમણાં હમણાં ક્યારેક એને એમ થતું 'જ્યોતિકાનાં લગ્ન ઈ મારી પરીક્ષા હૈ. મને થોડું ધ્યાન તો રાખવું જ પડશે. નૈં તો કોક કે'શે 'હે તો ઓરમાન મા ને?'

એ ક્યારેક આ બાબતે ચિંતા કરતી. ત્યારે દીકરી જ (જ્યોતિકા જ) એને આશ્વાસન આપતી. એ કહેતી, 'મા, જશોદા મા કદીયે તમારી જેમ ચિંતા નો'તાં કરતાં. ઈયે ઓરમાન મા જ હતાં. તમે મારાં એવા જ ઓરમાન મા હો. મારી જશોદા મા હો.' અને રતનને નિરાંત થઈ જતી.

આ દિવસોમાં રતનને એનાં આગલ્યાં ઘરનાં બાળકો બહુ યાદ આવતાં. એમાંય એની જ્યોતિ અને કોકિલાની યાદ તો આટલાં વર્ષો પછીયે એવી ને એવી આવતી. કેટલીયે વાર એને રોવરાવી દેતી, એકલી હોય ત્યારે.

હમણાં હમણાં એને એમ થતું 'હવે મારી જોતિ (જ્યોતિ) પણ મોટી થૈ રી હશે. એનાં હગપણનીયે વાતું થતીયું હશે. ગામડા-ગામને હિસાબે કદાય એનાં લગ્ન પણ થૈ ગ્યાં હશે. બિચારીને કેવું ઘર મલ્યું હશે?'

લગ્નમાં કેણે એની માનું સ્થાન શોભાવ્યું હશે? ઈતાં લીલા વઉં જ એની મા ભની હશે. પણ મા કહેવાથી કાંય મા થોડું ભની જવાયર્યું. મા તો એક સાધના હે, તપ હે, એક સિદ્ધિ હે. એ બધું સિદ્ધ કરવાથી જ મા ભનાયર્યું.

એને યાદ આવ્યું એક કથામાં બાવજીએ ગીતાના શ્લોક ટાંકીને કહ્યું'તું કોઈ સ્થાન, કાર્ય કે દરજ્જો સાર્થક તો જ થાય કે તેમાં જ્ઞાન, ભક્તિ અને કર્મનો સમન્વય થાય. એનો પ્રત્યક્ષ દાખલો દરેકના ઘરમાં જોવા મળેર્યો અને એ માના પાત્રમાં જોવા મળેર્યો. સાચી મા થવા માટે તેના હૃદયમાં મા બનવાનું જ્ઞાન જોઈએ. મા તરીકેનું કર્તવ્ય અને મા બનવા માટે ભાવ-લાગણી એટલે કે ભક્તિ જોઈએ. નહિતો બાળકને જન્મ દેવો એ એક

કુદરતી ઘટના હે. બચ્ચાને જન્મ દે એટલે કોય પણ જનાવર પણ મા ભની જાયર્યું પણ સાચી મા આદર્શ મા એમ પોતમાડું થોડું ભની જવાયર્યું?

લીલાવહુ તો મારી છોરીયુંની કાકીયે નો'તી ભની હકતી ઈ મા કેવી ભની હકી હશે? ઈ તાં હું જાણુંરી.' એને લીલા વહુનું છોરીયું હાથેનું તે વખતનું વર્તન યાદ આવતાં એની આંખ ભીની થઈ ગઈ. 'એના હુખ હારું કેણે જીવ બાળ્યા હશે? કેણે એનાં અરમાનનાં જતન કર્યા હશે? કેણે એની લાગણીનો ખ્યાલ રાખ્યો હશે? કેણે એના હૈયાના કોડ પૂરા કર્યા હશે? એને હાહરે મોકલાવતી વખતે ભાવથી ભેટીને કેણે વિદાય આપી હશે? બાપ તો હાજર ર્યો હશે કે કેમ ઈયે ભગવાન જાણે' એની આંખમાં ફરી ફરી પાણી આવી જતાં...

આવામાં તો લગ્ન પછીના પ્રસંગોમાંય બિચારીયુંનાં શું....! એ યાદ કરતાં એના કરતાં એના હૃદયમાં એક પ્રકારની રીતસરની વેદનાનો અહેસાસ થયો અને એ ફરી આંસુ ન રોકી શકી.

જ્યારે જ્યારે એને આવા વિચારો આવતા, જૂની યાદો આવતી ત્યારે એ નર્વસ થઈ જતી. ઉદાસીનતા એને ઘેરી વળતી. એની આંખમાં ઘડી ઘડી આંસુ આવી જતાં.

એણે આવી અનેક વાતો અને વિચારો હૈયામાં ભંડારી રાખ્યા હતા. એને ઘણી વાર એમ થતું કોઈકને મારી વીતક અને વેદના કહી દિલનો ભાર ઘટાડવો ખપે. એને વર્ષોથી એના હૃદયમાં સંઘરાયેલી વેદનાનો ધોધ વહાવી દિલ હળવું કરવું હતું; પરંતુ એ કોઈને આ બધું કહેતાં શરમ-સંકોચ અને બીક અનુભવતી. એને એમ થતું આમ કરવાથી ન જાણતાં માણસો પણ મારા ભૂતકાળની વાત જાણશે. પછી મારા વિશે શું વિચારશે? અને કેવું કેવું ધારશે એટલે એ કોઈને ન કહી શકતી. એ પોતાના ભૂતકાળને ભૂલવા સતત પ્રયત્ન કરતી. આમ તો એને આ બધું કાયમ માટે ભૂલી જવું હતું. કારણ એના ભૂતકાળ સાથે કેટલીયે હૃદયદ્રાવક ઘટનાઓ જોડાયેલી હતી. તેથી એને ભૂલવા એ સતત પ્રયત્ન કરતી. પણ એના શરીરનું એવું કોઈક તત્ત્વ એને આ બધું ભૂલવા ન'તું દેતું. ઊલટાનું જેટલા બળથી એ ભૂલવા પ્રયત્ન કરતી, તેનાથી બમણા બળથી એને એ બધું યાદ આવતું.

આમ કરતાં ઘેર લગ્નનો પ્રસંગ આવી ગયો.

મહેમાનો આવવા લાગ્યા.

લગ્નની ચલણપલણ અને ધામધૂમ ચાલુ થઈ.

આ લગ્નમાં બે મામેરાં આવવાનાં હતાં.

આજે બે મામેરાં આવશે. એનાં સામૈયાંની તૈયારી થવા લાગી.

મામેરા'તો આવશે પણ કોણ જાણે કેમ રતનને આજે સવારથી મજા નહોતી આવતી. એને પોતાની લાડકી દીકરીના લગ્નનો ઉમંગ હોવો જોઈએ તે આજે એના ચહેરા પર નહોતો.

રતને ખુદ મોં ઉપર ઉત્સાહ લાવવા પ્રયત્ન કર્યો પણ એ એમાં સફળ ન થઈ. એની ઉદાસીનું મૂળ અંતરના ઉડાણમાં હતું. એના મોં ઉપરની ઉદાસીનતા એની દીકરી પારખી ગઈ. 'મા તમારી તબિયત બરાબર નથી કે શું?'

'ના બેટા મને કાંય તકલીફ નથી.' રતને મોં ઉપર કૃત્રિમ પ્રસન્નતા લાવતાં કહ્યું.

'તો પછી તમારું મોં મને ન ગમે એવું કાં થઈ ગયું હૈ?' જ્યોતિકાએ કહેતાં, એની રતનમા આંસુ ન રોકી શકી. એ રડી પડી. ચહેરા ઉપર હાથ ઢાંકી રોંધું રોકતી રોઈ પડી.

ચાલાક દીકરી બધું સમજી ગઈ. એ એની લાગણીશીલ રતનમાને પૂરેપૂરી જાણતી હતી ને! એને થયું આજે મારી માના હૃદયના જૂના જખમ પર મારે લાગણીનો મલમ લગાવવો જ પડશે. એને છેલ્લાં ચાર વર્ષ મને આપેલ લાગણી અને પ્રેમની આજે પરીક્ષા છે. આજે મારે એને સંભાળવી પડશે.

એણે રૂમમાંથી બધાંને બહાર નીકળી જવાનો ઈશારો કર્યો. બધાં બહાર જતાં, રૂમ બંધ કરી એની માને કહ્યું, 'મા મારી સામે તો જુઓ. આજે કેનાં લગ્ન હે? તમારી જ્યોતિનાં લગ્ન હે. તમારી દીકરી જ્યોતિનાં.' આટલું કહેતું રતન જ્યોતિને ભેટીને એટલી રડી, એટલી રડી કે એને જોઈને જ્યોતિકા પણ રડી પડી.

જ્યોતિકાએ થોડીવાર એની રતન માને રોવા દીધી. પછી એણે એની માની પીઠ ઉપર હાથ ફેરવતાં કહ્યું, 'મા તમે મને તમારી દીકરી માની હેને? તો મારા લગ્ન પ્રસંગે તમે રોવો તો મને કેમ થશે?' અને જ્યોતિકાની આંખમાં ફરી આંસુ આવી ગયાં.

'મા તમારી આગલી જિંદગી વિશે આટલા વર્ષો સુધી મેં કંઈ પૂછ્યું નથી. હું એ પૂછીને તમારા હૈયાના જખમ તાજા કરી દુખાવવા નો'તી માગતી. પણ આજ હું તમારી કને એ જાણવાની રજા લઉં. તમને આજે નહીં પણ પછી એકદી એ બધું કહેવું પડશે. તમારી જે લાગણી દુભાણી હશે, એનો હું એક દી જરૂર ઈલાજ કરીશ.' જ્યોતિકાએ આટલું કહેતાં એની રતનમા ડૂસકે ચડી ગઈ.

'મા આજે મારા બે મામા પરિવાર જો તમારી આંખમાં આંસુ જોશે તો એને શું લાગશે?' કહેતાં જ્યોતિકાએ રતનમાની આંખમાંથી વહેતાં આંસુ લૂછ્યાં. 'મા મને વચન દો હવે તમે નઈ રૂવો.' જ્યોતિકાને એ ક્યાં ખબર હતી, એ પણ રોવા નહોતી માંગતી; પરંતુ એનાથી રોવાઈ જવાતું હતું. રોવાઈ જ જવાયને. એના દિલની

હાલત તો એના જેવી કોઈ 'છોરાંવછોઈ મા' જ જાણી શકે!

દીકરીએ રતનમાને પાણી આપ્યું. એ સ્વસ્થ થઈ. દીકરીએ માનાં કપડાં ઠીકઠાક કર્યાં અને જ્યોતિકા માને લઈ બહાર આવી. અને મામાના સામૈયા માટે ગોતિડો ખણવા ગઈ.

(ક્રમશઃ)

શું આપણે આવું કરીએ છીએ?

ભારતના પ્રથમ રાષ્ટ્રપતિ ડૉ. રાજેન્દ્રપ્રસાદ પાસે એક સુંદર હાથીદાંતના બનાવટની પેન હતી. સહેજે તે તેમને ઘણી પ્રિય હતી. એક વખત નોકર પાસેથી એ પેન મંગાવતા તેના હાથેથી પડી જવાથી તૂટી ગઈ. ડૉ. રાજેન્દ્રપ્રસાદે ત્યારે તેને ખૂબ ગુસ્સાથી ધમકાવ્યો. 'તારી પોસ્ટ બદલી દઈશ' વગેરે કટુ શબ્દો સંભળાવ્યા. પણ પછી મન શાંત થતાં ગુસ્સો ચાલ્યો ગયો. પણ રાતે તેમને નીંદ આવતી નથી. એ વિચારે તેઓ વ્યાકુળ બની ગયા કે આ જગ્યાએ હું હોત તો? મારાથી જ પેન તૂટી ગઈ હોત તો? નશ્વર પદાર્થના નશામાં મેં બિચારાને આટલું શા માટે સંભળાવ્યું? આ વિચાર વ્યાકુળતાએ રાષ્ટ્રપતિ તે રાતે જ નોકરના ઘરે ગયા અને કહ્યું કે પેન તૂટી જવાના મારા ગુસ્સા બદલ હું તારી પાસે માફી માગું છું. નોકર સ્તબ્ધ થઈ જવાથી કંઈ બોલી શકતો નથી. ડૉ. રાજેન્દ્રપ્રસાદ ફરી કહે છે, 'તું મને માફી આપી દે.' એટલું કહીશ તો જ મને શાંતિ થશે. તો જ મારી રાત આરામથી જશે. આખરે નોકર તે પ્રમાણે બોલ્યો ત્યારે જ રાષ્ટ્રપતિ પોતાને આવાસે ગયા. બોલો, કેવું ઉમદાભર્યું આ વર્તન કહેવાય?

આના વિરોધમાં કહીએ તો ઘરમાં વહુ અથવા સાસુએ રસોડામાં કંઈ કાચની વસ્તુ તોડી તો તરત જ એકબીજા પર આક્રોશ ઢોળશે પણ ત્યારે જો મનને શાંત રાખે અને બે મિનિટ માટે વિચારે કે જો મારાથી જ આ વસ્તુ તૂટી ગઈ હોત તો? જો આવા સદ્વિચાર બધાને આવે તો ઘરમાં ઘણાબધા આવા નાના કંકાસો બંધ થઈ જાય અને સંયુક્ત કુટુંબો તૂટતા અટકશે.

એવી જ રીતે ઓફિસ અથવા દુકાનમાં પણ આપણે નોકરો સાથે પણ નોકર જેવો (તુચ્છપણાનો) વ્યવહાર નહીં કરતા, એ પણ એક આત્મા છે અને એના કર્મોથી એ નોકર બન્યા છે અને આપણે આપણા કર્મોથી માલીક (શેઠ) બન્યા છીએ — જો આવો વિચાર આવે તો ઓફિસ / દુકાનના વાતાવરણમાં ઘણો જ ફરક પડી જશે અને કામના રિઝલ્ટ એટલા બધા સારા આવશે કે આપણે વિચારી ન શકીએ કે ખાલી આપણા નોકર સાથેના કૃણા વ્યવહારથી આટલો ફરક પડશે. મિત્રો, ખાલી ઘર અને ઓફિસની જ આ વાત નથી.

આ વ્યવહાર આપણી દિનચર્યામાં ઘણાબધા નાના લોકો સાથે થઈ શકે. જેમકે ઘરનો કામવાળો, સહ કાર્યકર, શાકભાજીવાળો, રિક્ષાવાળો, દુકાનદાર વગેરે. જો બધાની સાથે પ્રેમથી કામ લેશો તો દરેક મુશ્કેલ કામ પણ આસાનીથી થઈ શકશે.

સંકલન : ચંદ્રકાંત દામજી શાહ (કે.ડી. શાહ) - અમદાવાદ

કચ્છને જાણો અને માણો

કચ્છ વિશેષ

દિનેશચંદ્ર જગજીવન શાહ (ભુજ)

● **કચ્છની જળ વિરાસત :** પુરાણ પ્રસિધ્ધ નારાયણ સરોવર, ભુજનું હમીરસર તળાવ, દેશલપર, પ્રાગપર, માંડવીનું ટોપણસર, અંજારનું સવાસર, ઝરપરાનું જગસર, ગાંધીધામ - આદિપુરનું આદિસર, શ્રીજી મહારાજે જેમાં સન્માન કરેલું તે દહીંસરાનું શ્રી હરિ સરોવર, ભયાઉનું બટિયા તળાવ, મુંદ્રાનું જેરામસર, હાજીપીરનું સોદ્રાણા તળાવ, કચ્છની બીજા નંબરની જાગીર તેરાના તાવ, રાપરનું નગાસર, વાંઢાયનું ઈશ્વરસાગર જેવા જળ મંદિરો કચ્છ અને કચ્છી પ્રજાને પાણીને લગતી જરૂરિયાતો, સંગ્રહ ક્ષમતા અનુસાર પૂર્ણ કરે છે.

● **કલાપૂજક ભૂમિ :** કલા જગતના તમામ આયામો દ્વારા ભાતભાતના કલાકારોએ કચ્છને હંમેશાં ઉજળું અને વિશ્વપ્રસિદ્ધ બનાવ્યું છે. કચ્છની બેનમૂન બાંધણી, કચ્છનું મીનાકારી કામ, ચાંદીકામ, કમાંગરી કલા, બાટીક ભરતકામ, નિરોણાની રોગન કલા, ઉત્તમ કલાકૃતિથી બનતી ધડકી કલા, અજરખ - બાટીક કામ, સૂડી-ચપ્પુ પરનું નકશીકામ, ચામડા પર ભરતકામ કરતી ચર્મકલા, જરદોશી કલા, લાકડામાંથી આકર્ષક સાધનો બનાવતી અનુપમ કાષ્ટ કલા, ભીંત પર લીંપણ કામ કરી ઘરને સુશોભિત કરવાની લીંપણ કલાએ કચ્છને ખ્યાતનામ કરી આગવી ઓળખ આપી છે.

● **પ્રવાસીઓ કચ્છ પર આફરીન :** કચ્છનું બેમિસાલ રણ, સિંધુ સંસ્કૃતિનું વિશ્વવિખ્યાત પુરાતત્ત્વિય સ્થાન ધોળાવીરા, રા'લાખેશ જાની એટલે સુરખાબ (ફલેમિંગો) જ્યાં વસે છે તે સુરખાબ નગર, માંડવીનો રમણિય દરિયાકાંઠો અને તેના પર આવેલો રાજ ઘરાનાનો સોહામણો વિજય વિલાસ પેલેસ, ઐતિહાસિક વિરાસત ધરાવતું લખપત અને તેનો કિલ્લો તથા શીખ ગુરુદ્વારા, ભુજનો રાજવંશનો આઈના મહેલ, મ્યુઝિયમ, પટેલ ચોવીસીમાં આવેલા સ્વામિનારાયણ મંદિરો તેમજ ટાવર, રણોત્સવ જેવા અનેકવિધ પ્રવાસન ધામો કચ્છમાં છે જે હંમેશાં પ્રવાસીઓને આકર્ષે છે.

● **સર્વે કચ્છી સન્તુ નિરામયામાં વધારો :** કચ્છના આરોગ્યની મહત્વની કહી શકાય એવી સગવડો સાથે અન્ય તમામ નાના-મોટા ગામોમાં ઉપલબ્ધ છે. સરકારી રાહબરી હેઠળ ચાલતા ૪૩૫ પ્રાથમિક આરોગ્ય પેટા કેન્દ્રો, ૬૪ પ્રાથમિક આરોગ્ય દવાખાના, ૧૫ સામૂહિક આરોગ્ય કેન્દ્ર, ૧૮ ફરતા દવાખાના, ૨૦ જેટલા કુદરતી આયુર્વેદિક પદ્ધતિથી સારવાર કરતા દવાખાના તેમજ ૭૦ જેટલા એલોપેથીક દવાખાના લોકોની સેવા માટે હાજર છે.

● **કચકડાના પડદે કચ્છના કામણ :** કચ્છમાં શૂટિંગ થઈ

હોય તેવી પહેલી ફિલ્મ ૧૯૭૨માં જેસલ તોરલ હતી. ઉપેન્દ્ર ત્રિવેદી અને અનુપમા અભિનિત આ ફિલ્મ સાથે કચ્છી લોકગાયક વેલજીભાઈ ગજજરે પણ ફિલ્મી દુનિયામાં પ્રવેશ કર્યો હતો. રેફ્યુજી, હમ દિલ દે ચૂકે સનમથી માંડી હમણાં સુધી કચ્છનું રણ, ઐતિહાસિક સ્થળો પર લાઈટ - કેમેરા - એક્શન થતા રહ્યા છે. લગાને તો કચ્છને આંતરરાષ્ટ્રીય ખ્યાતિ અપાવી. તો કચ્છના લેખક ડો. જયંત ખત્રીની વાર્તા પરથી બનેલી ફિલ્મ 'ધાડ' નોંધપાત્ર ઘટના છે.

● **કચ્છની રાજનીતિમાં પ્રથમ :** જિલ્લા પંચાયત અસ્તિત્વમાં આવી. જેના પ્રથમ પ્રમુખ તરીકે કાંતિપ્રસાદ અંતાણી વરાયા. રાજ્યસભાના સર્વપ્રથમ સભ્ય તરીકે પ્રેમજીભાઈ ઠક્કર ચૂંટાયા. ૧૯૮૪માં કચ્છની સર્વપ્રથમ મહિલા સાંસદ ઉષાબેન ઠક્કર ચૂંટાયા. કચ્છના સર્વપ્રથમ મહિલા ધારાસભ્ય (મુંબઈ રાજ્ય) તરીકે તિલોત્તમાબહેન ધોળકિયા. ગુજરાત રાજ્યની વિધાનસભાના અધ્યક્ષપદે પહેલીવાર કચ્છના ધારાસભ્ય કુંદનલાલભાઈ ધોળકિયા ૧૯૭૫માં વરાયા. ગુજરાત રાજ્યના મુખ્યમંત્રી પદે સર્વપ્રથમ કચ્છ માંડવીના સુરેશભાઈ મહેતા ૧૯૯૬માં એક વર્ષ રહ્યા.

● **બંદર માર્ગે વિકાસની હરણફાળ :** દેશ અને ખાસ કરીને વિદેશના મહત્વના વિશાળકાય બંદરો સાથે વ્યાપારી રીતે હવે કચ્છ જોડાઈ ગયું છે. વિશેષ કરીને અદાણી ગ્રુપ દ્વારા વિકસિત થયેલા અને અત્યાધુનિક સ્વયં સંચાલિત મશીનરીઓથી સજ્જ એવા મુંદ્રા બંદરે કચ્છને નવા સીમાચિહ્ન પર લાવી ઊભું કર્યું છે. સિધ્ધિના અનેક શિખરો સર કરી બંદરીય વ્યાપારમાં કચ્છને મહત્વનું કેન્દ્રસ્થાન બનાવનાર દિનદયાળ પોર્ટ ટ્રસ્ટ (કંડલા બંદર) પણ અનેક કીર્તિમાનો સ્થાપિત કરી કચ્છનો ડંકો વિશ્વમાં વગાડ્યો છે.

● **લાજવાબ કચ્છી વ્યંજનો :** કચ્છના આંગણેથી તૈયાર થયેલી કંઈ કેટલીયે રસમુધર વાનગીઓ દેશ અને વિદેશના સીમાડા પાર કરી ભારતીય અને બિન ભારતીયનું રસરંજન કરી રહી છે. પરંપરાગત અને માટીની સુગંધ સાથે ભળેલો બાજરાનો રોટલો અથવા માની (રોટલી), માખણ, સાથે ખાવડાથી આવેલો ધીમાં તરબતર મેસુક, ગુલાબની પાંદડી અને કાજુથી ભરપૂર ગુલાબ પાક, બન્નીનો ગરમાગરમ મીઠો માવો, અંજારના પ્રસિધ્ધ ગુબીત અને ચિક્કી, મોહનથાળ, બુંદીના લાડુ, ગામડાંમાં બનતા પેંડા તો વર્ષોથી મોહું મીઠું કરતા આવ્યા છે.

સાભાર : 'કચ્છમિત્ર' ૩૨મો જન્મદિન પૂર્તિ
પ્રેષક : દિનેશચંદ્ર જે. શાહ (ભુજ) - અમદાવાદ

બન્નીના સિણીયાડો ગામના મડવર્કના નમૂના “એમેઝોન” આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે વેચે છે

કચ્છી કલા

બન્ની એટલે કાળો બેનંબરી કોલસો જ નહીં ભેંસો, દૂધ, ટેમ્પા અને ધૂળની ડમરીઓ જ નહીં પણ બન્ની એટલે સફેદ રણનું બારું. બન્ની એટલે હસ્તકળા અને કારીગરોની ધરતી, દુનિયાના શોખીનો માટે એક નયનરમ્ય પ્રદેશ અને હવે નાના એવા સિણીયાડો ગામમાં માજીખાન ઇલમખાન મુતવાના મડવર્કની ભૂમિ પણ આ બન્ની જ છે. જે ફેસબુક, ઈન્સ્ટાગ્રામ, યુ-ટ્યુબ અને ‘એમેઝોન’ પર ધૂમ મચાવી રહી છે અને ધોરણ-૧૦ પાસ કસબી માજીખાન કલાપ્રેમીઓના હૃદયમાં ઘર કરી રહ્યા છે.

ગોરેવાલીથી ઉગમણે પાંચેક કિ.મી.ના અંતરે અને ભુજથી ૮૦ કિ.મી. દૂર ઉત્તરે આવેલા બન્નીના સિણીયાડો ગામના ધોરણ-૧૦ પાસ માલધારી યુવાન માજીખાન મુતવાને એકાએક પરંપરાગત કળાથી ‘જરા હટકે’ કંઈક નવો પ્રયોગ કરવાનો વિચાર આવ્યો અને એ માટીકામ તરફ વળ્યો. જ્યાં મહેબૂબખાન અને શેરખાન જેવા કલાકારોની મદદ મળી અને મડવર્કના નાના-મોટા નમૂના બનાવવા મંડ્યો. ૨૦૧૩થી આ મડવર્ક ક્ષેત્રમાં પ્રવેશેલા યુવાને માજીખાન આર્ટ ગેલેરી મુતવા મડવર્કના નામે ફેસબુક પેજ ખોલ્યું અને પાંચ વર્ષ નાના ભાઈ અસકખાને મોબાઇલમાં વીડિયો ઉતાર્યો જેને લઈને માજીખાન યુ-ટ્યુબમાં પહોંચ્યો અને ધીમે ધીમે પોતાની કળાના વિશિષ્ટ પાસાઓ વીડિયોના માધ્યમથી સમજાવીને એ ઓનલાઈન મૂકતો ગયો.

મડવર્કમાં આભલાને જોડીને તથા ઝીણી ઝીણી ડિઝાઈન પસંદ કરીને વીડિયો અપલોડ કરી રહેલો આ કલાકાર જોતજોતામાં વિશ્વની નજરે ચડવા મંડ્યો અને ‘એમેઝોન’ કંપનીએ તેની સાથે કરાર કર્યો. જરા ધ્યાનથી વાંચજો. આ માજીખાનને હવે એમેઝોન આંતરરાષ્ટ્રીય બજાર પૂરું પાડી રહ્યું છે. ૨૮ દિવસમાં ૧૭૬૮ જણે દુનિયાના કોઈ ખૂણે બેઠે માજીખાનની કળા નિહાળી છે અને ઓર્ડર આપ્યા છે.

ભુજના પંકજભાઈ શાહના માધ્યમથી માજીખાને પોતાના વીડિયોમાં જાતે જ કોમેન્ટરી અને કામ આપ્યા છે. જે કામ કોનની

મદદથી થાય છે, એ કામ એ બે આંગળીઓના ટેરવા વાટે કરી રહ્યો છે. તેનો વીડિયો નિહાળી મુંબઈના વાલકેશ્વર સ્થિત સાગર મહેલમાં સી.કે. શુપે ૮૦ ફૂટનો ઓર્ડર આપ્યો જે તૈયાર કરવા તે જ્યારે વાલકેશ્વર પહોંચ્યો અને વોલપીસ બનાવીને આપ્યું ત્યારે કંપની એટલી ખુશ થઈ કે વધુ ૮૦ ફૂટનું કામ ત્યાં જ આપી નિર્ધારિત રકમ કરતાં પણ વધુ વળતર ચૂકવ્યું.

બન્નીની માટી, મુતવા ભરતકામની ડિઝાઈન અને આગવી સૂઝથી મડવર્કના નમૂનાઓમાં વિવિધ ભાત આપતો આ માજીખાન આઠ બાય આઠ કે દસ બાય દસની ફેમથી લઈને નેમ પ્લેટ, કી હોલ્ડર, લેટર બોક્સ, કલોક પણ બનાવી આપે છે. એક ફૂટ બાય એક ફૂટનો એક મડવર્કનો નમૂનો તે ચાર કલાકમાં તૈયાર કરે છે.

એમેઝોન કંપનીના પ્રતિનિધિએ સિણીયાડો આવીને તેની સાથે કરાર કર્યો છે. આ કંપનીની વિશેષતા વર્ણવતા કલાકાર કહે છે કે મારી કૃતિ જો એક હજારની કિંમતની હોય તો તેઓ મૂળ કિંમત ઉપરાંત પેકિંગ અને ડિલીવરી ચાર્જિસ આપે અને પછી મૂળ કિંમત પર ૮ ટકા નફો ચડાવીને વેચે. કચ્છમાં કલાકારને આ રીતનું વળતર ક્યાંય કોઈ આપતું નથી.

ઉત્તમોત્તમ નમૂના પાણીના ભાવે લઈને શો રૂમ જેવી દુકાનોમાં સોનાના ભાવે વેચાય છે પણ વચેટિયાઓને જ ફાયદો છે, જ્યારે એમેઝોનમાં એવું નથી.

આ કારીગર મુંબઈ, બેંગ્લોર, હૈદરાબાદ, કચ્છના વિવિધ ભાગો ઉપરાંત મસ્કત, દુબઈ અને યુરોપના દેશોમાંથી થતી ઈન્કવાયરીઓ અને મળતા ઓર્ડરથી ખુશ છે અને વતનની માટીને યશ આપે છે. સાથોસાથ કારીગરોને પણ અપીલ કરે છે કે અત્યાધુનિક ઢબે ઓનલાઈન વેપારમાં આવો, વૈશ્વિક બજાર આપણને અને કળાને આવકારે છે.

સાબાર : “કચ્છ મિત્ર”

	<h1>DEEP JYOT</h1> <p>STATIONERY MART</p> <p>MFG. OF : EXERCISE & ACCOUNT BOOKS & ALL TYPES OF OFFICE FILES</p>	<p>JAYESH S. PAREKH M. : 98241 06623</p> <p>FACTORY : Plot No. 4601, G.I.D.C., Ankleshwar-393 002. Ph. : 253137</p>
---	---	---

રણ

વાર્તા

માવજી મહેશ્વરી

સૂરજ ખાસ્સો ઉપર ચડી આવ્યો. ભૂંગાને ફરતે બનાવેલ વેતેક ઊંચા ઓટલાની ધારનું લીંપણ ઊખડી ગયું હતું. ભૂંગાની ગળકબારી જેવા બારણા પાસે બેઠેલી યુવાન સ્ત્રી ક્ષિતિજમાં જોઈ રહી. દૂર નમકના થર તડકામાં ચમકતા હતા. તેણે ડાબા હાથે જમણા હાથમાં પહેરેલી બંગડીઓ ગોળગોળ ફેરવી. કાચની બંગડીઓનો અવાજ તેને જ સંભળાયો.

તેની કીકીઓમાં દરિયો સ્થિર થઈ ગયો. ધસમસતાં મોજાં રેતીના ઢગલામાં ફેરવાઈ ગયાં. જોરજોરથી પવન ફૂંકાવા લાગ્યો. રેતીનાં વાદળ ચડ્યાં. આકાશ રેતીનાં વાદળ પાછળ સંતાઈ ગયું. રણ વિસ્તરવા લાગ્યું. જ્યાં નજર પહોંચે ત્યાં રેતી જ રેતી. દિવસે તપતી, રાતે ઠરતી, ડમરીમાં ઊંચે ચડતી, અહીંથી તહીં ફંગોળાતી રેતી. દૂર સુધી નમકના થર. ક્યાંય ન કોઈ ઝાડ કે ન ઝાંખરું. રેતી બધીય લીલપ પી ગઈ. ધરતીના પેટાળમાં ઊંટ ગાંગરતાં રહ્યાં. રણ ક્યારેક દિવસો સુધી મૂંગું પડ્યું રહે તો ક્યારેક અચાનક તેમાં સળવળાટ થાય અને આંધી ચડે. ડમરીની આછી જવનિકા પાછળ માંદલો સૂરજ ડોકાયા કરે. આખરે પવન હાંફીને બેસી પડે ત્યારે સૂરજનો તીખો તડક ભોંકાય, જાણે ધાબડીમાં લાંપના કાંટા ભરાઈ ગયા હોય. ચામડી ચસક્યા કરે. બપોરે લૂના સપાટા આંખનાં પોપચાં બાળી નાખે.

રોજ આંખો સામે ફેલાયેલું રણ અને સળવળતી રેતી જોયા કરવાની!

ક્યાં ગયો પેલો ઘૂઘવતો દરિયો? પવનની પાંખે સવાર થઈને ચડતાં મોજાં? ગરજતાં વાદળ? હવે તો રેતી ભૂલી પડી ગયેલી સાંઢણીના અસવારની આંખોમાં ઉચાટનેય પી ગઈ છે. આ રેતીની આરપાર જોવું, રોજ-રોજ જોવું.

યુવાન સ્ત્રીએ આંખો પટપટાવી.

‘આસુ ગ્યો?’ વૃદ્ધ સ્ત્રી કારણ વગર બોલી.

વૃદ્ધ સ્ત્રીનો પ્રશ્ન સાંભળી રણ સળવળ્યું. રેતી જરા આઘીપાછી થઈ. જોરથી ફેંકાયેલો પથ્થર રેતીમાં ખૂંપી જાય અને ઉપર નાનો ખાડો બની જાય એવો વૃદ્ધ સ્ત્રીનો પ્રશ્ન પડ્યો રહ્યો. યુવાન સ્ત્રીએ નેજવું કરી ક્ષિતિજ આરપાર જોતી હોય તેમ જોયું. કમરથી ઝૂકેલી વૃદ્ધ સ્ત્રી યુવાન સ્ત્રી સામે ઊભી રહી. યુવાન સ્ત્રીના આગલા દિવસના ધોવાયેલા સુંવાળા વાળ સરી ગયેલી ઓઢણીમાં અટવાઈ રહ્યા હતા. વૃદ્ધ સ્ત્રીએ યુવાન સ્ત્રીની આંખોમાં

જોયું. તેને એ આંખોમાં આંધી ચડતી દેખાઈ. ઊંચે ચડેલી રેતીની ડમરીમાં લાલ કપડાં અને મૂળસોતો ઉશેટાઈ ગયેલો મેંદીનો છોડ ગોળગોળ ફરતો દેખાયો. વૃદ્ધ સ્ત્રીએ એક નિસાસો નાખ્યો. બાવળિયામાં બાંધેલી બકરી બેં-બેં કરતી હતી.

‘આ બકરી, મૂઈ અભાગણી ધરાતી જ નથી.’ કહેતી વૃદ્ધ સ્ત્રીએ ઝૂકેલી કમર પર હાથ મૂકી ભૂંગાથી દૂર ચાલ્યા જતા ઊંટનાં પગલાંને જોઈ રહી. યુવાન સ્ત્રીના હોઠ જરા પહોળા થયા. તેણે વૃદ્ધ સ્ત્રીની પીઠ પર નજર નાખી. વૃદ્ધ સ્ત્રીનો ઓઢણી સાવ ગળી ગઈ હતી. ઓઢણીમાં રણ દેખાતું હતું. એ રણ કોઈ નાના બાળકની જેમ વૃદ્ધ સ્ત્રીની પાછળ-પાછળ ફરતું હતું. ભૂંગાની ઉતરાદિ ભીંત પાસે છાંયડાનો ટુકડો પડ્યો હતો. સવારે જેમાં ચા ઉકાળી હતી એ તપેલીમાં ચાની ભૂકી સૂકાઈને ચોંટી ગઈ હતી. કૂતરો ઊંટનાં પગલાં સૂંઘતો થોડે દૂર સુધી ગયો પછી થાકીને પાછો આવી વડના પડખે હાંફતો બેસી ગયો.

વૃદ્ધ સ્ત્રી કશા કારણ વગર ઝાંપા સુધી ગઈ અને પાછી આવી યુવાન સ્ત્રી સામે જોઈ માંદલા અવાજે બોલી : ‘હજુ કેટલી વાર બેસી રહેવું છે? આ બધું પડ્યું છે તે કોણ સરખું કરશે?’ કહેતાં તેણે ભૂંગામાં ખાટલા પર રાતે કરેલ પથારી અને સવારનાં ઝેંઠાં વાસણો સામે હાથ લાંબો કર્યો.

યુવાન સ્ત્રીએ પોતાની પાણીદાર આંખો ચારેય તરફ ફેરવી. આકાશમાં એક સમડી ચકરાવા લેતી હતી. તેણે થોડીવાર સમડીને જોયા કરી. કોરાકટ્ટ આકાશમાંથી ખરતો તડકો એની આંખોમાં પડ્યો. તે સાથે જાણે રણના પેટાળથી પ્રગટ્યું હોય એમ એક વાદળ સડસડાટ ઉપર ચડ્યું અને યુવાન સ્ત્રીની આંખો ઉપર વરસી પડ્યું. વૃદ્ધ સ્ત્રીની કમર જરા વધુ ઝૂકી ગઈ. તેણે ગોબાયેલી તપેલીમાં ઘડો નમાવીને પાણી ભર્યું અને બકરી આગળ મૂક્યું. પાણી પીને બકરી ફરી બેં-બેં કરવા લાગી.

યુવાન સ્ત્રી હળવેથી ઊઠી ભૂંગાની અંદર ગઈ. ભૂંગામાં આગલા દિવસે કરેલા લીંપણની તાજી વાસ ભરાયેલી હતી. અંદરના આછા અજવાળામાં વચ્ચોવચ પડેલા ખાટલા પર ઘાયલ રાત કણસતી હતી. ખાટલા પર પાથરેલી ગોદડીની રંગીન ભાતમાંથી ફૂલ-પાંદડાં છૂટાં પડી લીંપણ પર વેરાઈ ગયાં હતાં. ખાટલા પર દૃશ્યો સજીવન થતાં જોઈ યુવાન સ્ત્રીની કૂખમાં સબાકો ઊપડ્યો. તેણે પોતાના પેટ પર હાથ ફેરવ્યો. રાતે તાજા લીંપણ

પર ઢોળાઈ ગયેલા પાણીનું ધાબું અલગ પડી જતું હતું. તેણે ઓઢવાની પાતળી ગોઢડીની ધાર પકડી ઊંચી કરી. એક સિગારેટ નીચે પડી. ભૂખરા રંગના લીંપણ ઉપર પડેલી સિગારેટનો સફેદ રંગ સાવ નોખો પડી જતો હતો. યુવાન સ્ત્રીની આંખો ચમકી. તેના હોઠ ઉપર ન પરખાય તેવું સ્મિત આવ્યું. તેણે ગોઢડી ખાટલા પર જ મૂકી દીધી અને નમીને સિગારેટ ઉપાડી.

સિગારેટના છેડેથી થોડી તમ્બાકુ નીકળી ગઈ હતી. ત્યાંથી કાગળ ફાટી ગયો હતો અને બે-ચાર સળ પડી ગયા હતા. ગમ્મત પડી હોય તેમ યુવાન સ્ત્રીએ પોતાના મેંદી રંગ્યા ટેરવાથી સિગારેટના સળ સરખા કરી તેને સીધી કરી. નખ વડે આગળનો કાગળ ફાડી નાખ્યો. પછી સિગારેટ નાક પાસે રાખી ઊંડો શ્વાસ લીધો. તેના ફેફસાંમાં કેફિલ રાત ભરાઈ ગઈ. તેણે હોઠ પર જીભ ફેરવી. રણની ખારાશ જેવો સ્વાદ આવ્યો. નાકમાં હજુ સિગારેટની તીવ્ર વાસ ભરાયેલી હતી. તેણે બીજી વાર સિગારેટ સૂંઘી. નશો ચડ્યો હોય તેમ ડોક આમતેમ ફેરવી. તેના હોઠ ભિડાયા. તે બહાર આવી જ્યાં બેઠી હતી ત્યાં ફરી બેસી ગઈ.

હવે તડકો ચડવા મંડ્યો હતો. દૂર ક્ષિતિજ પાણીમાં તરતી હોય એવું લાગતું હતું. ભૂંગામાં બારણાની બરાબર સામે ભૂંગા ફરતે કરેલ વાડનો ખુલ્લો ઝાંપો હતો. એ ઝાંપામાંથી નીકળતી એક કેડી દૂર જતી દેખાતી હતી. એ કેડીમાંથી આગળ જતાં બીજી કેડી, ત્રીજી કેડી એમ કેડીઓનું જાળું રચાતું હતું. એ કેડીઓ ક્યાં-

ક્યાં જતી હતી તેની એ સ્ત્રીને ખબર ન હતી. તે આંગળીઓમાં પકડેલી સિગારેટ સામે એકીટશે જોઈ રહી. જાણે ફૂલ સૂંઘતી હોય તેમ આંખો બંધ કરી સિગારેટને સૂંઘી. ભૂંગાની પાછળથી અચાનક પ્રગટી હોય તેમ વૃદ્ધ સ્ત્રી યુવાન સ્ત્રી સામે ઊભી રહી ગઈ. વૃદ્ધ સ્ત્રીની આંખો થોડી પહોળી થઈ અને તે કરાંજતી હોય તેમ બોલી : ‘એય નભાઈ, ગાંડી થઈ ગઈ છો કે શું?’

યુવાન સ્ત્રીની આંખો ચમકી. તેને યાદ આવ્યું કે બહાર ચૂલા પાસે બાકસ પડ્યું છે. તે ઊઠી. એના પગમાં પહેરેલી ચાંદીની જેર જરા રણકી. તે ચૂલા પાસે ઉભડક બેસી ગઈ.

‘અરે! આ શું માંડ્યું છે તે? શું કરે છે તું?’

યુવાન સ્ત્રી ખડખડાટ હસી પડી. તેણે સિગારેટનો છેડો નાકને અડાડ્યો અને જોરથી સૂંઘી. પછી સિગારેટનું ફિલ્ટર પાંચેય આંગળીમાં પકડી વૃદ્ધ સ્ત્રીને બતાવતાં બોલી : ‘ફુઈ, આનાથી નશો ચડે નશો. તે કદી પીધી છે? પડી પડી ચોળાયા કરે એના કરતાં ભલે આખીય બળી જાય. જોઉં તો ખરી સિગારેટના ધુમાડામાં એવું તે શું હોય છે?’

યુવાન સ્ત્રીનું સ્મિત જરા પહોળું થયું. તેણે બાકસમાંથી દીવાસળી કાઢી અને ઘસરકો કર્યો. આગળ વધતી વૃદ્ધ સ્ત્રીના પગ અટક્યા. તેની કમર ઝૂકી ગઈ. હોઠ જરા ધૂજ્યા.

વાડ પાસે હાંફતો કૂતરો આવીને ચૂલા પાસે બેસી ગયો.

JETHABHAI DOONGARSHI TRANSPORT Co.

J. D. LOGISTICS

H.O. : 708/18, Bhavani Peth, Near Gurunanak Telephone Exchange, Pune-411 402.
Tel. : (020) 26434611 / 08425818000 • Fax : (020) 26434525 • E-mail : jdtcompany@gmail.com

Admn. O. : 313/315, Narshi Natha Street, Khajurwala Chamber, Masjid Buunder, Mumbai-400 009.
Tel. : (022) 23426818, 23400597 • Fax : (022) 23451950 • E-mail : jdadmnoff@yahoo.co.in

**DAILY PARCEL & FULL TRUCK LOAD SERVICES
FROM MUMBAI & GUJARAT TO PUNE & SOLAPUR AND RETURN**

MUMBAI OFFICE

ANDHERI	09323963410
BHAT BAZAR	09323963409
BHIWANDI	08425818022
VASAI	09323320952
VASHI	08425818023
TARAPORE	09322407169
ULHASNAGAR	09324495236
BHAYANDER	09820283922

PUNE & OTHER MAHARASHTRA OFFICE

PUNE (BOOKING)	08425818009
PUNE (DELIVERY)	08425818012-16
CHINCHWAD	08425818011
WAGHOLI	08425818020
FURSUNGI	08425818014
TALEGAON	08425818021
SOLAPUR	08425818030
KOLHAPUR	08425818027

GUJARAT OFFICE

AHMEDABAD	08866858858
SURAT	09377763408
VAPI	09377763409
RAJKOT	09327774777

UTTAR PRADESH OFFICE

VARANASHI	09336939327
VARANASHI	0542-2454585
MAUNATH BHANJAN	09335015165

એક છેલ્લી વિનંતી

વાર્તા

અર્જુનસિંહ કે. રાઉલજી

આખો પ્રાર્થના હોલ ખીચોખીચ ભરાઈ ગયો છે. કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ તો પાછળ પાથરણું ના હોવા છતાં પણ નીચે જમીન ઉપર બેસી ગયા છે. ગામના કેટલાય નાગરિકો પણ જ્યાં જગ્યા મળી ત્યાં વચ્ચોવચ્ચ બેસી ગયા છે. પ્રાર્થના હોલનું સ્ટેજ શણગારાઈ ગયું છે. બરાબર વચ્ચે મા સરસ્વતીનો મોટો ફોટો મૂકેલો છે જેને ગુલાબનાં ફૂલનો હાર પહેરાવેલો છે. મોટાભાગના મહેમાનો પણ આવી ગયા છે — માત્ર મુખ્ય મહેમાન એવા જિલ્લા શિક્ષણાધિકારી સાહેબના આવવાની રાહ જોવાઈ રહી છે. ત્યાં હાજર રહેલા દરેકને જાણે કે આ પોતાના ઘરનો અંગત પ્રસંગ હોય એવું લાગી રહ્યું છે. અને કેમ ના લાગે? દલાલ સાહેબ દરેકને પોતાના અંગત વડીલ હોય એમ રાખતા હતા અને આ તેમનો વિદાય સમારંભ હતો. હવે આવતીકાલથી આ હોલની દીવાલો, આ સ્કૂલની દીવાલો પણ દલાલ સાહેબનાં દર્શન માટે તરસવાની હતી. સ્ટેજ ઉપર મૂકેલા ટેબલના એક ખૂણા ઉપર દલાલ સાહેબ નિરાશ વદને માથું મૂકી બેઠા છે અને ચારે બાજુ એક તરસી નિગાહોથી જોઈ રહ્યા છે. તેમને પણ મનમાં એમ થતું હશે કે આવતીકાલથી આ ચહેરાઓ જોવા તેમની આંખો તરસ્યા જ કરવાની છે. આવા હસતા-રમતા ચહેરા હવે ફરી કદી તેમને જોવા મળવાના નથી...!

દલાલ સાહેબ એટલે એક એવું વ્યક્તિત્વ જેના માનમાં આ ગામ અને આજુબાજુના ગામનાં માણસો જ નહીં પણ ચકલાઓ પણ માનથી માથું નમાવી દેતાં...! દલાલ સાહેબે પોતાની જિંદગીમાં લગભગ પાંત્રીસ વરસ આ શાળામાં ગુજાર્યા હતા. તેમણે આ શાળાને નોકરીનું સ્થળ નહીં પરંતુ પોતાનું ઘર અને પરિવાર માન્યું હતું. આ સંસ્થાને બેઠી કરવામાં તેમણે લોહી-પસીનો એક કર્યા હતા. કોઈપણ પ્રકારની વળતરની ભાવના વિના તેમણે આ શાળાને આગળ લાવવા તનતોડ પ્રયત્નો કર્યા હતા. નવા નવા ભણીને આવ્યા ત્યારે તો તેઓ યુવાન હતા અને યુવાનીમાં તેઓ ધારત તે કરી શકત. પાછા તેમના વિષયો પણ કેવા હતા? રૂપિયાની ટંકશાળ પાડી શકે તેવા...! ગણિત, વિજ્ઞાન અને આંકડાશાસ્ત્ર...! તેઓ ધારત તો પોતાના ઘરમાં રૂપિયાનો વરસાદ વરસાવી શકત — આ વિષયોની મદદથી...! પણ ના... તેમણે તો સેવાનો ભેખ લીધો હતો. તેમને રૂપિયા કમાવવામાં રસ નહોતો. તેઓ અંગત રીતે માનતા હતા કે જીવન જીવવા માટે પૈસાની જરૂર છે પણ તે માત્ર જીવન નિર્વાહ પૂરતા જ...! વધારાના પૈસા ઉચ્છૃંબલ બનાવી દે છે — વ્યક્તિને પોતાને

અને તેના સંતાનોને પણ...! સંતાનો બાપના પૈસે તાગડધિન્ના કરતાં થઈ જાય છે...! અને જીવન નિર્વાહ માટે તો સરકાર જે પગાર આપે છે તે પૂરતો જ છે — વધારાનાં નાણાંની જરૂર નથી...! તેઓ આ શાળાનાં અને પોતાના વર્ગના વિદ્યાર્થીઓમાં પોતાના સંતાનોનું જ પ્રતિબિંબ જોતા હતા. ક્યારેય ટ્યુશનો કરીને પૈસા કમાવાનો તેમણે મોહ રાખ્યો નહોતો. માત્ર એટલું જ નહીં પણ પોતાના વર્ગના વિદ્યાર્થીઓને પણ સલાહ આપતા કે તેઓ જે વિષય ભણાવે છે તેમાં ના સમજ પડે તો ગમે ત્યારે પૂછી શકો છો. ગમે તેવો અઘરો દાખલો કેમ ના હોય — દલાલ સાહેબ તેને ચપટી વગાડતામાં ગણાવી દેતા અને એટલું જ નહીં, સામે બેઠેલા વિદ્યાર્થીઓ પણ જાતે જ તે દાખલો ચપટી વગાડતામાં ગણી શકે એવી રીતે સમજાવતા પણ બરા! એટલે તો શાળાના વિદ્યાર્થીઓ તેમને દાદા તરીકે જ ઓળખતા. અને હકીકતમાં તેઓ ગણિતના દાદા હતા. અરે! નવા આવનાર વિદ્યાર્થીઓને પણ જૂના વિદ્યાર્થીઓ સલાહ આપતા કે જો તમારા વર્ગમાં દાદા ગણિત લેતા હોય તો બીજે કોઈ જગ્યાએ ટ્યુશન પણ જવાની જરૂર નથી. દાદાની તેમાં માસ્ટરી છે. તેમના જેવું ગણિત આખા ગામમાં તો શું પણ શહેરમાં પણ કોઈ નહીં ભણાવે — તેની ગેરન્ટી. એટલે તો જૂન મહિનામાં જ્યારે નવું ટાઈમટેબલ બનતું હોય ત્યારે દાદાને પોતાના વર્ગમાં ખેંચી જવા માટે વિદ્યાર્થીઓમાં પડાપડી થતી. બધા જ વર્ગના વિદ્યાર્થીઓ પ્રિન્સિપાલ સાહેબ પાસે દાદાને પોતાના વર્ગનું ગણિત આપવા માટે રજૂઆત કરતા. પણ પ્રિન્સિપાલ સાહેબ પણ શું કરી શકે? દલાલ સાહેબને વધુમાં વધુ તો સાત વર્ગનું ગણિત આપી શકે. તેનાથી વધારે આપવા જાય તો દલાલ સાહેબનો વર્કલોડ વધી જાય! તો પણ દલાલ સાહેબ જાતે વિદ્યાર્થીઓની વિનંતી ધ્યાનમાં રાખી એકાદ ક્લાસનું ગણિત વધારે લઈ લેતા — કહેતા કે મારા બાળકોનું ગણિત સુધરતું હોય તો હું ફી પીરિયડ નહીં લઉં. મા સરસ્વતી મને સતત ભણાવ્યા કરવાની શક્તિ અવશ્ય આપશે જ...! શિક્ષકોમાં તો યણભણ થતી જ કે બહુ દોઢ ડાહ્યો અને ચોખલિયો છે. ફી પીરિયડ જતા કરવાની મૂર્ખામી શું કરવા કરવાની? સરકાર, શાળા કે વિદ્યાર્થીઓ કાંઈ વધારાનો પગાર થોડા જ આપી દેવાના છે? અને સરકાર તો જો એક પૈસો પણ વધારે ચૂકવાઈ ગયો હશે તો રીકવરી કાઢશે. અરે... પેન્શન અટકાવશે! તે વખતે કોઈ એવું નહીં વિચારે કે દલાલે વધારે કામ કર્યું છે તો એ પૈસો જતો કરીએ...!

માત્ર એટલું જ નહીં, પણ દલાલ સાહેબ રીસેસમાં પણ પોતાની સેવાઓ આપતા. પીરિયડમાંથી આવીને તેઓ સ્ટાફરૂમમાં બેઠા હોય, રીસેસનો ટાઈમ હોય અને જો કોઈ વિદ્યાર્થી પોતાની ડિફિકલ્ટી લઈને આવે તો તેઓ હોંશે હોંશે તેની ડિફિકલ્ટી સોલ્વ કરી આપતા. અરે... શાળાના વિદ્યાર્થીઓ માટે તો તેઓ પોતાના પારિવારિક જીવનને પણ હોડમાં મૂકી દેતા. સાંજે સ્કૂલેથી છૂટીને ઘેર ગયા હોય, સાંજે ફેશ થઈને ફેમિલી સાથે બહાર જવાનો પ્રોગ્રામ બનાવ્યો હોય અથવા ફરવા જવાના હોય કે પછી કોઈક પિક્ચર જોવા જવાનો કાર્યક્રમ ગોઠવ્યો હોય અને નીકળવાના ટાઈમે જ જો કોઈ વિદ્યાર્થી પોતાની ડિફિકલ્ટી લઈને આવે, તો બીજો કોઈ હોય તો કાઢી મૂકે અથવા પછી આવજે એવું કહે. પણ દલાલ સાહેબ તો તરત જ તેને દાખલો ગણાવવા બેસી જાય અને પાછા ચહેરા ઉપર કોઈપણ પ્રકારના અણગમા વગર જ...! તેમના પત્ની અને બાળકો નિરાશ થઈ જાય, તેમના પત્નીનું મોં છાશિયું થઈ જાય તો પણ દલાલ સાહેબ તો તરત જ કહે — એ આપણાં જ બાળકો છે, તેમને મુશ્કેલીમાં આપણે મદદ ના કરીએ તો કોણ કરે... ભગવાન તેમાં રાજી ના જ રહે...!

આવા દલાલ સાહેબ...! તેમના હાથ નીચે ભણેલા અસંખ્ય વિદ્યાર્થીઓ આજે તો ઉચ્ચ હોદ્દા ઉપર બેઠેલા હતા. કેટલાય ડોક્ટરો અને એન્જિનિયરો તેમના હાથ નીચે તૈયાર થયા હતા. પણ દલાલ સાહેબ તેમનો પણ પોતાના સામાજિક જીવનમાં દુરુપયોગ ના કરે... એક વખત તેમની સાસરીના કોઈક સગાને તેમના જ ગામમાં ડો. પરીખના દવાખાનામાં દાખલ કર્યા હતા. ડો. પરીખ તેમની પાસે જ ભણેલા હતા. દલાલ સાહેબનું માન જાળવતા હતા. ગામમાં અને આજુબાજુના પંથકમાં ડો. પરીખની નામના હતી. પણ તે ખૂબ જ મોંઘો ડોક્ટર હતો. પેલા સગાનું બીલ વધારે મોટું હતું એટલે તેમણે દલાલ સાહેબનો સંપર્ક કર્યો કે બીલમાં કાંઈક રાહત કરાવી આપો. પણ દલાલ સાહેબે પોતાની પત્નીના મોંઢે તો કહી જ દીધું કે એ તો ખમતીઘર માણસ છે, પૈસેટકે સુખી છે. તેને બીલમાં રાહતની શું જરૂર છે? હા... કદાચ કોઈ જરૂરિયાતવાળી વ્યક્તિ હોય તો હું ડોક્ટરને તેનું આખું બીલ છોડી દેવાનું કહું. અરે! તેના બદલે હું બીલ ભરી દઉં. બાકી આ વ્યક્તિ માટે તો હું મારો બોલ નાખવા તૈયાર નથી જ. તેમની પત્ની આ કારણથી તેમનાથી રીસાઈ ગઈ હતી. ચાર-પાંચ દિવસ સુધી તો તેમની સાથે અબોલા લીધા હતા. તો પણ તેમણે ગણકાર્યું નહોતું. આવા શિક્ષક પ્રત્યે ગામના કૂતરાને પણ માન હોય તેમાં શી નવાઈ?!

એનો અર્થ એવો નહીં કે દલાલ સાહેબ ઢીલા હતા અથવા બીકણ હતા. તે કોઈથી ગભરાય નહીં તેવા સિદ્ધાંતવાદી અને સત્ય વક્તા હતા. તે સમયે બોર્ડના પેપરો ઘરે તપાસવા માટે મોકલાતા હતા. એક વખત તેમની પાસે એલિસબ્રિજ કેન્દ્રના પેપર આવ્યા હતા અને તે સમયના રાજ્યના ગૃહપ્રધાનની ચિઠ્ઠી લઈ એક પાર્ટી તેમના ગામના પી.એસ.આઈ. પાસે આવી જેમાં

દલાલ સાહેબના નામનો ઉલ્લેખ હતો. એટલે પી.એસ.આઈ. તેમની પાસે આવ્યા અને કોઈક વિદ્યાર્થીના માર્ક વધારી આપવાની ભલામણ કરી. સાથે સાથે દલાલ સાહેબ માગે તેટલા પૈસા આપવાની પણ તૈયારી બતાવી. પણ માર્ક પેલી વ્યક્તિ કહે તેટલા કરી આપવાની વિનંતી કરી. પણ આ તો દલાલ સાહેબ...! એમ પૈસાની લાલચમાં થોડા આવી જાય. તેમણે આવો અન્યાય કરવાની ચોખ્ખી ના પાડી દીધી. તે વિદ્યાર્થીને જો માર્ક વધારી આપે તો તેના કારણે તેના કરતાં વધારે હોશિયાર વિદ્યાર્થીને તો અન્યાય જ થાય ને? તેમણે ચોખ્ખા શબ્દોમાં જણાવી દીધું કે આવું કામ તેમનાથી નહીં થાય. મારે પૈસા જોઈતા નથી...! એટલે પી.એસ.આઈ.એ પોતાના હોદ્દાનો દુરુપયોગ કરી તેમને ધાકધમકી આપી. એ પણ બિચારો શું કરે? ગૃહ પ્રધાનની ભલામણ ચિઠ્ઠી હતી. દલાલ સાહેબે સાફ સાફ કહી દીધું કે તમારે જે કરવું હોય તે કરજો. સરકાર મારી સામે કોઈપણ પ્રકારનાં પગલાં ભરશે તો પણ મને વાંધો નથી. પણ મારાથી આ ખોટું કામ ક્યારેય થશે નહીં. આ વાત જ્યારે ગામલોકોએ જાણી ત્યારે તેમની પાસે ભણી ગયેલા વિદ્યાર્થીઓનું મસ્તક ગર્વથી ઊંચું થઈ ગયું કે... ના... આપણે એક સિદ્ધાંત માટે માથું પણ આપી શકે તેવા શિક્ષક પાસે ભણી ગયા છીએ...!

એક વખત તેમણે પોતાના વર્ગના એક વિદ્યાર્થીને પકડ્યો. તે વિદ્યાર્થી દરરોજ રીસેસ પછી સ્કૂલમાંથી ભાગી જતો. આ વાત તેમના ધ્યાન ઉપર આવી તેના બીજા જ દિવસે તેમણે તે વિદ્યાર્થીને બોલાવ્યો. અને તેને પ્રેમથી પૂછ્યું કે તું વારંવાર સ્કૂલમાંથી કેમ નાસી જાય છે? જવાબમાં તે વિદ્યાર્થી ધ્રૂસકે ધ્રૂસકે રડી પડ્યો. દલાલ સાહેબ તેને પોતે જાતે ઊભા થઈને પાણી આપ્યું. તેના બરડે હાથ ફેરવીને પૂછ્યું કે તું ગભરાયા વિના જે હોય તે સાચું કહી દે. હું તને ન તો પ્રિન્સિપાલ પાસે લઈ જઈશ કે ના કોઈપણ પ્રકારની શિક્ષા કરીશ. અને તે વિદ્યાર્થીએ જે વાત જણાવી તેનાથી તેમનું હૈયું પણ દ્રવી ગયું. તેના પપ્પા નહોતા અને તેની મા મજૂરી કરીને તેને ભણાવતી હતી. પણ જ્યારે વધારે મજૂરી ચાલતી હોય - ખાસ કરીને કપાસ વીણવાની કે જેમાં વીણેલા કપાસને વજન ઉપર મજૂરી મળતી ત્યારે તે તેને પણ સાથે લઈ જતી. દલાલ સાહેબે તેને કહી દીધું કે જ્યારે એવો સમય હોય ત્યારે તે દિવસે તને જેટલી મજૂરી મળતી હોય તેટલા પૈસા હું તને આપી દઈશ, પણ તારે સ્કૂલથી ભાગવાનું નહીં...! પછી તો એ વિદ્યાર્થી ભણીગણીને મોટો સાહેબ થયો. હજુ પણ તે જ્યારે ગામમાં આવે ત્યારે દલાલ સાહેબને મળવા અચૂક આવે જ છે. અરે! પહેલી વખત આવ્યો ત્યારે તો સાહેબને રોકડા રૂપિયા પણ આપવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો પણ દલાલ સાહેબે તેના એ પૈસા પ્રેમથી પાછા આપી દીધા હતા એવું કહીને કે — મેં તારા ઉપર કોઈ ઉપકાર નથી કર્યો. મારી ફરજ હતી અને મેં તે બજાવી છે. માટે મારાથી તેનું વળતર

જિંદગીનો નિયોડ

વાર્તા

ગુલાબચંદ ડી. સાવલા

નિવૃત્તિકાળ ગમગીનીભર્યો હોય છે. એ જીવન સમાપ્તિ તરફ લઈ જતો ભાસે છે. સોહનલાલને જ્યારે ઓફિસ તરફથી શ્રેજ્યુઈટી અને પ્રોવિડન્ટ ફંડની રકમ કલેઈમ કરવાના ફોર્મ મળ્યા ત્યારે થોડી પળો માટે એ આનંદમાં આવી ગયા. બસ, હવે તો ત્રણ મહિના જ આ ઢસરડો કરવાનો. પછી તો એક મોટી રકમ હાથમાં આવી જશે. એ રકમને કોઈ બેંક કે સારી કંપનીમાં રોકી, એના વ્યાજમાંથી એય મજાનું શાંતિભર્યું જીવન જીવીશું. ઓફિસ પહોંચવા ન વહેલા ઉઠવાનું કે ન કોઈ દોડધામ કરવાની. શાંતિથી મોડા ઉઠીશું, કલાક - દોઢ કલાક સુધી છાપું વાંચીશું, મોડે મોડે બીજો એક કપ ચાનો ચડાવીશું, જમીને સરસ મજાની ઊંઘ ખેંચી કાઢીશું ને...ને... અને પછી શું?

પછીનો સમય કેમ પસાર કરવો? બપોરે ઊંઘ્યા પછી રાત્રે વહેલી ઊંઘ આવશે ખરી? આ વિચારમાત્રથી સોહનલાલને નિવૃત્તિ જતી નહીં. પણ થાય શું? નોકરીના નિયમાનુસાર એ સાઠ વર્ષ પૂરા કરતા હતા. હવે એમણે ખુરશી ખાલી કરવી પડે. એ ખુરશી એક દિવસ ખાલી પણ થઈ ગઈ. સોહનલાલે એના વિદાય સમારંભમાં પ્રશંસાના શબ્દો મેળવ્યા, પુષ્પગુચ્છો પ્રાપ્ત કર્યા. મોટા સાહેબે એમના હાથમાં મોટી રકમનો ચેક આપ્યો. ચેક, વિદાયના પ્રતીક સમી ભેટ અને પુષ્પગુચ્છ લઈ એ ઘેર આવ્યા. એ રાત આનંદમાં વિતાવી. કાલથી હવે ઓફિસના વેતરામાંથી છૂટ્યા!

નિવૃત્તિ પછીના પંદર દિવસમાં કંટાળી ગયા. હવે એમનો સમય પસાર થતો ન હતો. ઘરમાં એમની હાજરીથી પુત્રવધૂની સ્વતંત્રતામાં કાપ મૂકાઈ જતો એને લાગ્યો. એમને પોતાને પણ આખો દિવસ ઘરમાં બેસી રહેવાનો કંટાળો આવ્યો. અને થયું કોઈ પાર્ટ ટાઈમ કામ તો હોવું જોઈએ. બપોરના બારથી ચાર સુધીના સમયની કોઈ નોકરી મળી જાય તો મન રોકાયેલું રહે. એમણે હવે નોકરી શોધવાનું શરૂ કરી દીધું. પણ સાંઈઠ વટાવી ગયેલાને કોણ નોકરીએ રાખે? ચાર કલાકમાં સાત કલાક જેટલું કામ ખેંચાવવાનું હોય ત્યાં વૃદ્ધ નહીં, કોઈ યુવાન જ ખપમાં આવે. ચાર પાંચ મહિના એ આમથી તેમ રખડ્યા. છેવટે એક સેવાભાવી સંસ્થામાં એમને આવી નોકરી મળી આવી. જો કે એ ધારતા હતા એટલો પગાર તો અહીં મળવાનો નહોતો. સોહનલાલ નિરાશ થઈ ગયા. પછી એમણે જાતે જ વિચાર્યું કે આ સેવાભાવી સંસ્થા આટલોય પગાર તો આપે છે! બે જ વ્યક્તિની બનેલી આ ઓફિસ ચલાવવાની છે. કામ તો ખાસ

કંઈ છે નહીં. રક્તદાતાઓની યાદી તૈયાર કરવાની. જેને રક્ત જોઈતું હોય એમનું સરનામું નોંધી લેવાનું. બ્લડગ્રુપ પ્રમાણે રક્તદાતાને ફોન કરવો. સ્વૈચ્છિ રીતે રક્તદાન કરવા આવનારને બાજુની હોસ્પિટલમાં લઈ જઈ રક્ત લેવાની વ્યવસ્થા કરવાની, ચક્ષુદાન માટે પણ ફોર્મ ભરાવવાના.

સોહનલાલે આ કામ સ્વીકારી લીધું. એ દરરોજ બપોરે બાર વાગે ઓફિસમાં પહોંચી જતા. એમની મદદનીશ યુવતી પટાવાળાની મદદથી ઓફિસ ખોલતી. પત્રો ટાઈપ કરતી, રજિસ્ટરોમાં ઉતારા કરતી. એ દરમિયાન સોહનલાલ આવી જતા.

સોહનલાલને શરૂ શરૂમાં આ કામમાં જરાય મજા ન આવી. ચાલીસ વર્ષ સુધી નોકરી કરી હતી એના કરતા આ કામ કોઈ જુદા જ પ્રકારનું હતું. લોહી, મૃતદેહની આંખ, દર્દી, એમ્બ્યુલન્સ, હોસ્પિટલ - આ શબ્દો જ હૃદયમાં ગ્લાનિ ઉભા કરી દેતા. પણ આ સિવાય બીજો છૂટકો ન હતો. ભલું થજો ટ્રસ્ટીઓનું કે એમના જેવા વૃદ્ધને કામ આપ્યું, નહિંતર આ જમાનામાં કામે રાખે પણ કોણ?

ચાર-છ મહિનામાં એ ગોઠવાઈ ગયા. ઘણા બધા રક્તદાતાઓના, રક્તની જરૂરિયાતવાળા કુટુંબોના એમના પર ફોન આવતા. ફોન પર થતી મૂઠું વાતો, ઉપકારના શબ્દો અને પુણ્ય પ્રાપ્ત કરનારા આશિર્વચનો સાંભળી એમનું અંતઃકરણ પ્રકૃલ્લિત થવા લાગ્યું. ચાલીસ વર્ષની સરકારી નોકરીમાં એમને જે શબ્દો સાંભળવા નહોતા મળ્યા એ આ ચાર મહિનામાં સાંભળવા મળ્યા. સોહનલાલને પહેલી વખત થયું કે એમની સંસ્થા દ્વારા એ કેટલા ઉપયોગી માણસ છે! એમનો ઉત્સાહ વધવા લાગ્યો. હવે એ નોકરીને માત્ર બારથી ચારની પાર્ટટાઈમ નોકરી નહોતા સમજતા, જતી ઉંમરે પુણ્ય કમાવવાની એક પ્રવૃત્તિ સમજતા હતા.

એક દિવસ રજિસ્ટર તપાસતા સોહનલાલ બેઠા હતા ત્યારે એમના મનમાં એક વિચાર આવ્યો. રક્તદાતાઓની જેટલી સંખ્યા હોવી જોઈએ એટલી સંખ્યા રજિસ્ટરમાં નથી. કેટલાક રક્તદાતાઓ દર ત્રણ મહિને સ્વેચ્છાએ રક્તદાન કરવા આવે છે. એમની પાસેથી ટૂંકા સમયમાં ફરીવાર રક્ત લઈ શકાય નહીં. વળી આર.એચ. નેગેટીવ પ્રકારના રક્તની અછત છે. કોઈ વખત એવો કેસ આવી જાય તો શું કરવું?

વધુ રક્તદાતાઓ કઈ રીતે ઊભા કરવા? એ વારંવાર હોસ્પિટલમાં આવતા-જતા રહેતા. ઘણી વખત હોસ્પિટલમાં જુદા જુદા વોર્ડમાં દર્દીને, એના કુટુંબીજનોને મળવા જવાનું થતું. હોસ્પિટલની વારંવારની આ વિઝિટ્સમાંથી એમને એક વિચાર આવ્યો. જે જે દર્દીઓને એમની સંસ્થા દ્વારા રક્તની બોટલ પહોંચાડાઈ હતી એમની પાસે આ સેવાભાવી પ્રવૃત્તિ વિશે કશુંક ટૂંકમાં લખાવવું. સંસ્થાને ઉદ્દેશીને લખાયેલા ટૂંકા પત્રો એકઠા કરવા. પછી એ પત્રોની ચાર-છ પાનાની નાનકડી પત્રિકા છપાવી, કોલેજના વિદ્યાર્થીઓમાં ફરતી કરી હોય તો? એમાંથી કદાચ નવા રક્તદાતાઓ મળી આવે. સોહનલાલે ટ્રસ્ટીઓને વાત કરી. બધાને આ વિચાર પસંદ પડ્યો. હોસ્પિટલના ડોક્ટર સાથે મસલત કરી, એમની મદદ વડે એ દર્દીઓના જ હસ્તાક્ષરોમાં કેટલાક પત્રો મેળવી શક્યા. એ પત્રોની પાંચેક હજાર જેટલી નાનકડી પત્રિકા છપાવી.

હવે સોહનલાલ એ પત્રિકાઓને થેલામાં નાખી બેન્કમાં ઉપડ્યા, જ્યાં એમનું ખાતું હતું. એમના આશ્ચર્ય વચ્ચે પહેલા જ પ્રયાસમાં એમને વીસ-પચીસ રક્તદાતાઓ મળી ગયા. એ પછી એક કોલેજના પ્રિન્સિપાલને મળ્યા. ત્યાંથી પણ ઘણો સારો પ્રતિભાવ મળ્યો. સાઠ વર્ષ વટાવી ગયા પછી સોહનલાલની શારીરિક શક્તિઓ મંદ થઈ ગઈ હતી. પણ છતાંય દરરોજ બપોરે ચાર વાગે એ નવા રક્તદાતાઓની શોધમાં જુદીજુદી કંપનીઓ, એની શાખાઓ, કોલેજો, શાળાઓ, બેંકોમાં ફરવા લાગ્યા.

જ્યારે કોઈ પુણ્યનું કામ કરવા નીકળે છે ત્યારે એને નિરાશ થવું પડતું નથી. ઈશ્વરે ખરાબ માણસોની સાથે સારા માણસોનું પણ સર્જન કર્યું છે એવું સોહનલાલને હવે લાગવા માંડ્યું. કેટલાય સેવાભાવી સજજનોનો પરિચય થયો. ડોક્ટરોના માયાભર્યા ચહેરાઓની ઓળખાણ થતી, નવા નવા ચહેરાઓની પહેચાન થતી, જે પાછળથી સ્વજન જેવા થવા લાગ્યા. આ કામમાંથી પરવારી સોહનલાલ રાત્રે ઘરે જતા ત્યારે પણ ઘરે એમના પર ફોન આવતા. આજ સુધીમાં એમના પર ભાગ્યે જ ઘરે ફોન આવતા. સોહનલાલનો નિવૃત્તિકાળ હવે સંપૂર્ણપણે પ્રવૃત્તિમય બની ગયો. હવે તો એ અગિયાર વાગે ઓફિસે પહોંચી જતા અને ઘણીવાર મોડી રાત્રે પાછા આવતા.

એક સવારે એ રેડિયો સાંભળતા સાંભળતા સવારનું છાપું વાંચતા હતા ત્યારે એમણે સમાચાર સાંભળ્યા : માટુંગા રેલવે સ્ટેશન પાસે એક બહુ જ મોટો ટ્રેન અકસ્માત થયો છે. કેટલાય માણસો મૃત્યુ પામ્યા છે, કેટલાય ઘવાયા છે. સોહનલાલે છાપું

પડતું મૂકી કાનને રેડિયોસેટ સામે ધરી દીધા. થોડીવારે એક બીજી અપીલ આવી. ડોક્ટરો, નર્સો, સેવાભાવી કાર્યકરો તાત્કાલિક રેલવે સ્ટેશન પર પહોંચી જાય. સોહનલાલ સ્નાન કરવા પણ ન રોકાયા. ઝડપથી કપડા બદલાવી, ઓફિસની ચાવી લઈ ઘરમાંથી બહાર નીકળી ગયા. બહાર નીકળતા પહેલા એની મદદનીશ યુવતીએ આપેલા કેર ઓફ નંબર પર એને પણ સંદેશો પાઠવી દીધો. ઓફિસ ગયા પછી એમણે હોસ્પિટલના ડોક્ટરોને ફોન કર્યા. એમની પાસેથી સુચના મેળવી, એ રક્તદાતાઓને ફોન કરવા લાગી ગયા. બે કલાક પછી એમની ઓફિસ માણસોથી ઉભરાવા લાગી.

સોહનલાલની જિંદગીનો એ ઉત્તમ દિવસ હતો. રાત્રે બાર વાગે એ ઘરે પહોંચ્યા ત્યારે સ્નાન કરી એમણે ઈશ્વરની છબી સામે દીવો કર્યો અને એનું સ્મરણ કરી બોલ્યા, પ્રભુ, આટલા વરસો સુધી હું ક્યારેય કોઈના બપમાં આવ્યો નથી. તે આપેલી જિંદગીમાં મેં ક્યારેય કોઈનું સારું કર્યું નથી. આજે મારા હાથે થોડુંઘણું સારું કામ કરાવી મારી જિંદગીને સાર્થક કરાવવા બદલ હું તારો આભાર માનું છું...

સોહનલાલે આ સંસ્થામાં પૂરા પંદર વર્ષ કામ કર્યું. મૃત્યુ પર્યંત એ આ સંસ્થામાં કામ કરતા રહ્યા. એમણે ટ્રસ્ટીઓ પાસે ક્યારેય પગાર વધારો માંગ્યો નહીં. એ અહીં નોકરીએ રહ્યા ત્યારે નોકરીના ભાગરૂપે એમણે ટ્રસ્ટીઓ સાથે એક શરત કરી હતી. એ શરત એવી હતી કે પગાર ઉપરાંત ઘરથી ઓફિસે આવવા જવા માટે એમને ઓફિસ તરફથી રેલવેનો પાસ આપવામાં આવે. ટ્રસ્ટીઓએ એમની આ શરત મંજૂર રાખી કહ્યું હતું કે દર મહિને વાઉચર પાડી પેટીકેશમાંથી પાસના પૈસા લઈ લેવાના. એમણે પંદર વર્ષની આ નોકરીમાં શરૂઆતના સમયમાં માત્ર અગિયાર જ વાઉચર પાડ્યા હતા. પછી તો એમણે પાસના પૈસા લેવાના પણ બંધ કરી દીધા હતા.

જીવનની આથમતી સંધ્યાએ સોહનલાલ કોઈની પાસે બોલ્યા હતા : જિંદગી આખીમાં બે નોકરીઓ કરી. એક સરકારી અને બીજી સંસ્થાની. સરકારી નોકરી જિંદગીનો ઘસડબોળો હતો પણ આ બીજી નોકરીમાં ખરેખર આનંદ હતો. દિલથી મેં આ કરી છે. એનો આનંદ એટલો બધો છે કે જિંદગી જીવવા જેવી લાગે છે...

સારા કામ કર્યાનો પણ એક સંતોષ હોય છે. એ સોહનલાલના જિંદગીના સરવૈયાનું એક વાક્ય છે. એમાં સોહનલાલની જિંદગીના પંચોતેર વર્ષનો નિચોડ છે.

મો. ૯૦૧૬૧ ૪૨૬૩૬

PRAKASH METAL CRAFT PVT. LTD.

E-56/57, Sarvodaya Nagar, 1st Panjrapole Lane, Mumbai-4.

Tel. : 2242 7461 Telefax : 2242 6636

E-mail : prakashmetalcraft@rediffmail.com • Website : www.prakashmetalcraft.com

Prakash®

MFG. ST. STEEL UTENSILS

કેમ છો માસ્તર સાહેબ?

વાર્તા

ભાસ્કરભાઈ ભાવસાર

નાનું એવું ઠળિયા ગામ. પણ સ્વચ્છતામાં શ્રેષ્ઠ ગામ. દરેક વર્ગની વસતિ. એમાં પાછી ગામના પાદરમાં સ્કૂલ, રળિયામણું ફળિયું, આગળ જુદા જુદા પ્રકારના ફૂલ છોડો તો ઘટાઘૂમ લીમડાઓ. લીમડાની ડાળીએ બાળકોને ઝુલવા માટેના હિંચકાઓ. વહેલી સવારે ખાખી ઝભ્ભો-પેન્ટમાં અને આગળ આઈકાર્ડ લટકાવેલ રમેશ પટ્ટાવાળો વટ સાથે સ્કૂલમાં પ્રવેશે. સૌથી પહેલા વૃક્ષોને પાણી પાય. આખા ફળિયામાં સાફસૂફી કરે. પછી સ્કૂલનો દરવાજો ખોલે. સૌથી પહેલા બ્લેક બોર્ડ સાફ કરે, ડસ્ટર અને ચોકપટ્ટી પણ મૂકે. બસ, આ રમેશની ફરજ અન્ય માટે ઉદાહરણીય. પછી તો સમય થતા બાળકો આવવા માંડે. સર્વે સર્વેના વર્ગખંડમાં ગોઠવાતા જાય. પ્રાર્થના થાય, ત્યાં તો હેડમાસ્તર ગુણવંતભાઈ પાઠક ઉર્ફે ગુરૂજી આવે. દરેક ક્લાસ રૂમમાં આંટો મારે. પછી પોતાની સાદગીવાળી ચેમ્બરમાં ખુરશી પર ગોઠવાઈ જાય. ચેમ્બરમાં માત્ર સરસ્વતી માનો ફોટો. બધા જ શિક્ષકો જે તે વિષયના નિષ્ણાત, પણ સમય પહેલા હાજર થઈ જાય અને પોતાના વર્ગખંડમાં પહોંચી જાય.

શિક્ષક રશ્મિકાંત કોઈ વખત મુડમાં હોય તો શિક્ષણ સાથે સુંદર અવાજમાં 'શિવાજીને નીંદરડું ન આવે... માતા જીજાબાઈ પારણું ઝુલાવે...' ગાય. બાળકો ચકિત થઈ જાય. પછી શિવાજીનો ઈતિહાસ સમજાવે. વળી પાછું લહેકામાં ગાય 'જાગને જાદવા કૃષ્ણ ગોવાળિયા તુજ વિના ઘેનમાં કોણ જાણે...' વાહ રશ્મિકાંતભાઈ બાળકોને ભણાવતા પહેલા પોતે ભણીને આવે. શિક્ષણ જગત કેટલું વિશાળ છે?

કોઈ કોઈ વખત આચાર્ય પાઠક સાહેબ પીરિયડ લેવા આવે. દરેક દીકરી પર વારાફરતી નજર ફેરવે. કોણ જાણે, શું શોધતા હશે. પીરિયડ પૂરો થતાં પાછા ચેમ્બરમાં જાય અને ધ્રુસકે ધ્રુસકે રડી પડે. આવો શિક્ષિત માણસ કેમ રડતો હશે? એ પણ રહસ્ય...

વર્ષો પહેલાની વાત છે. પતિ, પત્ની અને વહાલી પુત્રી રૂચિને દિલ્હી પાટનગરના વિવિધ સ્થળો ફેરવવા ટ્રેનમાંથી ઉતર્યા. પતિ-પત્ની સામાન ટ્રેનમાંથી ઉતારતા હતા. સામાન ઉતારીને પ્લેટફોર્મ પર જોયું ત્યાં રૂચિ ન દેખાણી. ઘણી શોધખોળ કરી પણ રૂચિ ન મળી. પોલીસમાં ફરિયાદ કરી પણ પત્તો ન લાગ્યો. એક અઠવાડિયું હોટલમાં રહ્યા. વિવિધ રીતે રૂચિની શોધખોળ કરી પણ પત્તો ન લાગ્યો. પતિ-પત્ની વિલા મોઢે ઠળિયા ગામ પરત ફર્યા. પણ દર્દને દિલમાં છુપાવ્યું.

આ બાજુ કસ્તુરચંદ શેઠ અને કંચનબેને છોકરીને જોઈ. અકળાયેલા હોય એ રીતે છોકરીને પૂછ્યું, ક્યાં જવું છે? કાંઈ જવાબ ન આપી શકી... પછી, દીકરી તારું નામ શું? તો કહે, 'રૂચિ.' બસ, આગળ ગામનું નામ કે અન્ય કાંઈ માહિતી આપી ન શકે. કસ્તુરચંદ શેઠ અને કંચનબેને છોકરીને પોતાની સાથે રાખી. ખાવા-પીવાનું ઊંચા પ્રકારનું આપે. દિવસો અને વર્ષો વીતતા જાય છે. ભણવામાં રૂચિ નાનપણથી હોંશિયાર. જોતજોતામાં એમ.એ., એમ.ફિલ. થઈ ગઈ. એટલી દેખાવડી કે ન પૂછો વાત... જાણે સ્વર્ગલોકની સુંદરી... એની સુંદરતા એટલી આકર્ષે કે યુવાવર્ગ તીરછી નજરે જોવાનું ચૂકે નહીં. વિશાળ કપાળ, સુંદર નયન, નાકની નરમાશ, ભરાવદાર ગાલ, તો ફૂલની પાંખડી જેવા હોઠ... રૂચિ સ્કૂટર-મોટર ડ્રાઈવિંગમાં પણ એક્સપર્ટ.

શેઠ - શેઠાણીએ અનેક વખત રૂચિને કહેલ, તું દિલ્હી રેલવે પ્લેટફોર્મ પરથી મળી છો. રૂચિની આંખો ભીની થઈ જાય. એ પણ ઝંખે પોતાના મા-બાપને મળવા. પણ હવે ઘણું મોડું થઈ ગયું. જે શક્ય નથી. રૂચિ બહારથી આવે છે, કસ્તુરચંદ શેઠ રૂચિને એક પરબીડિયું આપે છે. ખોલે છે તો ઠળિયા ગામના આચાર્યનો ઓર્ડર હતો. થોડી ક્ષણ રૂચિ આનંદિત થઈ, તો થોડી લાગણી દુભાણી... કારણ કસ્તુરચંદ શેઠ અને કંચનબેનને છોડવા પડશે. તેઓ ટેકા વગરના થઈ જશે. પણ કસ્તુરચંદ શેઠ બુદ્ધિશાળી હતા. તેમણે જ સામે ચાલીને કહ્યું, રૂચિ તારે નોકરી કરવાની છે અને શિક્ષણ ક્ષેત્રે નામના મેળવવાની છે. તારી અંદરની અંદરની ઈચ્છા પણ છે કે તું ગ્રામ્ય કક્ષાના બાળકોને ભણાવે-ગણાવે, જે દેશનું ભવિષ્ય ઉજ્જવળ કરે છે. શેઠ શેઠાણી રૂચિને દિલ્હી રેલવે સ્ટેશને મૂકવા જાય છે. ટ્રેનમાં બેસાડ છે... ટ્રેન વ્હીસલ મારે છે. રૂચિ બારીમાંથી હાથ હલાવતી રહે છે અને શેઠ શેઠાણી પણ દ્રષ્ટિ જ્યાં સુધી પહોંચી ત્યાં સુધી હાથ હલાવે છે. શેઠ શેઠાણી ઘરે આવી પોકે-પોકે રડી પડે છે. બંને જુદી જુદી ખુરશીમાં ક્યાંય સુધી બેઠા રહે છે... જાણે દીકરી રૂચિ સાસરે વળાવી...

રૂચિ સવાર પડતા ઠળિયા સ્ટેશને ઉતરે છે. ત્યાં ગુણવંતભાઈ પાઠક રીસીવ કરવા આવેલ. રૂચિ ટ્રેનમાંથી ઉતરે છે. પાઠક સાહેબ આવકારે છે અને કહે, દીકરી મારે ત્યાં ચાલ... થોડા દિવસ પછી તને ગમે ત્યાં રહેવા જજે... પાઠક સાહેબ રૂચિને

પોતાના ઘરે લઈ આવે છે. રૂચિ સ્તબ્ધ થઈ ગઈ. ક્યાં શેઠ શેઠાણીનો આલીશાન બંગલો અને અહીં ત્રણ રૂમ... ત્રણે રૂમમાં કાથીવાળા ખાટલા... ઉપર ઉત્તમ પ્રકારના ગાદલા. રૂચિ આરામ કરે છે. એક ટેબલ પર પાઠક સાહેબ, તેમના પત્ની અને એક નાની છોકરીનો ફોટો હતો. રૂચિ એકીટસે ફોટા સામે જોઈ રહી.

રૂચિનો સ્કૂલમાં આચાર્ય તરીકેનો પહેલો દિવસ હતો. દરેક શિક્ષક અને કર્મચારીગણે તેણીને આવકારી. રૂચિનું શિક્ષક રશ્મિકાંત દ્વારા પુષ્પગુચ્છથી સ્વાગત કરવામાં આવ્યું. રૂચિએ બધા જ બાળકો સાથે સ્નેહભર્યો સ્પર્શ આપ્યો. શિક્ષકોએ દરેક બાળકોને અને સ્ટાફને પેંડા વહેંચ્યા. પાઠક સાહેબે રૂચિના મુખમાં પેંડો મૂકી સ્વાગત કર્યું. રૂચિએ પાઠક સાહેબને પાયલાગણ કર્યું. પાઠક સાહેબે એટલું જ કહ્યું, ઈશ્વરના આશિર્વાદ પ્રાપ્ત થાય. તારા દરેક ધ્યેયને સિધ્ધિ મળે. આટલું બોલતા પાઠક સાહેબની આંખમાં ઝળઝળિયા આવી જાય છે. શાળાનો સમય પૂરો થાય છે. પાઠક સાહેબ કહે, રૂચિ તમારા માટે નવા મકાનનો પ્રબંધ કરું? રૂચિ કહે, નહીં સાહેબ. આપને વાંધો ન હોય તો હું તમારી સાથે રહીશ. દીકરી, મને વાંધો ન હોય.

રૂચિ સવારના વહેલી ઊઠે, ત્રણે જણાના કપડા ધોવે. ઘર સાફ-સુફ કરે, રસોઈ કરે અને પછી સ્કૂલે જાય અને કહેતી જાય, સર તમે કાંઈ કામ ન કરતા. તમો પતિ-પત્ની રીટાયર્ડ લાઈફને મોજથી માણો. રૂચિ, મનોમન વિચારે કે, આ પતિ-પત્ની ઉપર મને અંદરથી કેમ લાગણી થાય છે? મારે તેમની સાથે જ રહેવું છે. પાઠક સાહેબના પત્ની સવિતાબેન સ્કૂલનો સમય પૂરો થાય ત્યાં રૂચિ માટે ચા બનાવી રાખે. રૂચિ નિયત સમયે ઘરે આવી જાય અને ગરમા-ગરમ ચા પીવે. આજે રૂચિના મુખે શબ્દ સરી પડ્યા, બા, તમારી મારી કાંઈ ચિંતા ન કરવી. હું સાંજની રસોઈ બનાવી નાખીશ.

સવિતાબેન, રૂચિના મુખે બા શબ્દ સાંભળતા પોતાની વહાલ પુત્રી રૂચિ યાદ આવી ગઈ, જે વર્ષો પહેલા દિલ્હીના પ્લેટફોર્મ પરથી છૂટી પડી ગઈ હતી. એક સવારના પાઠક સાહેબ રૂચિ સામે એકીટસે જોઈ રહ્યા... રૂચિ કહે, શું વિચારી રહ્યા છો? પાઠક સાહેબ કહે, મેં પણ રૂચિ નામે મારી પ્રિય પુત્રીને દિલ્હી સ્ટેશનમાં પ્લેટફોર્મ પરથી ગુમાવી હતી. આજદિન સુધી એનો કાંઈ પત્તો નથી. ઘણ વખત એક ખૂણામાં બેસી ધ્રુસકે ધ્રુસકે રોઈ પડું છું. ક્યાં હશે, શું કરતી હશે, કુદરતને ખબર... રૂચિ કહે, પપ્પા શાંત થાઓ. ઈશ્વર બધું જ સારું કરશે. રૂચિને હવે ખાત્રી થઈ ગઈ કે પાઠક સાહેબ અને સવિતાબા બંને મારા માતા-પિતા છે. મારા શરીરમાં એક શિક્ષકનું લોહી છે, જેણે શિક્ષણ ક્ષેત્ર આગળ વધાર્યું છે. આજે રૂચિ ખાદીની સાડી, બ્લાઉઝમાં સજજ હતી. ઝાંઝર સુંદર લાગતા હતા. આજે પંદરમી ઓગસ્ટ... સ્કૂલના પટાંગણમાં મોટાપાયે તૈયારી થયેલ. બાળકો અને વાલીઓ, શિક્ષકગણ, કર્મચારીગણ વગેરે ઉપસ્થિત થયેલ. સૌપ્રથમ માજી પ્રિન્સિપાલ શ્રી પાઠક સાહેબના વરદ્ હસ્તે

ધ્વજવંદન થયું. પવનના સુસવાટા સાથે તિરંગો ઝંડો ફરકાવા માંડ્યો. હાજર રહેલ સર્વે કોઈએ એટેન્શન સાથે સેલ્યુટ કર્યું અને રાષ્ટ્રગાન શરૂ થયું : 'જન ગણ મન...'

રાષ્ટ્રગાન પૂરું થતાં આચાર્ય રૂચિએ પોતાનું ઉદ્બોધન શરૂ કર્યું. પ્રિય બાળકો, ઉપસ્થિત સર્વે કોઈ...આજ પવિત્ર દિવસે 'ભારત માતા કી જય' હું બોલાવું છું. તમે સર્વે બોલશો... સર્વે ઉપસ્થિતે ઊંચે અવાજે 'ભારત માતા કી જય' બોલવાનું શરૂ કર્યું, જે ગામના સીમાડા સુધી સંભળાયું.

હવે, રૂચિ આગળ જતા બોલે છે દિલ્હી પ્લેટફોર્મ પરથી ગુમ થયેલ નાની છોકરી રૂચિ તે હું જ છું અને પૂ. પાઠક સાહેબ અને માતા સવિતાબેન એ જ મારા માતા-પિતા છે એમાં કોઈ બેમત નથી. ગ્રામવાસીઓ, હું તમારા ગામની જ દીકરી છું અને બાળકોને ભણાવવાની મારી ફરજ નહીં પણ મારું નિષ્ઠાપૂર્વકનું કર્તવ્ય છે અને તે કરીશ જ. હું ખાત્રીપૂર્વક કહું છું કે, આ બાળકોમાંથી કોઈ વૈજ્ઞાનિક થશે, કોઈ ડોક્ટર થશે, કોઈ સત્યપ્રિય વકીલ, તો કોઈ સાહિત્યકાર થશે. વધુમાં કહું તો દેશના ભવિષ્ય ઘડતરમાં બાળકો જ મોટો ભાગ ભજવે છે. અસ્તુ.

વાચક મિત્રો, રૂચિ એક આદર્શ શિક્ષિકા છે તો માતા-પિતાની લાડકી દીકરી છે. રૂચિનું જીવન અન્ય દીકરીઓ માટે દીવાદાંડી સમાન છે. ■

પેન્સિલ પર એચ., એચ.બી.વન, એચ.બી.ટુ. વગેરે લખ્યું હોય છે તેનો શો અર્થ થાય?

પેન્સિલ પર તેના એક છેડે એચ., એચ.બી. વન વગેરે સંકેત અંગ્રેજીમાં લખેલા હોય છે. સામાન્ય રીતે ચિત્રકારો અને આર્કિટેક્ટો પેન્સિલના વપરાશમાં ખૂબ ચીવટ રાખતા હોય છે. તેમને ચોક્કસ પ્રકારના કામ માટે અમુક જ જાતની પેન્સિલની જરૂર પડે છે, જેથી તેઓ પેન્સિલ ખરીદતી વખતે તેની પર લખેલી સંજ્ઞા વાંચીને પછી જ પેન્સિલ પસંદ કરે છે.

સામાન્ય રીતે પેન્સિલમાં કાર્બનની પાતળી લીડ ગોઠવેલી હોય છે. આ લીડમાં કાર્બનનું પ્રમાણ વધુ હોય તેમ એ વધુ હાર્ડ ગણાય. અક્ષર એટલા ઘાટીલા (ડાર્ક) આવે છે. આમ પેન્સિલની લીડમાંના કાર્બનનું પ્રમાણ વધતું જાય તેમ તેની સંજ્ઞામાં હાર્ડનેસનો ક્રમ વધતો જાય છે. ખૂબ ઝાંખા અક્ષર આવે એવી પેન્સિલનો હાર્ડનેસ નંબર ઓછો હોય છે. **એચ (H) મૂળાક્ષરની આગળનો નંબર પેન્સિલની લીડ કેટલી ઠઠણ છે તે સૂચવે છે, જ્યારે મૂળાક્ષર બી (B) પેન્સિલની લીડ કેટલી કાળી (ઘેરી કાળી) હશે તે સૂચવે છે.**

આ લીડ ગ્રેફાઈટની બનેલી હોય છે અને તેમાં અમુક અંશે માટી ભળેલી હોય છે. જેમ ગ્રેફાઈટનું પ્રમાણ વધુ હોય તેમ પેન્સિલ લખવામાં કે ચિત્રો દોરવામાં વધુ સરળ પડે છે.

પાંપણના પ્રદેશમાં...

પ્રેરક કથા

ડૉ. શરદ ઠાકર

વિશ્વનો સૌથી ઘનવાન માણસ!

ડાળ સંબંધોની સૂકી થઈ ગઈ,
યાદનાં પંખી છતાં ટહુક્યા કરે.

‘આવો સાહેબ, ગરીબની ઝૂંપડીને પાવન કરો. અંદર તો બહુ ગરમી લાગશે. અહીં ઓસરીમાં જ બેસો. થોડો પવન આવશે.’ ગજાનને સાહેબને આવકાર આપ્યો. અડધા અડધા થઈ જતાં કાથીનો ખાટલો ઢાળી આપ્યો. ઉપર જૂની, ફાટેલી ગોદડી પાથરી દીધી. શિખર કચવાતા મને બેઠો. ગજાનને દેહની બાબતમાં પહેલેથી જ અડધા હતા, આવડા ‘મોટા’ સાહેબને પોતાના આંગણે આવેલા ભાળીને અડધા નાચે અડધા થઈ ગયા, દોડધામ કરી મૂકી.

‘સાંભળે છે રમા? મહેમાન આવ્યા છે. જરા બાબા જોડે પાણીનો ગ્લાસ મોકલાવજે.’ અંદરના ઝાંખાપાંખા ઓરડામાંથી ઝાંઝરની ઘૂઘરીઓ રણકવાનો અવાજ સંભળાયો. પછી કાચની બંગડીઓનો ખણકાટ અને પછી માટલાના ઢાંકણનો અવાજ. થોડીવાર પછી પિત્તળની થાળીમાં સ્ટીલનો ગ્લાસ લઈને એક દસેક વર્ષનો છોકરો ઉઘાડા પગે બહાર આવ્યો. શિખરે એક અછડતી નજરમાં ઓરડાની અંદરનું દૃશ્ય કલ્પનામાં ભરી લીધું. ટ્રેને બદલે થાળી, ગંદો ગ્લાસ, છલકાયેલું પાણી, છોકરાની ચડી ઉપર મારેલું થીગડું, શિખરે માંડ માંડ બે ઘૂંટડા ગળા નીચે ઉતાર્યા. હવે આ ઘરમાં બનાવેલી રસોઈ જમવી પણ પડશે? પણ એ સિવાય બીજો છૂટકો પણ ન હતો.

છોક અમદાવાદથી આખી ટુકડીને લઈને પોલ્યુશન કંટ્રોલ વિભાગ તરફથી શિખર મહેતા આ છેવાડાના શહેરમાં ‘સરપ્રાઈઝ ચેકિંગ’ માટે આવ્યા હતા. નાનકડું સ્થળ હતું. સારી હોટેલનો અભાવ હતો. ફેક્ટરીના માલિકે ટુકડીના તમામ સભ્યો માટે નોનવેજ ભોજન બનાવવાની વ્યવસ્થા કરાવી હતી, પણ શિખર માંસાહારનો જબરદસ્ત વિરોધી હતો. એના એકલા માટે અલગ શાકાહારી ભોજન બનાવવામાં આવે એ પણ શિખરને મંજૂર ન હતું.

ત્યાં જ કારખાનાના આધેડ વયના મહેતાજી ગજાનને સામેથી આગ્રહ કર્યો : ‘સાહેબ, એમ તે ચાલતું હશે? અમારા ગામમાંથી તમે ભૂખ્ય જાવ તો અમને પાપ લાગે. હુંયે બ્રાહ્મણનો દીકરો છું. ભલે પૈસાદાર નથી, પણ સાવ રોટલામાંથીયે જાઉં એટલો ગરીબ પણ નથી.’

કકડીને લાગેલી ભૂખ અને અંતરમાંથી ઊઠેલો આગ્રહ. શિખર ના ન પાડી શક્યો. સાથીદારો તંદૂરી ચિકનની જ્યાફત ઉડાવે ત્યાં સુધીમાં તો એ જમીને પાછો પણ આવી જશે એવી હૈયાધારણ આપીને એ ગજાનને સાથે નીકળી પડ્યો.

ગજાનનું કામ પાકતું હતું. ક્યારે એ અંદર ગયો અને ક્યારે એની પત્નીના કાનમાં વાત નાખી આવ્યો એની શિખરને ખબર પણ ન પડી. માત્ર અંદરથી આવતા અવાજના આધારે એ સમજી શક્યો કે રસોઈ તૈયાર થઈ રહી છે.

‘સાહેબ, મૂળ તમે ક્યાંના?’ ગજાનને સામે પતરાની ભાંગેલી પુરશીમાં બેસીને પૂછી રહ્યો હતો. આવા મધ્યમવર્ગીય માણસો પાસે સમય પસાર કરવા માટે અર્થ વગરની વાતો કરવાનો સારો એવો મહાવરો હોય છે.

‘અત્યારે અમદાવાદમાં રહું છું, પણ મારું મૂળ ગામ જામનગર જિલ્લાનું ખીજડિયા. બહુ નાનું ગામ છે. તમે તો નામ પણ નહીં સાંભળ્યું હોય.’

ગામનું નામ સાંભળીને ગજાનને ચહેરો પૂનમના ચંદ્ર જેવો ખીલી ઊઠ્યો. ‘કેમ નહીં સાંભળ્યું હોય? અરે, એમ કહો કે આ એક જ નામ સાંભળ્યું છે. અરે, મારી રમાનું પિયર ખીજડિયામાં જ છે.’ ગજાનને ગેલમાં આવી ગયા. પુરશી પરથી ગબડવા જેવા થઈ ગયા. મોઢાનું નાળયું ઓરડાની દિશામાં ફેરવીને તોપમાંથી ફેંકાતા ગોળાની જેમ એમણે વાક્યો ફેંક્યા : ‘રમા, સાંભળે છે? આ સાહેબ તો તારા પિયરના નીકળ્યા!’ પછી પાછા શિખર તરફ જોઈને લવારીએ ચડી ગયા : ‘હવે મારે કહેવું નહીં પડે. રમાના હાથની રસોઈ આમેય તે સ્વાદિષ્ટ જ હોય છે, પણ હવે તો...’

શિખર જોઈ રહ્યો, સાંભળી રહ્યો. ગજાનને ચહેરો જલેબી જેવો બની ગયો હતો. આંખો ગુલાબજાંબુ જેવી અને શબ્દો ચાસણી જેવા...! પણ આ રમા કોણ હશે? કોની દીકરી હશે? પોતે ઓળખતો હશે એને? ક્યારેય જોઈ હશે એને? જરૂરી નથી કે જોઈ જ હોય. ખીજડિયા ભલે નાનું હતું, પણ કોઈ ગામ એટલું બધું નાનું તો ક્યારેય નથી હોતું કે ગામની એકાદ કન્યાને સંતાડી શકે. ગજાનની ઉંમર જોતાં કદાચ રમાની વય પણ ચાલીસની આસપાસ હોય. શિખર કરતાં નાખી દેતાંય દસેક વર્ષ મોટી. તો પછી પોતે રમાને ક્યાંથી ઓળખે?

‘તમે હવે ઘરના જ માણસ છો એટલે વાત કરવામાં વાંધો નથી. મારું ઘર પૈસેટકે જરીક નબળું, એટલે ન્યાતમાં કોઈ મા-બાપ દીકરી આપતું નહોતું. આપણા રામનેય વળી પૈણવાની હાયવોય નહોતી. એમાં ગજબનો મેળ આવી ગયો.’

ગજબન પાછા ખુરશી ઉપર ગોઠવાઈ ગયા હતા અને સાહેબની આગળ દિલ ખોલીને એમની આત્મકથાના ટુકડા વાંચી રહ્યા હતા : ‘મારું મોસાળ ખીજડિયામાં. એમાં એક દિવસ મામાનો તાર આવ્યો. ઊભાઊભ આવી જાવ. તારું ઘર બંધાવાની વકી છે. હું તો પછી ચંપલ પહેરવાય ઊભો રહું? દોડી ગયો. ત્યાં આ રમા મરવા પડી હતી. કો’કની હારે પગ લપસી ગયો હશે. પેલો ભમરો રસ ચૂસીને ઊડી ગયો. રમાએ મોરથૂં ઘોળીને ગટગટાવી લીધું. ડોક્ટરે જીવ તો બચાવી લીધો, પણ પછી નિદાન કર્યું કે રમા બે જીવ સોતી હતી. પછી શું કહેવું, સાહેબ...?’

ગજબને માથું ધુણાવ્યું. અવાજને થોડો વધારે ધીમો કર્યો : ‘મામાએ મને એક જ સવાલ પૂછ્યો : ‘ગજા, ફૂલ સાથેનો છોડ છે. સ્વીકારવાની ઉદારતા છે?’ મેં જવાબ દીધો : ‘છે, મામા. ઉદારતાયે છે ને હિંમત પણ છે.’ રમા જેવી ભાનમાં આવી કે તરત જ... મારા જીવનમાં આવી. આવા લગ્નમાં શરણાઈયું ને ઢોલ થોડાં વગાડવાનાં હોય? બસ આજે દસ વરસ થઈ ગયાં એ વાતને. રમાને મેં એક ક્ષણ પૂરતી સાચવી લીધી અને એણે મને, મારા ઘરને, મારી આખી જિંદગીને સાચવી જાણી. આ છોકરો જોયો ને? હમણાં પાણી લઈને આવ્યો’તો એ... એ રમાનો છે, પણ હવે અમારો... મને જ બાપ ગણે છે... જોકે તમને તો આ બધી વાતની થોડીઘણી ખબર હશે જ. તમેય ખીજડિયાના અને રમાયે ખીજડિયાની એટલે...’

‘નથી ખબર.’ શિખરે ઈન્કાર કર્યો : ‘મારું ઘર ખીજડિયામાં પણ અમે જામનગરમાં રહેતા હતા. છ મહિને - બાર મહિને એકાદવાર ગામડે જઈએ. મકાન ખોલીએ, રજાઓ પૂરી થાય એટલે પાછા નગર આવતા રહીએ. જામનગરને અમારી તરફ લોકો નગર કહીને ઓળખે...’

‘જાણું છું સાહેબ, જાણું છું.’ ગજબન પાછો વાતોએ વળગ્યો. શિખર જોકે હવે ત્યાં હાજર હોવા છતાં હાજર ન હતો. સત્તર, અઠાર વરસની ઉંમરનો થઈને એ તો ક્યારનોયે ખીજડિયાના એક ખેતરની પાસે આવેલા ખળામાં પહોંચી ગયો હતો. ઊભી રાખેલી ખંપાળીના ટેકે ખાટલો આડો ગોઠવીને એની છાંયમાં બેઠાં બેઠાં એ એક અલ્લડ યુવતીનું નામ જાણવાની કોશિશમાં ખોવાઈ ગયો હતો.

‘નામ? મારું નામ તમસા છે.’

‘ખોટું. ખીજડિયા જેવા ગામમાં તમસા જેવું નામ હોય જ નહીં.’

‘કેમ ન હોય?’ તમસાએ જીભડો કાઢ્યો : ‘જામનગર જેવા શહેરમાં વગર પર્વતે જો શિખર હોય તો ખીજડિયામાં તમસા

કેમ ન હોય?’

‘મારું નામ તો મારા દાદાએ પાડ્યું છે. એ લેખક હતા.’

‘અને મારા નાના પંડિત હતા. એ કહેતા કે તમસા એક નદીનું નામ છે અને નદી તો શહેરમાંયે હોય અને ગામડામાંયે હોય. પણ છોડો બધી લમણાઝીક. એ કહો કે નામ કેવું લાગ્યું?’

નમતા બપોરનો નમતો તડકો. ખાટલામાંથી પથરાતાં સૂરજનાં ચાંદરણાં અને શિખરના હોઠો વચ્ચેથી સરી પડેલો જવાબ : ‘ગમ્યું. નામ પણ ને નામવાળી પણ...’ એ પછીનું દૃશ્ય જોઈને ખળું, ખાટલો અને ખંપાળી, ત્રણેય ધન્ય થઈ ગયા.

રજાઓ આવી ગઈ, મુલાકાતો વધતી ગઈ. મજાઓ મળતી રહી અને પછી અચાનક શિખર આગળના અભ્યાસ માટે અમદાવાદ ચાલ્યો ગયો. તમસા ક્યારેય સ્મૃતિમાંથી ઓસરી નહોતી. ગ્રેજ્યુએટ થયા બાદ એણે તમસા વિશે તપાસ કરી, પણ ક્યાંકથી અધકચરી માહિતી મળી કે એનાં તો લગ્ન થઈ ગયા હતા. શિખરે મન વાળી લીધું. પુરુષની જિંદગીમાં આવી ચડતી સ્ત્રીઓ ક્યારેક પડાવ જેવી હોય છે તો ક્યારેક ઘર જેવી. જે એકાદ-બે રાતનો ઉતારો બનીને ચાલી જાય એનું નામ પ્રેમિકા અને જે કાયમી ઘર બની જાય એનું નામ પત્ની. એણે વધુ છાનબિન પણ ન કરી. તમસા નામની નદી નિર્જળા બની ગઈ.

‘ચાલો, ઊઠો.’ ગજબનના પાણીનો લોટો લઈને સામે ઊભો હતો : ‘હાથ ધોઈ લો. જમવાનું તૈયાર છે.’ શિખરનો સમાધિભંગ થયો. એ જમવા માટે ઊઠ્યો. સામસામે પાટલા હતા. ગજબન જમતાં જમતાં હાથની આંગળીઓ ચાટ્યો જતો હતો. ‘સાહેબ, ગરીબ ઘર છે, પણ રસોઈ જોઈ લો. રમાના હાથની મીઠાશ તમને શહેરની કોઈ હોટેલમાં નહીં મળે.’ અને શિખરનો ઓડકાર સાંભળ્યા પછી પણ રમા વધારાની રોટલી પીરસવા માટે બહાર આવી. શિખર ‘ના.. ના...’ કરતો રહ્યો પણ રમાએ આંખમાંથી તીર છોડ્યું : ‘મારા સમ છે જો ના પાડી તો. ચૂપચાપ ખાઈ લો અને એમ ન કહેશો કે ખીજડિયા જેવા ગામડામાં જન્મેલી છોકરીને આવી સરસ રસોઈ બનાવતા કેવી રીતે આવડી?’

વીંછીએ ડંખ માર્યો હોય એમ શિખર ચમકી ગયો : ‘તમસા, તું...? તમે...?’

‘હા.’ તમસાએ આડી નજરે જોયું તો પતિ ગજબન હાથ ધોવા માટે ઓસરીમાં ચાલ્યો ગયો હતો : ‘હું જ! અને પેલો આપણો દીકરો છે. સમયે મારી સાથે જે છળ કર્યું એ પછી બધું જ બદલાઈ ગયું. મારો વર, મારું ઘર, મારી જિંદગી અને મારું નામ પણ. હું તમસામાંથી રમા બની ગઈ. નદીમાંથી નારી બની ગઈ. કેવું લાગ્યું મારું ગરીબ ઘર?’

અશ્રુ ટપકાવતી તમસાને, માત્ર તમસા જ સમજી શકે એવી રીતે શિખર કહી રહ્યો હતો : ‘ગરીબ? અરે ગાંડી! મારી નજરમાં તો વિશ્વનો સૌથી ધનવાન માણસ ગજબન છે.’ ■

ગુનો અને ગરીબી

ચિંતન

ડૉ. ગુણવંત શાહ

ઝાંબિયામાં ચોમા નામનું એક ગામડું છે. આફ્રિકાના જંગલમાં ગામડું એટલે શું? વૃક્ષોની ભરચક વસતિમાં ક્યાંક થોડાંક ઘર જોવા મળે તેવી જગ્યાને ગામડું કહેવાય. મનુષ્યોની ભરચક વસતિમાં થોડાં થોડાં વૃક્ષો જોવા મળે તેવી જગ્યાને નગર કહેવાય. તો પછી મહાનગર કોને કહેવાય? જે સ્થળે વૃક્ષોનાં થડની સંખ્યા કરતાં બત્તીના થાંભલાની સંખ્યા વધી જાય તેને મહાનગર કહેવાય. આ ત્રણે પ્રકારની વસતિમાં જે લોકો ભૂખમરો, માંદગીમરો, ગંદકીમરો અને અપમાનમરો વેઠે એ લોકો 'ગરીબ' ગણાય. એ ગરીબો પ્રત્યે ક્રુષ્ણા બતાવવામાં ઈસુ ખ્રિસ્ત પ્રથમ નંબરે આવે અને બીજા નંબરે ગાંધીજી આવે. ચોમા ગામે પૂરા ચાર દિવસ રહેવાનું બન્યું ત્યારે એક ગરીબ આફ્રિકન આદિવાસીનો પ્રસંગ સાંભળવા મળ્યો હતો.

ચોમાની કોર્ટમાં ન્યાયમૂર્તિ તરીકે એક ગુજરાતી સજ્જન હતા. એ સજ્જન જસ્ટીસ દિવાકર મારી સભામાં મંચ પર સાથે બેઠા હતા. તે મૂળે સૌરાષ્ટ્રના હતા. સૌરાષ્ટ્રનો કોઈ પણ માણસ હોય, પરંતુ જ્યાં કોઈ પ્રસંગ કહેવાની વાત આવે ત્યારે એની વાતમાં ડાયરાનો સ્વાદ આપોઆપ પ્રગટ થતો હોય છે. કાઠિયાવાડમાં ગરીબી ટકી શકે, પરંતુ શુષ્કતાને ટકી રહેવાની છૂટ નથી હોતી. ગરીબીમાં પણ રંગ પૂરી શકે તેનું નામ કાઠિયાવાડી ભાયડો. જસ્ટીસ દિવાકરની કોર્ટમાં એક આફ્રિકન આદિવાસીને ખડો કરવામાં આવ્યો. એ શ્યામસુંદર આદિવાસીનો ગુનો શું હતો? એણે પારકા ખેતરમાં દાખલ થઈને મકાઈના ચાર-પાંચ ડૂંડાં ચોર્યા હતા. દિવાકરસાહેબે પૂછ્યું : 'તેં ચોરી કરી છે?' જવાબમાં મૂર્તિમંત નિર્દોષતાએ મોં ખોલ્યું : 'મને કકડીને ભૂખ લાગી હતી અને મેં ડૂંડાં જોયાં એટલે ખાવા માટે લીધા. બાકી મેં ચોરી નથી કરી.' દિવાકરસાહેબે એ આદિવાસીને નિર્દોષ ગણીને છોડી મૂક્યો. આ જગતમાં સદીઓથી ચાર શબ્દો હાથમાં હાથ નાખીને ચાલતા રહ્યા છે : ન્યાય, અન્યાય, ગરીબી અને ગુનો. અન્યાયના ઉકરડા પર ન્યાયની ધજા ફરકે છે અને ગરીબીની કૂબેથી ગુનો જન્મ પામતો હોય છે. કદી અનાથ નથી હોતો.

વિક્ટર હ્યુગોની અમર નવલકથા 'લા મિઝરેબલ' ગુનો અને ગરીબાઈ વચ્ચેનો અનુબંધ આબાદ પ્રગટ કરે છે. નાનપણમાં રાંદેરના ઓલિયા લોકસેવક નારુશંકર મણિશંકર ભટ્ટે અમારા જેવાં નાનડિયાંને રોજ રાતે વાર્તા તરીકે હમાવાર સંભળાવી હતી. એ નવલકથા પરથી તૈયાર થયેલી ફિલ્મ 'કુંદન'માં સોહરાબ મોદીએ નાયકની ભૂમિકા અદા કરેલી. નાયક જ્યાં બ્રેડની ચોરી કરતા પકડાઈ જાય છે અને ગુનો જીવનભર એનો પીછો કરતો

રહે છે. નવલકથાનો સાર એટલો જ કે ગરીબી એ ગુનાની સગી માતા છે. વર્ષો પહેલાં જ્યોર્જ ફ્યુરેરે કહેલું :

કોઈની પજવણીથી ચડિયાતો બીજો અત્યાચાર નથી અને ગરીબીથી ચડિયાતો એવો શરમજનક ગુનો બીજો કોઈ નથી.

આમ ગરીબી એ જ ગુનો બની જાય એવા સમાજમાં આપણે રહીએ છીએ. ગરીબી માનવજાતની શરમ છે કારણકે માણસ સહેલાઈથી 'ગુનેગાર' તરીકે વગોવાઈ જાય છે.

ન્યાય સત્યનો સગો ભાઈ છે. ગરીબને સાચો ન્યાય મળે ખરો? અભિનેતા સંજય દત્તનો ગુનો સાબિત થયો, પરંતુ એને જામીન મળી ગયા તેથી આજે એ નિરાંતે જીવે છે. નવાબ ઓફ પટૌડી કાળા હરણનો શિકાર કરવા બદલ પકડાયા હતા પરંતુ જામીન મળ્યા તેથી મુક્ત થઈ ગયા હતા. સલમાન ખાને નશીલી હાલતમાં કાર ચલાવી અને એક-બે માણસો કચડાઈ મૂઆ. એ અભિનેતા જામીન મળ્યા પછી મુક્ત છે. ગરીબ માણસે આવો કોઈ ગુનો કર્યો હોત તો! ત્રણે મહાનુભાવો પૈસાને જોરે એવા સમર્થ વકીલો રોકી શક્યા, જેઓ રાતને દિવસ તરીકે સાબિત કરી શકે. આવું બને તેમાં 'ન્યાય' ક્યાં રહ્યો? ગાંધીજીએ તેથી કહેલું : 'ગરીબી એ સૌથી ભૂંડી પ્રદૂષક છે.' (પોવર્ટી ઈઝ ધ વર્સ્ટ પોલ્યુટર). નક્સલવાદ આપણને પજવે છે પણ આસપાસ ટળવળતી ગરીબી કનડતી નથી. જો કનડતી હોત તો લગ્નના વરઘોડા સાથે અને પાર્ટી પ્લોટ સાથે જોડાયેલાં રીસેપ્શનમાં જે બીભત્સ ખર્ચા થાય છે તે શક્ય ન બને. માલદારનું જોઈને ગરીબને ખર્ચ કરવાની ચળ ઉપડે છે. મારા ઘરમાં કામ કરતી સ્ત્રીની દીકરી પરણી તેમાં રૂપિયા પચાસ હજારનો ખર્ચ થયો. જાણીતા અર્થશાસ્ત્રી સદ્ગત વી. એમ. દાંડેકરે એક મજાક કરેલી : 'હું માલદાર ન હતો પરંતુ એક પુસ્તક પ્રગટ થયું અને હું ઠીકઠીક પૈસા કમાયો. પુસ્તકનું નામ હતું : 'પોવર્ટી ઈન ઈન્ડિયા' (૧૯૬૮)' ઘણા લોકોને ભારતની ગરીબી ફળી છે.

ગરીબ માણસ જ્યારે નાનો મોટો ગુનો કરીને જેલમાં જાય ત્યારે એક ઘટના બને છે. જેલમાં એને બે ટંક ખાવાનું અચૂક મળી રહે છે. જેલમાં એને પહેરવા-ઓઢવાનું મળી રહે છે. જેલમાં એને સ્વમાન વિનાની સલામતી મળી રહે છે. ભવિષ્યમાં કદાચ એક એવું સરઘસ નીકળશે, જેમાં બેનર પર શબ્દો હશે : 'અમને કામ ન આપો તો ચાલશે. અમારે જેલમાં જવું છે.' આજે જે ન્યાયપ્રથા છે તે વિક્રમાદિત્યની કે જહાંગીરની ન્યાયપ્રથા જેટલી

ઝડપી તો નથી જ અને કદાચ પરિશુદ્ધ ન્યાય આપનારી પણ નથી. ઈંગ્લેન્ડમાં નવમી સદીમાં કિંગ આલ્ફ્રેડ (મોટો) ન્યાયપ્રીતિ માટે જાણીતો હતો. કવિ ટેનિસને પોતાના કાવ્ય 'Idylls of The King'માં એ રાજાને બિરદાવ્યો છે. રાજાશાહી કરતાં લોકશાહીમાં ન્યાય વધારે શુદ્ધ હોવો જોઈએ. એમ થયું છે ખરું? એ ન્યાયપ્રથા કદાચ ગરીબ વિરોધી કે વકીલકેન્દ્રી ન હતી. આજની ન્યાયપ્રથામાં વણાઈ ગયેલો વિલંબ સ્વયં એક ગુનો છે, જે કોર્ટમાન્ય છે.

દુનિયામાંથી ગરીબી ક્યારેય નાબૂદ થશે ખરી? સામ્યવાદ, સમાજવાદ અને યુરોપીય કલ્યાણરાજની સંકલ્પના દ્વારા પણ ગરીબી ટળી નથી. સમાજવાદમાં ગરીબીને રોમેન્ટીક અને રંગદર્શી બનાવવામાં આવી. આજે મુક્ત અને વૈશ્વિક મૂડીવાદ ગરીબી સાથે જુદા સ્તર પર કામ પાડી રહ્યો છે. માનવજાત જાણે ડિસ્કો ડાન્સ કરી રહી છે. લેટીન શબ્દ 'Disico'નો અર્થ છે : 'હું શીખું છું.' શું ગરીબી પણ કોઈ જૂથનું સ્થાપિત હિત બની શકે? મધર ટેરેસાનું અવસાન થયું અને એમની દફનવિધિ પૂરી થઈ પછી એમનાં ઉત્તરાધિકારી સિસ્ટર નિર્મલાએ પત્રકાર પરિષદમાં કહ્યું હતું : 'ગરીબી તો પ્રભુની ભેટ છે, જે કાયમ રહેવાની છે. જો ગરીબી મટી જાય તો અમારી નોકરી ચાલી જાય.' (ટા.ઓ.ઈ. ૧૭-૯-૧૯૯૭) કેટલાક કર્મનિષ્ઠ લોકસેવકોની પણ આ જ મનોદશા છે.

ગરીબીને કાયમી અનિષ્ટ ગણવામાં જોખમ છે. મૂડીવાદનો માનવીય ચહેરો ઝટ પ્રગટ ન થાય તો ગરીબોની ધીરજ ખૂટવા આવી છે. પીવાનું પાણી ન મળે ત્યાં કોકોકોલા મળે છે. સ્નાન કરવાનું પાણી ન મળે ત્યાં સાબુ પહોંચી જાય છે. સમાજ આજે આવા વિકરાળ આંતરવિરોધ વચ્ચે જીવી રહ્યો છે. ચોમા ગામનો શ્યામળો આફ્રિકન આદિવાસી હવે છેક અભણ નથી રહ્યો. એના હાથમાં ક્યાંકથી તફડાવેલો મોબાઇલ ફોન આવી ગયો છે. એ ભોળો છે, પણ ભોટ નથી. શિક્ષણનો પ્રસાર ઝૂંપડે ઝૂંપડે (આફ્રિકામાં ઝુમ્બે ઝુમ્બે) થાય ત્યારે એક જાદુ થશે. ભણેલા માણસની છેતરાવાની શક્તિ ઘટી જાય છે. અજ્ઞાન ટળે પછી જે ગરીબી બચે તેને કદી નિરાંત નથી હોતી. સૂર્યશક્તિ, પવનશક્તિ, જળવિદ્યુત અને અણુવિદ્યુત આવતા દાયકામાં ઊર્જાની અછત દૂર કરે તેવી પૂરી શક્યતા છે.

ગરીબીને બાથમાં ભીડી રાખવામાં કોઈ આદર્શવાદ નથી. 'એક દિન ગરીબનું સ્વરાજ લાવીશું.' સદ્ગત ઝીણાભાઈ દરજીને અત્યંત પ્રિય એવી કુલીન પંડ્યાની આ કાવ્ય પંક્તિમાં ગરીબી કાયમ બાબત છે એવો ઈશારો છે. ગરીબી ન ટળે તેવા સમાજમાં સ્વરાજ કદી ન સંભવે. ગરીબીથી પરેશાન એવા સમાજમાં માલદાર આદમીનું કહેવાતું સ્વરાજ પણ જોખમમાં જ હોય છે કારણકે એવા સમાજમાં 'ન્યાય' નામની ઘટના થીજ જતી હોય છે. સામાજિક ન્યાય વિનાનો કેવળ કોર્ટનો ન્યાય એટલે સોનાનું ગિલેટ ચડાવેલો રૂપાળો અન્યાય. નવલકથાકાર ડી.એચ. લોરેન્સ ન્યાય, અન્યાય અને લાચારી પર કટાક્ષ કરતી વખતે હૈયે ચોંટી જાય એવી વાત કરે છે :

*સિંહ અને ઘેટું અડખે-પડખે સૂએ એવું કદી પણ ન બને;
સિવાય કે ઘેટું સિંહના પેટમાં હોય!*

એક છેલ્લી વિનંતી

(અનુ. : પાના નં.-૨૨ ઉપરથી ચાલુ)

ના લેવાય...! એ તો વિદ્યા વેચી ગણાય. અને જો વિદ્યા વેચીએ તો મા સરસ્વતી કોપાયમાન થાય. તો બધી જ વિદ્યા જતી રહે. આવા દલાલ સાહેબ માટે કોને માન ના થાય...?

જિલ્લા શિક્ષણાધિકારી સાહેબ આવી ગયા હતા. સંચાલક મંડળના સભ્યો પણ આવી ગયા હતા. ગામના પ્રતિષ્ઠિત સજ્જનો પણ આવી ગયા હતા એટલે કાર્યક્રમની શરૂઆત થઈ. શરૂઆતમાં સરસ્વતી વંદના, આચાર્યશ્રીનું ઉદ્બોધન, મંડળના પ્રમુખશ્રીનું ભાષણ અને પછી શરૂ થયો સન્માનનો સિલસિલો... દલાલ સાહેબને અને શિક્ષણાધિકારી સાહેબને ફૂલહાર પહેરાવવામાં આવ્યા. શાળા સંચાલક મંડળ તરફથી, સ્ટાફ તરફથી, ગામની કેટલીક સંસ્થાઓ તરફથી દલાલ સાહેબને ફૂલમાળાઓ પહેરાવવામાં આવી, શુભેચ્છા ભેટો આપવામાં આવી. પછી છેલ્લે આવ્યો વિદ્યાર્થીઓનો વારો... વિદ્યાર્થી સમૂહ તરફથી દલાલ સાહેબને રૂપિયા સો-સોની નોટોનો લાંબો હાર પહેરાવવામાં આવ્યો. હાર પહેરતાં પહેરતાં તો સાહેબની આંખો છલકાઈ પડી. પછી તરત જ દલાલ સાહેબે હાર કાઢી નાખ્યો અને આચાર્ય સાહેબને આપતા કહ્યું - આ પૈસા શાળામાં જમા રાખજો અને તેના વ્યાજમાંથી જરૂરિયાતવાળા વિદ્યાર્થીઓને મદદ કરતા રહેજો.

વક્તાઓએ દલાલ સાહેબના ભરપેટ મન મૂકીને વખાણ કર્યા. તેમની સેવાભાવના, વિદ્યાર્થીઓને મદદરૂપ થવાની વૃત્તિ, ગણિતમાં માસ્ટરી, હુલામણું નામ દાદા... આ બધી જ વાતો વિદ્યાર્થીઓએ પોતાના વક્તવ્યમાં રજૂ કરી. છેલ્લે દલાલ સાહેબનો વારો આવ્યો - પ્રતિભાવ આપવાનો. દલાલ સાહેબ ઊભા થઈ ગયા. માઈક હાથમાં લીધું અને લગભગ ધ્રુસકે ચઢી ગયા. કોઈકે પાણી આપ્યું, થોડુંક પાણી પીધું. પછી કાંઈક સ્વસ્થ થતાં બોલવાનું ચાલું કર્યું. મિત્રો, વડીલો અને મહાનુભાવો... અત્યારે મારી સ્થિતિ વધારે બોલી શકાય તેવી તો નથી જ... છતાં મારી એક વાત જીવનમાં અવશ્ય ઉતારજો, જો સુખી થવું હોય તો સ્વકેન્દ્રી થવાના બદલે પરોપકારી બનજો... કોઈએ મને શું આપ્યું એ વિચારવાના બદલે મેં તેને શું આપ્યું? એ રીતે વિચારજો... શાળાએ મને શું આપ્યું? એવું નહીં પણ હું શાળા માટે શું કરી શકું છું? મેં શાળાને શું આપ્યું? મેં દેશને શું આપ્યું? મેં સમાજને શું આપ્યું? મેં મારા મા-બાપને શું આપ્યું? આ રીતે વિચારશો તો ક્યારેય દુઃખ નહીં થાય. અને છેલ્લે મારી એક વિનંતી. આ શાળાના સંચાલક મંડળ અને જિલ્લા શિક્ષણાધિકારી સાહેબને... મને આ શાળામાંથી કાઢી ના મૂકશો. આ શાળા તો મારું મંદિર છે, મારું ઘર છે. આ શાળા સાથે મારી લાગણીઓ જોડાયેલી છે. માટે મને કાઢી ના મૂકશો. હું કોઈને નડતરરૂપ નહીં બનું, પણ આ બાળકો મારા સંતાનો છે - મને તેમનાથી દૂર ના કરશો. મારે કશું જ વળતર જોઈતું નથી પણ... કહેતાં કહેતાં દલાલ સાહેબ ફરીથી રડી પડ્યા.

આજે પણ દલાલ સાહેબ એ શાળામાં જાય છે, ભણાવે છે - મહેનતાણા વિના....!

વૃદ્ધાશ્રમો કેમ વધે છે?

ચિંતન

રણછોડ શાહ

સજ્જન તરીકે જન્મવું તે એક અકસ્માત છે;
સજ્જન તરીકે મરવું તે એક સિદ્ધિ છે.

મનુષ્ય જીવન સદ્ગુણો અને સુદેવોથી ભરપૂર છે, તો દુર્ગુણો અને કુદેવો પણ જિંદગી સાથે વણાયેલી છે. બાળપણ, કિશોરાવસ્થા અને તારુણ્ય સુધીમાં વ્યક્તિના જીવનનું મહત્તમ ઘડતર થઈ જાય છે. આ વર્ષો દરમિયાન પ્રાપ્ત કરેલ અનુભવોના આધારે વ્યક્તિ જીવનમાં આગળ વધતો હોય છે. આ સમયગાળામાં પ્રાપ્ત થતાં વડીલોમાં કેટલાક સગપણના નાતે જોડાતા હોય છે તો કેટલાક સંબંધોને કારણે જીવનમાં પ્રવેશતા હોય છે. સગાઓ સાથે જન્મથી લોહીના સંબંધો બંધાઈ જાય છે. જ્યારે મિત્રો, પાડોશીઓ અને સહાધ્યાયીઓ સાથે કામ અને વહાલના નાતે જન્મ બાદ સંબંધો સર્જાય છે. સંબંધોની કેમેસ્ટ્રીમાં ભાવના અને લાગણી મુખ્ય ઘટકો છે.

છેલ્લા ત્રણ ચાર દાયકામાં કૌટુંબિક જીવનમાં અકલ્પનીય ફેરફારો પ્રવેશી ચૂક્યા છે. વડીલો યુવાઓ ઉપર દોષારોપણ કરે છે અને તરુણ-તરુણીઓ મોટેરાંઓનું વર્તન ભૂલ ભરેલું છે, તેમ જમાવી અરસપરસ જવાબદારીમાંથી છટકી પલાયનવાદી બની રહ્યા હોય તેવું નજરે પડી રહ્યું છે. સાચા અર્થમાં સામાજિક કે કૌટુંબિક વિકાસ સહિયારી જવાબદારી છે.

‘પિતાને બાળકો હોય છે,
પણ બાળકોને સારો પિતા
ક્યારેક જ મળે છે.’

એક દિવસ રોશન વૃદ્ધાશ્રમમાં તેના મિત્ર પ્રતીકના વૃદ્ધ માતા-પિતાને મળવા જાય છે. રોશન આશ્રમમાં જઈ વડીલોના આશિર્વાદ પ્રાપ્ત કરવા તેમને પગે લાગે છે. તેની પીઠ ઉપર પ્રેમથી હાથ ફેરવતાં ફેરવતાં આશિર્વાદ આપતી પ્રતીકની વૃદ્ધ માતા એકદમ ગુસ્સે થઈ જાય છે. તે રોશનને કહે છે, ‘તું તારા મિત્રના વૃદ્ધ માતા-પિતાની ખબર જોવા અહિંયા આવ્યો છે. પરંતુ પ્રતીક તો અમારી સહેજ પણ કાળજી રાખતો નથી. તે તો અમારી સાથે સહેલા કૂતરા જેવો વ્યવહાર કરે છે!’ વૃદ્ધા મોટે મોટેથી બરાડા પાડીને બોલી પોતાની જાતને કણસી રહી હતી. તે સંતાનો માટે હલકા, ગંદા, અયોગ્ય અને અસભ્ય શબ્દો વાપરી રહી હતી. વૃદ્ધાનો ગુસ્સો, દુઃખ, ધિક્કાર અને આર્કંદની કલ્પના થઈ શકે તેમ છે. એન્જિનિયર પુત્ર અને ડોક્ટર દીકરી

તેમની કાળજી રાખતા નથી. તેઓ ક્યારેય તેમને મળવા આવતા નથી.

રોશન બોલ્યો, ‘બા, તમે તમારા બાળકો માટે આવા અપશબ્દો ન બોલો તો સારું.’

માતા પુનઃ વેદનાસભર વાણીમાં બોલ્યા, ‘તેઓ બંને મોટા બંગલામાં તેમના સંતાનો સાથે સુખચેનથી રહે છે. તેમની સેવામાં સતત નોકરો હાજર હોય છે. તેઓ મંદિરમાં જઈ લાખો રૂપિયાનું દાન કરે છે. પરંતુ થોડીક મિનિટો કે થોડાક રૂપિયા અમારા માટે વાપરવા તૈયાર નથી.’ તે ગમગીન બની, નિરાશાની ગર્તામાં ધકેલાઈ સંતાનો તરફ અત્યંત નકારાત્મક બની ગયા હતા. આ સમયે કેટલાક પાયાના ખ્યાલો અને કડવા સત્યો તરફ ધ્યાન આપવાની ખાસ જરૂર છે.

‘બાળકોના એવા અવગુણને

મા-બાપો ભાગ્યે જ માફ કરી શકતા હોય છે

— જે એમણે પોતે જ રોપેલા હોય.’

રોશન બોલ્યો, ‘બા, હું તમને થોડાક પ્રશ્નો પૂછી શકું?’ વૃદ્ધાએ હકારમાં ડોકું હલાવતાં રોશને પૂછ્યું, ‘તમે તમારા બાળકોને તમારા શરીરના ભાગરૂપે જન્મ આપ્યો છે. તમે તેમને તમામ સગવડો પૂરી પાડી ઉછેર કર્યો છે.’ આ સાંભળતા માતા બોલી ઊઠી, ‘હા, હા, ઘણીવાર અમે ભૂખ્યા રહીને પણ તેમને સારું સારું ખાવાનું પૂરું પાડ્યું છે.’ રોશને કહ્યું, ‘એટલે જ તો તેઓનું મન અને તન સ્વાસ્થ્યપૂર્ણ છે.’

આ સાંભળતા જ માતા બરાડી ઊઠી, ‘પરંતુ હું શાપ આપું છું કે પ્રભુ હવે તેમની જિંદગી બરબાદ કરી નાખે અને તેમનું સત્યાનાશ જાય.’

આ ઉદાહરણ શું સૂચવે છે? સમાજ સમક્ષ અનેક પ્રશ્નો મોં ફાડીને ઊભા છે. મમ્મી-પપ્પા બાળકોને એન્જિનિયર કે ડોક્ટર બનાવવા તનતોડ પ્રયત્નો કરે છે. તેમની પાછળ ખર્ચ કરવા રાતદિવસ મહેનત કરી પૈસા કમાય છે. સંતાનો જે માંગે તે હાજર કરી દે છે. તેમની તમામ સવલતો અને માંગણીઓ પૂરી કરવામાં ગૌરવ અનુભવે છે. બાળકો ઉચ્ચ ડિગ્રી પ્રાપ્ત કરે, મોટા પગારની નોકરી મેળવે, ધનના ઢગલા ઉપર બિરાજે, સમાજમાં નામના પ્રાપ્ત કરે વગેરે જેવા ધ્યેયો જ તેમના જીવનમાં કેન્દ્રસ્થાને ગોઠવાઈ ગયા હોવાથી અન્ય પાયાની જરૂરિયાતો

બાબતે તેઓ દુર્લભ સેવતા થઈ ગયા છે.

*‘ખરેખર બાળકોને ઉછેરવાની યોગ્યતા
આપણે કેળવીએ ત્યાં સુધીમાં તો –
એ બાળકોને ઘેર પણ
બાળકો થઈ ગયા હોય છે.’*

આ સમય દરમિયાન માતા-પિતા તેમને સામાજિક રીતરિવાજો, ઉચ્ચ કૌટુંબિક પરંપરાઓ, ભારતીય સંસ્કૃતિ, વડીલોને આદર આપવો, મોટેરાંઓને સન્માન આપવું અને તેમની કાળજી રાખવી જોઈએ તેવી પાયાની બાબતોનું શિક્ષણ આપવા બાબતે ધ્યાન રાખે છે ખરા? જેઓએ બાળકોને મોટાં કર્યા છે તેમની વૃદ્ધાવસ્થામાં દરકાર રાખવાની સમજ આપી છે ખરી? દીકરી ડોક્ટર થતાં થતાં સ્વાર્થી ન બને તે તરફ લક્ષ્ય આપ્યું છે? એન્જિનિયર દીકરો અયોગ્ય રસ્તે શ્રીમંત ન બને તેવી સમજ આપવાનો મમ્મી-પપ્પાએ પ્રયત્ન કર્યો છે ખરો? મૂલ્યલક્ષી જીવન જીવવા માટે કેવા પાયાના સદ્ગુણો આત્મસાત્ કરવા જોઈએ તેની કેળવણી આપી છે? વડીલો માને છે કે તેઓએ પેટે પાટા બાંધીને બાળકોને મોટા કરે એટલે તેમની જવાબદારી પૂર્ણ થાય છે.

અહિંયા બે મોટી ભૂલો થાય છે : (૧) જાતે તકલીફો વેઠીને બાળકોને મોટાં કરતાં વડીલો પોતાના શારીરિક અને માનસિક સ્વાસ્થ્ય તરફ બેદરકાર રહે છે. વ્યક્તિ ભૂખ્યો રહે ત્યારે શરીરમાં રહેલા કાર્બો કોષો અપોષિત રહે છે. અજાણે તે જાત તરફ હિંસા આચરે છે. (૨) અર્ધજાગૃત મગજ એવી વિભાવનામાંથી આનંદિત થાય છે કે પોતે ભૂખ્યો રહીને પણ સંતાનોનો સારો ઉછેર કરે છે. આ સમાધાનવૃત્તિ અને ખુશી પ્રાપ્ત કરવાની રીત અયોગ્ય છે. સંતાનને ઉત્તમ વ્યવસાયિકો બનાવી માન મરતબો પ્રાપ્ત કરવાની લ્હાયમાં પોતાની જિંદગી વેડફી નાખવામાં ગૌરવ અનુભવે છે.

*‘જે બધી બુદ્ધિશક્તિ અને
ભલમનસાઈ લઈને બાળકો જન્મે છે
તેને ઉપયોગમાં કેમ લેવી,
એટલું જ જો આપણે શીખવી શકીએ તો કેવું સારું!’*

સંતાનોને આ પૃથ્વી ઉપર અવતારવા માટે તેમની પરવાનગી લેવામાં આવે છે? તેઓએ જન્મ આપવા માટે વિનંતી કરી હતી? તેમને જન્મ આપવો અને સારું વિચારશીલ મન આપવું તે તો પ્રત્યેક મમ્મી-પપ્પાનો ધર્મ છે. માતા જીજીબાઈએ શિવાજીને કેવી રીતે જન્મ આપ્યો? જીજીબાઈએ ગર્ભસ્થ અવસ્થામાં રામકૃષ્ણ,

યુધિષ્ઠિર, હનુમાન વગેરેની વાતો દ્વારા અન્યાય સામે લડતા શીખવ્યું. સત્યને માર્ગે ચાલવા, માનવીય વર્તણૂંક કરવા અને જુલ્મી રાજાઓ સામે લડવાનું સમજાવ્યું. આ વાર્તાઓએ શિવાજીને મહાન બનાવ્યા. જ્યારે બીજા બાજુએ ધર્મી ઔરંગઝેબનો ઉછેર તેની માતાએ કેવી રીતે કર્યો હશે? માણસને બદલે રાક્ષસ બનાવવામાં આવ્યો. તેણે તેના પિતા શાહજહાંને જેલમાં નાખી દીધા. અબ્દુલ કલામનો ઉછેર તેમની માતાએ ગરીબાઈમાં કર્યો પરંતુ એવા સંસ્કાર આપ્યા કે તેઓ અત્યંત સન્માનિત વ્યક્તિ બન્યા. બીજા બાજુએ હિટલરનો ઉછેર પણ આર્થિક સંકટામણ વચ્ચે જ તેમની માતાએ કર્યો. પરંતુ બંને વચ્ચેનો તફાવત સ્પષ્ટ નજરે પડે છે.

દરેક વ્યક્તિને તેની લાયકાત પ્રમાણે જ પ્રાપ્ત થાય છે. દરેક જણ પોતાના કર્મ માટે જવાબદાર હોવાથી તેને તેનું પરિણામ ભોગવવું જ પડે છે. પ્રત્યેક માતા-પિતા તેના બાળકોના ઉછેર માટે સંઘર્ષ કરે જ છે. તેઓ બાળકોના વિકાસ માટે મુશ્કેલીઓ અને તકલીફો વેઠે જ છે પરંતુ બાળકોને આ સિવાય પણ કેટલીક બાબતો શીખવવાની હોય છે. બાળકોને ગરીબાઈનો પણ અનુભવ કરાવવો પડે, મુશ્કેલીઓમાં રસ્તો કરતાં શીખવવું પડે અને તકલીફો કેવી રીતે દૂર કરી શકાય તેની સમજ આપવાની જવાબદારી વાલીની જ છે. માતા-પિતાએ પ્રેમના ઓથા હેઠળ પ્રતિકૂળ અનુભવોથી બાળકોને અળગા રાખવા યોગ્ય નથી. તેઓ મુશ્કેલીઓ વિશે કેવી રીતે જાણશે? તેમને ઉત્તમ વ્યવસાયીકો બનાવવા વાલીઓ અઢળક ધનનો ખર્ચ કરે છે, પરંતુ ક્યારેય તેમને ઉત્તમ માનવ બનાવવા એક રૂપિયાનો પણ ખર્ચ કરવામાં આવે છે ખરો? તેઓને માત્ર ટ્યુશન અને પરીક્ષામાં ઉત્તમ ગુણ લાવવાનું શીખવાડાય છે. નૃત્ય અને ગીતોની સ્પર્ધામાં પ્રથમ ક્રમ રાખવા માટે તૈયાર કરવામાં આવે છે. બાળકોને ક્યારેય દવાખાનામાં કેન્સરના વોર્ડની મુલાકાતે કેટલા મમ્મી-પપ્પા લઈ જતા હશે? તેઓને ક્યારેય અનાથ આશ્રમ બતાવવામાં આવે છે ખરો? વૃદ્ધાશ્રમના વડીલોની તકલીફોથી માહિતગાર કરવામાં આવે છે ખરા? બાળકો આ બધી બાબતો ક્યાંથી શીખશે? શું ટેલીવિઝનની સીરિયલો, મોલની મુલાકાતો કે મોંઘીદાટ બ્રાન્ડેડ વસ્તુઓ વેચતી દુકાનો આ માનવીય સંવેદનાઓ જગાડવાનું કાર્ય કરી શકશે ખરી? તેઓ માતૃદેવો કે પિતૃદેવો ભવ ક્યાંથી જાણશે?

● આચમન :

*સંતાનોની આગળ ચાલશો નહીં, કદાચ તમને તેઓ અનુસરે નહીં.
સંતાનોની પાછળ ચાલશો નહીં, કદાચ તમને તેઓ દોરશે નહીં.
સંતાનોની પડખે ચાલો, બસ, તેમના સાથીદાર બનીને ચાલો.*

	<p>K. K. MASALAWALA 31, K.N. ROAD, MASJID (W), MUMBAI-400 009. TEL. : 2377 4209 2375 7674 TELEFAX : 2379 0883</p>	
---	--	---

વરિષ્ઠ નાગરિક : જૂની આંખે નવા તમાશા

ચિંતન

દિનકર જોષી

બોંતેર વરસના એક વરિષ્ઠ મિત્રે વાતવાતમાં પોતાના તાજેતરના જ અનુભવની એક વાત કહી. આ વાત એમના જ શબ્દોમાં સાંભળીએ.

‘અમારા પરિવારમાં એક લગ્ન પ્રસંગ આવી રહ્યો હતો. આ પ્રસંગ નિમિત્તે કેટલીક ખરીદી કરવી જરૂરી હતી. અમે ખરીદી કરવા જેવી ચીજવસ્તુઓની યાદી બનાવી અને એ પ્રમાણે ખરીદી કરવા પણ માંડી. દરમિયાન મારા ચાલીસેક વરસના પુત્રે મને કહ્યું : ‘પપ્પા, મારે શૂઝ લેવા જવું છે. તમારાં ચપ્પલ પણ ઘસાઈ ગયા છે અને તમારી પાસે બૂટ પણ નથી. મારી સાથે ચાલો, આપણે ખરીદી લઈશું.’

એવી વાત સાચી હતી. જ્યારે હું સરકારી નોકરીમાં હતો ત્યારે બૂટ પહેરતો પણ હવે ઘણાં વર્ષોથી ચપ્પલ જ વાપરું છું. કોઈવાર બહારગામ જવાનું થાય અને એમાંય ખાસ કરીને શિયાળો હોય ત્યારે બૂટ સાંભરે ખરા, પણ આવું ભાગ્યે જ બને અને મોટાભાગે ચપ્પલ પહેરવાથી પગમાં હળવાશ લાગે. એટલે લાંબા વખતથી મેં બૂટ ખરીદ્યા નહોતા. હવે ઘરમાં જ શુભ પ્રસંગ હતો એટલે મેં પુત્ર સાથે જઈને બૂટ ખરીદવાની સંમતિ આપી.

એક બહુ જ જાણીતી બ્રાન્ડની એરકન્ડિશન્ડ દુકાનમાં અમે ગયા. પુત્રે પોતાના બૂટ પસંદ કર્યા અને પછી મારી પસંદગી માટે બૂટ ધર્યાં. આ બૂટની કિંમત પાંચ હજાર રૂપિયા હતી. મેં આ કિંમત સાંભળીને જ પુત્રને કહી દીધું – ‘મારે આવા મોંઘા બૂટની મુદ્દલ જરૂર નથી. મોંઘવારી છે એટલે પાંચસો રૂપિયા સુધીની કિંમતના બૂટ ભલે ખરીદીએ, પણ પાંચ હજારના બૂટ પહેરીને મારે જવું છે ક્યાં?’ દીકરાએ આગ્રહ કર્યો. કહ્યું, ‘પપ્પા, પાંચસો-હજારના એક લઘરવઘર બૂટ પહેરીને તમે ફરો એ સારું ન લાગે. આ પાંચ હજારના બૂટ તમે લઈ લો.’ અમારી વચ્ચે રક્કડ થઈ. બૂટની કિંમત મારે ચૂકવવાની નહોતી અને છતાં આવા મોંઘા બૂટ ખરીદવાની મને કોઈ જરૂર જ લાગતી નહોતી. દીકરાએ નારાજ થઈને કહી દીધું, ‘પપ્પા, તમારે ક્યાં પૈસા ખર્ચવા છે? પૈસા તો હું ખર્ચું છું, પછી તમે કંજૂસાઈ શા માટે કરો છો?’

દીકરાની નારાજગી વહોરી લીધા પછી પણ મેં બૂટ ખરીદ્યા નહીં. પાંચ હજાર જેવી રકમ ખર્ચી શકાય એટલી આવક દીકરાની છે જ. એ જ રીતે હું ધારું તો મારા ખિસ્સામાંથી પણ આટલી રકમ વાપરી શકું એવી આર્થિક વ્યવસ્થા મારી પાસે પણ છે જ. પુત્રે મારા માટે વાપરેલો કંજૂસાઈનો ગુણ આમાં ક્યાં આવ્યો

એ હું સમજી શક્યો નહીં.’

ગઈકાલે જે રૂપિયો ગાડાના પૈડા જેવો લાગતો હતો એ રૂપિયો આજે સૂક્ષ્મદર્શક યંત્રથી શોધીએ તો પણ નજરે ચડે નહીં એટલો સૂક્ષ્મ થઈ ગયો છે. નવી પેઢીના સંતાનોની આવક વધી છે. હજુ દસ વર્ષ પહેલાં પાંચીસ વરસની નોકરી પછી નિવૃત્ત થનારા કર્મચારીને દસ કે પંદર હજારનો પગાર હતો. એના જ સંતાનો આજે અત્યંત સરળતાથી લાખ-પચાસ હજાર રૂપિયાના પગારથી જુદી જુદી કંપનીઓમાં ગોઠવાઈ જતા હોય છે. વધતી આવક સાથે માણસ થોડી છૂટથી પૈસા વાપરે અને પોતાના જીવન વ્યવહારમાં સગવડો વધારે એમાં કશું ખોટું નથી, પણ જે વડીલોએ પોતાની આખી જિંદગી કરકસર અને સાદગીથી વિતાવી છે એમને આવો કેટલોય ખર્ચ અપવ્યય જેવો લાગવા માંડે છે. જે વડીલોએ ચપ્પલની એક જોડીથી અત્યંત સહજતાથી વરસ-બે વરસ વિતાવી દીધાં હોય છે એમની નજરે પુત્ર, પુત્રવધૂ કે પૌત્ર-પૌત્રીઓ પોતપોતાના માટે જાતજાતના અને ભાતભાતના મેચિંગ ટ્રેસ તો ઠીક પણ મેચિંગ પગરખાં સુઢાંનો ખડકલો કરે છે ત્યારે અમને અવશ્ય આશ્ચર્ય થાય છે.

એક ભદ્ર પરિવારના બંગલે એકવાર મારે જવાનું થયું ત્યારે દરવાજા બહાર પરસાળમાં મૂકાયેલી શૂઝ રેકમાં ઢગલાબંધ જાતજાતનાં અને ભાતભાતનાં પગરખાંઓ ગોઠવાયેલાં મેં જોયાં. પહેલાં તો મને લાગ્યું કે એમને ત્યાં કોઈ પ્રસંગ હોવો જોઈએ અને ઘરમાં અતિથિઓ આવ્યા હોવા જોઈએ, પણ પછી થયું, બહારથી આવનારા અતિથિઓ રેકમાં શૂઝ આ રીતે વ્યવસ્થિત ગોઠવે નહીં. કોણ જાણે મને શું સૂઝ્યું કે મેં કોલબેલનું બટન દબાવતાં પહેલાં પગરખાંઓની આ જોડીઓની સંખ્યા ગણી કાઢી. આ સંખ્યા જીવની થઈ. ઘરમાં મધ્યમવયનાં પતિ-પત્ની બે જ રહેતા હતા. આધુનિકતાનાં તેઓ એવાં આગ્રહી હતાં કે પ્રસંગે પ્રસંગે, વેશેવેશે શોભે એવા નવા-નવા પગરખાં વસાવી રાખ્યા હતા.

અહીં કહેવાનું તાત્પર્ય એટલું જ છે કે નવી પેઢી જે ખરીદી કરે છે, એ વરિષ્ઠ નાગરિકો ગઈકાલે જેને જરૂરિયાત કહેતા હતા એ મુજબની નથી. જરૂરિયાતની વ્યાખ્યા હવે બદલાઈ ગઈ છે. ગઈકાલે તમે, તમારાં માતા-પિતાએ મહુવાથી ખરીદેલી લાકડાનાં રમકડાંની ટોપલીથી રમતા હતા. આ રમકડાં ક્યારેય તૂટતાં નહોતાં, નકામાં થઈ જતાં નહોતાં. તમે રમી લીધા પછી બે વરસ કે પાંચ વરસે બીજા નાનાં ભાઈ-બહેનો પણ એ જ

રમકડાંથી રમતાં. આજે નવી પેઢી સવારે ખરીદેલું રમકડું બપોર સુધીમાં તોડી નાકે છે!

પરિવારના વડીલ તરીકે તમે જ્યારે આ જુઓ છો ત્યારે મનોમન નારાજ થઈ જાઓ છો. તમારી આ નારાજગી હવે તમારા સિવાય પરિવારમાં કોઈ સ્વીકારશે નહીં. બને છે એવું કે વરિષ્ઠોને મન આ પૈસાનો દુર્વ્યય લાગે છે. એમાં એમને ઉછાંછળાપણું, દેખાદેખી અને ઉડાઉપણું પણ લાગે છે. પરિણામે એમનાથી બોલ્યા વિના રહેવાતું નથી. સાચી વાત એ છે કે હવે જીવનદષ્ટિ, જીવનધોરણ અને જીવતરનાં મૂલ્યો સુદ્ધાં સમૂળગાં બદલાઈ ગયાં છે. વરિષ્ઠોની આંખે આ નવા મૂલ્યો, જૂની આંખે નવા તમાશા જેવા લાગતા હોય તો પણ એનો સ્વીકાર કરી લેવો જોઈએ.

આસપાસ નજર ફેરવશો તો તમારાં સ્વજનોમાંથી જ એવા કેટલાય ઉદાહરણો મળશે કે જેમાં વડીલોએ અત્યંત સહજતાથી સાદગીને જીવનમંત્ર માની હોય, પણ એ જ સાદગીને એમના સંતાનો લોભી કે કંજૂસવૃત્તિ માનતા હોય. રૂપિયાનો આકાર એટલો બધો બદલાઈ ગયો છે કે નિવૃત્તિકાળે માસિક હજાર રૂપિયાનો દરમાયો મેળવનાર પેન્શનરની વિધવાને આજે પાંચ હજાર રૂપિયા જેટલું ફેમિલી પેન્શન મળતું હોય છે. જે પેન્શનર નિવૃત્તિકાળે કાશી કે ગોકુળ-મથુરાની જાત્રાએ જવાના નિષ્ફળ શમણાં સેવતો હતો એની વિધવા આ ફેમિલી પેન્શનમાંથી સદ્ગત પતિની મૃત્યુ તિથિએ પાંચ હજાર રૂપિયાનું બ્રહ્મભોજન કરાવે છે.

મેટ્રિક સુધી ભણેલા વરિષ્ઠોને અંગ્રેજીના વિષયમાં એમના પાઠ્યક્રમમાં સમાયેલી રિપવાન વિકલની વાર્તા કદાચ આજે યાદ હશે. આ રિપવાન રિંકલ ગામની બહાર એક ટેકરીની પાછળ વૃક્ષની છાયામાં ઊંઘી જાય છે. પૂરાં વીસ વર્ષ સુધી એ ઊંઘતો રહે છે. વીસ વર્ષ પછી જ્યારે એ ઊઠે છે ત્યારે એને તો એવું જ લાગે છે કે જાણે એણે બે-ચાર કલાકની જ ઊંઘ કાઢી હોય. એનો ચહેરો સુદ્ધાં બદલાઈ ગયો છે એનું પણ એને ભાન હોતું નથી. એ સહજભાવે ગામમાં જાય છે ત્યારે એ કોઈને ઓળખી શકતો નથી. રસ્તામાં અનેક સ્થળો સુદ્ધાં બદલાઈ ગયાં છે અને એ જે બોલે છે એ સાંભળીને જુવાનિયાઓ એની હાંસી ઉડાવે છે. શક્ય છે કે હવે તમે કેટલીય વર્તમાન અવસ્થાને જોઈને રિપવાન વિકલની સ્થિતિમાં મૂકાઈ જતા હો.

ગઈકાલે તમે જેને કરકસર કહેતા હતા એ કરકસર શબ્દનો વ્યાપ પણ તમારે હવે વધારવો પડશે. મહાનગરોમાં જે હદે વાહન વ્યવહાર વધી રહ્યો છે, જે હદે લોકોની દોડધામ વધી રહી છે એ બધા વચ્ચે તમારે તમારી પેલી કરકસરની વિભાવનાને થોડીક બદલવી પડશે. તમારી કરકસર ક્યાંક કંજૂસાઈ ન બને એનો ખ્યાલ રાખવો પડશે. જો તમારી પાસે પૂરતી સગવડ હોય તો બચતો ઉપરના વ્યાજદરને સતત ગણતા રહેવાને બદલે એ વ્યાજ વપરાતું રહે એવું આયોજન કરજો. મોંઘવારીની વારંવાર ફરિયાદો કરતા વરિષ્ઠોએ એ વાત પણ સતત લક્ષમાં રાખવા જેવી છે કે મોંઘવારી અનહદ અને અસહ્ય લાગતી હોય તો પણ એ એક વૈશ્વિક પરિણામ છે.

આપણે એ સતત યાદ રાખવું જોઈએ કે સરેરાશ મધ્યમવર્ગના માણસો તરીકે પચાસ વર્ષ પહેલાં આપણે જે અને જેવું જીવન જીવતા એના કરતાં આજે સ્થૂળ અર્થમાં વધુ ભૌતિક પદાર્થો આપણને ઉપલબ્ધ છે, આપણે એમનો ઉપભોગ કરી શકીએ છીએ, ગઈકાલ કરતાં આજે વધુ પ્રમાણમાં પૈસા ખર્ચી પણ શકીએ છીએ. આ સંજોગોમાં તમારા સંતાનો કે જેમની આવક તમારી ધારણા કે કલ્પના કરતાં અનેકગણી વધુ છે એમનો ખર્ચ વધુ હોવાનો જ. તમારે એમને માત્ર એટલું જ શીખવવું રહે કે ખર્ચનો વિવેક જાળવવો જોઈએ.

ભાજપના નેતા સદ્ગત પ્રમોદ મહાજનના પુત્ર રાહુલ મહાજન વિરુદ્ધ જ્યારે પોલીસ તપાસ થતી હતી ત્યારે રાહુલના મિત્રોએ એવું કહ્યું હોવાનું અખબારોમાં પ્રગટ થયું હતું કે રાહુલ પાંચસો કે એક હજાર રૂપિયાની નોટમાં માદક પદાર્થો વીંટાળીને ધૂમ્રપાન કરતો હતો.

ધનનો અતિરેક આવી બેવકૂફી તરફ દોરી ન જાય એટલો વિવેક તો શીખવો જ જોઈએ. પણ તમારા સંતાનોને આવો વિવેક શીખવવાની તમારી પણ એક મર્યાદા છે એ સમજી લ્યો. મોહવશ અને સ્મૃતિવિભ્રમ થયેલા અર્જુનને શ્રીકૃષ્ણે, પોતાનાથી જે શક્ય હતું એ બધી સમજણ આપ્યા પછી અંતે તો એ જ કહ્યું છે કે હે અર્જુન, મને જે કલ્યાણકારી માર્ગ લાગે છે એ મેં તને કહ્યો. હવે તારી પ્રકૃતિ અને બુદ્ધિ અનુસાર તને જે યોગ્ય લાગે એ નિર્ણય તું કર.

આઠ કે દસ વર્ષની ઉંમરે તમારા પિતા કે પિતામહે સદ્વર્તન કોને કહેવાય એ વિશે એમની માન્યતા અનુસાર તમને જે કંઈ કહ્યું કે શીખવ્યું હશે એનો તમે એક પણ પ્રતિપ્રશ્ન કર્યા વિના સ્વીકાર કરી લીધો હશે. બાપુજી કે દાદા જે કરવાનું કહે છે એ સારું અને સાચું જ હશે એને તમે સહજ માનતા હતા. તત્પૂરતું અણગમતું કે અકારું લાગતું હોય તો પણ બાપુજીએ આમ કહ્યું છે કે પછી ‘દાદાને આ નથી ગમતું’ એમ માનીને એમની ઈચ્છા કે આજ્ઞાને વશ થઈને તમે વર્તતા હતા. આમાં કેટલીય વાર પિતા કે દાદા પ્રત્યેના પૂજ્યભાવ કરતાં વિશેષ એમનો ભય રહેતો હતો.

આજે પરિસ્થિતિ સાવ ભિન્ન છે. આઠ કે દસ વર્ષના પુત્ર કે પુત્રીના સામાન્ય રહેણીકરણીના વહેવારને બારીકાઈથી નીરખવાનો એના માતા કે પિતા પાસે સમય નથી. દાદા કે દાદી તરીકે જો તમે એમના વર્તનમાં કશુંક બેહુદું કે અનિચ્છનીય જોશો તો તમારાથી એમને રોક્યા વિના રહેવાશે નહીં. આ ઉપરાંત કેટલાક વહેવારો એવા હોય છે કે આ બાળકો બાલ્યાવસ્થાથી જ પારિવારિક સંસ્કાર તરીકે શીખે તો સારું એમ તમે ઈચ્છતા પણ હો છો. હવે અહીં, જે રીતે દાદા કે પિતાએ તમને તમારી બાલ્યાવસ્થામાં જે કંઈ કરવાનું કે નહીં કરવાનું શીખવ્યું હતું અને તમે એનો કશોય વિરોધ કર્યા વિના સ્વીકારી લીધું હતું એવું આજે નહીં બને. એવી અપેક્ષા રાખશો તો આ બાળકોને તમે કોઈ સંસ્કારોથી રોકી નહીં શકો કે આપી પણ નહીં શકો.

આજનું આ આઠ દસ વર્ષનું બાળક તરત જ પ્રતિપ્રશ્નો

કરશે, વિવાદ કરશે, પોતે જે કરે છે એ જ સાચું છે એવું ઠસાવવા પાર વિનાની દલીલો પણ કરશે. આ બધા પાછળ એની ભૂમિકા, ટી.વી.ના પડદા ઉપર રજૂ થતી પાત્રસૃષ્ટિ, રીયાલિટી શો અને સીરીયલો હોય છે. આ બધાને વાસ્તવિક જગત માનીને એ તમારાં સલાહ સૂચનોનો અસ્વીકાર કરશે. વયને કારણે તમારી ગ્રહણ શક્તિ અને વિવાદ શક્તિ બંને કુંઠિત થઈ હશે તો તમે વાહિયાત દલીલો સામે કંટાળી જશો, ધીરજ ખોઈ બેસશો અને પછી ગુસ્સે પણ થઈ જશો. આનું પરિણામ એ આવશે કે પેલું બાળક તમારા ગુસ્સાને કારણે તમારાથી અળગું થઈ જશે. તમારી વાતનો એ સ્વીકાર તો નહીં કરે પણ એના મનમાં એવું ગૃહિત પણ પેદા થશે કે દાદા કંઈ સમજતા નથી.

આ પરિસ્થિતિમાં તમારે જે કંઈ માર્ગ કાઢવાનો છે એ કોઈ ગાણિતિક ચોક્કસાઈથી ઠરાવી ન શકાય. સ્થળકાળના સંદર્ભમાં ધીરજથી અને કુનેહપૂર્વક યથાશક્તિ - યથામતિ કલ્યાણકારી માર્ગ લેવો અને છતાં કશું ફળ પ્રાપ્ત કરી ન શકાય તો એનો ઝાઝો માનસિક ઉચાટ વેંઢારવો નહીં. જેણે તમને સફળતાપૂર્વક સિત્તેર કે ઐસી વર્ષ સુધી પહોંચાડ્યા છે એ જ શક્તિ આ બાળકની પણ એના કર્માનુસાર સંભાળ રાખશે એવો વિશ્વાસ રાખવો.

એ તો આપણો સહુનો સાવ સહજ અનુભવ છે કે મોટાભાગે સાઠ પછીની વયમાં આંખ, કાન, દાંત જેવા અવયવો એમની કાર્યક્ષમતા ધીમે ધીમે ખોઈ નાખે છે. પરિણામે યશમાં, દાંતનું ચોકકું કે કાનનું શ્રવણયંત્ર આવા વડીલો ઉપયોગમાં લે છે. ક્યારેક પગના ઘૂંટણ વગેરેમાં તકલીફ થવાને કારણે લાકડીનો ટેકો પણ લેવો પડે છે. આમાં કશું અસ્વાભાવિક પણ નથી. અસ્વાભાવિક માત્ર એટલું જ હોય છે કે યશમાં હોવા છતાં આપણે યશમાં પહેર્યા વિના સોયમાં દોરો પરોવવાની મથામણ કર્યા કરતા હોઈએ છીએ. યશમાં પહેર્યા પછી પણ પૂરતો પ્રકાશ ન હોય તો સોયમાં દોરો પરોવવાની આવા વડીલની કસરત વ્યર્થ જ થવાની. એ જ પ્રમાણે કુદરતી બત્રીસીએ વિદાય લઈ લીધી હોય ત્યારે દાંતના ચોકકા પાસે સોપારીનો ટુકડો કે શેરડીની ગંડેરી આસ્વાદવાનો પ્રયોગ કરવો જોઈએ નહીં.

હવે જ્યારે કુદરતે તમારી પાસેથી કેટલીક ક્ષમતા લઈ લીધી છે અને તમે વિજ્ઞાનની મદદથી આ ક્ષમતા ઉપર થીગડું માર્યું છે ત્યારે થીગડું ફાટી ન જાય એની સંભાળ લઈને કાર્યક્ષેત્રો પસંદ કરવા એમાં શાણપણ છે. પિતૃભક્ત શ્રવણની બાળવાર્તામાં ભલે આપણને એવું શીખવવામાં આવ્યું હોય કે અંધ મા-બાપને યાત્રા કરવાની ઈચ્છા હતી એટલે પુત્ર શ્રવણ એમને ખભે કાવડમાં બેસાડીને યાત્રાએ લઈ ગયો હતો. આવી યાત્રાનું પરિણામ એ આવ્યું કે શ્રવણ રાજા દશરથના બાણનો ભોગ બનીને મૃત્યુ પામ્યો અને અસહાય માતા-પિતાએ તરફડીને પ્રાણ ત્યજ્યા. એટલું જ નહીં, પ્રાણત્યાગ કરતી વખતે એમણે દશરથને પુત્ર વિયોગનો શાપ આપ્યો અને આ શાપને કારણે જ રામ વનવાસનો પુત્ર વિયોગ દશરથે ભોગવવો પડ્યો અને એ પણ તરફડીને મૃત્યુ પામ્યા. આ આખા ઘટનાચક્રના મૂળમાં શ્રવણનાં અંધ માતા-

પિતાએ યાત્રાએ જવાની લાલસા રાખી હતી એને ગણી શકાય. શારીરિક રીતે અક્ષમ થઈ જતાં વડીલોએ બને ત્યાં સુધી પુત્રો કે અન્યો ઉપર પોતાની ઈચ્છાપૂર્તિ કરવા માટે અકારણ બોજો ન લદાઈ જાય એની કાળજી લેવી જોઈએ.

હું એક એવા વડીલને જાણું છું કે જેઓ બંને પગના ઘૂંટણેથી અક્ષમ થઈ ગયા છે. લાકડીના ટેકા વિના એક ડગલુંય ચાલી શકતા નથી. બેઠા હોય ત્યાંથી ઊભા થવા માટે કોઈની મદદની જરૂર પડે છે. દાદરનું એક પગથિયું સુદ્ધાં તેઓ જાતે ચડી શકતા નથી, પણ બે જણે એમને ઊંચકીને ચડાવવા પડે છે. યૌવનકાળમાં એમણે સંખ્યાબંધ પ્રવાસો કર્યા હતા એટલે પ્રવાસ એ એમનો શોખનો વિષય છે. પ્રવાસ કર્યા વિના લાંબો વખત ઘરમાં બેસી રહેવું એમને અકારું લાગે છે. કોઈપણ વહેવારિક પ્રસંગ હોય કે પછી કોઈપણ યાત્રા પ્રવાસે જતું હોય ત્યારે એમની સાથે જોડાઈ જવા તેઓ આતુર થઈ જાય છે.

સદ્ભાગ્ય એમને આખજનો આજ્ઞાકિત સાંપડ્યાં છે. એટલે તેઓ આ વડીલની ઈચ્છાને સમજીને પોતાની સાથે લઈ જાય છે, પણ આવા દરેક વખતે આ વડીલ સિવાયનાં અન્ય સહુ પરિવારજનોને પારાવાર તકલીફ થતી હોય છે. વડીલ વારંવાર થાકી જાય, પ્રવાસ અટકાવવો પડે, એમના માટે ખાસ ભોજનની વ્યવસ્થા કરવી પડે, એમને ચડવા-ઉતરવા કે ફેરવવા માટે વિશેષ વ્યવસ્થા કરવી પડે અને આ બધામાં આખા પરિવારનો ખાસ્સો સમય જાય. એટલું જ નહીં, કેટલીય વાર સમયસર નહીં પહોંચી શકવાને કારણે દર્શન કે મુલાકાત રદ પણ કરવા પડે.

આમાં ઔચિત્ય નથી. વડીલે પોતે જ સમજદારીપૂર્વક અન્ય પરિવારજનો ઉપર બોજો બનવાનું ટાળવું જોઈએ. એમણે પોતે જ સ્વેચ્છાએ આવી અગવડોથી ભરેલી અવરજવરમાંથી પોતાની જાતને મુક્ત કરી દેવી જોઈએ. માનવ પ્રકૃતિ એવી છે કે આવા વડીલનાં નિકટનાં આખજનો કોઈવાર પોતાનું કર્તવ્ય સમજીને સહાયભૂત પણ થાય, પણ જો અવારનવાર આવું બનતું રહે તો તેઓ આમાંથી મુક્તિ મેળવવા માટે એકબીજા ઉપર આવી જવાબદારી ઠેલવા માંડે છે. આમાં સ્વર્ગસ્થ કવિ હરીન્દ્રભાઈએ કહ્યું છે એમ કોઈનો સ્નેહ ક્યારેય ઓછો હોતો નથી, માત્ર આપણી અપેક્ષાઓ જ વધારે હોય છે. વડીલોએ આવા સંજોગોમાં માત્ર પોતાની અપેક્ષાઓ જ ઓછી કરી નાખવાની હોય છે.

શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતાના પંદરમા અધ્યાયમાં શ્રીકૃષ્ણે આ સંસારને અશ્વત્થ કહ્યો છે. અશ્વત્થ એટલે જે પ્રતિક્ષણે બદલાતું રહે છે અને ક્ષણભંગુર હોય છે. બૌદ્ધ ધર્મમાં પણ તથાગત બુદ્ધે આ સમગ્ર વિશ્વને સતત પરિવર્તનશીલ કહ્યું છે. કશું જ એક ક્ષણ સુદ્ધાં સ્થિર નથી હોતું. બધું જ પ્રતિક્ષણ બદલાતું હોય છે. આ બદલાવને જે સમજી શકે છે, સમજીને જે સ્વીકારી શકે છે, સ્વીકારીને જે આત્મસાત્ કરી શકે છે એને માટે પાછલાં વર્ષો હળવાં થવાની સંભાવના સવિશેષ છે. દુઃખ નાશ પામે અને સર્વત્ર માત્ર સુખ જ સુખ પ્રાપ્ત થાય એવું ભલે ન બને, પણ કેટલીક સમજદારી સાથે આપણે આપણા શેષ શ્વાસોને હળવા તો જરૂર કરી શકીએ. ■

અંધારાં ઉલેચવાં

ચિંતન

શાંતિલાલ ગઢિયા

ગાંધી વિચારના સમર્થક કેદારનાથજીએ કેળવણી વિષે તાત્વિક વિચાર રજૂ કરતાં કહ્યું છે, શરીર, મન અને આત્મામાં રહેલાં સર્વશ્રેષ્ઠ તત્વોને બહાર લાવવાનું કર્તવ્ય કેળવણીનું છે.

પહેલી નજરે તો એમ જ લાગે કે આ અંધારાં ઉલેચવા જેવું દુર્ગમ કાર્ય છે, મિથ્યા પ્રયત્ન છે. વિશાળ જળરાશિમાંથી જળ ઉલેચવું શક્ય છે. તેને માટે અદ્યતન ઉપકરણો પણ કામે લગાડી શકાય, પરંતુ એક વિદ્યાર્થીમાંથી ઉત્તમોત્તમ ગુણલક્ષણો બહાર લાવવાનું શક્ય છે? હા, શક્ય છે. આ દેશમાં શિક્ષકે મનોવૈજ્ઞાનિક અભિગમ અપનાવવો રહ્યો.

ગાર્ડનર મરફી કહે છે : The term 'Learning' does not mean simply sitting at a desk and committing things to memory. It covers every modification of behaviour to meet environmental requirements. It is through learning that one moulds the raw stuff of human nature into the concrete individuality which one possesses.

(‘શીખવું’ એટલે માત્ર વર્ગખંડમાં પાટલી પર બેસી અમુક બાબતોને મગજમાં સંઘરવી અને યાદ રાખવી, એ ખોટો ખ્યાલ છે. શીખવાની ક્રિયા વર્તનના હરેક રૂપાંતરને, પરિવર્તનને આવરી લે છે જેથી કરીને બાહ્ય પરિસ્થિતિની અપેક્ષાઓને પૂરી કરી શકાય. ‘શીખવું’ એટલે વ્યક્તિની અપકવ પ્રવૃત્તિને વાસ્તવિક સ્થાયી ઘાટ આપવો.)

શિક્ષકે એક અભિધારણા (assumption) સતત પોતાના મનમાં રાખવી પડશે કે વ્યક્તિ - વ્યક્તિ વચ્ચે ભિન્નતા પ્રવર્તે છે. વ્યક્તિવિગત ભિન્નતાનો સિદ્ધાંત (Principle of Individual Differences) ધ્યાનમાં રાખવાથી શિક્ષક નક્કી કરી શકશે કે કયા બાળકને શું શીખવવું અને કઈ રીતે શીખવવું. વિદ્યાર્થીઓમાં શારીરિક તફાવતો બહારથી સ્પષ્ટ જોઈ શકાત હોય છે. મનોસામાજિક (Psychological) તફાવતોની ઓળખ વિશેષ જરૂરી છે - જેમ કે

બુદ્ધિ, અભિરૂચિ, વિશિષ્ટ શક્તિ, વ્યક્તિગત લક્ષણો વગેરે. આ તફાવતો મુજબ શિક્ષણની વ્યવસ્થા વિચારી શકાય.

શિક્ષકની જવાબદારી માત્ર વર્ગખંડની ચાર દીવાલ પૂરતી સીમિત નથી. વિશાળ જનસમુદાયને એણે નજર સમક્ષ રાકવાનો છે. એનું કાર્ય વ્યાપક સમાજને અસરકર્તા હોય છે. જહોન ડ્યુઈ કહે છે કે - Just as species perpetuate themselves by renewal through reproduction, so do societies perpetuate themselves by renewal through the educative process.

(જેવી રીતે પ્રાણીજાતિ પ્રજનનક્રિયા દ્વારા પોતાને ચીરસ્થાયી કરે છે, તેમ સમાજો શિક્ષણ પ્રક્રિયા દ્વારા ચીરસ્થાયી થાય છે.)

ઉપરોક્ત કથન કેટલું સૂચક છે! શિક્ષણ પ્રક્રિયા થકી સમાજો એટલે કે હરેક સમાજ ટકે છે, આ સત્યનાં એમાં દર્શન થાય છે. ડ્યુઈ renewal શબ્દ વિચારપૂર્વક પ્રયોજે છે. સમાજના વહેણ સાથે પ્રાણીજાતિમાં એકવિધતા નહીં, પણ ‘નવીનીકરણ’ નજરે પડે છે. તેવી રીતે સમાજો પણ બીબાંઢાળ ન બની રહેતાં શિક્ષણ પ્રક્રિયાના માધ્યમથી નવીકૃત થતા રહેવા જોઈએ.

આજે શિક્ષણ ક્ષેત્રે ઠીકઠીક વિધાયક પરિવર્તનો જોવાં મળે છે. શિક્ષકો નિષ્ઠાપૂર્વક યથાસંભવ વિદ્યાર્થીઓનું ઘડતર કરી રહ્યા છે. તેઓ માત્ર પરીક્ષાલક્ષી નહિ, જીવનલક્ષી શિક્ષણ આપી રહ્યા છે. સાચે જ આ હરખાવા જેવી વાત છે. આ રહ્યો એનો જીવતો જાગતો પુરાવો. સોલાપુર (મહારાષ્ટ્ર)ની કન્યાશાળામાં ૧૧ વર્ષની ધનશ્રી ધોરણ-૫ માં ભણે છે. એ શિક્ષિકા પણ છે. માન્યામાં નથી આવતું ને? ધનશ્રીએ યોગમાં પ્રવીણતા પ્રાપ્ત કરી છે. ૧૫૦૦ વિદ્યાર્થીનીઓને યોગ શીખવે છે. આચાર્યા ગીતાબહેન સુદ્ધાં ધનશ્રીના કૌશલ્યથી પ્રભાવિત છે અને તેથી અઠવાડિયામાં એક વાર એને યોગ શીખવવાની જવાબદારી સોંપી છે. એક કિશોરી જે શાળામાં વિદ્યાર્થીની, એ જ શાળામાં શિક્ષિકા પણ!

વડોદરા.

ફોન : (૦૨૬૫) ૨૪૮૧૬૮૦

GIRISH © 2567 5418 • MUKESH © 2568 5279

203, New Anant Bhuvan, 2nd Floor,
257/65, Narshi Natha Street, Mumbai-400 009.
Tel. : (022) 23756332, 23751250 Fax : 91-22-23750452

Ramji Devshi Shah & Co.

CUSTOM HOUSE AGENT

આ ત્રિશંકુ પરિસ્થિતિમાં તમે હો તો શું કરો?

॥ નૈતિક ધર્મસંકટ ॥

ચિંતન

ભરત 'કુમાર' પ્રા. ઠાકર

મૂળ મહુવા (જિ. ભાવનગર)ના વતની અને મુંબઈ સાહિત્યપ્રેમી ઉદ્યોગપતિ બળવંતભાઈ કલ્યાણજી પારેખ (૧૯૨૪-૨૦૧૩) તરફથી મને ફેબ્રુઆરી-૨૦૦૫માં એમના દ્વારા જ સંપાદિત થયેલું અને વિવિધ લેખો - કાવ્યો સમાવતું ગુજરાતી - અંગ્રેજી દ્વિભાષી પુસ્તક 'ગમતાંનો કરીએ ગુલાલ' (ભાગ-૧) (૨૦૦૩) મળેલું. મૂળે આ શિર્ષક આપણા સાંઈ કવિ મકરંદ વજ્રેશંકર દવે (૧૯૨૨ - ૨૦૦૫)ની વિખ્યાત કાવ્યપંક્તિનો એક અંશ છે.

આ પુસ્તકના વાંચનમાંથી પસાર થતો હતો ત્યાં મારી નજર પૃષ્ઠ-૨૨ ઉપર 'MORAL DILEMMA' મથાળે અંગ્રેજીમાં મુકાયેલા એક સુંદર પ્રસંગ પર પડી. જેના મૂળ સંદર્ભ તરીકે 'રીડર્સ ડાઈજેસ્ટ' (એપ્રિલ ૨૦૦૩)નો ઉલ્લેખ થયો છે અને ડીક બ્રેઈટ દ્વારા તે રજૂ થયો છે. મને તે પ્રસંગ સ્પર્શી જતાં તેનો ગુજરાતીમાં અનુવાદ કરી પુસ્તકના શિર્ષકની જેમ વાચકો વચ્ચે વહેંચી રહ્યો છું.

તો, હવે 'નૈતિક ધર્મસંકટ' સમજવા માટે તૈયાર થઈ જાવ. આવી એક કાલ્પનિક પરિસ્થિતિની ધારણા કરો. તમે એક નિર્જન તોફાની રાતે કાર હંકારી જઈ રહ્યા છો... અચાનક એક બસ સ્ટોપ પાસેથી પસાર થાઓ છો. ત્યાં તમે કોઈ વાહનની રાહ જોતી ત્રણ વ્યક્તિઓને જુઓ છો, જે આ પ્રમાણે છે...

૧. એક બીમાર વૃદ્ધ સ્ત્રી, જે લગભગ મરવાની તૈયારીમાં છે.
૨. એક જૂનો મિત્ર, જેણે એક વખત તમારી જિંદગી બચાવી હતી.
૩. એક શ્રેષ્ઠ સાથીદાર, જેમના વિશે તમે સપનાં સેવો છો.

હવે તમારી કારમાં એક વ્યક્તિને જ સમાવી શકાય છે એવું જાણતાં આ 'ત્રિશંકુ કે દ્વિધાત્મી પરિસ્થિતિ'માં તમે શું કરો? તમે કોને બેસાડવાની પસંદગી કરો? એક નીતિમત્તા તરીકે તમારે વૃદ્ધને બચાવવી જોઈએ કે પછી એક વખત તમારું જીવન

બચાવનાર જૂના મિત્રને લેશો? આ બેમાંથી પસંદગી કરશો તો તમારી શ્રેષ્ઠ સ્વપ્ન સુંદરી ફરી ક્યારેય નહીં મેળવી શકો!

વિદેશમાં નોકરીની એક જગ્યા માટે બોલાવાયેલા ૨૦૦ જેટલા અરજદારોને ઉપરની 'કસોટી' આપવામાં આવતા પહેલાં તો તેઓ જ મૂંઝવણમાં મૂકાઈ ગયેલા કે કઈ વ્યક્તિને લેવી અને કોને છોડવી?! આ ઉમેદવારોએ આપેલા જવાબોમાંથી 'સહકારી ભાવનાવાળો' શ્રેષ્ઠ ઉત્તર મળ્યો તે અહીં રજૂ કર્યો છે. પરંતુ જરા થોભો. પહેલા તમારો જવાબ મગજમાં નક્કી કરી લો... પછી જ સાચો ઉકેલ જુઓ...

આવી ધર્મસંકટ જેવી પરિસ્થિતિમાં યોગ્ય અને ઉત્તમ નિર્ણય કેવો હોઈ શકે તે જુઓ : હું કારની ચાવી મારા મિત્રને આપીશ (અર્થાત્ મારી જગ્યાએ તા ગાડી ચલાવશે) અને વૃદ્ધને હોસ્પિટલ લઈ જવા તેને જણાવીશ. પછી હું પાછળ રહીશ અને મારા સ્વપ્નની યુવતી સાથે બસ-સ્ટોપ પર બસ માટે રાહ જોવાનું પસંદ કરીશ.

પૂછાયેલ કસોટીમાં સામાન્ય રીતે વિચારાતં કોઈ પણ એક વ્યક્તિને કારમાં બેસાડતાં બીજી બે વ્યક્તિઓને છોડવી પડે એમ છે. જ્યારે ઉક્ત બુદ્ધિભર્યા ઉકેલમાં કારચાલક સહિત ચારેય વ્યક્તિઓનું નિરાકરણ આવી જાય છે.

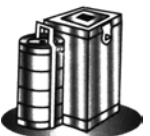
આમ, અમુક વિકલ્પો વચ્ચે જ્યારે પસંદગી કરવાની હોય અને તેમાંનો કોઈ છોડી ન શકાય એવી સ્થિતિ હોય અથવા તો 'સૂડી વચ્ચે સોપારી' જેવી મુશ્કેલ, દ્વિધાત્મી, અસમંજસપૂર્ણ, ત્રિશંકુ કે નૈતિક ધર્મસંકટ જેવી પરિસ્થિતિ જીવનમાં ઉદ્ભવે ત્યારે તેનો શ્રેષ્ઠ ઉપાય શોધી સમગ્ર સ્થિતિ (અથવા તમામ વિકલ્પો)ને કેમ સાચવી લેવા તેનો સુંદર પરોક્ષ બોધ આ નાનકડી 'કિવજ'માં ઘૂપાયેલો છે.

'શિવમ્', ૪૦, વૃંદાવન નગર-૧,

વૈશાલી સિનેમા રોડ, અંબાર, કચ્છ-૩૭૦ ૧૧૦.

ફોન : (૦૨૮૩૬) ૨૪૦૧૩૯, મો. ૯૪૨૭૨ ૨૩૧૫૦

"ROLEX" Brand

Rushabh
STEEL CENTRE

MFGR. & DEALERS IN : **Rolex** SQUARE DABBA & TIFFIN

G-77, Sarvodaya Nagar,
Shri Mahendrakumar T. Shah Marg,
(1st Panjrapole Lane), Mumbai-400 004.
Tel. : 2242 2072, 3393 7310 • Fax : (022) 3008 0072

જાગો ભાઈઓ જાગો : સફળ જીવન પ્રાપ્ત કરો

ચિંતન

મહાવીરસિંહ શેખાવત

હંમેશાં યાદ રાખો કે હું માનવ છું, હું હંમેશાં માનવધર્મનું પાલન કરીશ, માનવ તરીકેના મારા કર્તવ્ય કર્મનું પાલન કરીશ. કદાપી માનવધર્મ વિરુદ્ધનું કાર્ય કરીશ નહીં. તે માટે મારો માનવ ધર્મ શું છે અને માનવનું કર્તવ્ય કર્મ શું છે તેની વધુ માહિતી પ્રાપ્ત કરીશ અને તેનો અમલ કરીશ. આ પ્રકારનો સંકલ્પ કરવામાં આવશે તો તે વ્યક્તિને એક તો સાચો માનવ બનાવશે તે સાથે વ્યક્તિની સાચી પ્રગતિ થશે.

પરંતુ સંકલ્પને સિધ્ધ કરવાનું એટલું સહેલું નથી. થોડા સમય તેને યાદ રાખ્યા પછી તેમાં ચૂક થવાની સંભાવના રહે છે અને તેને જીવનમાં કાયમને માટે વણી શકાતું નથી. આ માટે અત્રે એક ટેકનિક આપવામાં આવે છે જેનો અમલ કરવાથી આપ ઉક્ત સંકલ્પ ઉપરાંત કોઈ પણ સંકલ્પને સિધ્ધ કરી શકો છો અને મનવાંછિત ફળ પ્રાપ્ત કરી શકો છો.

કોઈપણ સંકલ્પને સિધ્ધ કરવા માટે મનની શક્તિ જરૂરી છે. આપણે આપણા મનને ચકાસીશું તો તે નબળું હોવાનું જણાશે. આપણે સામાન્ય રીતે મનની શક્તિનો ફક્ત ૧૦ ટકા જ ઉપયોગ કરીએ છીએ અને બાકીની ૯૦ ટકા શક્તિ તો વણ વપરાયેલી જ પડી રહે છે. આ ૯૦ ટકા શક્તિને જગાવવાની જરૂર છે. આપણે મનની શક્તિ જેટલી વધુ વિકસાવી શકીએ તેટલી આપણા સંકલ્પોને જલદીથી સિધ્ધ કરી શકીએ છીએ. તો મનની શક્તિને સમજીએ અને નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણે તેને વિકસાવીએ.

વાસ્તવમાં આપણે જે મનની વાત કરતા હોઈએ છીએ તે આપણું બાહ્ય મન છે. જે ઉપરાંત એક આંતરમન પણ હોય છે જેને અચેતન મન કે સબકોન્સિયસ માઈન્ડ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે. મનની વાસ્તવિક શક્તિ આ આંતરમનમાં જ હોય છે અને તે શક્તિ વિકસાવવાથી બાકીની ૯૦ ટકા મનની શક્તિ પણ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. તે માટે આંતરમનને કઈ રીતે જાગૃત કરી શકાય તે ટૂંકમાં સમજીએ.

આંતરમનને અંગ્રેજીમાં સબકોન્સિયસ માઈન્ડ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. અને તે સામાન્ય સંજોગોમાં અર્ધજાગૃત અવસ્થામાં જ કામ કરતું હોય છે. બાકીના સમયમાં બાહ્ય મન જ જાગૃત હોય છે જ્યારે આંતરમન સુષુપ્ત અવસ્થામાં હોય છે. જ્યારે આપણે સવારે જાગીએ છીએ કે રાત્રે ઉઘ આવવાની તૈયારીમાં હોય છે ત્યારે આપણે અર્ધજાગૃત અવસ્થામાં હોઈએ છીએ અને તેથી તે સમયે આ આંતરમન પણ જાગૃત હોય છે.

તેથી આ સમયે આપણે જે કાંઈ વિચારીએ છીએ તે આપણા આંતરમનમાં જતું રહેતું હોય છે અને તે પ્રમાણે પછી આપણું બાહ્ય મન કાર્ય કરતું હોય છે. તેથી આ સમયમાં કોઈ નેગેટીવ વિચારો ન કરવા જોઈએ અને હંમેશાં પોઝીટીવ વિચારો આપણા આંતરમનને મળે અને તે પ્રમાણેના પોઝીટીવ કામો જ થાય. તેથી આપણે આદર્શ મનુષ્ય બનવા માટે આ બંને સમયે હંમેશાં નીચે પ્રમાણે બોલીને કે સાંભળીને વિચારો કરી તેને આપણા આંતરમનમાં દ્રઢ કરવા જોઈએ. આપણે નીચે પ્રમાણે બોલી શકીએ કે રેકર્ડ કરેલું સાંભળી શકીએ. દિવસે પણ તે અંગે પુનઃ વિચારતા રહો.

૧. હું આદર્શ મનુષ્ય છું અને આદર્શ મનુષ્યને અનુરૂપ જ હંમેશાં કાર્યો કરું છું.
૨. હું હંમેશાં મનુષ્યને અનુરૂપ માનવધર્મનું પાલન કરવા કામ કરું છું અને તે પ્રમાણે જ વર્તણૂક કરું છું.
૩. હું કદાપિ ખોટું કામ કરતો નથી.
૪. હું હંમેશાં ન્યાયને અનુરૂપ જ કાર્ય કરું છું.
૫. હું હંમેશાં મારા પોતાનામાં ગીતામાં વર્ણવેલ ગુણો વિકસાવવા પ્રયત્ન કરું છું. ■

થઈ ગયો

જાતથી લ્યો હું વિખૂટો થઈ ગયો,
એમ બસ લ્યો હું અનુકો થઈ ગયો.

તેમણે આપી નહીં વિદ્યા કદી,
બાળભીલનો હું અંગુઠો થઈ ગયો.

સત્ય હું બોલ્યા કર્યો પણ તે છતાં
આખરે સાબિત હું જુઠો થઈ ગયો.

તે સતત કરતા રહ્યા ઉપયોગ મારો,
તે છતાં પણ હું અછૂતો થઈ ગયો.

જુલ્મની હું દાસતાં તો શું કહું?
લોહીભીનો સૂસવાટો થઈ ગયો.

ના ગણ્યો માણસ મને તેમણે,
લાશ જીવતી કોહવાટો થઈ ગયો.

પ્રખ્યાત વાક્ય હૃદયમાં મઢવા જેવું - ફેમિંગ કરવા જેવું છે.

Courage is something you never lose it...!

Courage is something you always choose it...!

હિંમત અને આત્મવિશ્વાસ બંને 'દંપતી' જેવા છે.

Courage and confidence are like Mr. and Mrs.!

ભારત દેશ પાસે મહાશક્તિ તરીકે યુવાનો છે. જો યુવાનો સમય અને શક્તિનું મૂલ્ય, માનવ જીવનનું મહત્ત્વ અને સ્વદેશ પ્રેમની સાચી સમજ આપવામાં આવે તો યુવાન સાચા અર્થમાં માનવીમાંથી વિશ્વમાનવી બનવાની તાકાત ધરાવે છે.

સ્વામી વિવેકાનંદજી યુવાનોને સંદેશ આપતા કહે છે કે,-

‘ઓ ભારતવાસી! તું ભૂલતો નહીં કે સ્ત્રીત્વને તારો આદર્શ સીતા, સાવિત્રી અને દમયંતી છે. તું ભૂલતો નહીં કે તારો ઉપાસ્યદેવ મહાન, તપસ્વીઓનો તપસ્વી, સર્વસ્વ ત્યાગી ઉમાપતિ શંકર છે; તું ભૂલતો નહીં કે તારું લગ્ન, તારી સંપત્તિ, તારું જીવન ઈન્દ્રિયોના ભોગવિલાસને માટે નથી, તારા વ્યક્તિગત, અંગત સુખને માટે નથી. તું ભૂલતો નહીં કે તારો જન્મ, જગદંબાની વેદી પર બલિદાન થવા માટે થયો છે; તું ભૂલતો નહીં કે ભારતનો નિમ્નવર્ગ, અજ્ઞાની ભારતવાસી, ગરીબ ભારતવાસી, અભણ ભારતવાસી, ભારતનો ચમાર, ભારતનો ઝાડુ મારનાર ભંગી સુદ્ધાં તારા રક્તમાંસના સગાઓ છે, તારા ભાઈઓ છે. હે વીર! તું બહાદુર બન, હિંમતવાન થા અને અભિમાન લે કે તું ભારતવાસી છે અને ગર્વપૂર્વક ગર્જના કર કે ‘હું ભારતવાસી છું, પ્રત્યેક ભારતવાસી મારો ભાઈ છે.’ તું પોકારી ઊઠ કે, ‘અજ્ઞાની ભારતવાસી, ગરીબ ભારતવાસી, કંગાલ ભારતવાસી, બ્રાહ્મણ ભારતવાસી, અત્યજ ભારતવાસી, દરેક ભારતવાસી મારો ભાઈ છે!’ તારી કમ્મર પર પહેરવા ભલે એક માત્ર લંગોટી જ રહી હોય, તો પણ ગર્વપૂર્વક ઉચ્ચ સ્વરે તું ઘોષણા કર કે, ‘ભારતવાસી મારો ભાઈ છે’, ‘ભારતવાસી મારું જીવન છે, ભારતના દેવદેવીઓ મારા ઈશ્વર છે; ભારતનો સમાજ મારી બાલ્યાવસ્થાનું પારશું છે, મારા યૌવનનું આનંદવન છે, મારી વૃદ્ધાવસ્થાની મુક્તિદાયિની વારાણસી છે.’ ભાઈ! પોકારી ઊઠ કે ‘ભારતની ધરતી એ મારું સવોચ્ચ સ્વર્ગ છે. ભારતનું કલ્યાણ એ મારું કલ્યાણ છે.’ અને અહોરાત્ર પ્રાર્થના કર કે, ‘હે ગૌરીપતે, હે જગદ્ગજનની અંબે! તું મને મનુષ્યત્વ આપ! હે સામર્થ્યદાયિની માતા! મારી નિર્બળતાનો નાશ કર, મારી કાયરતાને દૂર હટાવ! મને દર્દ મુક્ત બનાવ!’

વીર યુવકો! શ્રદ્ધા રાખો કે તમારો સહુનો જન્મ મહાન કાર્યો કરવા માટે થયો છે. કુરકુરિયાના ભસવાથી ડરી જશો નહીં; અરે, આકાશના વજ્રપ્રહારથી પણ ભયભીત થશો નહીં. પણ ઊભા થાઓ અને કામે લાગો!

વીરતાભર્યા વચનો અને એથીયે વધુ વીરતાભર્યા કાર્યોની જ આપણને જરૂર છે. જાગો, ઓ મહાનુભાવો જાગો!

સહુ પ્રથમ બળવાન, ચેતનવંતા અને અંતરમાં ઊંડી

શ્રદ્ધાવાળા નવયુવકોની આવશ્યકતા છે. આવા સો નવલોહિયા યુવકો મળે તો દુનિયામાં ક્રાંતિ આવી જાય!

“Give me hundred Nachiketas I can change the World.”

તારી પાસે રહેલી જિજ્ઞાસા, જ્ઞાન, શક્તિ, સ્વપ્ન એ જ તારું જીવન છે. યુવાન પાસે સ્વપ્ન ન હોય તો ગતિ ક્યાંથી? કુતૂહલ ન હોય તો જ્ઞાન ક્યાંથી? આવા પ્રશ્નો સતત તને થવા જોઈએ. આશ્ચર્યો થવા જોઈએ. નવપલ્લવિત વિચારો ઊગવા જોઈએ. નવી ગતિ તરફનું પ્રયાણ એ યુવાનની સાચી ઓળખ છે. સાચો યુવાન એટલે પૂર્ણવિરામ નહીં, પ્રશ્નાર્થ કે આશ્ચર્ય ચિહ્ન! સાચો યુવાન એટલે પ્રત્યેક ક્ષણે નિર્ભિક ઊર્જાનો સ્રોત અને ચેતનનો કુવારો એવું હું સમજું છું.

જો યજ્ઞાનોં કો યટકા દે,
પાની ઉસીકો કહતે હે.
જો દિલ પે નકશ હો જાયે,
કહાની ઉસી કો કહતે હે.
તુજે ક્યા માલૂમ,
કરિશ્મા કેસા હોતા હે,
જો પલટ દે હિમાલય કો,
'યુવાન' ઉસી કો કહતે હે.

શૌર્યથી ધગધગતા યુવાનો જ દેશનું મહામૂલું ધન છે. યુવાશક્તિ એ યુગશક્તિ છે. યુવાશક્તિ એ રાષ્ટ્રોત્થાનના કાર્યમાં સહભાગી બની રહેવાનું છે.

સ્વામી વિવેકાનંદજીનાં પુસ્તકોના વાંચન કર્યા બાદ મહાત્મા ગાંધીજીએ કહ્યું છે કે, ‘વિવેકાનંદને વાંચ્યા બાદ મારામાં હજાર ગણો રાષ્ટ્રપ્રેમ વધી ગયો છે.’

રવીન્દ્રનાથ ટાગોરજી કહે છે કે, ‘ભારત દેશને જાણવો હોય તો સ્વામી વિવેકાનંદજીનાં પુસ્તકોનું વાંચન કરો.’

સુભાષચંદ્ર બોઝે કહ્યું હતું કે, ‘જો વિવેકાનંદ હયાત હોત તો મેં એમને મારા ગુરૂ બનાવ્યા હોત અને હું એમનો શિષ્ય હોત.’

રોમારોલાએ સ્વામી વિવેકાનંદજીને પ્રશ્ન કર્યો હતો કે, ‘હું આપને કઈ રીતે મદદ કરી શકું?’ ત્યારે સ્વામી વિવેકાનંદજીએ એટલું જ કહ્યું હતું કે, ‘ભારતવર્ષને પ્રેમ કરો.’ સ્વામી વિવેકાનંદજી સૌ યુવાનોને સંદેશ આપતાં કહે છે કે ભારતવર્ષને પ્રેમ કરો, હે વીર તું બહાદુર બન, હિંમતવાન થા, તમારા ભાગ્યના નિર્માતા તમે પોતે જ છો.

યુગવંદનીય યુગપુરુષ સ્વામી વિવેકાનંદજીના જીવન કવનનું વાંચન કરી જીવનમાં એમના વિચારો ઉતારવાનાં પ્રયત્નો કરીશું તો પણ સાચા અર્થમાં વિશ્વને સાચી દિશા આપનાર ભારતના આદર્શ નાગરિક બની શકીશું.

સ્વામી વિવેકાનંદના ચરણોમાં વંદન...

આચાર્યશ્રી, શ્રીમતી એલ.પી.ડી. પટેલ સાર્વ. વિદ્યાલય

ન્યાયિક સક્રિયતા : વાસ્તવિક મૂલ્યાંકન

મંથન

ડૉ. કમલેશ પી. જોશીપુરા

ભારતીય સંસદીય લોકતાંત્રિક વ્યવસ્થામાં ત્રણ આયામો કેન્દ્ર સ્થાને રહેલા છે. આ ત્રણ આયામો એટલે ધારાગૃહ, કારોબાર અને ન્યાયતંત્ર — આ ત્રણેય આયામોનાં કાર્યો, જવાબદારીઓ અને સીમા મર્યાદાઓ ભારતીય બંધારણમાં સુનિશ્ચિત થયેલ છે. ધારાગૃહ — સંસદ કે વિધાનગૃહો કાયદો ઘડવાનું કામ કરે છે, કારોબારીનું ઉત્તરદાયિત્વ તેના અમલીકરણનું છે અને ઘડાયેલા કાયદાના અર્થઘટન કે બંધારણમાં પ્રયોજાયેલી પ્રત્યેક બાબતોનું બંધારણીય સિદ્ધાંત મુજબનું અર્થઘટન તે ન્યાયતંત્રનું કામ છે. સંસદ સર્વોચ્ચ સ્થાન ઉપર છે; કારણ કે ભારતીય બંધારણના આમુખમાં સત્તાનું આખરી મૂળ પ્રજામાં નિહિત થયેલ છે અને પ્રજા સર્વોચ્ચ સ્થાને હોવાને કારણે પ્રજા દ્વારા ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓને બનેલા ગૃહો એટલે કે સંસદ કે અન્ય ધારાગૃહો ભારતીય સંસદીય લોકતાંત્રિક વ્યવસ્થામાં સર્વોચ્ચ સ્થાન ધરાવે તે સ્વાભાવિક છે.

તાજેતરમાં ભારતીય ન્યાયતંત્રમાં સિમાચિહ્નરૂપ કેશવાનંદ ભારતીનો ઐતિહાસિક કેસ ૪૫ વર્ષ પૂર્ણ થતાં ખાસ ચર્ચા આયોજિત કરવામાં આવી હતી. કેશવાનંદ ભારતી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કેરાલાના કિસ્સામાં ભારતીય બંધારણના મૂળભૂત માળખાને વિપરીત એસર કરે તેવો કોઈ કાયદો વિધાનતંત્ર ન ઘડી શકે તેવા મતલબનો સર્વોચ્ચ અદાલતે આપેલ ચુકાદો આજે પણ માર્ગદર્શકરૂપ ગણાય છે. એક પ્રકારે જસ્ટીસ એચ. આર. ખન્નાએ નેતૃત્વ લઈ અને ઘડી કાઢેલો આ ચુકાદો ભારતીય બંધારણનો મહત્વનો સિદ્ધાંત બની ચૂક્યો છે. આ ચુકાદા અંતર્ગત બંધારણમાં સુધારો કરવા સંદર્ભે ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૬૮ અંતર્ગત સંસદ દ્વારા એવો કોઈ બંધારણીય સુધારો કરવામાં આવે કે જે ભારતીય બંધારણના મુળભૂત માળખાને વિપરીત એસર કરે એ સ્થિતિમાં સર્વોચ્ચ અદાલતને ન્યાયિક પુનરાવલોકન કરવાની સત્તા છે. અલબત્ત, આ ચુકાદો પણ સાત વિરુદ્ધ છ મતોથી બંધારણીય બેંચે એટલે કે ખૂબ જ પાતળી બહુમતીથી બંધારણીય બેંચે પસાર કરેલ હતો પરંતુ ચુકાદાનું સ્વરૂપ જોતાં આજે પણ આ સિદ્ધાંત ખૂબ જ મહત્તા ધરાવે છે.

વર્તમાન સમયમાં ન્યાયતંત્ર ખુદ ચર્ચાની એરણે ચડેલ છે. કદાચ સંસદમાં મતભેદપૂર્ણ વાતાવરણ વચ્ચે ચર્ચા થાય તેના કરતાં પણ કદાચ વધારે આપસી મનમુટાવ અને મતભેદો સરાજાહેર આવ્યા. એટલું જ નહીં પરંતુ ન્યાયતંત્રની આબરૂના ધજાગરા થાય તે રીતે અને કંઈક અંશે પ્રસ્થાપિત શિખરનાં ધોરણોના

લીરા ઉડાડે તે પ્રકારે ચાર ન્યાયાધીશોએ સર્વોચ્ચ અદાલતના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિશ્રી દ્વારા કેસોની ફાળવણી સામે નારાજગી વ્યક્ત કરી અને ખરેખર તો બંધારણીય નિષ્ણાતોમાં ચર્ચાતી વિગત મુજબ આવી ગેરશિસ્ત કોઈ પણ સંજોગોમાં ચાલી શકે નહીં અને ખાસ કરીને કોઈ પણ આ પ્રકારે પોતાના પદની ગરિમા મુજબ કામ ન કરે અને પોતાના પદને પ્રતિબદ્ધ ન રહે તેની સામે તત્કાલ મહાઅભિયોગનો ખટલો શરૂ કરવો જોઈએ. પરંતુ સરકારના નેતૃત્વએ ખૂબ જ શાણપણ અને ધૈર્ય રાખી પીઠતાનાં દર્શન કરાવ્યાં છે તે ખાસ અભિનંદનને પાત્ર છે. સર્વોચ્ચ અદાલતના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિશ્રીએ પણ મોટું મન રાખી ખેલદિલીનાં દર્શન કરાવેલ છે. આ સ્થિતિમાં ભારતીય પ્રજા જેની પાસેથી સૌથી વધારે વિશ્વસનીયતાની અપેક્ષા રાખે છે તે ન્યાયતંત્રે ખૂબ જ આત્મમંથન કરવું અનિવાર્ય છે. દેશના રાજનૈતિક નેતાઓ અને લગભગ દરેક ક્ષેત્રમાં કેવી રીતે કામ થવું જોઈએ — કેવું વર્તન કરવું જોઈએ — પ્રત્યેક વર્તનની ટીકા-ટીપ્પણ — તેમજ દરેક નિર્ણયો માટે અભિપ્રાય વ્યક્ત કરનારે હવે સ્વયં પોતાનામાં ડોકિયું કરવાની જરૂર છે તેવું લાગ્યા વગર રહેતું નથી.

૨૦૧૭ના અંતમાં દેશ માટે મહત્વના એવા વિષયો ઉપર ખૂબ જ રસપ્રદ અને કંઈક અંશે આગામી સમયમાં કંઈ ચર્ચા રાષ્ટ્રીય ફલક ઉપર હશે તેનો ખ્યાલ ‘રાષ્ટ્રીય કાનૂન દિવસ’ના સમારોહમાં ઉપસ્થિત મહાનુભાવો, ચાર મુખ્ય વિષયો (Subject Theme) ઉપરથી આવે છે. મહામહીમ રાષ્ટ્રપતિ શ્રી રામનાથ કોવિંદજી, પ્રધાનમંત્રી શ્રી નરેન્દ્ર મોદીજી અનુક્રમે ઉદ્ઘાટન અને પૂર્ણાહુતિ સમારોહમાં ઉપસ્થિત રહેવા ઉપરાંત સર્વોચ્ચ અદાલતના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી દીપક મિશ્રા, કાનૂનમંત્રી શ્રી રવિશંકર પ્રસાદ, વરિષ્ઠ ધારાશાસ્ત્રી — નાણામંત્રી શ્રી અરુણ જેટલી સહિત ટોચના બંધારણવિદો હાજર રહ્યા.

આટલા મહત્વપૂર્ણ કાર્યક્રમમાં જે ચાર આયામો સુનિશ્ચિત કરવામાં આવેલ, તે આપણને ન્યાયતંત્ર — કારોબારીની સમય મર્યાદાઓના સંદર્ભમાં દેશમાં ચાલી રહેલ ચર્ચામાં શેની ચિંતા સેવાઈ રહેલ છે તે સૂચવી જાય છે. પ્રથમ એટલે ‘ન્યાયિક પુનરાવલોકન અને સંસદીય લોકશાહી’, બીજું એટલે ‘ન્યાયમૂર્તિઓની નિમણૂકની પ્રક્રિયા’, ત્રીજું એટલે ‘ન્યાયના વિલંબ સંદર્ભ’ અને છેલ્લું સૌથી મહત્વનું એટલે ‘ન્યાયતંત્રની સત્તા મર્યાદા અને ન્યાયિક સક્રિયતા.’

વિષયો અને થયેલી ચર્ચામાં ન્યાયતંત્રની સક્રિયતા ક્યાં સુધી હોવી જોઈએ, આવી સક્રિયતા સરકાર કે સંસદના કાર્યક્ષેત્રમાં હસ્તક્ષેપ સમાન છે કે કેમ? તેમજ સવિશેષ રીતે જાણ્યે-અજાણ્યે ન્યાયતંત્રની સક્રિયતા સીમોલંઘન કરી રહેલ છે કે કેમ? તે કેન્દ્રસ્થાને ચર્ચાયેલી બાબત છે.

તાજેતરમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિશ્રી અને તેના પછીના ક્રમના ન્યાયાધીશ વચ્ચે કોઈ મુદ્દો બંધારણીય (કે) બેંચને સોંપવો કે કેમ? તેની સત્તા માત્ર મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિને જ છે તે બાબત જાહેર ચર્ચામાં આવી એટલું જ નહીં દેશભરમાં ખાસ કરીને અંગ્રેજી અખબારોમાં વિસ્તૃત આલેખનો થયા.

ભારતના ન્યાયતંત્રએ ન્યાયિક સક્રિયતા દ્વારા સામાજિક ન્યાયના ક્ષેત્રમાં અનેકવિધ ઉદાહરણરૂપ અને સીમાચિહ્નરૂપ યુકાદાઓ આપ્યા છે તેનો ઇન્કાર થઈ શકે તેમ નથી પરંતુ હવે ન્યાયતંત્રની સીમા મર્યાદા ક્યાં સુધી તે વિચાર કરવાનો સમય પાકી ગયો છે અને કારોબારી એટલે કે સરકારે કરવાનાં કાર્યો નિયમિત રીતે ન્યાયતંત્ર દ્વારા જ નક્કી કરી આપવામાં આવશે તો સરકારની ઉપયોગિતા શી?

ભારતીય બંધારણના અનુચ્છેદ-૧૪૨ અંતર્ગત સર્વોચ્ચ અદાલતને સમગ્ર ભારતવર્ષમાં પોતાના દ્વારા અપાયેલ યુકાદાના સંદર્ભમાં તેના અમલીકરણ માટે જાણે કે કાયદો પ્રસ્થાપિત કરવામાં આવ્યો હોય તેટલી સત્તા છે અને આ સત્તાના આધારે પર્યાવરણ રક્ષા, સમાજ કલ્યાણ, શ્રમિક કલ્યાણ સહિતનાં અનેક ક્ષેત્રોમાં ન્યાયિક સક્રિયતાના માધ્યમથી સર્વોચ્ચ અદાલતે સીમાચિહ્નરૂપે કામગીરી કરી છે તેનો ઇન્કાર ન થઈ શકે. પરંતુ જ્યાં રાજકીય નિર્ણયો કે વહીવટી બાબતો સ્પષ્ટ થવી જોઈએ ત્યાં આગળ ધારાગૃહો અને સરકાર વધુ સારી રીતે કરી શકશે તે કાયદા દ્વારા પ્રસ્થાપિત સ્વીકૃત સિદ્ધાંત છે તે ભૂલવા જેવું નથી.

ભારતમાં જસ્ટીસ ભગવતીના સમયથી સવિશેષ રીતે બાળ અધિકાર, શોષણ સામે રક્ષણથી લઈ જાહેર હિતની અનેક બાબતોમાં ઉચ્ચ અને સર્વોચ્ચ અદાલતોએ શ્રેષ્ઠ અને સીમાચિહ્નરૂપ યુકાદાઓ આપી મહત્વપૂર્ણ પ્રદાન કર્યું છે - પર્યાવરણ રક્ષા, કૂપોષણ સહિત ઘણા બધા વિષયોમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે મહત્વના યુકાદાઓ આપેલ છે.

છેલ્લા દોઢ દાયકામાં આ સક્રિયતા વધતી ગઈ અને જાહેર હિતની અરજીઓની સંખ્યા વધવાની સાથે ઘણા બધા વિષયો ન્યાયિક સક્રિયતાએ આવરી લીધા. મુળભૂત રીતે ભારતમાં સંસદ (ધારાગૃહ) કારોબારી અને ન્યાયતંત્ર એમ ત્રિ-આયામી વ્યવસ્થા

સુનિશ્ચિત થઈ છે. દરેકની સીમા અને કાર્યક્ષેત્ર સમયમર્યાદા ઓળંગી કાર્યરત થાય તો લાંબાગાળે તેની સારી-નરસી શી અસર થઈ શકે તેની ચર્ચા વ્યાપક સ્વરૂપે શરૂ થયેલ છે અને રદ્દમી નવેમ્બરે તો ત્રણેય આયામનું નેતૃત્વ ઉપસ્થિત હતું અને તંદુરસ્ત ગંભીર ચર્ચા પણ થઈ.

ન્યાયતંત્રનું કાર્ય દેશમાં વિદ્યમાન કાયદાઓની યોગ્યતા ચકાસવી તથા સવિશેષ રીતે બંધારણની રક્ષા અને કોઈ વિષયની બંધારણની યોગ્યતા કે તેનું કાયદેસરપણું ચકાસવું અને તેનું અર્થઘટન કરવા અર્થેનું છે ત્યારે ન્યાયતંત્ર, ધારાગૃહ અને કારોબારી એમ બધાનાં કાર્યો ભારતીય બંધારણમાં સુનિશ્ચિત થયેલાં છે અને જો એકબીજાનાં કાર્યોમાં ભારતીય બંધારણનું કોઈ પણ અંગ હસ્તક્ષેપ કરવાનું શરૂ કરશે કે સીમા મર્યાદા ઓળંગશે તો આખરે તેની સીધી અસર સંસદીય લોકતાંત્રિક વ્યવસ્થા ઉપર થશે.

સરકાર કે કારોબારી દ્વારા જ રચાયેલા કાયદાની યોગ્યતા અને તેનું અર્થઘટન એ ન્યાયતંત્રનું પ્રમુખ કાર્ય છે, પરંતુ રોજબરોજના વહીવટી નિર્ણયો લેવામાં અને કાયદો ઘડવાનું કામ માત્ર સરકારનું જ છે તે પ્રકારની પરિસ્થિતિ ભારતીય બંધારણમાં સુસ્પષ્ટ છે.

‘નિવૃત્તિ નિવાસ’, ૭/૧, જગન્નાથ પ્લોટ, રાજકોટ-૧.

નીચ માણસ

ન ખાણી પીણીએ નીચ માણસ
વ્યવહારવાણીએ નીચ માણસ
ભરમ ને ભેદો રચેલા એમાં
સુવાંગ માને એ નીચ માણસ
ધરમના નામે ઢીલું મુકાવી
દંગા કરાવે એ નીચ માણસ
રક્ષો જે ગાયો દંભી બનીને
મનુષ મનાવે એ નીચ માણસ
ચાંચોમાં ચાંચો મૂકી વિહરતા
પંખી હણાવે એ નીચ માણસ
મતપેટીઓને છલકાવવાને
ઉઠાં ભણાવે એ નીચ માણસ
ન જાતિપાંતિએ નીચ માણસ
ન ધંધાપાણીએ નીચ માણસ

- સાહિલ પરમાર

॥ क्षमा वीरस्य लूषाणाम् ॥

રાયચંદ કાનજી ઘુલ્લા પરિવાર - સુથરી

“ધુલ્લા વિલા”, બંગલા નં.-૨૦, ડ્રીમલેન્ડ સોસાયટી, જયશાસ્ત્રી નગર, એન.આર. હાઈલેન્ડ પાર્ક, મુલુંડ (વેસ્ટ), મુંબઈ-૪૦૦ ૦૮૨.

ફોન : ૨૫૯૨૪૪૪૬, ૨૫૬૨૪૫૪૪, ૨૫૯૧૪૫૪૪, ૬૬૩૪૩૫૭૭

પ્રેમ અને સંકોચ...

સંસાર

જયવદન પટેલ

લગ્ન થાય છે, ત્યારે સ્ત્રી-પુરુષ બંનેને બધું જ સુંદર અને સરસ લાગે છે. આંખોમાં રંગબેરંગી સ્વપ્ન હોય છે. અંતરમાં અવનવી આશાઓ હોય છે. ભવિષ્ય માટે તરેહ તરેહની કલ્પનાઓ હોય છે. પતિ-પત્ની આનંદથી હરતા-ફરતાં જીવતાં, હસતાં - હસતાં હોય છે. જાણે કે મુઠ્ઠીમાં સ્વર્ગ આવી ગયું હોય તેવો હરખ અને ઉત્સાહ હોય છે.

પણ સમય પસાર થાય છે. ત્રણ-ચાર-પાંચ વરસ વીતી જાય છે અને પતિ-પત્ની વચ્ચેનો પેલો ઉમંગ - પેલો આનંદનો ઉછાળો બધું ઓછું થવા માંડે છે. પહેલાં રોજ સાંજે પતિની રાહ જોઈને ઓસરીમાં ઊભી રહેતી પત્ની હવે ઘરકામમાં જ પરોવાયેલી રહે છે. અગાઉ તો પત્ની ઓફિસે જતા પતિને વરંડામાં ઊભા રહીને ક્યાંય સુધી જોયા કરતી હતી. હાથ ઊંચા કરી હલાવતી હતી અને હવે તો એ રસોડાના કામમાંથી નવરી જ પડતી નથી અને નવરી પડે તોય પેલું રાહ જોવાનું અને વિદાય આપવાનું હવે એને ગમતું નથી.

એક જ બાબતમાં નહીં, પહેરવા-ઓઢવાની બાબતમાં, હરવા-ફરવાની બાબતમાં, સાથે બેસી નિરાંતે વાતો કરવાની બાબતમાં પણ જે આકર્ષણ હતું તે ઓછું થતું જાય છે. પત્ની સંપૂર્ણ રીતે ગૃહિણી બની ગઈ હોય છે. ઘરના નાના-મોટા કામની એને એટલી બધી ચિંતા હોય છે કે એ પોતે કોઈની પત્ની છે, કોઈની પ્રિયતમા છે એ પણ એને યાદ રહેતું નથી. કામમાંથી એ ઊંચી આવતી નથી.

અને જો પત્નીને બહાર જવાનો પ્રસંગ આવશે તો એ બનીઠનીને જશે. પણ ઘરમાં તો એ ગમે તેવા ચોળાચેલા વસ્ત્રો પહેરશે. અસ્તવ્યસ્ત રહેશે. પહેલા એ પતિને મનગમતાં સાજ શણગાર સજતી હતી. હવે એને એનું મહત્ત્વ રહ્યું નથી. પતિ છે, વાત સાચી છે. એ હવે ઓછા પતિ મટી જવાના છે! એ ભાવ હવે એના મનમાં જન્મી ગયો છે. એને એમ છે કે ઘરમાં તો બધુંય ચાલે. કપડામાં હિંગ-હળદરની વાસ આવતી હોય તોય શું? વાળ સરખી રીતે ઓળખા ન હોય તોય શું? હાથપગના તળિયાં ફાટી ગયા હોય, ચામડી સૂકી લાગતી હોય તોય શું? પતિ હવે કાંઈ ઓછા પારકા છે? ઘરમાં તો આવું જ ચાલે.

અને એ પત્ની રાત્રે પણ એવી સ્થિતિમાં સૂવાના ઓરડામાં જશે. વર્ષાના વાદળો અને રીમઝીમ વરસતા વરસાદના ફોરાંની

પણ હવે એના હૃદય પર અસર નહીં થાય. વસંતનો કોયલનો ટહુકો એને રોમાંચિત નહીં કરે. બગીચામાં ખીલેલાં રંગબેરંગી ફૂલો પણ એના અંતરાત્મામાં કોઈ ઊર્મિઓ નહીં પેદા કરે. જાણે કે એ બધું અસ્ત થઈ ગયું છે. સાવ ઓગળી ગયું છે.

પણ પત્ની એ વાત ભૂલી જાય છે કે લગ્નને ગમે તેટલા વરસ કેમ થયાં ન હોય પતિ રસિકતાની અપેક્ષા રાખે છે. ઘેર એની કોઈ પ્રેમપૂર્વક ઇન્તેજારી કરી રહ્યું હોય એની એને જંખના હોય છે. એની પત્ની ગમે તે ઉંમરે પણ રૂપાળી હોય, શૃંગારપ્રિય હોય, રસિક હોય, આનંદી હોય એવી એ ઇચ્છા રાખતો હોય. એ ગમે તેટલો કામમાં ગળાડૂબ હોય, કે આખો દહાડો કામમાંજ વ્યસ્ત રહેતો હોય, પણ એ સાંજે ઘેર આવે ત્યારે પત્ની પાસે રસિકતાની ચાહ રાખતો હોય છે. ગંદી-ગોબરી કે અસ્તવ્યસ્ત પત્ની એને નિરાશ કરી નાખે છે! અને એવું જ્યારે બને છે ત્યારે પતિને પત્નીમાં રસ રહેતો નથી. એ બીજી કોઈ સ્ત્રી તરફ ઢળે છે અને કોઈ વાર સુંવાળો સંબંધ પણ બાંધી દે છે.

સ્ત્રીએ રસિકતા જાળવી રાખતાં શીખવું જોઈએ. નારી માટે શૃંગાર અને પ્રેમદર્શનની આકર્ષક શૈલી, દાંપત્યજીવનની મધુરતા ટકાવી રાખવા માટે અને લગ્ન જીવનમાં સ્વપ્નને ધબકતા રાખવા માટે જરૂરી છે અને એટલે જ તમારે ગમે તે રીતે પણ તમારા સૌંદર્યને પ્રગટ કરવાનું ચૂકવું નહીં જોઈએ. પતિ તમને જોઈને ઉમળકામાં આવી જાય અને તમને ભેટી પડવાનું અને 'તું આજે કેટલી રૂપાળી લાગે છે!' એવું કહેવાનું મન થાય એવા તો બનવું જ જોઈએ અને એટલા માટે તમારે તમારી રસિકતા ટકાવી રાખવી જોઈએ!

તાજું જ લગ્ન થયેલું હોય ત્યારે જ પ્રેમ દર્શનની અને આકર્ષણની જરૂર છે, એવું નથી. લગ્ન પછી વરસો વીતે, સમય પસાર થાય કે ઉંમર થતી જાય, ત્યારે પણ તમારે તમારા વ્યક્તિત્વના રૂપની અને મોહકતાની આટલી જ જરૂર છે એ તમે ભૂલતાં નહીં. તો તમારે શું કરવું જોઈએ? પતિનો તમારી પ્રત્યેનો પ્રેમ અને આકર્ષણ ટકાવી રાખવા હોય તો તમારે કેવી રીતે જીવવું જોઈએ એ સમજી લેવું જરૂરી છે.

પતિએ જ્યારે નવા વસ્ત્રો પહેર્યા હોય, પતિ આનંદના મુઝમાં હોય ત્યારે એની પ્રશંસા કરવાનું ચૂકશો નહીં. ભૂલેચૂકેય બીજા કોઈ પુરુષની પ્રશંસા તમારા પતિ આગળ કરશો નહીં કે તમારા પતિની સરખામણી બીજા પુરુષ સાથે કરશો નહીં. પતિ જેવો હોય તેવો પણ તમારો પતિ છે. તમે એની સાથે

લગ્ન કર્યું છે. કોઈનીય આગળ પતિની નિંદા કરશો નહીં કે પતિને ઉતારી પાડશો નહીં. એટલું બરાબર યાદ રાખવું કે તમારા વર્તનનો પડઘો પડ્યા વિના રહેવાનો જ નથી. તમે જેવો ભાવ રાખશો એવો જ પ્રતિભાવ સાંપડશે.

તમે રૂપાળા અને રસિક લાગતા હશો તો તમારા પતિને તમે ખૂબ ગમશો અને એના હૃદયમાં તમારા માટેનો ઉમળકો સદા જીવંત રહેશે. એ એના મિત્ર વર્તુળમાં તમારા ગુણગાન ગાશે અને તમારા જેવી પત્ની મળ્યાનું ગૌરવ અનુભવશે. તમે સારા અને સુંદર લાગો, તમે એની શોભા અને એની પ્રતિષ્ઠા વધારો એવી દરેક પતિની ઈચ્છા હોય છે. અને એ બાબતમાં જ્યારે એની અપેક્ષા સંતોષાતી નથી, ત્યારે એ કોઈને કોઈ બહાને પતિ સાથે કજીયા કરે છે, તકરાર કરે છે. પતિ-પત્ની વચ્ચે વિસંવાદ ઊભો થાય છે. ખાસ કોઈ મોટું કારણ હોતું નથી. બસ, આ જ એક કારણથી પત્ની પતિનો પ્રેમ ગુમાવી બેસે છે.

જ્યારે પતિ બહારગામથી આવે ત્યારે દોડીને તેની સામે જાઓ. તેને આવકારો. તેના હાથમાં કોઈ બેગ - વજન હોય તો ઉંચકી લો. એને પાણીનો ગ્લાસ આપો. ગરમી હોય તો એને પંખો નાખવામાં પણ નાનમ નથી. પતિ-પત્ની એકબીજાના માલીક નથી, મિત્ર છે. પરસ્પર સેવા કરવામાં કે સેવા લેવામાં કશું અનુચિત કે અયોગ્ય નથી.

કેટલીક સ્ત્રીઓને એવી આદત હોય છે. પતિ બહારથી આવે, ઓફિસેથી આવે, ઘરમાં પગ મૂકે અને ફરિયાદો શરૂ કરી દે છે. ઘરમાં યા ખલાસ થઈ ગઈ છે, યાદ કરી કરીને થાકી તમે ભૂલી જાઓ છો. ઘરમાં ખાંડ નથી. બાબાના નવા બૂટ લાવવાનું તમને યાદ રહેતું નથી. આ રીત બરાબર નથી. પતિ ઓફિસેથી આવે એટલે તેમને સ્વસ્થ અને હળવા થવા દેવા જોઈએ અને પછી જ શાંતિથી જે વાત કરવા જેવી હોય તે કરવી જોઈએ. દરેક વાતનો એક સમય હોય છે. અમુક વાત અમુક જ સમયે કહેવી જોઈએ. તમારા પતિએ ઘરની ચિંતા કરવી જોઈએ. જરૂરી ચીજવસ્તુઓ સમયસર લાવી દેવી જોઈએ. બાળકોની સ્કૂલની ચીજો પણ લાવી આપવી જોઈએ એ બધું સાચું. કદાચ તમારો ગુસ્સો પણ વ્યાજબી હોય, તમે સાચા પણ હોવો - પણ તમારે તમારા પતિની સ્થિતિનો પણ વિચાર કરવો જોઈએ. એ ભૂલી ગયા હશે, એની પાછળ કારણ તો હશે જ ને? એમને ભૂલી જવાનું જાણી જોઈને મન થયું હશે? ઓફિસમાં અધિકારી સાથે બોલવાનું થયું હોય અને એમાંથી એ અપસેટ થઈ ગયા હોય. એને કારણે પણ ભૂલી ગયા હોય. તમારે તમારા

પતિની સ્થિતિને પણ સમજવા કોશિશ કરવી જોઈએ. પતિ ભૂલ પણ કરે, સ્વાભાવિક છે. તમારે એથી ગુસ્સે થવું નહીં જોઈએ, પણ વાતાવરણની પ્રસન્નતા જાળવી રાખવી જોઈએ.

પત્ની જો રંગેરૂપે રૂપાળી હોય, દેખાવડી હોય, આકર્ષક હોય, પણ જો સ્વભાવે કજીયાળી હોય કે ઈર્ષા - અદેખાઈવાળી હોય તો પણ પતિનું મન એની પરથી ઉતરી જાય છે અને બંને વચ્ચે અણગમો ઊભો થાય છે. પતિથી તમે અળખામણા થઈ જાવ એવી સ્થિતિ કદી પેદા કરશો નહીં. પતિને સદા મનગમતા રહેશો. એનો અર્થ એ નથી કે પતિ ખોટા કે પતિ ખોટું કરે કે પતિનું વર્તન બરાબર હોય નહીં ત્યારે તમે સાચી વાત જરૂર કહો. પણ સાચી રહેવાની પણ એક રીત હોય છે. એ રીત તમને આવડવી જોઈએ. સાચી વાત પણ કજિયો કર્યા વિના, મીઠાશથી કહી શકાય છે, સમય જોઈને કહી શકાય છે.

પતિ એ કાંઈ પરમેશ્વર નથી કે એનાથી કાંઈ ભૂલ થાય જ નહીં. એ પણ માણસ છે, એનામાં સારું-ખોટું બધું જ હશે. એ બધું તમારે સહન કરી લેવું અને બોલવું જ નહીં એવું નથી. તમારા પતિની ખામીઓ હોય તો જરૂર એની તરફ એની આંગળી ચીંધજો. પણ એના મિત્રો કે સંબંધીઓની હાજરીમાં નહીં. તમે બંને એકલા હોવ, અનુકૂળ વાતાવરણ હોય ત્યારે તમે જરૂર એને ઠપકો આપજો, એની ભૂલો બતાવજો. એના વર્તન વિશે ટકોર કરજો. એ જરૂર માની જશે. એને જરૂર અસર થશે. પણ તમે તમારા બાળકો કે બીજાઓની હાજરીમાં એની ભૂલો કાઢશો, કે એના દોષ બતાવશો તો એથી ઉલટી અસર થશે. એને અપમાન જેવું લાગશે. એનો અહમ્ ઘવાશે અને એ તમારી સાથે કજિયો કરશે. તમારી વચ્ચે કડવાશ પેદા થશે. એ સુધરશે નહીં, પણ વધારે બગડશે. પતિના તમે ગુલામ બનો નહીં, પણ પતિના મિત્ર તો બની શકો. પતિના મિત્ર બનીને એના સુખદુઃખના સાથીદાર બનો. પતિ અને તમે બંને સાચા અર્થમાં જીવનસાથી બનો.

કેટલીક પત્નીઓ એવું માનતી હોય છે કે, મનમાં પ્રેમ હોય એટલે બસ. પ્રેમનું કોઈ પ્રદર્શન કરવાનું હોય નહીં. વાત સાચી છે. પ્રેમનું પ્રદર્શન હોય નહીં, પણ હૃદયમાં પ્રેમ હોય એ જ પૂરતું નથી. પ્રેમ કોઈને કોઈ રીતે પ્રગટ થવો જોઈએ, વ્યક્ત થવો જોઈએ. વાતચીતમાં, વર્તનમાં કે પછી વ્યવહારમાં પ્રેમ અભિવ્યક્ત થવો જોઈએ. પ્રેમ વ્યક્ત કરવામાં કોઈ ઢોલવાજા વગાડવાના હોય નહીં કે વરઘોડા કાઢવાના હોય નહીં. પ્રેમ તો મર્યાદામાં રહીને નાજુક અને નમણી રીતે વ્યક્ત કરવાનો હોય અને એ કલા પત્નીને આવડવી જોઈએ. ■

	હરખસંદ ગડા (મો. ૯૩૨૮૪ ૪૦૦૪૦) ★ નીલેશ ગડા ★ રીતેશ ગડા
	લગ્નપદ, ઘરવપરાશ, લ્હાણી તથા હોટલ કેન્ટીન વાડી ફરાસખાના માટેના મોટા વાસણોના હોલસેલ વેપારી અલ/૧૦૪૦/૭, વિજય ટ્રાન્સપોર્ટ પાસે, જી.આઈ.ડી.સી., અંકલેશ્વર. ફોન : ૦૨૬૪૬-૩૨૯૩૦૩, ૨૨૦૯૪૨ E-mail : kaykay_industries@yahoo.com

એક ગ્લાસ દૂધ!

વિવિધા

સંકલન : અરુણ શાહ

પરદેશની આ વાત છે. હાવર્ડ કેલી નામનો એક છોકરો અત્યંત ગરીબાઈ સાથે ભણી રહ્યો હતો. નિશાળની ફી ભરવાના પૈસા કમાવા માટે ફાજલ સમયમાં એ ફેરિયાનું કામ કરતો. એક સ્ટોરની વસ્તુઓ એ એક ઘરેથી બીજા ઘરે ભટકીને વેચતો. એ વેચાણના પૈસામાંથી જે કમિશન મળે તેમાંથી શાળાની ફી ભરતો અને જો ફી ભરતાં થોડા પૈસા વધે તો ચોપડીઓ અથવા તો કપડા ખરીદતો.

એક દિવસ આમ જ ફેરી કરતાં કરતાં બપોરનો સમય થઈ ગયો. આકરો તડકો કેલીને પરેશાન કરી રહ્યો હતો. એના થેલામાં છેલ્લી થોડીક ચીજો જ બચી હતી. પણ એ દિવસે એટલી વસ્તુઓ કોને ખબર કેમ પણ કોઈ ખરીદતું જ નહોતું. ભૂખ અને તરસથી એ હેરાન થઈ ગયો હતો. તડકો પણ એની તકલીફમાં વધારો કરી રહ્યો હતો. ક્યાંક બેચાર ક્ષણ અટકીને આરામ કરવાની એને ઈચ્છા થતી હતી, પરંતુ કમિશન ઓછું મળશે એ વિચાર એને ક્યાંય બેસવા નહોતો દેતો. થોડીક વાર આમ જ રખડ્યા પછી એને પોતાની ગરીબી અને લાચારી પર ગુસ્સો આવવા લાગ્યો. હતાશાના ભાવ સાથે એણે એક ઘરનું બારણું ખખડાવ્યું. એક સુંદર યુવતીએ બારણું ખોલ્યું.

‘મેમ! મારી પાસે વેચવા માટેની થોડીક ચીજો છે. તમે કંઈ ખરીદવા માંગો છો?’ એના અવાજમાં નિરાશા, હતાશા અને થાક ભરેલા હતા.

‘હા દીકરા, કેમ નહીં?’ જાણે કે કેલીની પરિસ્થિતિનો એક પળમાં જ અંદાજ આવી ગયો હોય તેમ એ યુવતી બોલી. ઉત્સાહપૂર્વક એણે કેલીની બાકી બચેલી વસ્તુઓમાંથી થોડીક વસ્તુઓ ખરીદી પણ ખરી.

કેલીના મનને ખૂબ જ શાતા થઈ. જેવું મન શાંત થયું કે તરત જ કેલીના પેટે પોતાની ફેરિયાદ શરૂ કરી. પેટમાં ગલૂડિયાં બોલતાં હતાં એ યાદ આવતાં કેલી બોલ્યો, ‘મેમ! એક ગ્લાસ પાણી મળી શકશે?’

પેલી યુવતીએ કેલી સામે જોયું. કેલીના મોઢા પર એ ખાલી તરસ્યો જ નહીં, ભૂખ્યો પણ છે એવું સ્પષ્ટ લખાયેલું હતું. એ બોલી, ‘તને ભૂખ લાગી છે બેટા?’

કેલી કંઈ બોલ્યો નહીં. ભૂખ તો એને કકડીને લાગેલી જ હતી. એની નાની નાની આંખોમાં મોટાં મોટાં આંસુ ડોકાઈ આવ્યા. પણ એમ આંસુ પડી જવા દે તો કેલી શેનો? તરત સ્વસ્થ થઈ, બહાર નીકળે એ પહેલાં જ આંસુને પાછા ધરબીને એ બોલી ઊઠ્યો, ‘ના મેમ! ફક્ત પાણી જ જોઈએ છે, મળશે?’

આટલા નાના બાળકની ખુમારી પર એ યુવતી આફરીન થઈ ગઈ. કેલી માટે એને ખૂબ જ માન થઈ આવ્યું. એ અંદર

ગઈ. થોડીવાર પછી એ પાછી આવી ત્યારે એના હાથમાં સાકર નાખેલું દૂધ ભરેલો એક મોટો ગ્લાસ હતો. આ યુવતીએ પોતાની ભૂખ તેમજ તરસ બંનેનો ઉપાય કરી દીધો છે એ વાત કેલી તરત જ સમજી ગયો. શાંત મને એણે એ ઠંડા દૂધનો ગ્લાસ પૂરો કર્યો. પછી પોતાના ખિસ્સામાંથી પૈસા કાઢીને બોલ્યો, ‘મેમ! આ દૂધના ગ્લાસના મારે કેટલા પૈસા આપવાના છે?’

‘એક પણ પૈસો નહીં બેટા! સારા કામના પૈસા થોડા લેવાય? ઊલટાનો હું ભગવાનનો પાડ માનું છું કે તારા જેવા ખુમારીથી ભરેલ દીકરાનું કામ કરવાનો એણે મને મોકો આપ્યો અને ભગવાનના કામના પૈસા થોડા હોય?’ લાગણીથી ભીના થઈ ગયેલા અવાજે એ બોલી.

અંતરના ઊંડાણથી એ યુવતીનો આભાર માનીને કેલી બહાર નીકળ્યો. આ નાનકડા પ્રસંગથી એના મનની હતાશા ખંખેરાઈ ગઈ હતી. નિરાશાની જગ્યાએ એક નવો ઉત્સાહ પ્રગટી ચૂક્યો હતો. એના પગમાં નવું જોમ આવી ગયું હતું. એક અનેરા ઉત્સાહ સાથે એ આગળ વધ્યો.

ઘણાં બધાં વરસો પછી પેલી સ્ત્રીને કોઈ ભયંકર રોગ લાગુ પડ્યો. સ્થાનિક ડોક્ટર્સ એના રોગનું નિદાન ન કરી શક્યો. એ બહેનની તબિયત દિન-પ્રતિદિન બગડતી જ ચાલી. એને બાજુના મોટા શહેરમાં આવેલ ખૂબ જ આધુનિક હોસ્પિટલમાં મોકલવામાં આવી. ત્યાંના તબીબોએ પણ નિદાન પકડવા ખૂબ માથાકૂટ કરી. કંઈ કેટલીયે તપાસ કરાવી, પણ પરિણામ શૂન્ય જ આવ્યું. એનો રોગ કોઈ પારખી જ ન શક્યું. બધાં થાકી ગયાં પછી એમણે આ સ્ત્રીની મંજૂરી લઈ એ શહેરના સૌથી મોંઘાદાટ તબીબને બોલાવ્યા. એમની કુનેહ તથા કાબેલિયતને કારણે રોગ તરત જ પકડાઈ ગયો. દિવસોથી રીબાઈ રહેલી એ સ્ત્રી ઝડપભેર સાજા થવા માંડી. પરંતુ એના ચહેરા પર સાજા થવાની ખુશીના બદલે ચિંતા છવાવા લાગી. એ ચિંતા હતી હોસ્પિટલના બીલની. એને થતું હતું કે એની બાકીની જિંદગી આ બીલનું કરજ ચૂકવવામાં જ વીતી જશે. કેમ કરીને એ આવી અઘતન હોસ્પિટલનું આવડું મોટું બીલ ચૂકવી શકશે?

આવી બધી ચિંતાઓની વચ્ચે એને હોસ્પિટલમાંથી રજા આપવાનો દિવસ આવી પહોંચ્યો. પટાવાળો બીલનું કવર લઈને આવી પહોંચ્યો. ધ્રૂજતા હાથે એ યુવતીએ કવર ખોલ્યું. બીલની મસમોટી રકમના આંકડા પર લાલ અક્ષરે લખેલું હતું કે, ‘સંપૂર્ણ ચૂકવે! એક ગ્લાસ દૂધે બધું જ ચૂકવી દીધું છે.’ અને નીચે સહી હતી : ડૉ. હાવર્ડ કેલી! હોસ્પિટલ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ!

કેલીની સહીના શબ્દો પેલી સ્ત્રીના આંસુથી ભીંજાઈ રહ્યા હતા...

દ્વારકાનાં નવાં સંશોધનો

સંસ્કૃતિ

નરોત્તમ પલાણ

આપણી પૌરાણિક માન્યતા અનુસાર આજથી ૫૨૦૦ વર્ષ પહેલાં શ્રીકૃષ્ણ પોતાના યાદવ પરિવાર સાથે મથુરા છોડીને આજના ગુજરાત રાજ્યના 'દેવભૂમિ દ્વારકા' જિલ્લાના દ્વારકા ગામે સ્થાયી વસવાટ માટે આવેલા. શ્રીકૃષ્ણ - બલરામ સહિત યાદવોએ અગાઉની ઉજ્જડ પડેલી 'કુશસ્થલી' નામની નગરીનાં ખંડેરોનું પુનઃસર્જન કરી, આજુબાજુની ખાડીઓને પૂરીને આજના 'ઓખામંડળ' તાલુકાનું નવનિર્માણ કરેલું.

આશરે પાંચ-સવા પાંચ હજાર વર્ષ પૂર્વેની આ માન્યતાની લિખિત સામગ્રી છેલ્લા અઢી હજાર વર્ષથી આપણને મળતી થાય છે. શ્રી અરવિંદ જેવા મહાયોગી કહે છે કે શ્રીકૃષ્ણ કલ્પના નથી, ઐતિહાસિક વ્યક્તિ છે. ભારતના પ્રાચીન ઇતિહાસમાં તેમણે અતિ મહત્વનો ભાગ ભજવ્યો છે.

શ્રીકૃષ્ણ મથુરા છોડીને ગુજરાત - સૌરાષ્ટ્રમાં આવ્યા છે અને દ્વારકા નગરી વસાવી છે. - આટલી માહિતી સંખ્યાબંધ પૌરાણિક ગ્રંથોમાં મળે છે. આમાંથી 'મહાભારત', 'હરિવંશ', 'વિષ્ણુપુરાણ' અને 'શ્રીમદ્ ભાગવત' મુખ્ય છે. આ ગ્રંથોમાં પણ પ્રાચીનતમ અને પ્રથમ વિસ્તૃત માહિતી 'મહાભારત'માંથી મળે છે. આ માહિતીના આધારે છેલ્લાં બસો વર્ષથી આપણા વિદ્વાનો 'દ્વારિકા'ની શોધ કરે છે. સમય જતાં આ વિદ્વાનોમાં સામસામી ખેંચતાણ કરતા બે વર્ગો ઊભા થઈ ગયા છે. આ મતભેદનું મૂળ મહાભારતમાં રહેલું છે. 'મહાભારત'માં મુખ્ય બે સ્થળે દ્વારકા વિશેની માહિતી મળે છે. 'સભાપર્વ'માં એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે દ્વારકા ડુંગરની ગોદમાં વસેલી છે, જ્યારે 'મૌસલપર્વ'માં એવું વર્ણન છે કે દ્વારકા દરિયા કિનારાના એક બેટ ઉપર છે. આવાં બે જુદાં જુદાં વર્ણનોના આધારે ઘણા વિદ્વાનો આજના ગિરનારની ગોદમાં વસેલા જૂનાગઢને મૂળની દ્વારકા હોવાનું માને છે અને બીજો વર્ગ 'ઓખામંડળ' તાલુકાના આજના યાત્રાધામ દ્વારકાને જ અસલની દ્વારકા માને છે.

આ વાત પણ દરેક સ્થળે કહેવાયેલી છે કે શ્રીકૃષ્ણની દ્વારકા, શ્રીકૃષ્ણના દેહોત્સર્ગ સાથે દરિયામાં ડૂબી ગઈ હતી. ઉમાશંકર જોશી 'પુરાણોમાં ગુજરાત' (બી.આ. ૨૦૧૧, પૃ. ૧૦૦ વગેરે)માં દ્વારકાનો દાવો કરતા કુલ મુખ્ય પાંચ સ્થળોને ગણાવી, તેની સાધકબાધક ચર્ચા કર્યા પછી 'હાલની દ્વારકાની આજુબાજુ પ્રાચીન દ્વારકા હશે' એવું જણાવે છે.

લગભગ આખી વીસમી સદી 'દ્વારકા'ના મૂળ સ્થળ વિશે

વિમર્શ થતો રહ્યો છે. એકવીસમી સદીના આરંભે જે 'મરીન આર્કયોલોજી' અમલમાં આવી અને દરિયામાંથી જે પુરાવશોષો મળ્યા તેનાથી સ્પષ્ટ થઈ ગયું છે કે આજની આઘ શંકરાચાર્યજીની 'શારદાપીઠ'વાળી દ્વારકા જ, શ્રીકૃષ્ણની અસલ દ્વારકા છે.

'પુરાતત્ત્વ' પ્રમાણમાં અર્વાચીન શાસ્ત્ર છે. આપણા દેશમાં તેનો આરંભ ૧૭૮૪માં કોલકતામાં સ્થપાયેલી 'રોયલ એશિયાટીક સોસાયટી'થી થાય છે. આરંભે મૌખિક પરંપરાને લિપિબદ્ધ કરવાની કામગીરી હતી પછી મંદિર મૂર્તિ પાળિયા અને ૧૮૩૪થી શિલાલેખો, તામ્રપત્રો, તાડપત્રો ઉકેલવાની કામગીરીનો આરંભ થયો. ૧૮૮૮થી ખોદકામ કરીને પુરાવશોષોને પ્રકાશમાં મૂકવાનું કામ શરૂ થયું. આ પછી દરિયામાં રહેલા પુરાવશોષોની શોધખોળ ચાલી અને હવે ઓસ્ટ્રેલિયાની યુનિવર્સિટી દ્વારા 'સાયબર આર્કયોલોજી' અમલમાં આવી છે, જેના પરિણામે હિંદુ પૌરાણિક પરંપરાનો 'મહેન્દ્ર પર્વત' શોધી કાઢવાના સમાચાર છે!

આપણે ત્યાં દરિયાઈ સંશોધનાર્થે ગોવાનું કેન્દ્ર કાર્યરત છે. આ કેન્દ્ર દ્વારા દ્વારકા, બેટદ્વારકા આદિ સ્થળે શોધખોળ ચાલે છે. ૨૦૦૪ સુધીમાં જે પુરાવશોષો નજરમાં આવ્યા તેના આધારે દ્વારકા - બેટ દ્વારકાનો વિસ્તાર અતિ પ્રાચીન અવશોષો ધરાવતો સિદ્ધ થાય છે. શ્રીકૃષ્ણના પૌરાણિક કાળ કરતાં પણ વિશેષ પ્રાચીન અવશોષો આ કિનારેથી તેમજ દરિયામાંથી ઉપલબ્ધ થયા છે. એસ. આર. રાવ જેવા પુરાતત્ત્વવિદો તો આજની દ્વારકા જ શ્રીકૃષ્ણની અસલ દ્વારકા હોવાનું ભારપૂર્વક જણાવે છે.

૧૬૦૦ કિ.મી.ના આપણા સમગ્ર દરિયાકિનારા વિશે અજબ ગજબની ઘણી રસિક વાતો છે. હાલ તો આપણે માત્ર દ્વારકા ગામ વિશેના શોધકાર્યોની ચર્ચા કરીએ.

જુદીજુદી સંસ્થાઓ અને સરકારો દ્વારા દ્વારકા વિસ્તારનાં નાના-મોટા સંખ્યાબંધ ખોદકામો થયા છે. જેમાંથી ૧૯૬૩માં ડેક્કન કોલેજ - પૂના દ્વારા અને ૧૯૭૯માં કેન્દ્ર સરકારના પુરાતત્ત્વ વિભાગ દ્વારા થયેલાં બે ખોદકામો દ્વારકા વિશેની પાયાની હકીકતો જણાવતાં મહત્વનાં - ઉત્ખનનો છે. ૧૯૬૩ના ખોદકામે એવું પુરવાર કર્યું કે આજની દ્વારકા તે મૂળના સ્થાને વસેલી સાતમી દ્વારકા છે. આની નીચેની બીજી છ દ્વારકા કુદરત સર્જિત કે માનવ સર્જિત આકમણોનો ભોગ બનીને નાશ પામેલી છે. મૂળની પ્રથમ દ્વારકા ઉપર છ-છ ફૂટનો રેતીનો થર મળ્યો હોય તે દ્વારકા ઉપર દરિયાનાં પાણી ફરી વળ્યાનું પુરવાર થાય

છે. બીજી દ્વારકા પણ દરિયાની કુદરતી આફતથી નાશ પામી છે, જ્યારે ત્રીજી, ચોથી, પાંચમી અને છઠ્ઠી દ્વારકાના નાશનું કારણ જાણવા માટે વધુ વિસ્તારમાં ખોદકામ કરવું ઘટે. પ્રથમ દ્વારકાના અવશેષમાં ચિત્રિત લાલ અને કાળી ઠીકરીઓ મળી છે તેનો અંદાજિત સમય અઢી હજાર વર્ષનો થાય છે.

દ્વારકાની પ્રથમની બે વસાહતોમાં મંદિર મૂર્તિના કોઈ અવશેષો મળ્યા નથી. ત્રીજી દ્વારકા, જે આશરે દોઢેક હજાર વર્ષની છે તેમાંથી મંદિરનું આમલક (શિખર ઉપરનો ગોળ - વિશાળ પથ્થર) મળ્યું છે. ઈ.સ.ની છઠ્ઠી સદીમાં અહીં મંદિર હોવાનું જણાવતું એક તામ્રપત્ર પણ વલ્લભીના ખોદકામમાંથી મળેલું છે. આ ખોદકામના મુખ્ય માર્ગદર્શક ડૉ. હસમુખ સાંકળિયા પોતાનો અનુભવ કહેતાં કહે છે કે ‘આ ખોદકામ માટે બહુ જ સાંકડી જગ્યા મળેલી અને ઠપ ફૂટ સુધી જ ઊંડું ઊતરી શકાય, પણ જો વિશાળ જગ્યામાં વિશાળ પાયે ખોદકામ થાય તો પૌરાણિક સમયની દ્વારકા વિશે વિશેષ પ્રકાશ થઈ શકે.’

૧૯૭૯માં બીજું ખોદકામ એસ.આર. રાવ દ્વારા થયું. હાલના મંદિર અને ગામ વચ્ચેના ચોકના ખૂણા ઉપર આપેલી ગ્રામ પંચાયતની કચેરી ઉખેડી નાખવામાં આવી અને તેની નીચે મોટા પાયે તથા પૂરતી તૈયારી સાથે ખોદકામ થયું. આ ખોદકામથી એવું પુરવાર થયું કે હાલની દ્વારકા તે આઠમી દ્વારકા છે અને સૌથી પહેલી મૂળની દ્વારકા હડપ્પીય સભ્યતાના અવશેષો ધરાવે છે.

આ અવશેષો ઓછામાં ઓછા ચાર હજાર વર્ષ જૂના છે. પૌરાણિક ગણતરી શ્રીકૃષ્ણને પાંચ હજાર વર્ષ પૂર્વે મૂકે છે અને આ અવશેષો ચાર હજાર વર્ષના છે એટલે આ ખોદકામથી શ્રીકૃષ્ણથી વધુ નજીક પહોંચી શકાયું એમ માનવામાં આવે છે. આ ખોદકામમાં પણ પ્રથમ દ્વારકા દરિયામાં ડૂબી તે ઘટના સિદ્ધ થઈ શકે છે અને મંદિરના અવશેષો પ્રથમની ત્રણ દ્વારકામાં નથી તે પણ નજરમાં આવે છે. એસ. આર. રાવે એવી સંભાવના રજૂ કરી કે દરિયામાં શોધખોળ કરવામાં આવે તો - આ સમયથી પણ વિશેષ પ્રાચીનકાળના અવશેષો મળી શકે તેમ છે.

એસ.આર. રાવની આ સંભાવના ૨૦૦૦થી શરૂ થયેલા દરિયાઈ પુરાતાત્વિક શોધ અભિયાનથી સિદ્ધ થયેલી છે. સુન્દરેશ, ગૌરે અને શીલા ત્રિપાઠી દ્વારા ‘અંડર વોટર’ જે શોધયાત્રાઓ થઈ તેનાથી આશરે આઠ હજાર વર્ષ જૂની, સિંધુ સભ્યતાથી પણ પૂર્વેની સભ્યતાના અવશેષો નજરમાં આવ્યા છે. જોકે આ અવશેષો ‘દ્વારકા’ કે ‘શ્રીકૃષ્ણ’ને ઐતિહાસિક ઠેરવી શકતા નથી! શક્ય છે આ અવશેષો ‘દ્વારકા’ સિવાયની કોઈ પ્રાચીન વસાહતના હોય, તેમજ આમાંથી કોઈ અવશેષ ‘શ્રીકૃષ્ણ’નું કોણ નામ કે કામ સૂચવતા નથી! આ અવશેષો સ્વતંત્ર એવી કોઈ નગરીના છે - એટલું જ.

‘ઓખા મંડળ’ આખું પ્રાચીન છે. અહીંની લુણાઈની ધાર ઉપરથી તથા પિંડારા પાસેથી ૫૦ હજાર વર્ષ જૂના અત્ય પાષાણયુગના ઓજારો મળ્યાં છે, પણ શ્રીકૃષ્ણ-બલરામ કે રુકિમણી - રેવતીની કોઈ નિશાની અઘાપિ પ્રાપ્ત થઈ નથી. શ્રીકૃષ્ણે

વસાવેલી ‘દ્વારકા’ ખુદ સો વર્ષ હયાત રહી નથી. એટલે અહીં હોય તોય કેવું અને કેટલું હોય? આમ છતાંય આ છેલ્લા બે-અઢી હજાર વર્ષોનું હિન્દુ ધર્મનું પ્રાચીન ધર્મધામ છે તે નિશ્ચિત છે. આઠમી સદીમાં આઘ શંકરાચાર્યજી ખુદ અહીં પોતાની એક પીઠની સ્થાપના કરે તે પણ ઐતિહાસિક છે.

આ વિસ્તારના સૌથી મોટા વિદ્વાન અને સાહિત્યકાર કલ્યાણરાયભાઈ જોશી, શક અને ગુપ્ત વચ્ચે બનેલો ધ્રુવ સ્વામિનીનો કિસ્સો આ વિસ્તારમાં બન્યાનું નોંધે છે. ઈ.સ.ની બીજી સદીથી મળતા શિલાલેખોની ક્રમવાર નોંધ પણ તેઓ લે છે. આ બધું ભવિષ્યના વધુ સંશોધનો શ્રીકૃષ્ણ ઉપર વિશેષ પ્રકાશ ફેંકશે એમ માનવાને પ્રેરે છે.

સાહિત્યિક અને પુરાતાત્વિક સંશોધનોથી અહીંનું જે ચિત્ર ઊપસે છે તે ખાસ નોંધપાત્ર છે. અહીં ‘દ્વારકા’ ગામ આઠમી વાર સર્જન પામેલું છે, જ્યારે જગતમંદિર પ્રથમની બે કે ત્રણ દ્વારકામાં નથી! આમ આજે ઊભેલું મંદિર પાંચમી વારનું મંદિર છે અને ‘શ્રીદ્વારકાધીશ’ તરીકે ધિરાજતી પ્રતિમા ૧૫૬૦માં જામ રાવળ દ્વારા સ્થાપિત થયેલી પ્રતિમા છે. ૧૫૬૦ પૂર્વેની પ્રતિમાઓનું શું થયું, તે ક્યાં ગઈ? કોણ લઈ ગયું કે કોના હાથે તેનો ભંગ થયો - આ પણ એક વિચારણીય મુદ્દો છે અને એના વિશે પણ સંખ્યાબંધ અભ્યાસો થયા છે. આ અભ્યાસોમાં બેટદ્વારકાના વિદ્વાન સાહિત્યકાર મથુરેશ પીતાંબર જોશી પ્રથમ છે. તેમણે ‘શ્રી દ્વારકા માહાત્મ્ય’ (૧૮૮૩)માં આ મુદ્દાની પ્રથમ ચર્ચા કરી છે. આ પછી ભાઈલાલ પટેલ ‘શ્રી દ્વારકા - બેટ દર્પણ’ (૧૯૧૦), પુષ્કર ગોકાણી ‘દ્વારકા સર્વસંગ્રહ’ (૧૯૭૩), મોહનપુરી ગોસ્વામી ‘અતીતની આંખે’ (૧૯૭૯), નરોત્તમ પલાણ ‘વિસાવાડા’ (૨૦૦૦) અને ‘જામનગરનો પૌરાણિક ઇતિહાસ’ (૨૦૧૬) તથા ચિત્રકાર સવજી છાયા ‘દ્વારકા : ઐતિહાસિક અને સાંસ્કૃતિક’ (૨૦૧૨) છે.

એક માન્યતા એવી છે કે ૧૦૨૬માં મહમદ ગઝની દ્વારા સોમનાથ ભંગ થયો તે સમયે ડરના માર્યા અહીંના પૂજારીઓએ શ્રી દ્વારકાધીશની પ્રતિમા એક કૂંડમાં સંતાડી દીધી હતી. આ જ પ્રતિમા ૧૫૬૦માં જામનગરની સ્થાપના કરનાર જામરાવળના હાથે પુનઃ પ્રતિષ્ઠા પામી અને આજનું જગતમંદિર ૧૬૦૦ સુધીમાં નવનિર્માણ પામ્યું. આજની આઠમી દ્વારકા ક્રમશઃ ૧૬૦૦ પછી વિકસતી રહી છે.

ભારતની સાત પાવન પુરીઓમાં દ્વારકા એક છે. હિંદુ ધર્મના ચાર મુખ્યધામોમાં દ્વારકા એક છે. આવું દ્વારકા આજે દરિયાઈ વેપાર, રાજકીય સરહદી વ્યવસ્થા, ધર્મસંપ્રદાયો, મંદિર-મૂર્તિ-પાણિયા અને તેની કલાપરંપરા તેમ જ ખાસ તો ઇતિહાસ - પુરાતાત્વની દૃષ્ટિએ અભ્યાસનું એક મહાન ક્ષેત્ર છે. ચાલો, દ્વારકા જઈએ અને એનો ભિન્ન ભિન્ન વિદ્યાશાખાના પરિપ્રેક્ષ્યમાં અભ્યાસ કરીએ. ધર્મ અને ઇતિહાસ દરેક રાષ્ટ્રની કરોડરજજી છે.

ઘર અને ઘરની નારીને બચાવી લો

ધર્મ સંસ્કાર

શ્રી ચંદ્રશેખર વિજયજી મહારાજ

કહેવાય છે કે ઘટ (જાત) બચે તો બીજા નંબરમાં ઘર બચાવવું જોઈએ.

‘ઘટ’નો ઘર સાથે ગાઢ નાતો છે. ઘટના બધા સુખ-દુઃખ ઘર આધારિત છે.

‘ઘટ’ ની સદ્ગતિ, દુર્ગતિ પણ ‘ઘર’ આધારિત છે. જો ‘ઘર’ બરોબર નહીં હોય, ઘરમાં કુસંપ, અસદાચાર, સ્વાર્થ, અસહિષ્ણુતા વગેરે દોષોનું પ્રાયુર્થ હશે તો ‘ઘટ’ ઉપર તેની અસર થશે. ઘર અસ્વસ્થ બનશે, અસ્થિર થશે. આ કારણસર રામાયણ અને મહાભારતનું વાંચન કરવામાં આવે છે. ઘર કેવું હોય? ઘરમાં બધા દશરથ, સીતા, રામ, કૌશલ્યા વગેરે જ હોય. આ વાત કરે છે રામાયણ.

મહાભારત એ વાત કરે છે કે ઘરમાં કોઈ દુર્યોધન, ધૃતરાષ્ટ્ર, શકુનિ વગેરે ન હોવા જોઈએ.

આમ હકારાત્મક રીતે રામાયણ અને નકારાત્મક રીતે મહાભારત સુંદર ઘર બનાવવાની પ્રેરણા કરે છે.

ઘરના સભ્યોનું બનેલું સંયુક્ત કુટુંબ એ ઘણા બધા ગુણોનું જન્મસ્થાન બને છે. એ ઘણા બધા દોષોનું વિસર્જનકારી બને છે. સંયુક્ત કુટુંબમાં રહેનારા લોકોને સ્વાર્થ વિસર્જન, પરાર્થકરણ, સહિષ્ણુતા, નારી શીલ રક્ષણ, કરકસર, સ્નેહભાવ વગેરે ગુણો સહજ રીતે પ્રાપ્ત થાય છે.

કુટુંબ વિભક્ત થાય તો તેમાં આથી વિપરીત તમામ દોષોનો પ્રવેશ થાય છે. આથી જ શાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે કે થોડુંક દુઃખ પડે, થોડોક પરસ્પર ચડભડાટ થાય તો પણ સંયુક્ત કુટુંબમાં વસવું. શાંતિ અને સ્વતંત્રતા મળે તોય વિભક્ત કુટુંબની પશ્ચિમી જીવનશૈલી જરાય ઈચ્છવા જેવી નથી. તેના શીલનાશ વગેરે દોષ કાતિલ હોય છે.

વિભક્ત કુટુંબની પશ્ચિમી જીવનશૈલીમાં હવે ફેરવિચાર શરૂ થયો છે. તેના ઘટક તરીકે પતિ-પત્ની અજંપો અનુભવવા લાગ્યા છે. ખાસ કરીને તેમના સંતાનોનો, દાદા-દાદી દ્વારા સંભવિત સર્વાંગીણ વિકાસ રૂંધાતો દેખાયો છે. તેમની હૂંફ ખોઈ બેસતા તે ગુલાબો કરમાતા હોય તેવો અહેસાસ થવા લાગ્યો છે.

સ્ત્રી સ્વચ્છંદી બનીને પણ ‘શીલ’ ગુમાવવા દ્વારા પણ ઘણું બધું ગુમાવતી દેખાય છે. મૈત્રીના પાયે ઊભા થતા લગ્નેતર

સંબંધો ‘મલીન’ બન્યા છે. ‘નારી’ને નર ફસાવી રહ્યો છે. પુરુષમિત્રો કરીને તે પોતાના પતિને પણ ગુમાવે છે. તેથી તેનો આનંદમય સંસાર ભાંગીને ભૂકો થાય છે. ભણી ગણીને પુરુષની સમોવડી બનવા માટે ઘરનો ઉંબરો છોડીને નોકરી કરતી કે ધંધો કરતી નારી કહેવા લાગી છે કે, ‘મારી ઉર્મિલતા મરવા લાગી છે. હું કમાતી હોવાથી મારો અહં મારા પતિ સાથે ટકરાઈ રહ્યો છે. દરેક વખતે અહં ટકરાતા સંતાનોના જીવનને અસર પહોંચી છે. અમારું કૌટુંબિક જીવન ભાંગી પડવાની અણી ઉપર છે.’

નારીનું એક સ્વરુપ સ્ત્રી છે, તે આપણે પશ્ચિમની જીવનશૈલીના ધક્કાથી કેવું રમણ ભમણ થાય છે તે જોયું. નારીના બીજા સ્વરૂપો દીકરી, બહેન અને બા ના છે. અહીં પણ સંયુક્ત કુટુંબની હૂંફ અને ભારતીય પરંપરાની જીવનશૈલીથી ઉત્પન્ન થતો ગુણવૈભવ ખતમ થવાથી સુગંધ વિનાના પુષ્પ જેવી સ્થિતિ જોવા મળે છે.

દરેક બોલે છે, ‘મારી લાઈફ! મારો સંસાર! મારું ભાવિ... મારે જ ઘડવાનું છે. તમે બધા આઘા બસો મને ખલેલ (ડિસ્ટર્બ) ન કરો.’

ભારતીય ભૌતિક સમૃદ્ધિનું મૂળ છાણ-મૂત્રની ઉર્જા દેતાં પશુઓ છે. તો આધ્યાત્મિક સમૃદ્ધિનું મૂળ પવિત્ર નારી છે.

એની પવિત્રતાનું રક્ષણ કરે છે;

દીકરીના કૌમાર્યમાં બાપ...

પત્નીના લગ્નમાં પતિ...

બા ના વાર્ધક્યમાં દીકરો...

નારીનું દરેક અવસ્થામાં રક્ષણ થાય છે. તેને સાવ છૂટી મૂકી શકાતી નથી. ભારતીય આધ્યાત્મિક સંસ્કૃતિના મૂળ સ્ત્રી તરીકે જેની ગણના થાય તેને રેઢી મૂકાય પણ કેમ?

પિતા રક્ષતિ કૌમાર્યે, ભર્તા રક્ષતિ યૌવને ।

પુત્રો રક્ષતિ વાર્ધક્યો, ન સ્ત્રી સ્વાતન્ત્ર્યમર્હતિ ॥

સ્ત્રીને રેઢી ન મૂકવાની સંતોની વાતની ગોરાઓએ પુષ્કળ મશ્કરી કરી છે. તેથી ગભરાયેલા લોકોએ ‘નારી’ને બહાર કાઢી છે. તેને શિક્ષણ, નોકરી, ધંધે જોતરી છે. જોઈ લો, તેના પરિણામો કેટલા ગંભીર આવ્યા છે!

તેણે શીલ જ નથી ખોયું, તેણે સુખ પણ ખોયું છે, શાંતિ

અને સ્નેહ પણ ખોયા છે.

ભૂતકાળની કોઈ નારીની તરફ નજર કરજો. ભારતીય જીવનશૈલીના ઘણા બધા મીઠાં ફળો આરોગ્ય તો તમને શીલસંપન્ન, આનંદ સંપન્ન, આરોગ્ય સંપન્ન, ગુણ સંપન્ન જોવા મળશે. તે અનેક પુત્રોની માતા બની છતાં શરીરે ખૂબ દુષ્ટપુષ્ટ હશે. ઘરનું બધું કામ કરીને તે સહુના પરમ સ્નેહને પામેલી હશે.

આજે તો નારી! ઘરના કામમાંથી તો ગઈ અને નોકરી-ધંધાની ભારેખમ જવાબદારી તથા આખી પુરુષ જાતની આવી પડેલી ગુલામીને કારણે સાવ 'બિચારી' બની ગઈ.

વિદેશી જીવનસરણીએ નારીનું જીવન - નાવ ડૂબતી જતી સ્થિતિમાં મૂકી દીધું છે.

જો ઘર બચાવવું હોય તો નારીને બચાવો. નારીને એના મુળભૂત સ્થાન ઉપર - 'આદર્શ ગૃહિણી' તરીકે પ્રતિષ્ઠિત કરો.

એ પતિની, સાસુ-સસરાની સેવા ચાકરી કરે, ઘરની સંભાળ લે, સંતાનોનું સંસ્કરણ કરે. સિવાય...

આવી આદર્શ નારીઓ જાણવી હોય તો આ રહ્યા નામો : ગંગા, સીતા, જાજ્જા, અંજના, તોરલ, તારામતી, મદાલસા, અનસૂયા, મયણા, અનુપમા, સંત ગોપીચંદની બા, ચાંપરાજવાળા બહારવટિયાની બા, હાડી, પાહિની, ભામિની, નાગીલા વગેરે...

આમાં કેટલીક મહાન માતાઓ છે, કેટલીક આદર્શ પત્નીઓ છે.

ભારતીય જીવનશૈલીમાં નારી રક્ષા હતી.

પશ્ચિમની જીવનશૈલીએ તેને ભોગ્યા બનાવી છે.

એ નારાયણી હતી, હવે એને વાંદરી બનાવાઈ છે.

ચોરીમાં પતિ સાથે હસ્તમિલાપ કરતી નારી મનોમન બોલતી, 'આજથી આ બધી હસ્તરેખા 'એમના'માં વિલીન. હવે એમનું ભાવિ તે મારું ભાવિ!'

નવોઢા નવા ઘરમાં પ્રવેશીને દીવાલે કંકુના બે થાપા દેતી, કહેતી કે, 'એક થાપાથી પીયરિયાને એ ખાતરી દઉં છું કે તમારા કુળને કલંક લાગે એવું કોઈ કામ તમારી દીકરી નહીં કરે. બીજા થાપાથી સાસરિયાઓને ખાતરી દઉં કે તમારા પરિવારની અંદર એકરસ બનીને - દૂધમાં સાકરની જેમ ભળીને - રહેવાની ખાતરી દઉં છું.' ઘર બનાવવું હોય તો ઘરના બધા ઘટકોએ પોતાના સ્વરૂપને બરોબર જાળવવું.

પરસ્પર ખૂબ સ્નેહ રાખવો, બાળકોને ખૂબ વાત્સલ્ય દેવું, નારીનું સદા સન્માન કરવું. તેનો સ્વમાનભંગ કદી ન થવા દેવો.

માતા-પિતાને 'ભગવાન' ગણવા. તેમની ઉત્કૃષ્ટ સેવા કરવી.

અરે! નોકરોને કુટુંબીજન તરીકે ગણી લેવા. ભોજનાદિમાં

કદી ભેદભાવ દાખવવો નહીં. હાય! પશ્ચિમી જીવનશૈલીએ અમારા 'ઘર' અને અમારી 'નારી' અને અમારા 'રસોડા'ને કાંડી લગાડી છે!

૧. પેટે પાટા બાંધીને દીકરાને બાપે પરદેશ ભણવા મોકલ્યો. બાપે દીકરો ગુમાવ્યો. એ કોઈ ગોરીને પરણી ગયો. દેવું કરીને બાપ મળવા ગયો તો લાફો મારીને ઘર બહાર હડસેલી મૂક્યો.

૨. ગામડિયા કોલેજિયન સાથે શહેરી શ્રીમંત કન્યાએ લવ મેરેજ કર્યા. ગામડું છોડવા આગ્રહ કર્યો. મા-બાપની સેવાના કારણે કોલેજિયને ઇન્કાર કર્યો. ભાઈના ઘેર જમવા બોલાવીને, પત્નીએ ઝેર દેવડાવીને પતાવી નાખ્યો.

૩. એક્સિડન્ટમાં બે પગ કપાવવાની ફરજ પડતાં પતિએ પત્નીને હોસ્પિટલમાં જ તતડાવી નાખ્યો. મને પૂછ્યા વિના પગ કેમ કપાવ્યા? બીજા દિવસે ડાઈવોર્સના કાગળો તૈયાર થઈ ગયા!

૪. પોતાની તમામ મૂડી ઘરેણું, ઘર - દીકરાના નામે ચડાવી દીધું હતું. પરણતાની સાથે નવી વહુએ સસરાને ઘરબહાર કરી દીધા. સસરાએ ચોપાટીના દરિયે ઝંપલાવ્યું. પોલીસ ભાળી જતાં ભાઈને જીવતા બહાર કાઢ્યા. કોર્ટમાં જુબાની થઈ. જજે દીકરાને બોલાવીને બાપને પચાસ હજાર રૂપિયા આપવાની ફરજ પાડી.

આવા કેટલા દૃષ્ટાંતો આપું! બધું જ પતી ગયું છે.

જગતમાં તો ઘર અને નારી મરી પરવાર્યા છે. હવે તો તમે તમારું ઘર અને તમારી નારીને ભારતીય જીવનશૈલી ઉપર ગોઠવીને બચાવી લો એ જ ઘણું છે. ■

ક્ષમાવાનની સાધના જ સાર્થક બને છે

મનુષ્યનો જીવનપથ સિદ્ધિઓ અને ભૂલોના સુમેળવાળો સંયોગ છે. પૂરી સાવધાની રાખવા છતાં પણ જીવનમાં ક્યાંક ને ક્યાંક ઉણપ રહી જતી હોય છે. પ્રત્યક્ષ અથવા પરોક્ષ રીતે આપણે કોઈ અપરાધ કરી બેસતા હોઈએ છીએ. ક્યારેક કોઈના પ્રત્યે મનમાં દુર્ભાવ આવી જાય છે, તો ક્યાંક કટુવચનો કોઈના ઋજુ હૃદયને ઠેસ પહોંચાડે છે. ક્ષમાપના આ બધી ભૂલો અને અપરાધોને ધોવાનો અમોઘ ઉપાય છે. પોતાની ભૂલોનો સ્વીકાર કરીને વખતો વખત સંબંધિત વ્યક્તિઓ સાથે ક્ષમાભાવ રાખી પોતાના જીવનપથને સાફસૂથરો રાખવામાં જ મનુષ્યની શ્રેષ્ઠતા છે.

ક્ષમા માગવામાં અને ક્ષમા આપવામાં સાચી સમજદારી છે. જે મનુષ્ય ક્રોધ, અભિમાન, કપટ અને લોભને શાંત કરી ક્ષમાયાચના કરે છે તેની સાધના જ સફળ થાય છે.

પ્રેષક : ચંદ્રકાંત દામજી શાહ (કે.ડી. શાહ) - અમદાવાદ

સંબંધનું સાહ્ય

સમાજ ચિંતન

ઇલા કે. શાહ

કેતનભાઈ તથા નયનાબેન પરદેશની સફરે ઊપડ્યાં. બધે મુસાફરી કર્યા બાદ છેલ્લે લંડન આવવાનું હતું. લંડનથી ટુર પૂરી થતાં તેઓ ટુરવાળાથી વિખૂટાં પડ્યાં અને લંડનની એક વિશાળ હોટલમાં મુકામ હતો ત્યાં રોકાયા. હવે તેમણે હોટલ મેનેજરને બીજા દિવસના બુકિંગ માટે પૂછ્યું. તો કહે, 'તમારું આગળના બે દિવસનું કોઈ પણ બુકિંગ થયું નથી. તમારે કાલે સવારે હોટલ છોડી દેવી પડશે.'

'અહીં કોઈ નોંધ થઈ નથી. અમે કશું કરી શકીએ નહીં.' હોટલ મેનેજરે તોછડાઈભર્યો જવાબ આપ્યો.

બંને જણા વાત સાંભળી નવાઈ પામ્યા. 'હવે ટુર તો ગઈ. ક્યાં મુજબ બે વધારાના દિવસનું બુકિંગ નથી તો હવે શું કરીશું? નીકળતા પહેલાં તમારે ચેક કરી ચોક્કસ કરવું હતું ને?' નયનાબેને કહ્યું.

'કહેલું હતું તેથી થયું જ હશે ને, તેમ માની લીધું હતું. આગળ બે દિવસ રહેવાનાં પૈસા પણ નથી. કાલે ક્યાં ને કેવી રીતે જઈશું? હે પ્રભુ! તેં તો કસોટીની એરણ પર મૂકી દીધા.' કેતનભાઈ ચિંતાતુર સ્વરે બોલ્યા.

રાત્રિનાં દસ વાગ્યાનો સમય હતો. હોટલના રૂમમાં બેઠા હતા. બંનેની નીંદર વેરણ બની. આટલા દિવસનો આનંદ શોકમાં ગરકાવ થઈ ગયો.

'ઈશ્વર પર ભરોસો રાખો. તે કોઈ રસ્તો જરૂર ચીંધશે. બાકી શું કરીશું? આ અજાણ્યા દેશમાં કોને કેવી રીતે મળી શકાય?' નયનાબેન ચિંતિત છતાં નિશ્ચિત થવા પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા.

'અરે, પણ કાંઈ પ્રયાસ તો કરવો જ પડેશે ને! ચાલો, બે-ત્રણ એડ્રેસ, ફોન નંબર છે તો ફોન કરી જોઈ.' એમ કહી કેતનભાઈ ફોન કરી અન્ય સંપર્ક સાધવા મથી રહ્યા.

બે પરિચિત મિત્રોને ફોન કર્યા તો જાણવા મળ્યું કે તેઓ બહુ દૂર છે. ક્ષેમકુશળ પૂછીને સામેથી રીસીવર મૂકાઈ ગયું. ના આમંત્રણ, ના પ્રેમ કે કોઈ પ્રતિભાવ. હવે શું થશે?

હવે બાકી રહેલ સુમનભાઈને ફોનથી મળવા કોશિશ કરી. તેમની નાદુરસ્ત તબિયતને કારણે ખબર-અંતર પૂછીને ફોન મૂકી દીધો. કેતનભાઈને દુઃખ થયું. ઈન્ડિયા આવ્યા ત્યારે કેટલો આગ્રહ કરતા હતા. આવ્યા ત્યારે કોઈપણ પ્રકારની લાગણી જ

નહીં. ન મદદ કે ન આમંત્રણ! અત્યારે ખ્યાલ આવે છે કે કોણ ક્યારે કામ આવે છે? કેતનભાઈ બોલ્યા.

'હા, પેલા સુરભિબેન અને સુમનભાઈ કે જેમને તમે કોઈ પરિચય વગર, લાંબી ઓળખ વગર નિઃસ્વાર્થપણે મદદ કરેલી તે જ ને? ઈન્કમેટેક્ષના કામથી તેમના રૂપિયા બચાવી આપેલા એ જ સુમનભાઈને?' નયનાબેને પૂછ્યું.

'મારા મિત્રના સગાનાં દૂરના મિત્ર થતા હતા. સુજલભાઈને ત્યાં તેમના દીકરાના સગાઈ વખતે ભેગા થયા હતા. વાતમાંથી વાત નીકળતાં તેમણે મારી મારફત ઈન્કમેટેક્ષનું કામ પતાવેલું. મેં નાનકડી મદદથી અદ્ભુત સંતોષ અનુભવેલો. ને તેઓએ લંડન આવવાનું ભાવભર્યું ઈજન (આમંત્રણ) પાઠવેલું. પણ અહીં તો જાણે કોઈ પરિચિત ન હોઈએ તેવી રીતનું વર્તન કર્યું.'

વાત એમ હતી કે કેતનભાઈ સી.એ. (ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટ) હોઈને સુમનભાઈની ફિક્સ ડિપોઝીટની રકમનો વર્ષનો એક લાખ રૂપિયાનો ટેક્સ યુનિટ ટ્રસ્ટમાં મૂકાવીને બચાવી આપ્યો હતો. કેતનભાઈ પરોપકારી, ભલા તેમજ સરળ સ્વભાવના હતા. તેઓ અનીતિનો પૈસો આવવા દેતા નહીં. સુમનભાઈ ને સુરભિભાભી બંને આવી મદદથી ગદ્ગદિત થઈ ગયા હતા.

પરિચિત વ્યક્તિ આવી મદદ કરે તો પછી ફી પેટે કંઈક રકમ લે, પણ આ તો સાવ જ અપરિચિત. છતાં કેટલી નમ્રતા! કાંઈ જ ન લીધું. સુમનભાઈ - ભાભીનું લંડનનું આમંત્રણ સ્વીકાર્યું. બે વર્ષ પછી વાત પણ વિસરાઈ ગઈ હતી. ને કેતનભાઈને લંડન આવવાનું થયું ને આ રીતથી મુશ્કેલી ઊભી થઈ હતી. બંને જણના મનમાં શંકા-કુશંકાના વાદળો ઘેરાયા.

માણસ સૌથી વધારે નિરાશ થઈ જાય, જ્યારે તેની પરિસ્થિતિ બગડી ગઈ હોય, જીવનની અંદર હલચલ મચી ગઈ હોય ત્યારે પણ પેલી શ્રદ્ધાનો દીવો જલતો જ રહે, ભરોસો ઊઠી ન જાય તે માટે પ્રભુ પ્રાર્થના કરવી પડતી હોય છે.

'હવે અહીં ઈશ્વરની શ્રદ્ધા સિવાય કાંઈ જ બચ્યું નથી. ચાલ, ચિંતાનું પોટલું શ્રીજીબાવાને સુપ્રત કરીને સૂઈ જઈએ. કાલની ચિંતા તેને કરવી હશે તો કરશે.' તેમ કહી કેતનભાઈએ નિદ્રાદેવીને આધિન થવા કહ્યું.

'તમારી વાત તદ્દન સાચી છે. ઈશ્વર પરનો અટલ વિશ્વાસ જ કાંઈક કૌતુક ઊભું કરશે. પણ હવે કોના દ્વારા મદદ મળશે

તે જ સમજાતું નથી. પ્રભુ સ્મરણ કરતાં સમય પસાર કરીએ.' નયનાબેને કહ્યું. બંને આ રીતે પરસ્પર આશ્વાસનની આપ-લે કરી વિશ્રામ કરવા પ્રયત્ન કરતા હતા.

પરંતુ, ત્યાં જ આ શું બન્યું? બરોબર અગિયાર વાગે ફોનની ઘંટડી રણકી.

‘આ ફોન આપણાં માટે કઈ રીતે હોઈ શકે? કોનો હશે? અત્યારે આપણને યાદ કરે તેવું કોઈ છે જ નહીં.’ એમ કહેતા ધ્રુજતા હાથે રીસીવર ઉઠાવ્યું. ‘હલો, કોણ?’

‘હું સુમનભાઈ. મારી તબિયત બરોબર ન હોવાથી હું લાંબી વાત ન કરી શક્યો. પણ સુરભિએ (તમારા ભાભીએ) જાણ્યું કે તમારો ફોન હતો, તો કહે, આ શું કર્યું? તેમને આમંત્રણ પણ ન આપ્યું? આપણને કેટલી મદદ કરેલી? અત્યારે જ બોલાવો. મેં કહ્યું, કાલે કરીશું. પણ તેણે અત્યારે જ ફોન કરવા જીદ પકડી.’

‘ઓહો, એમ વાત છે. પ્રભુએ જ તેમને સુઝાડ્યું. કાલે કર્યો હોત તો અમે કદાચ ન મળી શકત.’ કેતનભાઈએ કહ્યું.

‘તમે અત્યારે જ મારે ત્યાં કોઈપણ આનાકાની કર્યા વગર આવી જાઓ. હું ગાડી મોકલું છું. પછી તમારી બધી જ વ્યવસ્થા થઈ જશે.’ સુમનભાઈએ કહ્યું.

‘સારું આવી જઈશું. ખૂબ આનંદ થયો.’ કહી ફોન મૂક્યો. માત્ર હોટલના નામ પરથી મેનેજરને ફોન કરી, આટલી વિશાળ હોટલનાં અસંખ્ય રૂમો હોવા છતાં રૂમ નંબર મેળવી ફોન કર્યો હતો.

‘નયના, મને લાગે છે કે આ ઈશ્વરીય સંકેત થયો કહેવાય. બાકી કાલે ફોન કરત તો? આપણું કાલે શું થવાનું હતું? સુરભિભાભી દ્વારા પ્રભુએ તુરત જ સંકેત કરી આપણી ગોઠવણ કરી નિશ્ચિત બનાવી દીધા.’ કેતનભાઈએ કહ્યું.

‘પ્રભુમાં અટલ વિશ્વાસ હોય તો કામ સફળ થાય જ. વળી કોઈનું કરેલું કદી એળે જતું જ નથી. નાની સરખી મદદ પણ ક્યારેક ઉગી નીકળે છે તે આનું નામ.’ નયનાબેને કહ્યું.

પ્રભુકૃપા તો ખરી જ, પણ કશુંક કરી છુટવાનો અદ્ભુત સંતોષ થયો. પછી તો તેઓએ સુમનભાઈ-ભાભીની પ્રેમપૂર્વક મહેમાનગતિ માણી. કોઈપણ ખર્ચ તેમને ભોગવવા ન દીધો.

સંબંધોનું ગણિત ગણી શકાય જ નહીં. સંબંધો બાંધવા સહેલા છે, પરંતુ નિભાવવા અઘરા છે. પારકાને પોતાનાં બનાવીને, દુઃખમાં આંસુ લૂછીએ, તરસ્યાને જળ અને ભૂખ્યાને અન્ન આપીને કોઈકને નાનકડી મદદ કરીએ તો તે કેટલી રૂડી વાત ગણાય? આ માટે ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ ખોલવાની જરૂર જ નથી પડતી. પરંતુ થાક્યા વગર ઈશ્વરની દિશા તરફ જો ચાલવાનું રાખીશું તો એની કૃપાની ઝલક મળે જ છે. ■

“બીજાની ભૂલ માફ કરી દેવી સહેલી છે, પરંતુ તમારી ભૂલ કાઢનારને માફ કરવો મુશ્કેલ છે.”

— રામકૃષ્ણ પરમહંસ

સંતપુરુષોના નાનકડાં સૂત્રો પણ મોટો સંદેશો આપી જતા હોય છે.

જીવનમાં દરેક માણસથી કંઈ ને કંઈ ભૂલ તો થાય જ છે. કેટલીક ભૂલો વ્યક્તિને પોતાને અસર કરે છે, કેટલીક ભૂલો બીજી વ્યક્તિને અસર કરે છે. માની લો કે તમને બીજાની ભૂલથી નુકસાન થયું, તમે મોટું મન કરીને તેને માફ કરી શકશો; પરંતુ તમારી ભૂલ કોઈ કાઢશે તો તમે તેને માફ નહીં કરી શકો.

મનુષ્ય ગજબના અહંથી પીડાય છે. તેથી તેને પોતાની ભૂલ નજરે ચડતી નથી. તેનો અહં તેને ભૂલનો સ્વીકાર કરતા અટકાવે છે. કદાચ એ પોતાની ભૂલ જાતે જ ધ્યાનમાં લે તો બની શકે, પરંતુ બીજી વ્યક્તિ તેની ભૂલ પ્રત્યે અંગૂલીનિર્દેશ કરે તો તે તેને નહીં ગમે. સૌપ્રથમ તો એ બીજી વ્યક્તિની વાત સ્વીકારવા જ તૈયાર નહીં થાય. પછી તે તેના પર નારાજ થશે. આ નારાજગી સંબંધોમાં તનાવ પણ પેદા કરશે. તે મનથી આવી વ્યક્તિને કદી માફ કરી શકશે નહીં.

સાચી વાત તો એ છે કે આપણી ભૂલ બતાવનાર આપણો સાચો મિત્ર છે. એ આપણને ચિંતનની તક આપે છે. એ આપણને વિકાસની તક આપે છે. એણે દર્શાવેલી ભૂલ તરફ આપણે પૂર્વગ્રહરહિત વિચાર કરવો જોઈએ. સુધારણાની જરૂર હોય, સુધારણાને અવકાશ હોય તો તેમ કરવું જોઈએ; પરંતુ કોઈ પણ સંજોગોમાં ભૂલ બતાવનાર પ્રત્યે નારાજ થવું જોઈએ નહીં — જો જીવનને ઉન્નત બનાવવું હોય તો! ■

ક્રોધ : નિવારણ

(અનુ. : પાના નં.-૫૬ ઉપરથી ચાલુ)

ઉપર કે ગમે તેટલું ખોટું છતાંય માતાનો પ્રેમ એટલો જ રહે છે તેમ આપણને જે વ્યક્તિ ઉપર અનહદ પ્રેમ હોય ત્યાં ક્રોધ ઓછો આવે છે. ઘણા સમયે આવે પણ ખરો, પણ એ ક્રોધમાં પણ પ્રેમ છુપાયેલો હોય છે.

જીવનના શાંત ઝરૂખા જ્યારે જોશભરે ઝુલવા લાગે ત્યારે ક્રોધનું નિર્માણ થાય છે. પણ આપણે આપણા જીવનને પ્રેમ અને શાંતિથી જીવવું હશે, દુનિયાના લોકો સાથે પ્રેમથી રહેવું હશે ત્યારે ક્રોધને તિલાંજલી આપવી પડશે. મનુષ્ય તરીકે આપણો જન્મ પ્રેમ કરવા માટે થયો છે, ક્રોધ માટે નહીં. ક્રોધથી થતું નુકસાનનું લીસ્ટ ખૂબ મોટું છે એ આપણને બરાબર યાદ છે. તો આવો, દુનિયામાં સર્વને પ્રેમ કરીએ, સ્વસ્થ જીવન બનાવીએ અને ક્રોધમુક્ત માણસ બની જીવન બનાવીએ.

આ.શિક્ષક, પ્રાર્થના વિદ્યાલય - ભરૂચ

મો. ૯૪૨૮૪ ૪૨૫૭૦

માનસિક સ્ટ્રેસની શરીર પર અસર

આરોગ્ય

ડૉ. મણિલાલ ગડા, ડૉ. દિપ્તી શાહ (ગડા)

તાજેતરના સંશોધનો પરથી વિશ્વ આરોગ્ય સંસ્થા (W.H.O.)એ તારણ કર્યું છે કે વિશ્વમાં મૃત્યુનું પ્રમાણ હૃદયરોગની બીમારી, ડાયાબિટીસ કે કેન્સરની બીમારી કરતાં માનસિક સ્ટ્રેસ, ટેન્શન (તાણ)ને કારણે વધારે થશે. સ્ટ્રેસને લીધે થતી શારીરિક બીમારીઓ જેવી કે હૃદયરોગ, બ્લડ પ્રેશર, ડાયાબિટીસ વગેરેનું પ્રમાણ વધતું જાય છે.

૨૧મી સદી (આધુનિક) સ્ટ્રેસની સદી છે. આજે સ્ટ્રેસ (ટેન્શન) આધુનિક જીવનશૈલીનો ભાગ બની ગયો છે તથા સહુ કોઈને સતાવી રહ્યો છે. સ્કૂલે જતો બાળક હોય કે મંદિરે જતા વૃદ્ધો હોય, નાનો કર્મચારી હોય કે ઉપરી અધિકારી હોય અથવા કંપનીનો ચેરમેન હોય, નાની દુકાનમાં ધંધો કરતો હોય યા સમાજસેવામાં પરોવાયેલો હોય, ગૃહિણી હોય કે નોકરી કરતી મહિલા હોય સહુ કોઈ એક યા બીજા કારણસર થોડા યા વધુ પ્રમાણમાં સ્ટ્રેસના શિકાર બનેલા જોવા મળે છે.

જો આ સ્ટ્રેસ અંગે સાચી સમજ કેળવીને જીવનશૈલીમાં આવશ્યક પરિવર્તન લાવવામાં નહીં આવે તો આ સ્ટ્રેસ ૨૧મી સદીનો મહારોગ બની બીજા મહારોગોને નિમંત્રણ આપવામાં નિમિત્ત બની જશે. આ બાબતને લક્ષમાં લઈ વિશ્વ આરોગ્ય સંસ્થાએ ૨૦૧૭ના વર્ષને “હતાશાની બીમારી વિશે જાગૃતિ” (Depression : Let us Talk) વર્ષ તરીકે આંતરરાષ્ટ્રીય ક્ષેત્રે જાહેર કરેલ છે.

● વ્યાખ્યા :

સ્ટ્રેસ (Stress) શબ્દ પદાર્થ વિજ્ઞાન (Physics) તથા એન્જિનિયરિંગના ક્ષેત્રથી આવ્યો છે તથા આ શબ્દનો પ્રયોગ ૧૯૩૦માં પ્રથમ વખત થયો હતો.

મનોવિજ્ઞાન તથા શરીરશાસ્ત્રમાં સ્ટ્રેસ એટલે ઘટના / પ્રસંગ હકીકતમાં બનેલ અથવા હકીકતમાં ન પણ બનેલ પરંતુ વ્યક્તિએ ધારી કે સમજી લીધેલ ઘટના / પ્રસંગ પ્રત્યે વ્યક્તિનો પ્રતિભાવ, પ્રતિક્રિયા તથા વ્યક્તિના શરીરમાં થતા ફેરફારો. આ પ્રતિભાવ, પ્રતિક્રિયા તથા શારીરિક ફેરફારો (૧) હકારાત્મક / ફાયદાકારક હોય અથવા (૨) નકારાત્મક / નુકસાનકારક હોય.

આજે સ્ટ્રેસને મોટેભાગે નુકસાનકારક કે નકારાત્મક ગણવામાં આવે છે. અત્યારની ૨૧મી સદીમાં સ્ટ્રેસ એટલે મનની, ઉર્મિતંત્રની અને / અથવા શરીરની સામનો કરવાની અસમર્થતા.

હેન્સ સેલ્વે નામના વૈજ્ઞાનિકે ૧૯૫૦ના દાયકામાં “સ્ટ્રેસ” પર ઉમદા સંશોધન કર્યું હતું. એણે સ્ટ્રેસનું બે પ્રકારમાં વર્ગીકરણ કર્યું છે :

૧. હકારાત્મક સ્ટ્રેસ (Eustress) :

ઘટના કે પ્રસંગની વ્યક્તિ પર હકારાત્મક અસર થાય છે. દા.ત. પરીક્ષાની તારીખ જાહેર થાય છે. વિદ્યાર્થી અભ્યાસ કરવામાં વધારે સમય ગાળે છે, રમવામાં સમય ઓછો અથવા નજીવો સમય પસાર કરે છે. મનના કાર્યો - એકાગ્રતા, નિર્ણયશક્તિ, ગ્રહણ શક્તિ, સ્મરણશક્તિ વધે છે, નવું નવું શીખવા મળે છે. મુડ સારો રહે છે, વ્યક્તિત્વનો વિકાસ થાય છે, તંદુરસ્તી સારી રહે છે.

૨. નકારાત્મક સ્ટ્રેસ (Distress) :

ઘટના કે પ્રસંગની વ્યક્તિ પર નકારાત્મક અસર થાય છે. દા.ત. પરીક્ષાની તારીખ જલ્દી જાહેર થાય છે તથા અભ્યાસ માટે પૂરતો સમય મળતો નથી. વ્યક્તિનો (વિદ્યાર્થીનો) પ્રતિભાવ તથા પ્રતિક્રિયા નકારાત્મક આવે છે. આથી મનના કાર્યો એકાગ્રતા, નિર્ણય શક્તિ, ગ્રહણ શક્તિ, સ્મરણ શક્તિ વગેરે ઘટે છે, ઓછી થાય છે. કામ કરવાની ક્ષમતા ઓછી થાય છે, મુડ (મિજાજ) ખરાબ રહે છે. નકારાત્મક અસર લાંબો સમય રહેતા, શરીરના અવયવો (હૃદય, ફેફસા, પાચનક્રિયાના અવયવો, સ્નાયુઓ વગેરે)ના કાર્યોમાં ખલેલ પહોંચે છે, તંદુરસ્તી બગડે છે.

● સ્ટ્રેસની નોર્મલ પ્રક્રિયા (Normal Stress Reaction) :

મનુષ્ય સદીઓથી સ્ટ્રેસનો સામનો કરતો આવ્યો છે. પ્રભુએ સ્ટ્રેસનો સામનો કરવા (ભયનો સામનો કરવા) માટે યોગ્ય શારીરિક રચના કરી છે જે સંકટ સમયે ઉપયોગી બને છે. હજારો વર્ષો પહેલાં (પથ્થર યુગમાં) જંગલના હિંસક પ્રાણીઓ અને એમના અવાજ, એ વખતના આદિમાનવ માટે સ્ટ્રેસ ઉત્પન્ન કરતા હતા. આ શારીરિક ભયનો (સ્ટ્રેસ) સામનો કરવા માટે બે વિકલ્પો હતા : (૧) હિંસક પ્રાણીનો સામનો કરવો અથવા (૨) સહીસલામત જગ્યાએ ભાગીને છૂપાઈ જવું. બંને પ્રક્રિયા માટે વધારાની શારીરિક શક્તિની તાત્કાલિક જરૂર પડતી.

ભયની લાગણી ઉત્પન્ન થતાં, મગજના સંવેદનશીલ

જ્ઞાનતંતુના તંત્રના અવયવોમાં (લિમ્બિક સિસ્ટમના અવયવોમાં) ફેરફારો થાય છે અને તાત્કાલિક સ્ટ્રેસ હોર્મોન્સ ઉત્પન્ન થાય છે. આ સ્ટ્રેસ હોર્મોન્સ લોહીમાં ભળી શરીરના અવયવોમાં જાય છે. આ સ્ટ્રેસ હોર્મોન્સ આંતરસ્રાવી ગ્રંથિઓ (Endocrine Glands) પર અસર કરી લોહીમાં કોર્ટિસોલ તથા અન્ય રસાયણોનું પ્રમાણ વધારે છે. આ સ્ટ્રેસ હોર્મોન્સ તથા સ્ટ્રેસ રસાયણોની શરીરના જુદા જુદા અવયવો પર નીચે પ્રમાણે અસરો થાય છે :

૧. સ્નાયુઓ (Muscles) સંકોચાય છે. જેથી સામે લડાઈ કરવા કે દૂર ભાગી જવા માટે શરીર તૈયાર થાય છે.
૨. હૃદયના ધબકારા વધી જાય છે. જેથી લોહીનું ભ્રમણ ઝડપથી થાય છે. આથી જરૂરી ઓક્સિજન તથા અન્ય રસાયણો સ્નાયુને મળી રહે છે.
૩. ફેફસામાં શ્વાસોચ્છવાસની ગતિ વધે છે. જેથી લોહીમાં ઓક્સિજનનું પ્રમાણ વધે છે.
૪. યકૃત (લીવર)માંથી ગ્લુકોઝ લોહીમાં ભળે છે જેથી વધારાની જરૂરી શક્તિ સ્નાયુને મળી રહે છે.
૫. લોહીના ભ્રમણમાં ફેરફારો થાય છે. આથી લોહી પાયનક્રિયાના અવયવોમાં જવાને બદલે સ્નાયુઓમાં વધારે જાય છે. આથી સ્નાયુમાં શક્તિનો સંચાર થાય છે. ઉપરોક્ત ફેરફારોથી તાત્કાલિક શરીરમાં શક્તિનો સંચાર થાય છે. જેથી ભયનો સામનો થઈ શકે છે.

● સ્ટ્રેસ (ભય) દૂર થતાં :

સ્ટ્રેસ (ભય) દૂર થતાં -

- (૧) સ્ટ્રેસ હોર્મોન્સનું ઉત્પાદન થતું નથી. સ્ટ્રેસ હોર્મોન્સનું પ્રમાણ ઘટી જઈ શૂન્ય થાય છે. નોર્મલ થાય છે.
- (૨) શારીરિક શક્તિ (સામનો કરવામાં કે સલામત જગ્યાએ ભાગી જવાથી) યોગ્ય રીતે વપરાઈ જતાં સ્ટ્રેસ હોર્મોન્સ તથા સ્ટ્રેસ રસાયણોનું કાર્ય પૂર્ણ થાય છે. હોર્મોન્સની માત્રા શૂન્ય થઈ પૂર્વવત નોર્મલ થાય છે. શરીર નોર્મલ થાય છે.

● ૨૧મી સદી મનની દુભાયેલી લાગણીઓની સદી :

આજે ૨૧મી સદીમાં શારીરિક ભય નહિવત છે. ટેકનોલોજીની પ્રગતિને લીધે શારીરિક ભય દૂર થયા છે પરંતુ (૧) મનની ઘવાયેલી / દુભાયેલી લાગણીઓનું પ્રમાણ ખૂબ જ વધી ગયું છે. (૨) ઘવાયેલી / દુભાયેલી લાગણીઓનો સામનો કરવાની કે સહન કરવાની શક્તિનું પ્રમાણ ખૂબ જ ઘટી ગયું છે. જેને લીધે આ ઘવાયેલી / દુભાયેલી લાગણીઓ સંવેદનશીલ વ્યક્તિમાં સ્ટ્રેસ ઉત્પન્ન કરે છે. (૩) સંવેદનશીલ વ્યક્તિમાં મગજની શારીરિક રચનાને લીધે સ્ટ્રેસનો સામનો કરવાની શક્તિ ઓછી હોય છે. જેને લીધે સ્ટ્રેસ હોર્મોન્સનું પ્રમાણ વધી જાય

છે તથા મનની અને શરીરની બીમારીઓ પેદા થાય છે અથવા શરીરની બીમારીઓનું પ્રમાણ વધી જાય છે.

શારીરિક ભય હોય કે મનની ઘવાયેલી / દુભાયેલી લાગણીઓને લીધે સ્ટ્રેસ ઉત્પન્ન થાય, સ્ટ્રેસની પ્રક્રિયા તો ઉપર જણાવ્યા મુજબ જ થાય છે અને સ્ટ્રેસ હોર્મોન્સ તથા સ્ટ્રેસ રસાયણોનું પ્રમાણ ખૂબ વધી જાય છે. જેની નકારાત્મક અસર શરીરના અવયવો ઉપર થાય છે.

● સ્ટ્રેસ હોર્મોન્સની અસર લાંબા સમય સુધી :

૧. આધુનિક જીવનશૈલી તથા સંજોગોને લીધે મનની ઘવાયેલી લાગણીઓનું પ્રમાણ ખૂબ જ વધી ગયું છે.
૨. આ ઘવાયેલી લાગણીઓ દ્વારા ઉત્પન્ન થયેલ સ્ટ્રેસ હોર્મોન્સ અને રસાયણોનું યોગ્ય કાર્ય (શારીરિક શક્તિ વપરાતી નથી) ન થતાં સ્ટ્રેસ હોર્મોન્સ તથા રસાયણોની માત્રા શરીરમાં લાંબો સમય સુધી રહે છે.
૩. આ સ્ટ્રેસ હોર્મોન્સનું ટોક્સિનમાં પરિવર્તન થાય છે જે શરીરના અવયવો માટે નુકસાનકારક છે. આ ટોક્સીન શારીરિક બીમારીનું કારણ બને છે તથા શારીરિક બીમારી હોય તો આ શારીરિક બીમારીનું પ્રમાણ વધારે છે.

સ્ટ્રેસની બીમારી, લક્ષણો તથા સારવાર વિશે હવે પછીના લેખોમાં જાણકારી મેળવીશું.

(ક્રમશઃ)

રાગ-દ્વેષની ગાંઠો તોડીએ

અંગ્રેજીમાં એક સુંદર વાક્ય છે : 'A great conquerer never fights on small issues.' તદ્દન નાખી દેવા જેવી નાની નાની બાબતોમાં રજનું ગજ કરીને અનેક લોકો ગામ આખા સાથે જીવનભર (માત્ર જીવનભર નહીં પણ જનમોજનમ) ચાલે તેવી વેરની - દ્વેષની ગાંઠો ઊભી કરી દે છે. ભવ અટવીમાં ભમતા ભમતા માંડમાંડ હાથ લાગેલ દુર્લભ એવા આ મનુષ્ય જન્મનો આનાથી મોટો વેડફાટ શું હોઈ શકે? શાસ્ત્રકારો કહે છે : 'ખણે દુલ્લહે.' આવી વિરલ તકનો શ્રેષ્ઠતમ ઉપયોગ છે, આંતરશત્રુઓ સામે જંગે ચઢીને તેમાંથી બને તેટલાનો સફાયો બોલાવી દેવો તે! ફ્રન્ટિયર મેઈલ ફ્લેગ સ્ટેશને ઊભો નથી રહેતો. 'ઈચ્છા વિચ્છેદ'ની મંજીલ તરફ પુરપાટ દોડતી ગાડીએ (કર્મસત્તા જેમને નિમિત્ત બનાવી એ દોડતી ગાડીને પાટા ઉપરથી ઉથલાવવા કોશિશ કરે છે તે) નિમિત્તો સામે નજર પણ ન કરાય. કરોડોના ટર્નઓવરવાળો પરચુરણ સોદામાં મોં ન ઘાલે. આપણે આત્માના અનંત ઐશ્વર્યને પ્રાપ્ત કરવા આવ્યા છીએ. માન-અપમાનના પરચુરણ સોદાઓમાં સમય ન વેડફીએ તો ક્ષમાપના - અવૈર સહજ બની જાય.

પ્રેષક : ચંદ્રકાંત દામજી શાહ (કે.ડી. શાહ) - અમદાવાદ

ડોક્ટરનો ઇલાજ કરનારા બાળદર્દીઓ

આરોગ્ય

રઘશ મનીઆર

‘સંબંધ’ શબ્દ પ્રત્યે મને હંમેશાં કૌતુક રહ્યું છે. વ્યક્તિ-વ્યક્તિ વચ્ચેના અનેકવિધ વ્યવહારોને સંબંધનું લેબલ લગાડવામાં આવે છે. પરંતુ ઘણીવાર મને થાય છે કે આવા દરેક વ્યવહારને સંબંધનું નામ આપી શકાય ખરું? સંબંધ શબ્દ સકારાત્મક છે. બંધન જે બંને તરફથી સરખું છે તે સંબંધ. જે નિર્ભેગ ન હોય, નિર્ભેગ ન હોય એને સંબંધ કહેવાય? આપણા તમામ સંબંધો જો આપણે પરિચય, વ્યવહાર, સગપણ, સ્વાર્થ, ગરજ, માલિકીભાવ કે ચાંપલૂસીના ખાતામાં વહેંચી નાખીએ તો શેષ ભાગ્યે જ કશું બચે.

સંબંધ વિશે એટલે જ કવિઓની કલમમાંથી આવી પંક્તિઓ ટપકી હશે.

મૂળથી વધતા નખો છોડેથી મરતા હોય છે,
એ રીતે સંબંધ ઊછરતા ને ખરતા હોય છે.

— રમેશ પારેખ

દૂરતા કોઈ વખત મોંઘી પડી,
પણ નિકટતા તો સતત મોંઘી પડી.

— જવાહર બક્ષી

સંબંધો વિશે આશા હોય તો નિરાશા જન્મે. હરીન્દ્રભાઈએ તો કહ્યું જ હતું કે કોઈનો પ્રેમ ક્યારેય ઓછો નથી હોતો, આપણી અપેક્ષા જ વધુ હોય છે. પરંતુ આશા-અપેક્ષા આપણા પક્ષે ન હોય અને સામે પક્ષે હોય તો? આ સંજોગોમાં નિર્લેપતા જન્મે... ના! નિર્લેપતા શબ્દ બરાબર નથી, ઉદાસીનતા જન્મે. જોકે કોઈ આપણી સાથે કશી અપેક્ષા વગર સંબંધ રાખે, એ પણ આપણી એક અપેક્ષા જ થઈને!

સંબંધો વિશે હું નિરુત્સાહી અને ઉદાસીન જ રહ્યો હોત, જો હું બાળરોગ નિષ્ણાત તબીબ ન હોત અને જો રોજ મારે સંખ્યાબંધ ભૂલકાંઓ સાથે સંવાદ સાધવાના પ્રસંગો ન આવ્યા હોત. નિર્ભેગ અને નિર્ભેગ છતાં પ્રસન્નતા અને પ્રફુલ્લતાથી ભરેલા સંબંધો કેવા હોઈ શકે એનું દર્શન મને મારા આ બાળદોસ્તોએ કરાવ્યું.

મારી પાસે મુખ્યત્વે બે વર્ષથી નાનાં બાળકો આવે. ગણ્યાંગાંઠ્યાં બાળકો બે વર્ષથી મોટાં હોય. આ બે વર્ષથી બાર વર્ષની ઉંમર સુધીનાં તમામ બાળકો મારા ખાસખાસ દોસ્તો! (હું એવું માનું કે ન માનું, એ લોકો તો એમ જ માનવાનાં). મારા કન્સલ્ટિંગ રૂમની બહાર વેઈટિંગ રૂમમાં એમનો નંબર લાગે ત્યાં

સુધી થોભાય નહીં. સહેજ દરવાજો ખોલી સ્મિત ફરકાવે. એમનાં મા-બાપ ડરે કે ડોક્ટર બિજાશે, પણ ડોક્ટર સામું સ્મિત ફરકાવે કે હાથ હલાવે એટલે એમને રાહત રહે અને મારો બાળદોસ્ત ખુશખુશાલ. મમ્મી-પપ્પા સાથે બહારથી જ શરત કરે કે મારી બધી વાત, ફરિયાદ હું જ કરીશ. કેટલાક શરમાળ દોસ્તો બહાર આ શરત કરે પણ અંદર આવી મૂંગામંતર થઈ જાય. પરંતુ મોટાભાગના દોસ્તોનો વાક્યપ્રવાહ એવો ચાલે કે એમને અટકાવવા મુશ્કેલ!

બીમારીની વાત પતે એટલે ‘નવા-જૂની’ની વાતો થાય. બર્થ ડે કેવી રીતે ઊજવી? ફરવા ક્યાં ગયા? સ્કૂલમાં કેમ ચાલે?... આ મારા સવાલો. એની સામે ‘ડોક્ટર અંકલ! તમે કયા ધોરણમાં ભણો છો?’ એવા સવાલ કદી આવી જાય. કામનું દબાણ ન હોય તો હુંય નવા નવા વિષય કાઢું અને સામે ફાઈલનો ઢગલો હોય તોય મારો બાળદોસ્ત નિરાશ થાય એટલી ઉતાવળ હું કદી ન કરું. એ પણ મારી વ્યસ્તતા સમજે. જલદી જલદી પોતાની મુલાકાત પતાવી બહાર નીકળે. બહાર નીકળતી વખતે ‘મારી ફાઈલ મારા હાથમાં’ અને ‘દરવાજો હું જ ખોલીશ’ આ બે એના દુરાગ્રહો. બંધ થતા દરવાજાની વચ્ચેથી છેલ્લી વાર દરેક ભાષામાં ‘ટા...ટા... બાય... બાય... આવજો... સી...યુ...’ કરી લે. બહાર નીકળ્યા પછી સાહિલ નામનો મારો બાળદોસ્ત તો અચૂક બીજા દર્દીને કહે, ‘જાઓ, હવે તમારો વારો!’ અને પછી વગર દવાએ સારું થઈ ગયું હોય એમ ઉછળતો-કૂદતો ભાગી જાય. ભોળપણ અને ઉત્સાહથી ભર્યા ભર્યા મારા આ બાળદોસ્તો મારો ગમે તેવો થાક ઉતારી નાખે. એમની તાજગી અને એમનો તરવરાટ એક તરફ અને દુનિયાના તમામ દુઃખો બીજી તરફ! તોય પલ્લું એમનું ભારે થાય.

ડોક્ટર - દર્દીનો અમારો આ વિશિષ્ટ સંબંધ ભય, આશંકા અને અશ્રદ્ધાથી શરૂ થાય. મા-બાપે બાળકના મનોપટ પર ડોક્ટરનું ભયાવહ ચિત્ર દોર્યું હોય. તોફાન કરશે તો ડોક્ટર ઈન્જેક્શન મૂકી દેશે. જમશે નહીં તો ડોક્ટર બાટલો ચઢાવી દેશે. આવી ભયગ્રસ્ત માનસિકતા સાથે બાળક મારે ત્યાં આવે. હું સ્વભાવવશ એને આવકારું, એની સાથે હાથ મિલાવું. ખુરશી પર અઢેલીને, અક્કડ બેસીને મા-બાપ સાથે વાત કરવાને બદલે સહેજ ઝૂકીને, વાંકા વળીને, એની ઊંચાઈએ પહોંચીને આંખમાં આંખ મેળવી વાત કરું. એ મારી અંદર રહેલ બાળકનાં દર્શન કરે, હું એની અંદર રહેલી ‘મોટાઈ’ નિહાળું. આ અમારો ‘વન-ટુ-વન’ સંબંધ! બેથી બાર

વર્ષના તમામ દર્દીઓ મારા મિત્રો થઈ જાય. પછી તો છીંક આવે કે સાધારણ શરદી થાય તો પણ ફાઈલ શોધી લાવી મમ્મી-પપ્પાને કહે, 'ડોક્ટર અંકલ પાસે જવું છે.' એને બિચારાને ક્યાં ખબર છે કે ડોક્ટર અંકલને મળવાની કિંમત ચૂકવવી પડે છે!

ચાર વર્ષના ટાબરિયાને શ્રદ્ધા એવી કે આજુબાજુના કોઈ બીમાર પડે તો 'મારા ડોક્ટરને બતાવો!' એવી સલાહ આપે. મારા આ અવેતન પ્રચારકો પોતાના અડોશી-પડોશી કે નાના ભાઈ-ભાંડુની સાથેય મારે ત્યાં આવવાનો આગ્રહ રાખે. બાળકને તપાસવાની મારી ક્રિયાનું ઝીણવટભર્યું અવલોકન કરે. (ધરે જઈને નકલ કરવા જ તો!) નાના ભાઈ-ભાંડુને ઈન્જેક્શન મૂકવાનું હોય તો એને માથે હાથ ફેરવે, આશ્વાસનના બે શબ્દો કહે, એની હિંમત વધારે. તે છતાંય જો એ ભૂલકું રડે તો 'ચૂ...પ' કહી બરાડોય પાડે.

ક્યારેક મારા તબીબ ધર્મ અને મિત્ર ધર્મ પરસ્પર ટકરાય. તબીબ ધર્મ કહે એનો રિપોર્ટ કરવો પડશે, એને ઈન્જેક્શન મૂકવું પડશે, બોટલ ચડાવવી પડશે. મિત્ર ધર્મ કહે કે બિચારાને કેટલું દુ:ખ થશે! તબીબ ધર્મ વિજયી થાય ત્યારે મારા બાળદોસ્ત નારાજ થાય, પણ એમની એ નારાજગી કેટલા દિવસ ટકે? મને યાદ આવે છે કે મારો એક મુસ્લિમ બાળમિત્ર જૈદ! એને રિપોર્ટ કરવા માટે લોહી લેવાનું હતું. એને ખબર પડી કે તરત હિંદી ફિલ્મોની અદામાં બે કાન પર બે હાથ મૂકી 'નહીં...!' કહીને ચીસ પાડી. છતાંય લોહી તો લેવું જ પડ્યું. પછી એ બોલ્યો : 'દાક્તર-સા'બ! તુમ તો મેરા ખૂ...ઉ...ઉ...ન પીતે હો!' બિલકુલ ફિલ્મી સ્ટાઈલ. પરંતુ એ ખૂન પીનારા ડોક્ટર સામેનો એનો રોષ અઠવાડિયામાં ઓગળી જાય અને મિત્રતા ફરી મોરી ઊઠે.

સાજિયા ચાર વર્ષની બાલિકા. મગજનો ટી.બી. થયો. એમાં વીસ દિવસ બેહોશ રહી. માંડ-માંડ જીવ બચ્યો. આશા નહોતી છતાં બોલતી ચાલતી થઈ. નેવું દિવસ થાપા પર ઈન્જેક્શનનો કોર્સ કરવાનો હતો. રોજ આ દર્દનાક પરિસ્થિતિમાંથી પસાર થવા માટે એ મારા ક્વિલનિકમાં આવે. 'ગુડ મોર્નિંગ' બોલવા જાય પરંતુ એની જીભ એને સાથ ન આપે એટલે એ બોલે 'ડુ...ક મોર્નિંગ.' કોઈ દિવસ ઈન્જેક્શન મુકાવવા સવારે આવે, કોઈ વાર સાંજે આવે. સાંજે આવે તોય પેલું 'ડુ...ક મોર્નિંગ.' મેં એને 'ડુ...ક ઈવનિંગ.' શીખવાડવાનો પ્રયાસ કર્યો પણ નિષ્ફળ! કહી હું ન હોઉં તો અમી (મારા સહકાર્યકર ડોક્ટર પત્ની)ને પૂછે : 'અંકલ કહાં ગયે?' અમી ન હોય તો મને પૂછે : 'આન્ટી કહાં ગઈ?' અને બીજા દિવસે 'ફોલો-અપ' કરે, 'કલ કહાં ગયે થે?' ઈન્જેક્શન મુકાવતાં પહેલાં મને આશ્વાસન આપે. 'આજે નહીં રોઉંગી.'

ઈન્જેક્શનની પીડાથી આંખમાં આંસુ આવી જાય, સહેજ રડાઈ જાય. પણ પછી તરત હસતી થઈ જાય.

મારા આ બાળદોસ્તો મને રસ્તે, કોઈ રેસ્ટોરાંમાં કે નાટ્યગૃહમાં મળી જાય તો એમના આનંદની અવધિ ન રહે. એમનાં મા-બાપ જરા સંકોચ અનુભવે, પણ આ બાળકો! દોસ્તીમાં વળી સંકોચ શાનો? તરત દોડી આવે. એક-બે વાત કરીને પોતાની મસ્તીમાં પરોવાઈ જાય. કદીક કન્સલ્ટિંગ રૂમમાં આવે ત્યારે 'ડોક્ટર અંકલ, કાલે તમે અમારા ટી.વી.માં આવેલાને!' ડોક્ટર અંકલને ટી.વી. પર મળવાનો આનંદ વિશેષ! (એમાં ઈન્જેક્શનનો ડર નહીં) પડોશીઓને, મિત્રોને સહુને ટી.વી. પાસે એકઠા કરી દે અને જ્યાં સુધી એમના ડોક્ટર અંકલનું થોભડું ટી.વી. પર હોય ત્યાં સુધી કોઈની મજાલ છે કે ચેનલ બદલે!

મારી સાથેના સંબંધથી આ બાળકોએ શું મેળવ્યું હશે, એ તો બાળકો જ જાણે, પરંતુ મને તો જીવનના અમૂલ્ય બોધપાઠો એમની પાસેથી શીખવા મળ્યા. આ પહેલાં મેં 'કુતૂહલ', 'ભોળપણ' વગેરે શબ્દો સાંભળ્યા જ હતા. આ બાળકોએ મને એનો સીધો પરિચય કરાવ્યો. પુષ્પ વ્યક્તિઓ સાથેના સંબંધોમાંથી તો તરત મલીનતા, મતલબ, ભ્રષ્ટતા અને ખટપટની વાસ આવવા માંડે છે. આ કહેવાતા (અને કહોવાતા) સંબંધોના ખાબોચિયામાં એ તાજગી, એ તરવરાટ, એ ઉમળકો ક્યાં? આપણે બાળસહજ વિસ્મય અને નિર્દોષતાનો ભોગ આપી પુષ્પતા અને પાકટતા પહેરી લઈએ છીએ અને આપણાં બાળકો પણ વહેલી તકે એમ ન કરે ત્યાં સુધી આપણને ચેન પડતું નથી.

મારા આ વહાલા બાળદોસ્તોની સસલાં જેવી નિર્દોષતા સ્કૂલ-ટ્યુશન હોમવર્કના ભાર નીચે, કડક શિક્ષકો અને અક્કડ મા-બાપની છત્રછાયા તળે કચડાઈ જતી હું જોતો રહું છું. એમને કંઈક બનાવવાના પ્રયાસમાં, 'તેઓ શું છે' એ વાત વીસરાઈ જતી હું જોઈ રહ્યો છું. મારા દરેક બાળદોસ્ત માટે સમાજ એક સોનાનું પીંજરું તૈયાર કરી બેઠો હોય છે અને એની પાંખોનો શમી રહેલો ફડફડાટ જોતાં મને ખૂબ દુ:ખ થાય છે. છતાં એક વાતનું મને વિસ્મય પણ છે અને એ જ વાતનો મને સંતોષ પણ છે કે નવું જન્મતું બાળક હંમેશાં ભોળપણ અને કુતૂહલનો સંદેશ લઈને આવે છે. કુદરત કદી એમને મલીન કે પાકટ બનાવી નહીં મોકલે, માણસે-સમાજે એ માટે મહેનત કરવી પડે છે.

મારે મારા બાળદોસ્તોને એટલું જ કહેવાનું છે કે બાળદોસ્તો! તમે દર્દના સ્વાંગમાં એક ડોક્ટર પાસે આવતા રહ્યા અને ડોક્ટરના દર્દનો તમારા થકી ઇલાજ થતો રહ્યો, એની કન્સલ્ટિંગ ફી તમે માગો ત્યારે અને તેટલી ચૂકવવા હું તૈયાર છું. ■

<p>Corporate Office : D 6-2, Road No. 34, Wagle Estate, Thane 400 604. India. T (General) : +91 22 21582600 F: +91 22 21582602 T (Direct) : +91 22 21582603 M: +91 9322663991 E: narendra@hdfire.com • www.hdfire.com</p>	<p>સ્વ. પૂ. માતૃશ્રી રતનબાઈ' નરશી દેવાણાંધ દરમશી (સુધરી)ના સ્મરણાર્થે....</p>
 <p>HD FIRE PROTECT PVT. LTD. Protecting What Matters Most to You</p>	

સરગવો

ઔષધ

વૈદ્ય નિપુણ પી. બુચ

આજનો યુગ સ્પર્ધાત્મક જીવનનો છે અને બાળપણથી જ આ માટેની 'રેટ રેસ' શરૂ થઈ જાય છે. એટલે તરુણાવસ્થા અને યુવાની આવતા આવતા જીવનની આવી કૃત્રિમ દોડધામને કારણે વ્યક્તિ થાકીને લગભગ બેહાલ થઈ જાય છે. તેથી બાળકો - યુવાન - તરુણો - ગૃહિણીઓ અને વ્યવસાયી લોકોને આજના યુગની આ સંઘર્ષમય જિંદગીમાં ટકી રહેવાની સાથોસાથ નિરંતર કાર્યકુશળતા જાળવવા માટે ખૂબ જ ઉપયોગી અને જાણીતું એવું વૃક્ષ એટલે 'સરગવો.' પોષક આહારની સાથોસાથ ઉપયોગી ઔષધ એવું આ વૃક્ષ શિયાળાના ઉત્તરાર્ધમાં તેનાં સફેદ ફૂલો અને લીલી શિંગોની શોભાથી ખૂબ ખીલી ઊઠે છે ત્યારે આપણાં આંગણા - માર્ગો - ગામ - વાડી શહેરોની શોભા પણ વધારી દે છે. તેથી દવા-ખોરાક અને શોભા એવાં ત્રણ કામ એકસાથે જ સાર્થક કરતું ઘરઆંગણે ઉગી શકે તેવું હાથવગું ઔષધ ખાસ શિયાળામાં જાણવા - ઓળખવા જેવું છે.

ઉત્તર - પશ્ચિમ હિમાલયના ઢોળાવોનું મૂળવતની અને કાંઠાળ ભારતના વિસ્તારો અને દક્ષિણ ભારતના પ્રદેશમાં તે સર્વત્ર ઉગે છે. આપણા આયુર્વેદની સંહિતા - ચરક સંહિતા અને સુશ્રૂત સંહિતાના સમયથી તે ભારતમાં ઊગતું હોવાથી તેના ઉપયોગો આ બંને સંહિતામાં વિસ્તારપૂર્વક વર્ણવવામાં આવ્યા છે. તો વળી બાદશાહ અકબરના સમયના ભારતીય સમાજ જીવનને ખૂબ સારી રીતે વર્ણવતા એવા જાણીતા ગ્રંથ 'આઈને અકબરી'માં પણ આજથી ચારસો-પાંચસો વર્ષ પૂર્વે ઉત્તર ભારતમાં લોકો સરગવાની શિંગોમાંથી અથાણું બનાવીને રોજિંદા વપરાશમાં તેનો આહાર સ્વરૂપે લેવાતા ઔષધ તરીકે ઉપયોગ કરતા હતા તેવી ખાસ નોંધ લેવામાં આવી છે. હવે તો તેના ઔષધિય ગુણો અને સ્વાદને કારણે સરગવાને છેક ફિલિપાઈન્સ, મલેશિયા, ઈન્ડોનેશિયા, કંબોડિયા, શ્રીલંકા, આફ્રિકા, મેક્સિકો, મધ્ય દક્ષિણ અમેરિકા ખંડના દેશોમાં રોજિંદા આહાર તથા તેમાંથી વિશિષ્ટ ઔષધ બનાવવા માટે ઉગાડવામાં આવે છે.

સરગવો જ્યાં પણ ઊગે છે તે સ્થળની શોભા વધારે છે. તેથી તેનું એક નામ સંસ્કૃતમાં 'શોભાંજન' છે. તો વળી તીક્ષ્ણ ગુણયુક્ત હોવાથી તેને 'શિશુ' કહેવામાં પણ આવે છે. તેના પરથી જ ગુજરાતીમાં આપણે તેને સરગવો કહીએ છીએ. હિંદીમાં તેને 'સહિજન' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે તો મરાઠીમાં તેને 'શેવગા' કે 'શેંગટા' કહે છે. તેથી ગુજરાતમાં પણ ક્યાંક-ક્યાંક

તે 'શેંગટા' તરીકે પણ જાણીતો છે. તેની શિંગો કે ફળીઓ 'ડ્રમ' એટલે કે નગારું વગાડવાની લાકડીઓ - 'સ્ટીક' જેવી હોવાથી તેનું અંગ્રેજી નામ 'ડ્રમ સ્ટીક પ્લાન્ટ' (Drum Stick Plant) છે. જે જગતમાં વિશેષ જાણીતું છે. સરગવાનું આંતરરાષ્ટ્રીય બોટેનિકલ નામ 'મોરિંગા ટેરીગોસ્પર્મા' (Moringa Pterygo Sperma) છે.

આપણે ક્યારેક તો સરગવાનાં ઝાડ જોયાં તો હશે છતાં પણ તેનો થોડો પરિચય મેળવીએ. તેનું મધ્યમ પ્રમાણનું ૨૫-૩૦ ફૂટ સુધીની ઊંચાઈવાળું વૃક્ષ થાય છે. તેનાં પાંદડાં સંયુક્ત પ્રકારના ૧થી ૨ ફૂટ લાંબાં પક્ષાકાર ધરાવતાં દૃથી ૮ની જોડીમાં નાનાં-નાનાં પત્રકો સ્વરૂપે જોવા મળે છે. આ બારીક પાંદડાં અંડાકાર તથા એકબીજાની સામસામે લાગેલ હોય છે જે બધાં મળીને એક પાંદડું 'સંયુક્ત પત્ર' ગણાય છે. સરગવા પર સહેજ નીલવર્ણ સાથેનાં સફેદ ફૂલો સુંદર ગુચ્છ સ્વરૂપે શિયાળામાં ખાસ કરીને જાન્યુઆરી માસથી માર્ચ માસ દરમિયાન આવે છે અને તેમાંથી મધ જેવી સુગંધ આવે છે. આ ફૂલો વૃક્ષને અનેરી શોભા બક્ષે છે. તેનાં ફળ એટલે કે શિંગો શિયાળાના ઉત્તરાર્ધથી જ આવવી શરૂ થાય છે અને એપ્રિલથી જૂન સુધી આવતી રહે છે. આ શિંગો દૃથી ૧૮ ઈંચ લંબાઈવાળી તો ક્યારેક તેનાથી પણ લાંબી થતી જોવા મળે છે. જેના પર ૭થી ૧૦ ધારીઓ કે ખાંચાઓ જોવા મળે છે. આ ફળીઓ કે શિંગોમાં રહેલ સફેદ મજજાની અંદર ત્રિકોણાકાર - તીક્ષ્ણ તીખાશયુક્ત સફેદ બીજ રહેલ હોય છે અને તેનો સ્વાદ મરી જેવો જીભ પર ચમચમે તેવો હોય છે. તેથી જ તેનાં બીજ કેટલીક જગ્યાએ 'શ્વેત મરીચ' તરીકે પણ ઓળખાય છે.

ફૂલોના રંગને કારણે સરગવાની બે પ્રજાતિ કે પ્રકાર માનવામાં આવે છે. સફેદ ફૂલોવાળો 'શ્વેત શિશુ' અને રાતાં ફૂલોવાળો 'રક્ત શિશુ' ગણવામાં આવે છે. તો રાજનિઘંટુ નામના ગ્રંથમાં નીલરંગનાં ફૂલોવાળા 'નીલ શિશુ'નો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. વળી સ્વાદના આધારે પણ સરગવાના 'કડવો' અને 'મીઠો' એવા પણ ભેદ બતાવવામાં આવેલ છે. પરંતુ આપણે વ્યવહારમાં, રોજિંદા જીવનમાં બધે જ વપરાતા એવા સફેદ ફૂલોવાળા અને મીઠા ગણાતા સરગવાની જ ઓળખાણ કરીશું.

સરગવાના ગુણધર્મો જોઈએ તો તે પચવામાં હલકો - રૂક્ષ અને તીક્ષ્ણ છે. સ્વાદે ખારાશ લેતો તીખો એટલે કે 'ક્ષારીયકટુ'

અને સહેજ કડવાશ લેતો હોય છે. તેથી જ પશ્ચિમના દેશોમાં મસાલા તરીકે આહારમાં લેવાતી એક વનસ્પતિ ‘હોર્સ રેડિશ’ને તેનો સ્વાદ મળતો આવે છે. તેથી તેનું એક અંગ્રેજી નામ ‘હોર્સ રેડિશ ટ્રી’ પણ છે. સરગવો પચ્યા પછી તેથી એટલે કે કટુવિપાકી છે અને તાસીરમાં ગરમ એટલે કે ઉષ્ણવીર્ય છે. તેથી સરગવો વાયુદોષ અને કફદોષનું શમન કરે છે. સરગવાની શિંગો તથા પાન આહાર તથા ઔષધ એમ બંને રીતે વપરાય છે. તો તેના મૂળ અને મૂળની છાલ તથા વૃક્ષની છાલ માત્ર ઔષધ તરીકે જ વપરાય છે. આધુનિક રીતે થયેલ અભ્યાસ મુજબ સરગવાના ઔષધ તરીકેના ‘થેરાપ્યુટિક એક્શન’ જાણીએ તો રૂધિરાભિસરણ તંત્ર માટે તે ઉત્તેજક એટલે કે કાર્ડિયાક અને સરક્યુલેટરી સ્ટીમ્યુલન્ટ દ્રવ્ય તરીકે ઉપયોગ છે. તેની શિંગો તાવ માટે - એન્ટીપાયરેટીક તરીકે અને કૃમિબ્ધ દ્રવ્ય ‘એન્થેલ્મિન્ટીક’ તરીકે ઉપયોગી છે. તો વળી બાફેલ કે શાક તરીકે શિંગો ‘ડાયબિટીસ’માં પણ ઉપયોગી છે. ફૂલો, પિત્તનો સ્નાવ કરનાર ‘કોલેગોગ’ છે તો સાથોસાથ પાચનક્રિયાને ઉત્તેજન આપનાર અને પેશાબ છૂટથી લાવનાર ‘ડાયયુરેટીક’ દ્રવ્ય તરીકે પણ તે ઉપયોગી છે. મૂળનો રસ હૃદયને બળ દેનાર ‘કાર્ડિયાક ટોનિક’ છે અને વાઈ કે ખેંચમાં ઉપયોગી એવું ‘એન્ટી એપિલેપ્ટીક’ કાર્ય પણ કરી શકે છે. સાથોસાથ ચેતાતંતુઓની દુર્બળતા - શ્વાસ - દમ, બરોળ અને યકૃતની તકલીફો કે તેના કદમાં વધારો થવો, શરીરમાં થયેલ આંતરિક સોજા - ડિસીપ્ટેડ ઈન્ફલેમેશન તથા પથરીના નિકાલ કરવા મૂત્ર છૂટથી લાવનાર તરીકે પણ ઉપયોગી છે. તેનો ઉકાળો બેસી ગયેલ અવાજ તથા ગળાના સોજામાં ઉપયોગી છે. પક્ષાઘાતમાં તેનાં મૂળ અને શિંગો ઉપયોગી છે. તો પાનનો રસ થોડી માત્રામાં હેડકીને મટાડનાર છે. રાંધેલ પાનનું શાક ‘એન્ફલ્યુએન્સા’ અને શરદીમાં ઉપયોગી છે. મૂળની છાલ ખાસ કરીને ‘એન્ટી વાઈરલ’, ‘એન્ટી ઈન્ફલેમેટરી - સોજો ઉતારનાર’, દુખાવા માટે ઉપયોગી એનાલ્જેસિક છે. આયુર્વેદિક દ્રવ્યગુણ વિજ્ઞાનમાં તેને પરસેવો લાવનાર દ્રવ્યો - ‘સ્વેદોપગ’ દ્રવ્યોમાં પ્રથમ સ્થાન આપેલ છે. તેની છાલ ‘એન્ટી ફંગલ’ એટલે કે ફૂગરોધી, જીવાણુરોધી - એન્ટી બેક્ટેરિયલ, ફૂલો તથા નાની ડાળીઓની છાલ લોહીમાંની શર્કરાનું પ્રમાણ ઘટાડનાર, હાઈપોગ્લાયસેમિક છે તો બીજનો ઉકાળો કે સૂપ સોજો ઉતારનાર - એન્ટી ઈન્ફલેમેટરી પેટના સ્નાયુઓનો દુખાવો દૂર કરનાર ‘સ્પાઝમોલાઈટિક’ કે ‘એન્ટીસ્પાઝમોડિક’ તથા પેશાબ છૂટથી લાવનાર - ડાયયુરેટીક છે. શિંગો અને પાન ખાસ કરીને પ્રોટીનના પાચન માટે વિશેષ ઉપયોગી હોવાથી ‘ગાઉટ’ નામના વા માં ખાસ ફાયદો કરે છે.

● સરગવાના ઔષધિય ઉપયોગો અને આહાર તરીકેની ઉપયોગીતા :

★ રોજિંદા ખોરાકને પોષક બનાવવા તથા આહારને જ ઔષધ બનાવવા માટે ભારતમાં તો હજારો વર્ષથી લોકો સરગવાની

શિંગો કે તેનાં પાનનું શાક ખાય છે તથા શિંગોને દાળ કે કઢીમાં નાખીને ઋતુ અનુસાર લેવાનું એક ‘પરંપરાગત જ્ઞાન’ આપણી ગૃહિણીઓ ધરાવે જ છે. તો ઘણી જગ્યાએ લોકો શિંગોનું ચણાના લોટવાળું શાક વિશેષ રૂપથી ખાય છે. તેના પાનમાં બીટા કેરોટીન વધારે પ્રમાણમાં હોવાથી તેનું શાક આંખો માટે - દષ્ટિની તકલીફો માટે ખૂબ ઉપયોગી ગણાય છે. વળી દક્ષિણ ભારતના પ્રખ્યાત ‘સાંભાર’ અને ‘રસમ’માં તો સરગવો ખાસ એક અનિવાર્ય ઘટક છે. તે પ્રોટીન ખાસ કરીને દાળ - ચણાનો લોટ કે બેસન - અડદના ઢોસા કે ઈડલી વગેરે સાથે એટલા માટે ખાવામાં આવે છે કે તે પ્રોટીનનું પાચન આસાનીથી કરે છે અને તેનો યોગ્ય રીતે નિકાલ કરવામાં મદદરૂપ થાય છે. જેથી શરીરમાં પ્રોટીનના અપચાથી પેદા થતું શરીરમાં વધતું એવું ‘યુરિક એસિડ’ નિયંત્રણમાં રહે છે અને શરીર માટે હાનિકારક નથી બનતું.

★ વિશિષ્ટ ઔષધની દષ્ટિએ જોઈએ તો સરગવામાં રહેલાં કુદરતી તત્ત્વોને કારણે ખાસ કરીને મૂળની છાલની રાસાયણિક ક્રિયા આપણા શરીરના સંવેદક ચેતાતંત્ર દ્વારા શરીરના બધા જ અંગો પર થાય છે જેને ‘એડ્રિનાલિન’ અને ‘ઈફેડિન’ નામનાં રસાયણોની શરીર પર થતી અસરો સાથે સરખાવી શકાય. જેમ કે લોહીના દબાણમાં જરૂરી વધારો, યોગ્ય સમયે હૃદય ગતિની તીવ્રતા, રક્તવાહિનીઓનો સંકોચ કરવો, આંખની કીકી પહોળી થવી, પાચનતંત્ર અને શ્વસનતંત્રની સ્વતંત્ર માંસપેશીઓની ગતિને યોગ્ય રીતે નિયંત્રિત કરવી વગેરે અસરો જોવા મળે છે. આ બધી સામૂહિક અસરોથી વ્યક્તિમાં કાર્ય કરવાની કે સ્પર્ધાત્મકતાની દષ્ટિએ ટકી રહેવાની અને ક્ષમતાવૃદ્ધિની શક્તિમાં વધારો થાય છે. વળી તે કુદરતી રીતે જ અને જરૂરી હોય ત્યારે જ અને યોગ્ય સમયાવધિ માટે જ થતી હોવાથી વ્યક્તિના શરીર અને મન પર ‘કુપ્રભાવ’ કે ‘આડઅસરો’ દર્શાવતી નથી તેથી વ્યક્તિ સતત કાર્યશીલ રહી સ્પર્ધાત્મક પરિસ્થિતિમાં પણ એકધારી ગુણવત્તા સાથે લાંબો સમય થાક્યા વગર સક્રિય રહી શકે છે. જે આજના યુગની ખાસ જરૂરિયાત માટે ઉપયોગી છે.

★ સરગવાનો આહારમાં કે ઔષધમાં ઉપયોગ કરવાથી તે પ્રોટીનનું તો પાચન કરે જ છે પણ સાથોસાથ મેદનું-ચરબીનું યોગ્ય પાચન પણ કરે છે. તેથી સ્થૂળતાને નિયંત્રણમાં રાખવા, કોલેસ્ટેરોલને કાબૂમાં રાખવા કે વૈજ્ઞાનિક રીતે ડાયેટીંગ કરવા માટે સરગવો ખૂબ જ ઉપયોગી બને છે.

★ સરગવાનાં પાનના રસને ગાળી યોગ્ય માત્રામાં દૂધ સાથે મેળવી ચિકિત્સકની દેખરેખ નીચે બાળકોને આપવાથી તેમના ‘વૃદ્ધિ’ અને ‘વિકાસ’ - ગ્રોથ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ માટેના એક ટોનિક તરીકે ખૂબ ઉપયોગી છે. જેથી બાળકોનાં હાડકાંની મજબૂતી - આંખો, દષ્ટિ અને શરીર માટે જરૂરી પોષણ સરળ રીતે મળી રહે છે.

★ સગર્ભાવસ્થાના છેલ્લા સમયમાં તેનું યોગ્ય રીતે સેવન

કરવાથી કેલ્શિયમ, વિટામિન કે લોહતત્વ આયર્નનું પ્રમાણ જરૂરી સ્તરે જળવાઈ રહે છે તથા ગર્ભાશયની દુર્બળતા કે શિથિલતા દૂર થાય છે એટલે સરળ પ્રસૂતિ થાય છે અને પ્રસૂતિ પછીની મુશ્કેલીઓ પણ નિવારી શકાય છે. તો વળી પેટ પર બહેનોને મેદ પણ જામતો નથી અને ધાવણ વધારવામાં પણ મદદરૂપ થાય છે.

★ જે લોકોને મધુપ્રમેહ કે પ્રોસ્ટેટની તકલીફ નથી છતાં વારંવાર વધુ પેશાબ થતો હોય તો સરગવાના રસ કે સૂપ સાથે જરૂરી સિંધાલૂણ મેળવીને ચિકિત્સકની સલાહ મુજબ લેવાથી સારો ફાયદો થાય છે.

★ દમ - શ્વાસનળીનો સોજો, ટી.બી. વગેરે જેવા ફેફસાંના રોગોમાં તેનો સૂપ ઉપયોગી પુરવાર થાય છે. અભ્યાસ મુજબ સરગવામાંના જીવાણુરોધી - એન્ટીબાયોટિક તત્વની સરખામણીમાં કૃત્રિમ રાસાયણિક રૂપે બનતી આજની ‘એન્ટીબાયોટિક’ દવાઓ સાથે કરતાં તે પણ અસરકારક જણાયું હતું તેથી શરીરમાંના વિવિધ પ્રકારના જીવાણુજન્ય કે ફૂગજન્ય ચેપી રોગો કે જુદા જુદા બાહ્ય અને આભ્યંતર સોજા, કે વિદ્રધિ-એબ્સેસમાં સરગવો આહાર-ઔષધ સ્વરૂપે ખૂબ જ સફળતાપૂર્વક વપરાય છે. વળી આ ખોરાક રૂપે લેવાતું હોવાથી જીવાણુના ‘રેસિસ્ટન્ટ’ બની ‘સુપર-બગ’ બની જવાનો પણ સંભવ નથી રહેતો.

★ કમળો - ઝાડા - મરડો - ફૂડ પોઈઝનિંગ - ગેસ્ટ્રો એન્ટ્રાઈટીસ જેવી પરિસ્થિતિમાં પાંદડાંના રસને મધ તથા જરૂરી નાળિયેરપાણી સાથે આપવાથી સારો ફાયદો મળે છે.

★ બળતરા સાથે થોડો થોડો પેશાબ વારંવાર થતો હોય તો ગાજર-કાકડી અને સરગવાનો સૂપ બનાવીને લેવાથી તરત ફાયદો જોવા મળે છે. તો વળી સરગવાના મૂળના ઉકાળા કે ફાંટ સાથે ખાવાના સોડા કે ચવક્ષાર મેળવીને લેવાથી મૂત્રમાર્ગમાં થતી પથરી ઓગળીને નીકળી જાય છે.

★ માથાના ખોડામાં પાંદડાંનો રસ વાપરવાથી ખોડો દૂર થાય છે તથા ખીલ-બ્લેક હેડ્સ વગેરેને ચહેરા પરથી દૂર કરવા લીંબુના રસ અને મધ સાથે પાંદડાંનો રસ મેળવવાથી સારું પરિણામ મળે છે.

★ વૈશ્વિક સ્તરે કૂપોષણ માટે કામ કરતી ચાર સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓએ તાજાં જન્મેલ બાળકો - શિશુ અને તેને ધાવણ આપતી માતા માટે સરગવો ખૂબ જ ઉપયોગી ગણાવ્યો છે અને ‘ટ્રીઝ ફોર લાઈફ ઈન્ટરનેશનલ’, ‘ચર્ચ વર્લ્ડ સર્વિસ’, ‘એજ્યુકેશનલ કન્સર્ન ફોર હંગર ઓર્ગેનાઈઝેશન’ તથા ‘વોલન્ટિયર પાર્ટનરશિપ ફોર વેસ્ટ આફ્રિકા’ નામ ધરાવતી આ ચારેય સંસ્થાઓએ તો સરગવાને ‘નેચરલ ન્યુટ્રીશન ફોર ટ્રોપિક્સ’

એટલે કે વિષુવવૃત્તીય પ્રદેશનો કુદરતી પોષક આહાર ગણાવ્યો છે અને તેમણે તો સરગવાનાં પાંદડાંના પાઉડરને ભૂખમરાની સ્થિતિમાં ખાસ ઉપયોગી ગણાવ્યો છે.

★ તો વળી ગરીબી ઉન્મૂલન અને કૂપોષણ દૂર કરવા માટે ત્રીજા વિશ્વ અને વિકાસશીલ દેશોમાં ખાસ મિશન સાથે કામ કરતી તાઈવાનની સંસ્થા ‘વર્લ્ડ વેજિટેબલ સેન્ટર’ તથા ‘સેન્ટર ફોર વેજિટેબલ રિસર્ચ’ શાકના યોગ્ય વપરાશ દ્વારા લોકોનું જીવનધોરણ ઊંચું લાવવાનો પ્રયાસ કરે છે. તેમના અભ્યાસ મુજબ સરગવો આ બધા દેશો માટે ગરીબી અને કૂપોષણ એમ બંનેને દૂર કરવા એક ‘કલ્પવૃક્ષ’ સાબિત થઈ શકે છે.

★ બીજાંનું ચૂર્ણ નદીના પાણીને પણ જંતુરહિત અને જળપ્રદૂષણ રહિત બનાવી પીવાલાયક બનાવે છે. તેથી ઘરનાં પાણીને પણ સરગવાનાં બીજાંનું ચૂર્ણ શુદ્ધ કરી પીવાલાયક બનાવે છે. એટલે તે ઘરનું હાથવગું ‘હર્બલ કે વેજિટેબલ વોટર પ્યુરિફાયર’ પણ બની શકે તેમ છે.

★ ઔષધ કે આહાર સિવાયના ઉપયોગમાં જોઈએ તો સરગવાનાં બીજાંમાંથી એક સ્થિર - ઘટ્ટ સ્વચ્છ અને કિંમતી એવું તેલ મળી આવે છે જેને ‘બેન તેલ - Ben Oil’ કે ‘બેહન’ તેલ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. જે નાના મોટા ઘડિયાળો અને સૂક્ષ્મ યંત્રોને સાફ કરવા તથા તેના ઉજણ એટલે કે લુબ્રિકેશન માટે વપરાય છે. જેની પશ્ચિમના દેશોમાં ઘણી માંગ છે. તો સરગવાનો ગુંદર કપડાં પર છાપકામ કરવા માટેના રંગ બનાવવામાં પણ વપરાય છે.

આમ દુષ્કાળમાં પણ ટકી રહેવાની ક્ષમતા ધરાવતા પણ કૂપોષણ અને ગરીબી દૂર કરવા માટે કલ્પવૃક્ષ ગણાતા એવા આ વૃક્ષ સરગવાને આપણા શાણા અને અજ્ઞાની પૂર્વજોએ સમજપૂર્વક રોજિંદી રસોઈમાં આહાર સ્વરૂપે ઔષધના રૂપમાં લેવાનું આયોજન ગોઠવેલ છે. તો આવા આપણા આંગણાની શોભા વધારનાર ઉપયોગી ઔષધરૂપ વૃક્ષને ઓળખીએ - પોંખીએ.

શુશ્રૂષા ક્લિનિક, મોડર્ન ટોકિંગની બાજુમાં,
નાગરવંડી પાસે, ભુજ, કચ્છ.
ફોન : (૦૨૮૩૨) ૨૨૫૩૭૫

લડાખનો ચુંબકીય પહાડ

લડાખમાં ચુંબકીય શક્તિ ધરાવતો એક પહાડ છે. તેની ગણતરી ગ્રેવિટી હિલ્સમાં કરવામાં આવે છે. અહીં ગાડીઓનું એન્જિન બંધ કરી દેવાય છતાં ગાડીઓ પહાડ તરફ ચાલે છે.

JAYANT STEELS

179-A, Kandori Building, Opp. Sarvoday Nagar,
Panjarapole Road, Bhuleshwar, Mumbai-400 004.
Ph. : (022) 2242 2463 • 2242 7263

જયંત સ્ટીલ્સ

૧૭૯/એ, પાંજરાપોળ રોડ, સર્વોદય નગરની સામે,
મુંબઈ-૪૦૦ ૦૦૪. ★ ફોન : ૨૨૪૨૨૪૬૩ / ૭૨૬૩ / ૭૩૯૦
સુંદર - સુઘડ રસોડાના રાચરચીલાનું પ્રાપ્તિનું પ્રેરણા સ્થાન

ગુંદાલાનું 'વડીલ વંદના' : પરિચય અને અનુભવ

સંસ્થા સૌરભ

જેઠાલાલ વી. ગંગર 'મંગલમ'

મુંબઈમાં રહેતા ક.વિ.ઓ. સમાજના લોકોને મહિનો માસ ફરવા જવાનું હોય ત્યારે મોટેભાગે દેવલાલી કે તીથલ (વલસાડ) પર પસંદગી ઉતારે છે. હા, આ બંને સ્થળે હવાપાણી સારા છે અને રહેવા માટે સેનેટોરિયમની વ્યવસ્થા પણ છે, પણ કોઈ મોટી વયની વ્યક્તિઓને આરામ માટે જવું હોય ત્યારે શું? રસોડાનું કામ થઈ શકતું ન હોય અને રોજરોજ ભોજનશાળાનું જમવાનું ફાવે નહીં. આ સમસ્યા સૌને છે.

ક.વિ.ઓ. સમાજની ખબર પત્રિકામાં વાંચ્યું હતું કે ૬૦ વર્ષ કે તેથી વધુ વયના વડીલો માટે ગુંદાલા ગામે 'વડીલ વંદના' નામે સેનેટોરિયમ શરૂ થઈ છે જ્યાં રહેવા - જમવાની સર્વ વ્યવસ્થા છે. કપડા પણ ધોઈ આપવામાં આવે છે. ત્યાં જઈ આવેલાને મોઢે એની પ્રસંશા પણ સાંભળી હતી. એટલે થયું, ચાલો આપણે પણ અનુભવ લઈ આવીએ અને સંસ્થાની મુંબઈ ઓફિસે ફોન કરી પૂછ્યું તો જવાબ મળ્યો કે જૂન મહિનામાં જગ્યા મળશે.

સંસ્થાના નિયમ પ્રમાણે દરેક વ્યક્તિ માટે જુદું ફોર્મ ભરવું પડે છે અને ફોર્મની સાથે વ્યક્તિ દીઠ રૂ. ૨૫૦૦/- ચેકથી આપવાના હોય છે. હું અને મારી પત્ની જયા બે જણા માટે બે ફોર્મ લઈ આવ્યો અને રૂ. ૫,૦૦૦/-ના ચેક સાથે સંસ્થાની ઘાટકોપર (વેસ્ટ) ખાતે આવેલી ઓફિસે ફોર્મ આપવા ગયો. ત્યાં હાજર ભાઈએ ફોર્મ તપાસી, ચેક લઈ તરત જ મને જૂન મહિના માટે રજા ચિટ્ટી આપી દીધી.

અમે મુંબઈથી ટ્રેન દ્વારા ગાંધીધામ પહોંચી ત્યાંથી વાહનમાં એક ક્લાકની મુસાફરી કરી તા. ૧લી જૂન સવારના ગુંદાલા 'વડીલ વંદના'ના દ્વારે જઈ ઊભા. સંસ્થાના મેનેજર શ્રી હરેશભાઈ વીરાએ આવકાર આપ્યો અને પ્રથમ ચા-નાસ્તો કરી લેવા જણાવ્યું. ચા-પાણી કર્યા બાદ મેનેજરશ્રી પાસે પ્રવેશ માટેના પેપર તથા રજા ચિટ્ટી રજૂ કરી. પ્રવેશ વખતે ત્યાં વ્યક્તિ દીઠ રૂ. ૨,૦૦૦/- ડિપોઝીટના આપવાના હોય છે. અમે બે જણાના રૂ. ૪,૦૦૦/- રોકડા આપ્યા. પેપર વિધિ પૂરી થતાં હરેશભાઈએ કર્મચારીને રૂમ ખોલી આપવા કહ્યું અને અમને વાપરવા માટે ટુથપેસ્ટ, હેર ઓઈલ બોટલ, નહાવા તથા કપડા ધોવાના સાબુ વગેરે આપ્યા (આ બધું પણ સંસ્થા તરફથી આપવામાં આવે છે). ટોઈલેટ, બાથરૂમ, વોશ બેસીન સાથેના સ્વચ્છ - સુંદર રૂમમાં બે બેડ, બે કબાટ, ઈન્ટરકોમ ફોન, લાઈટ-પંખા, અરીસા

વગેરેની સગવડ હતી.

અમે પ્રથમ વખત જ અહીં આવ્યા હતા એટલે નહાઈઘોઈ ફેશ થઈ પ્રથમ અહીંના ટાઈમ ટેબલની જાણકારી મેળવી. સાધારણ રીતે રોજની અહીંની દિનચર્યા આ પ્રમાણે હોય છે.

સવારના વહેલા ઊઠી જેમને મોર્નિંગ વોક પર જવું હોય તે જઈ શકે છે. બરાબર ૭ વાગે સમૂહ પ્રાર્થના થાય છે જેમાં સૌની હાજરી અનિવાર્ય છે. ૭.૩૦ વાગે ચા-નાસ્તો હોય છે. જેમાં દૂધ, ચા, મીઠાઈ, ફરસાણ, ગરમ નાસ્તો, ખાખરા વગેરે હોય છે. ૧૦ વાગે કુટ કે જ્યુસ આપવામાં આવે છે. બપોરે જમવાનો સમય ૧૨ વાગ્યાનો હોય છે. ભોજનમાં દાળ, ભાત, રોટલી, શાક, કઠોળ, દહીં, ઘાશ - તો ક્યારેક મિષ્ટાન્ન - ફરસાણ પણ હોય છે. સવારની ચા અને બપોરના ભોજનની વચ્ચેના સમયમાં દર્શન, પૂજા, વ્યાખ્યાન અથવા ફરવા જવું સૌ પોતપોતાની મરજી મુજબ ગોઠવી શકે છે. બપોરના ભોજન બાદ આરામનો સમય હોય છે અને ૩ વાગે ઘંટ વાગે ત્યારે સૌને ચા અને હળવો નાસ્તો અપાય છે. ત્યારબાદ ૪ થી ૫ વાગ્યા દરમિયાન નવકાર મંત્રના જાપ હોય છે. જેમાં સૌની હાજરી અનિવાર્ય છે. સાંજનું ભોજન લગભગ ૬ વાગે શરૂ થાય છે જેમાં જુદી જુદી વાનગીઓ પીરસવામાં આવે છે. ખીચડી, કઢી અને રોટલા પણ હોય છે. ત્યારબાદ પ્રતિક્રમણ અથવા ફરવા જવું પોતાની મરજી મુજબ કરી શકે છે. રાતના ૮.૩૦ વાગે પ્રભુભક્તિ (ભાવના) થાય છે. જેમાં સૌની હાજરી જરૂરી છે. એક ક્લાકની ભાવના બાદ સૌ નિદ્રાધીન થાય છે.

અહીં સંસ્થાનું પોતાનું મેડિકલ સેન્ટર છે જેમાં ડોક્ટરની, દવાની વ્યવસ્થા છે. ફિઝિયોથેરાપી ફી કરી આપવામાં આવે છે. આંખ તથા દાંતની ટ્રીટમેન્ટ વ્યાજબી દરે થાય છે. આ મેડિકલ સેન્ટરનો વ્યાજબી દરે ગામલોકો પણ લાભ લે છે.

સંસ્થાના સ્થાપક ટ્રસ્ટી શ્રી ચીમનભાઈ શિવજી રાયશી રાંભિયા અને તેમના ધર્મપત્ની શ્રીમતી હેમલતાબેન રાંભિયા મુંબઈની માયા છોડી વડીલોની સેવા માટે મોટેભાગે કચ્છમાં જ રહે છે અને સંસ્થાના સંચાલન પર દેખરેખ રાખે છે. તેમના સુચારુ સંચાલનને કારણે જ સંસ્થાની સેવાની સુગંધ સમાજમાં પ્રસરી રહી છે. સંસ્થાના મેનેજર શ્રી હરેશભાઈ વીરા (મેરાઉ) અને તેમના ધર્મપત્ની શ્રીમતી હંસાબેન વીરા તથા બીજા મેનેજર શ્રી હિતેશભાઈ પણ ખૂબ સેવાભાવી છે. સંસ્થામાં કામ કરતા

દરેક કર્મચારી પણ વિનયી - વિવેકી છે. આ બધાના કારણે અહીં આવનાર દરેક વડીલને પોતાના ઘર જેવું - પરિવાર જેવું વાતાવરણ મળી રહે છે.

અમે એક મહિનો વડીલ વંદનામાં રહ્યા તે દરમ્યાન અમારો અનુભવ ખૂબ જ સુખદ રહ્યો. મહિના દિવસના સહવાસમાં અમે સૌ જાણે એક પરિવારના બની ગયા હતા. ટ્રસ્ટી શ્રી ચીમનભાઈએ એક મહિનામાં અમારા માટે અનેક કાર્યક્રમો ગોઠવ્યા હતા અને અમને અમારું બચપણ યાદ કરાવી દીધું હતું.

એક દિવસ અંતાક્ષરી રમાડી હતી, એક દિવસ ખુરશીની રમત તો એક દિવસ હાઉસી રમાડી. આ બંને રમતોમાં વિજેતાઓને ઈનામો પણ આપ્યા હતા. એક દિવસ કાંડાગરા ગામેથી આવેલ ગ્રુપમાંના કેટલાક આરાધક વડીલોનું બહુમાન કરવામાં આવ્યું હતું તો એક દિવસ ગામમાં બિરાજમાન પૂજ્યશ્રી તારાયંદ મુનિનું પ્રવચન ગોઠવવામાં આવ્યું હતું. અચલગચ્છીય આચાર્ય શ્રી કલાપ્રભસાગર સૂરિ આદિ મુનિવરો ગામમાં પધારતાં ગામલોકો સાથે સૌ સામૈયામાં જોડાયા હતા અને વડીલ વંદનામાં પગલા કરાવી માંગલિક - પ્રવચનનો લાભ મળ્યો હતો. એક દિવસ ચીમનભાઈ સૌ વડીલોને સાંજના વખતે પોતાની વાડીએ તેડી ગયા હતા જ્યાં પોતાની વાડીની મીઠી ખારેક ખવડાવી હતી અને સાંજના ચોવિહારની વ્યવસ્થા પણ ત્યાંજ કરી હતી. એક દિવસ તીર્થયાત્રા પ્રવાસ ગોઠવેલ હતો જેમાં જેઓ ચાલવા ઈચ્છતા હતા તેમને બે તુફાન ગાડીમાં વાંકી તીર્થ, એન્કરવાલા અહિંસા ધામ, માનવ મંદિર (બિદડા), ૭૨ જિનાલય, શિવમસ્તુ, ગોધરા, ડોણ વગેરે સ્થળે દર્શન કરાવી સાંજના માંડવી દરિયા કિનારે બીચ પર લઈ ગયા હતા. જ્યાં રમવા - ફરવાનો સૌએ આનંદ માણ્યો હતો. સાંજની ચોવિહારની વ્યવસ્થા પણ ત્યાં જ કરી હતી. રાતના ૯ વાગે વડીલ વંદનામાં પાછા ફર્યા હતા.

એક મહિનામાં આવા અને આટલા સરસ આયોજન વડીલ વંદનામાં જ સંભવી શકે. ખૂબ ખૂબ આભાર ચીમનભાઈ - હેમલતાબેન.

વડીલ વંદનાની સ્થાપના વિશે ટૂંકમાં જાણકારી આપું તો : ગુંદાલાના શ્રી ચીમનભાઈ શિવજી રાયશી રાંભિયાને અનુભવે ધ્યાનમાં આવ્યું કે સમાજના ઘણા વડીલો કચ્છમાં જવા અને રહેવા ઈચ્છે છે પણ યોગ્ય સગવડના અભાવે એકલા તેઓ કચ્છમાં રહી શકતા નથી. આથી આવા વડીલો માટે સર્વ સુવિધા સાથેનું સંકુલ ઊભું કરવાનું નક્કી કર્યું. જેમાં તેમના કુટુંબીજનોએ સાથ આપ્યો. આ કામ માટે તેઓએ એક ટ્રસ્ટ બનાવ્યું જેનું

નામ તેમના પરિવારના ૪૨ દિવસના અનશનવ્રતધારી “કુંવામા”ની સ્મૃતિમાં “માતૃશ્રી કુંવરબેન નાનજી કુરપાર રાંભિયા ટ્રસ્ટ” રાખ્યું. આ ટ્રસ્ટ દ્વારા તેમણે વડીલ વંદનાનું પ્રથમ (પાર્ટ-૧) મકાન તૈયાર કર્યું જેનું ઉદ્ઘાટન તા. ૭-૭-૨૦૦૮ના રોજ થયું. ખૂબ ટુંકા સમયમાં આની લોકપ્રિયતા એટલી વધી કે ટ્રસ્ટે સંસ્થા માટે બીજું મકાન (પાર્ટ-૨) બનાવવું પડ્યું. જેનું ઉદ્ઘાટન તા. ૭-૭-૨૦૧૨ના રોજ થયું. હવે બંને જગ્યાએ મળીને એકસો વીસ વ્યક્તિઓનો સમાવેશ થઈ શકે છે. અહીં એક મહિનો, બે મહિના કે વધુ સમય રહેવું હોય તેઓ સંસ્થાના નિયમને આધીન રહી શકે છે.

આ વર્ષે વડીલ વંદના પાર્ટ-૧ની બાજુમાં ‘માતૃશ્રી મણિબેન દેવજી ગાંગજી રાંભિયા મેડિકલ સેન્ટર’ બનાવવામાં આવ્યું છે જેમાં પ્રાથમિક સર્વ સુવિધા છે. ફિઝિયોથેરાપીની વ્યવસ્થા પણ છે. વડીલ વંદનાની બાજુમાં જ દેરાસર, સ્થાનક, ઉપાશ્રય વગેરે છે અને ગામમાં મહાત્માઓ, સાધુસંતોની અવરજવર સતત રહેતી હોય છે.

વડીલ વંદનાની પ્રવૃત્તિઓ વિશે આપણી ખબર પત્રિકામાં અવારનવાર જાહેરાતો અપાતી જ હોય છે. ફોર્મ માટે મુંબઈમાં દાદર, મુલુંડ, ડોંબીવલી, મલાડ, દહીંસર, નાલાસોપારા વગેરે ઠેકાણે કેન્દ્ર રાખવામાં આવ્યા છે.

સંસ્થાની ઓફિસનું સરનામું : ડી-૪, આશાપુરા એસ્ટેટ, જંગલેશ્વર મંદિર રોડ, સુભાષ નગર, અસલ્ડા, ઘાટકોપર (વેસ્ટ), મુંબઈ-૪૦૦ ૦૮૪.

મો. ૯૩૨૨૨ ૩૧૭૩૦

મોટી વયના વડીલો માટે આવી સુવિધા સાથેની સંસ્થા ઊભી કરવા અને તેનું ઉત્તમ રીતે સંચાલન કરવા બદલ સૌ ટ્રસ્ટીગણ અભિનંદનના અધિકારી છે અને અહીં સંસ્થામાં દાન આપનાર સૌ દાતાશ્રીઓ પણ ધન્યવાદને પાત્ર છે. આ સંસ્થાને સમાજનો વધુને વધુ સહયોગ મળતો રહે એ જ શુભ કામના.

**બી/૧૦૭, હરેકૃષ્ણા નિવાસ, પાંડુરંગ હાઈસ્કૂલ પાસે,
માનપાડા રોડ, ડોંબીવલી (ઈસ્ટ)-૪૨૧ ૨૦૧.
મો. ૯૮૧૯૧ ૨૯૨૩૫**

ગોમટેશ્વર મૂર્તિ - કલાર્ટક

ગોમટેશ્વર બાહુબલી મૂર્તિ ગ્રેનાઈટની એક વિશાળ શિલાને કાપીને બનાવવામાં આવી છે. આ વિશ્વની સૌથી ઊંચી મૂર્તિઓમાંથી એક છે. તેને ગંગ રાજવંશના શાસકે બનાવી હતી.

Aristo™
STAINLESS STEEL

Mfrs. of Aristo Brand Stainless Steel Utensils

ARISTO PLUS

177/A, Panjrapole Road, Opp. Sarvodaya Nagar, Mumbai-400 004.

Tel. : 2242 6555 / 2242 2666 • Fax : 2242 7324

E-mail : aristo_steel@yahoo.co.in • www.aristosteel.com

સંકલન : ગુલાબચંદ ધારશી રાંભિયા

બચુડો

અધા : પુત્તર બચુડા?
 બચુડો : કો અધા કુરો કમ આય?
 અધા : અજ પાંજે ઘરમેં જરાપણ ધાંધલ ધમાલ રાડારાડ થીએ નતી ને તોજી બાઈજે મોંમેજા ત જરાપણ અવાજ નકરે નતો. સે જરા તપાસ ત કર હેડી મડે શાંતિ ઘરમેં કી થે વઈ આય?
 બચુડો : અધા મુંજી હકડી ભૂલ સે ઘરમેં શાંતિ થે વઈ આય. અજ ઉગેજો બાઈકે કોઈક પ્રોગ્રામમેં વેનેજો વો સે બાઈ મુંગીયા લીપસ્ટીક મંગ્યા ને આંઉ પણ હથવગી ફેવિસ્ટીક પઈ વી સે ડે લાથી. બાઈ પણ ખોલે ને તેરંઈ ચપતે ફેરેને ટેબલ તે રખેલાથે. પણ ચપતે ભરોભર પ્રસરે તેલા કે બ ચપ ભેરા કે તડુંણા ચપ ચોટે વ્યા અંઈ ને ઘરમેં અવાજ બંધ થે વ્યો આય.
 અધા : ભગવાન તોજો ભલો કંઈયે.

ખિલખ મ ભલા

હસુભાઈ : બેટા પ્રેરણા, તું ફૂટબોલ રમે છે?
 પ્રેરણા : હા કાકા, હું ફૂટબોલ રમું છું.
 હસુભાઈ : કોઈ દિવસ તને રમતા તો જોઈ નથી!
 પ્રેરણા : કાકા, હું રાત્રે રમું છું.
 હસુભાઈ : ઓહ, રાત્રે રમે છે! ક્યાં રમે છે અને ક્યાં સુધી રમે છે?
 પ્રેરણા : એ તો હું ઘેર રમું છું અને મોબાઈલની બેટરી પૂરી ન થઈ જાય ત્યાં સુધી એપ પર ફૂટબોલ રમું છું.
 ઇગન : (છબીલીને ગુસ્સામાં) મેં તને કેટલી વાર કહ્યું કે રસોઈ બનાવતી વખતે મોબાઈલ ન વાપરો. શાકનો સ્વાદ પાણી જેવો લાગે છે.
 છબીલી : મેં પણ તમને કેટલી વખત કહ્યું કે જમતી વખતે મોબાઈલ ન વાપરો, પણ માનો છો ક્યાં? આજે પણ શાકને બદલે પાણીમાં બોળીને રોટલી ખાઓ છો પછી પાણી જેવો જ સ્વાદ આવે ને...

☺ ☺ ☺ ☺ ☺

રમીલા : (પતિ રમેશને) જ્યારે આપણા લગ્ન થયા ત્યારે તમે મને કેટલા બધા જુદા જુદા નામથી બોલાવતા હતા જેવા કે બરફી, રબડી, રસમલાઈ, મીઠો માવો વગેરે... પણ હવે કેમ આવું બોલવાનું બંધ કરી દીધું?
 રમેશ : તને તો ખબર હશે, દૂધની મીઠાઈઓ કેટલા દિવસ તાજી રહે?
 ☺ ☺ ☺ ☺ ☺
 બેંક કેશિયર : (ગ્રાહકને) અરે ભાઈ, તમારી તો બધી નોટો જે ખાતામાં ભરવા લાવ્યા છો તે નક્કી છે.
 ગ્રાહક : પણ એમાં તમને શું વાંધો છે. તમારે જમા તો મારા ખાતામાં જ કરવાના છે ને...

☺ ☺ ☺ ☺ ☺

ભિખારી : શેઠ, કાંઈક આપો. ભૂખ લાગી છે.
 શેઠ : ભીખ માંગવા કરતા કાંઈક કામ કરો.
 ભિખારી : સાહેબ, મેં રૂપિયા કમાવાના ૧૦૦ ઉપાયો વિષે પુસ્તક લખ્યું છે.
 શેઠ : તો પછી ભીખ માંગવાની શું જરૂર છે?
 ભિખારી : પૈસા કમાવાનો એ સૌથી આસાન ઉપાય છે.

☺ ☺ ☺ ☺ ☺

ચમન : (સરકારી સ્કૂલના શિક્ષકને) શું કરે છે?
 ગમન : જીએસટી
 ચમન : શું બકવાસ કરે છે? આમાં જીએસટી ક્યાંથી આવ્યો?
 ગમન : બકવાસ નથી કરતો સાવ સાચું છે. જીએસટી એટલે ગવર્નમેન્ટ સ્કૂલ ટીચર.

☺ ☺ ☺ ☺ ☺

ડોક્ટર : (દર્દી જમનાજીને) તમને હતાશા ફ્રેશનની બીમારી છે. આ પહેલા તમે હતાશા માટે શું ઉપાય કરતા હતા?
 જમનાજી : મંદિરે જઈને ઓટલા પર બેસતો હતો.
 ડોક્ટર : ત્યાં બેસીને શાંતિથી ધ્યાન ધરતા હશો ને...

જમનાજી : ના રે... મંદિરે જઈ જે મંદિરે આવ્યા હોય તેમના બૂટ-ચંપલ આઘાપાછા કરી મિલક કરી નાખતો ને પછી શાંતિથી બેઠા બેઠા જોયા કરતો.

☺ ☺ ☺ ☺ ☺

ડોક્ટર : કેમ મગનભાઈ, આ કોને લઈને આવ્યા છો?
 મગનભાઈ : સાહેબ, મારા મિત્ર છે. તેમની ડોક જકડાઈ ગઈ છે.
 ડોક્ટર : કઈ રીતે આમ થયું?

મગનભાઈ : મારો મિત્ર પચાસ માળ ઊંચી બિલ્ડિંગના માળ ગણવાની કોશિશ કરતો હતો.

☺ ☺ ☺ ☺ ☺

જસ્વીનભાઈ : અરે અશ્વિનભાઈ, તમારી ફેક્ટરી આગમાં બળીને ખતમ થઈ ગઈ એ જાણી મને ખૂબ દુઃખ થયું. પણ એ પહેલા તમે ફેક્ટરીમાં શું બનાવતા હતા?

અશ્વિનભાઈ : આગ હોલવવાના સાધનો બનાવતો હતો.

NanoNine® શબ્દ રમત-૧૪૪ સંકલન : રજનીકાંત પારેખ

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦
૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦
૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦
૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦
૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭	૪૮	૪૯	૫૦

શબ્દ રમત ભરનારનું નામ : _____

સરનામું : _____

કોન/મો. _____

આપશ્રીના જવાબો શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - પાલડીના સરનામે મોકલવા વિનંતી. (શબ્દ રમતનો જવાબ મોકલવાની અંતિમ તારીખ : ૩૦-૯-૨૦૧૮)

આડી ચાવીઓ

૧. રેકેટ વડે રમવામાં આવતી એક રમત (૫)
૨. પરદેશ, યુરોપના લોકોનો દેશ (૪)
૩. ગુલાબનું અંગ્રેજી (૨)
૮. ભારતનું સુરક્ષા કવચ : _____ પર્વત (૪)
૧૦. યજ્ઞ, જગ્યા, _____ ને જાદવા કૃષ્ણ ગોવાળિયા (૨)
૧૧. માછલી, ભારતી રાશિ (૨)
૧૨. શીતળા _____ (૩)
૧૩. અંધારું, તમે (૨)
૧૪. કેરી, સામાન્ય, કાચો મળ (૨)
૧૫. કલરવ શબ્દ આડો અવળો છે (૪)
૧૬. તેલ બી ની એક સીંગ (૪)
૧૭. તક સાધી લેવાની વૃત્તિવાળું (૪)
૧૮. છોકરીનું ઓઢવા પહેરવાનું વસ્ત્ર (૩)

૨૧. મક્કમ, ડગે નહીં તેવું (૩)
૨૨. પગલું (૨)
૨૩. પાટલો, એક બેઠક જેમાં એક સંખ્યા ધૂપાયેલી છે (૪)
૨૪. તાંબાનો એક જૂનો સિક્કો (૨)
૨૫. નામ સ્મરણ, ભક્તિ, સ્તુતિ, પ્રાર્થના (૩)
૨૬. અહીં કાર ઊલટી થઈ ગઈ છે (૨)
૨૮. પરોણી, કાંજી, આહાર (૨)
૩૧. દલાલ, આડતિયો (૫)
૩૪. પગથી માથા સુધી (૪)
૩૫. _____ કપાઈ જવું, આખરૂં જવી (૨)
૩૭. કંટાળવું, કાયર થઈ જવું (૨)
૩૮. પત્ની (ઈ) (૩)
૪૧. એક પ્રખ્યાત સમાવતી આરમ્બ (૫)
૪૨. બકબક, લવારો (૪)

ઊભી ચાવીઓ

૧. હવાનું દબાણ માપવાનું યંત્ર (૫)
૨. ભારનો સમૂહ (૩)
૩. નહિં તો, ધમકી પત્રમાં વપરાતો શબ્દ (૪)
૪. વસિયતનામું (૨)
૫. યોગ્ય પાત્ર, બંધ બેસવું (૩)
૬. અગ્નિ દેવતા, બળતરા, લાય (૨)
૮. વહીવટદાર, તાલુકા અમલદાર (૫)
૧૦. જમરૂખ (૪)
૧૨. સફાઈ કરવાનું એક સાધન (૪)
૧૩. દૂધ કે દહીંની મલાઈ (૨)
૧૪. બળતરા, લાય (૨)
૧૬. ગળ્યું, પ્રિય, સુંદર, મીઠું (૩)
૧૮. અન્ન તેવો _____ (૪)
૧૯. ઢગલો, ગંજ (૨)
૨૦. મનને મોહી લે તેવું (૫)
૨૧. અભિલાષા, ઈચ્છા (૪)
૨૩. ખેતરમાં પશુ પક્ષીઓને બીવડાવવા કરેલો એક આકાર (૩)
૨૪. પવિત્ર, શુધ્ધ (૩)
૨૫. ખાવું, કરડવું (૪)
૨૭. ગાડી (ઈ) (૨)
૨૮. જંગલ, અરણ્ય (૨)
૨૯. દેવદેવીની આરતી ભસ્મ વગેરે લેવા તે (૩)
૩૦. મોહ પમાડનારું, આકર્ષક (૩)
૩૧. આખરૂં, આદર (૨)
૩૨. પાયમાલ, નાશ પામેલું (૨)
૩૩. નિયમ વગેરેમાંથી છટકવાની યુક્તિ (૪)
૩૬. તરંગી, કાલ્પનિક, હવામાં ઉડનારું એક દારૂખાનું (૩)
૩૮. આશ્ચર્ય દુઃખ વગેરેમાં દર્શાવાતો ઉદ્ગાર (૨)
૪૦. હસતા _____ માં ખાડા પરે તેને ખંજન કહેવાય (૨)

આપણે સામાન્ય રીતે મનની શક્તિનો ફક્ત ૧૦ ટકા જ ઉપયોગ કરીએ છીએ અને બાકીની ૯૦ ટકા શક્તિ તો વણવપરાયેલી જ પડી રહે છે. આ ૯૦ ટકા શક્તિને જગાવવાની જરૂર છે. આપણે મનની શક્તિ જેટલી વધુ વિકસાવી શકીએ તેટલી આપણા સંકલ્પોને જલ્દીથી સિધ્ધ કરી શકીએ છીએ.

NanoNine® શબ્દ રમત-૧૪૩નો ઉકેલ

આ	પ	વ	ડા	ઇ	ખં	જ	ન	વ	દિ
વ	ટ	મ	મ	તા	ગા	જ	નિ	શા	
ર	જ	લો	ક	લ	ર	તા			
દા	દા	ગી	રી	ડે	ત્વ			ના	
	ડ	ર	ક	વ	રા	હ	આ	ગ	
શ્ર	મ	અ	ર	મા	ન	શ	મ	દ	
મ	અ	ગુ	ય	ર	અ	મી		મ	
જી	પ	રા	ગુ	ડી	સ	દ	ન		
વી	ત	રા	ગ	ડ	ખ	ભ	ર		
	ન	ગ	ગ	મ	ક	ભ	રો		
રિ	હ્રે	મા	ન	તા	મ	જ	ગ		
પુ	રુ	ષ	ર	દી	પ	ર	ભ	મ	

માસ જુલાઈ-૨૦૧૮ના અંકમાં છપાયેલ નેનો શબ્દ રમત-૧૪૨ના બધા સાચા ઉકેલ મોકલાવનારના નામ

૧. નવલ નીસર - સુરત
૨. સરોજ ચંદુરા - સુરત
૩. પ્રભા શેઠિયા - વલસાડ
૪. હસમુખ દેઢિયા - અડાલજ
૫. હસ્તી ઠાકર - ભુજ
૬. કંચનબેન મોરબિયા - ભુજ
૭. પ્રવીણ ખંડોર - મુંદ્રા
૮. સાવિત્રી જેસરાણી - મુંબઈ
૯. જાગૃતિ પારેખ - સિકંદ્રાબાદ
૧૦. ચેતના મહેશ્વરી - આદિપુર
૧૧. ફાલ્ગુની શાહ - આદિપુર
૧૨. તારાચંદ મહેતા - ગાંધીધામ
૧૩. નેહલ મહેતા - ગાંધીધામ
૧૪. હસમુખ મહેતા - ગાંધીધામ
૧૫. ઉષા સંઘવી - રાઉરકેલા
૧૬. આસુ મહેતા - આણંદ
૧૭. આસુ મહેતા - આણંદ

૧૮. શોભના દંડ - અંકલેશ્વર
૧૯. તારાબેન શાહ - નાગપુર
૨૦. પૂજા પારેખ - અંજાર
૨૧. સરલા શાહ - અમદાવાદ
૨૨. મહેન્દ્ર મહેતા - અમદાવાદ
૨૩. રંજન શાહ - અમદાવાદ
૨૪. ઈન્દુબેન પટેલ - અમદાવાદ
૨૫. ચંદુભાઈ કુબડિયા - અમદાવાદ
૨૬. ચેતન શાહ - અમદાવાદ
૨૭. જ્યોતિ શાહ - અમદાવાદ
૨૮. ઝરણા પારેખ - અમદાવાદ
૨૯. નવલ શાહ - અમદાવાદ
૩૦. લક્ષ્મી ખત્રી - અમદાવાદ
૩૧. પ્રતિમા શાહ - અમદાવાદ
૩૨. કશિશ શાહ - અમદાવાદ
૩૩. મુકેશ મૈશરી - અમદાવાદ
૩૪. ગીતા મહેતા - અમદાવાદ
૩૫. ડૉ. અતુલ ધરોડ - અમદાવાદ
૩૬. પ્રવીણા છોડા - અમદાવાદ
૩૭. ચેતના વોરા - અમદાવાદ
૩૮. અરવિંદ ભટ્ટ - અમદાવાદ
૩૯. દમયંતી દંડ - અમદાવાદ
૪૦. પ્રિયંકા શાહ - અમદાવાદ
૪૧. તૃપ્તિ સાવલા - અમદાવાદ
૪૨. ડૉ. એ.કે. ગણાત્રા - અમદાવાદ
૪૩. મેહુલ મહેતા - અમદાવાદ
૪૪. કુસુમ ત્રેવાડિયા - અમદાવાદ
૪૫. દર્શના શાહ - અમદાવાદ
૪૬. વર્ષા પારેખ - અમદાવાદ
૪૭. સ્મિતા શાહ - અમદાવાદ
૪૮. ચંદ્રા શાહ - અમદાવાદ
૪૯. નિવિતા શાહ - અમદાવાદ

ઉપર્યુક્ત સાચા જવાબ મોકલનારાઓમાંથી લક્ષી ડ્રો કરતાં, ત્રણ વિજેતાઓનાં નામ નીચે પ્રમાણે છે. તેઓએ પોતાના ઈનામો સમાજના પાલડી ખાતેના કાર્યાલયમાંથી મોબાઈલ નંબર : ૯૮૯૮૦ ૫૩૫૨૧ (સમય : સવારે ૯ થી ૧૨, સાંજે ૪ થી ૫) પર જાણ કરી મેળવી લેવા વિનંતી છે.

- (૧) ચેતન શાહ - અમદાવાદ
- (૨) આસુ મહેતા - આણંદ
- (૩) પૂજા પારેખ - અંજાર (કચ્છ)

વૃક્ષ

માનવીના આરોગ્ય માટે ઔષધ આપ્યાં. ખાવા માટે ફળ આપ્યાં. તોરણ માટે પાન આપ્યા ને વિસામો દેવા શીળી - મીઠી છાયા આપી. એટલું જ નહીં, ઠંડો વાયુ પણ ઢોળ્યો. જૂલવા માટે પારણું આપ્યું, ઘર બાંધવા માટે લાકડું આપ્યું, રસોઈ માટે ઈંધણ આપ્યા, તરવા માટે નાવડાં ને તરાપા આપ્યાં ને આંતરડામાંથી દોરડાં આપ્યાં.

એને કુહાડો કે કરવત મારી વૃક્ષને ખતમ કરવા મથનારો માનવ પોતાની મોતે મરીને ખતમ થઈ ગયો ત્યારે પણ “એણે જ મને વાવ્યું હતું ને સીંચ્યું હતું” એમ વિચારી નનામી બની, એના મૃતદેહને ઝીલી લીધો ને સ્મશાન સુધી પહોંચાડી દીધો. પણ સ્મશાનમાં તો એનું સમર્પણ પરાકાષ્ટાએ પહોંચી ગયું. ને માનવી સાથે એ પોતે પણ જલીને રાખ થઈ ગયું. લીલા તોરણથી ભસ્મ સુધી અને ભસ્મથી ફરી લીલા અંકુર સુધીની તારી સમર્પણ યાત્રાને ધન્ય છે!!!

NanoNine® Sudoku

જુલાઈ-૨૦૧૮ના અંકમાં છપાયેલ
સુડોકુ-૧૦૯૯ના બધા સાચા ઉકેલ મોકલનારના
નામ તથા વિજેતાઓના નામ માટે
જુઓ : પાના નંબર-૬૭

સમર્પણ ભાવ

સત્તા માટેની કોઈ પણ ખેંચતાણ ન હોવી જોઈએ, શક્તિ માટે અહંકાર કે મહત્વાકાંક્ષા ન હોવાં જોઈએ. કોઈ શક્તિ અથવા શક્તિઓ પ્રાપ્ત થાય તો તેમને પોતાની ન ગણવી, પરંતુ પરમાત્માના હેતુ માટે મળેલી, પરમાત્માની બક્ષિસ તરીકે ગણવી જોઈએ. ખાસ સંભાળ રાખવી કે જે શક્તિઓ પ્રાપ્ત થઈ હોય તેમનો મહત્વાકાંક્ષા, કુસ્વાર્થ માટે દુરુપયોગ ન થાય. તેમાં ગર્વ કે મિથ્યાભિમાન ન હોવા જોઈએ. પોતે બીજાથી ચઢિયાતો છે એવી ભાવના ન રાખવી. પોતે ફક્ત પ્રકૃતિનું એક સરળ અને શુદ્ધ ચૈતસિક કારણ છે જે કોઈ પણ રીતે પરમાત્માની સેવા માટે જ યોગ્યતા ધરાવે છે, એવી ભાવના રાખવી.

શ્રી અરવિંદ

સંપાદક : રમેશભાઈ વી. દવે

NanoNine® Sudoku

૨૧જીકાંત પારેખ (૯૯૯૦ ૫૩૫૨૧)

સુડોકુ ક્રમાંક-૧૧૦૧ અંગ્રેજી કરવામાં આવેલ છે. તેના ચારે ભાગ ભરીને 'મંગલ મંદિર' કાર્યાલય પર તા. ૩૦-૯-૨૦૧૮ સુધીમાં મોકલી આપવા વિનંતી. તદ્દન પરા જવાબો મોકલનારનાં નામ નવેમ્બર-૨૦૧૮ના અંકમાં પ્રસારિત કરવામાં આવશે.

સુડોકુ ભરનારનું નામ : _____

સરનામું : _____

ફોન/મોબાઈલ : _____

A

ક્રમાંક - ૧૧૦૧

B

				8	6	3	9	
3			6	9		2		
	1	9	3		7		8	
	6			1		9		3
	9		7	3	2		6	
5		3		4			1	
	7		2		1	3	5	
		8		6	3			
2	3	6	5			1	4	8

		1	5				9	7
8	5			6		1		
2			4		1		5	
		3	6	5		7		2
7		6						5
	1			4	3	9		
	6		3		4		2	9
9		4			5			3
	2			8		4		

C

D

8	7			6				2
			7		9	3	8	
3		4			2			9
	2		9			1		5
9		1		7			3	
	8				6		2	
5			4			7		6
		6			7			
2	4			9	3		5	

9				6		2	7	
2	3				8		1	
		1	2	5				9
	2				5	6		
	6		1				4	8
	1		8	7			2	
1		6			2	9		
		4		8	7			2
7		2	9			8		4

ઉકેલ :

ક્રમાંક - ૧૧૦૦

A

5	6	8	1	3	2	9	4	7
3	9	7	6	4	8	1	5	2
1	4	2	5	9	7	3	6	8
6	7	1	8	2	5	4	3	9
8	3	4	7	6	9	2	1	5
2	5	9	4	1	3	8	7	6
9	1	5	2	7	4	6	8	3
4	8	3	9	5	6	7	2	1
7	2	6	3	8	1	5	9	4

B

8	2	5	1	3	4	7	6	9
7	1	9	6	8	5	2	4	3
3	6	4	7	9	2	1	5	8
5	7	6	2	1	9	3	8	4
9	3	1	4	7	8	6	2	5
2	4	8	5	6	3	9	7	1
4	5	3	9	2	7	8	1	6
1	8	2	3	5	6	4	9	7
6	9	7	8	4	1	5	3	2

C

6	2	7	4	9	5	3	1	8
1	5	9	3	8	2	7	6	4
3	4	8	1	7	6	9	5	2
2	3	6	5	4	9	8	7	1
5	8	4	6	1	7	2	3	9
9	7	1	8	2	3	5	4	6
8	6	2	7	5	4	1	9	3
4	9	5	2	3	1	6	8	7
7	1	3	9	6	8	4	2	5

D

3	2	4	9	1	5	7	8	6
5	9	8	7	3	6	4	1	2
7	1	6	2	8	4	3	9	5
2	5	1	3	9	8	6	4	7
6	8	3	5	4	7	1	2	9
9	4	7	6	2	1	8	5	3
4	3	5	1	6	2	9	7	8
8	6	2	4	7	9	5	3	1
1	7	9	8	5	3	2	6	4

ખાવા જેવું

સંકલન : રજનીકાંત પારેખ

વરિયાળી

તમે રોજ સાદુ દૂધ પીવો છો તો તેના બદલે જો તમે દૂધમાં અડધી ચમચી વરિયાળી નાખીને પીશો તો તમે ઘણી બીમારીઓથી બચી શકો છો. હેલ્થ એક્સપર્ટ મુજબ દૂધ અને વરિયાળી આ બંનેમાં એવા ન્યુટ્રીએન્ટ્સ હોય છે જે શરીરને ઘણી બીમારીઓથી બચાવે છે. વરિયાળી એક ખૂબ સુગંધિત મસાલો છે અને તેમાં ઉડનશીલ તેલ મળી આવે છે જે તેના ઔષધીય ગુણો માટેનું કારણ છે. તે ભોજનમાં એક વિશિષ્ટ સુગંધ આપે છે જેના લીધે ભારતીય ભોજન બનાવવામાં હંમેશાં તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. ગુજરાતનું ઊંઝા છે વરિયાળીનું મોટું માર્કેટ.

વરિયાળી સ્વાદમાં મધુર કડાઈ, કડવી અને તીખી છે. તેમાં ઘણા પોષક તત્ત્વો, ખનીજ અને વિટામિન છે જે સ્વાસ્થ્ય માટે ફાયદાકારક છે. તે અપચાને દૂર કરે છે અને તેનો ઉપયોગ દસ્ત, પેટના રોગ અને શ્વાસની બીમારીઓની સારવાર માટે કરવામાં આવે છે. તે આંખોની તકલીફમાં ફાયદાકારક છે. સૌથી ઉત્તમ રીત વરિયાળીને દૂધ સાથે લો કે પછી ભોજન કર્યા પછી સેવન કરો.

● વરિયાળીવાળું દૂધ બનાવવાની રીત :

વરિયાળીવાળું દૂધ બનાવવા માટે એક ગ્લાસ દૂધમાં અડધી ચમચી વરિયાળી ભેળવીને દૂધને ઉકાળી લો. પછી તેને બરોબર ગાળીને પીવો. તેનાથી વરિયાળીનો અર્ક દૂધમાં ઉતરી જશે. તો આવો જાણીએ, રોજ દૂધમાં વરિયાળી ભેળવીને પીવાથી થતા ફાયદા વિશે.

● વરિયાળીવાળું દૂધ પીવાના ફાયદા :

તેમાં કેલ્શિયમ હોય છે. તેનાથી હાડકાં મજબૂત થાય છે અને સાંધાના દુખાવામાં રાહત મળે છે. તેનાથી શરીરમાં મોટાબોલીઝમ વધે છે. આ પીણું વજન નિયંત્રિત કરે છે અને મોટાપાથી બચાવે છે. આ પીણામાં એન્ટી બેક્ટેરિયલ પ્રોપર્ટીઝ હોય છે. તેનાથી ખીલ ઠીક થાય છે અને ચહેરા ઉપરની ચમક વધે છે.

તેમાં એસ્પાર્ટિક એસિડ હોય છે. તેનાથી કબજિયાત, એસિડિટી જેવી તકલીફ દૂર થાય છે અને ડાઈજેશન ઠીક રહે છે. તેનાથી આંખો હેલ્થી રહે છે. તે મોતિયાબિંદુ જેવી આંખોની તકલીફથી બચાવે છે. તેનાથી કોલેસ્ટેરોલનું લેવલ જળવાઈ રહે છે અને હાર્ટની બીમારીથી બચાવે છે.

તેનાથી શરીરનું ટોકસીન દૂર થાય છે અને યુરીન

ઈન્ફેક્શનથી બચાવે છે. આ પીણામાં પોટેશિયમનું પ્રમાણ વધુ હોય છે. તેનાથી બ્લડ પ્રેશર કન્ટ્રોલમાં રહે છે. તેમાં આર્થન હોય છે, તે એનીમિયા એટલે કે લોહીની ઉણપથી બચાવે છે.

● વરિયાળીના ફાયદા :

૧. **ગેસ અને કબજિયાત** : વરિયાળી ખાવાથી પેટ અને કબજિયાતની તકલીફ થતી નથી. વરિયાળીને સાકર કે ખાંડ સાથે વાટીને ચૂર્ણ બનાવી લો. રાત્રે સૂતા સમયે લગભગ ૫ ગ્રામ ચૂર્ણને હળવા હુંકાળા પાણી સાથે સેવન કરો. પેટની તકલીફ થશે નહીં અને ગેસ અને કબજિયાત દૂર થશે.
૨. **આંખોની દૃષ્ટિ** : આંખોની દૃષ્ટિ વરિયાળીના સેવન કરવાથી વધારી શકાય છે. વરિયાળી અને સાકર સરખા ભાગે લઈને વાટી લો. તેની એક ચમચી સવાર સાંજ પાણી સાથે બે મહિના સુધી લો. તેનાથી આંખોની દૃષ્ટિ વધે છે.
૩. **અજીર્ણ** : ડાયરિયા થાય તો વરિયાળી ખાવી જોઈએ. વરિયાળીને બેલના ગરબ સાથે સવાર સાંજ ચાવવાથી અજીર્ણ દૂર થાય છે અને અતિસારમાં ફાયદો થાય છે.
૪. **ઉત્તમ પાયક** : ખાધા પછી વરિયાળીનું સેવન કરવાથી ખાવાનું સારી રીતે પચે છે અને તે કુદરતી માઉથ ફેશનર છે. વરિયાળી, જીરું અને કાળું મીઠું ભેળવીને ચૂર્ણ બનાવી લો. ખાધા પછી હુંકાળા પાણી સાથે આ ચૂર્ણ લઈ લો. તે ઉત્તમ પાયક ચૂર્ણ છે.
૫. **ખાંસી** : ખાંસી થાય તો વરિયાળી ખૂબ ફાયદો કરે છે. વરિયાળીના ૧૦ ગ્રામ અર્કને મધ સાથે ભેળવી લો. તેનાથી ખાંસી આવવાની બંધ થઈ જશે.
૬. **પેટમાં દુઃખાવો** : જો તમને પેટમાં દુઃખાવો રહે છે તો શેકેલી વરિયાળી ચાવવી. તેનાથી તમને રાહત થશે. વરિયાળીની ઠંડાઈ બનાવીને પીવો. તેનાથી ગરમી શાંત થશે અને જીવ ગભરાવાનું બંધ થઈ જશે.
૭. **ખાટા ઓડકાર** : જો તમને ખાટા ઓડકાર આવી રહ્યા હોય તો થોડી વરિયાળી પાણીમાં ઉકાળીને સાકર નાખીને પીવો. બે-ત્રણ વખત ઉપયોગ કરવાથી રાહત મળી જશે.
૮. **હાથ-પગમાં બળતરા** : હાથ-પગમાં બળતરા થવાની ફરિયાદ થાય તો વરિયાળી સાથે સરખા પ્રમાણમાં કોથમીર વાટી, ગાળીને, સાકર ભેળવીને ભોજન પછી પથી ૬ ગ્રામના પ્રમાણમાં લેવાથી થોડા જ દિવસોમાં રાહત મળે છે.
૯. **ગળામાં ખારાશ** : જો ગળામાં ખારાશ થઈ જાય તો વરિયાળી ચાવવી જોઈએ. વરિયાળી ચાવવાથી બેસેલું ગળું પણ સાફ થઈ જાય છે.

- ૧૦. ત્વચામાં ચમક :** રોજ સવાર સાંજ ખાલી પેટે વરિયાળી ખાવાથી લોહી ચોખ્ખું બને છે અને ત્વચા માટે ખૂબ ફાયદાકારક છે. ત્વચામાં ચમક આવે છે.
- ૧૧. પેટનો સોજો :** વરિયાળી પેટના સોજાની સારવાર માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે. વરિયાળીના બીજ ખાસ કરીને જઠરશોથ લક્ષણના ઉપચાર માટે કરવામાં આવે છે. તે ગેસ્ટ્રીક એસિડનો સ્ત્રાવ વ્યવસ્થિત કરે છે અને શ્લેષ્મિક કલાના શોથમાં કામ કરે છે.
- ૧૨. અપચો, અમ્લપિત્ત, ખાટા ઓડકાર, ગેસ :** અપચો, અલ્સર, અમ્લપિત્ત, ખાટા ઓડકાર, ગેસ અને બીજા રોગોના ઉપચાર માટે વરિયાળીનો ઉપયોગ ઉત્તમ માનવામાં આવે છે. તે પેટમાં તેજાબનો સ્ત્રાવ વ્યવસ્થિત કરે છે. તેની તીવ્રતા ઓછી કરે છે, આમાશય શોથને દૂર કરે છે અને આમાશય રોગ દૂર કરે છે.
- ૧૩. ઉબકા અને ઉલટી :** વરિયાળી વમનરોધી હોવાને કારણે ઉબકા અને ઉલટીની સારવારમાં મદદ કરે છે. તે ગેસ્ટ્રીક સ્ત્રાવને વ્યવસ્થિત કરીને અલ્મીય સ્વાદ અને મોઢાના ખાટા સ્વાદને દૂર કરવામાં મદદ કરે છે.
- ૧૪. વજન ઘટવું :** વરિયાળી ચયાપચન ક્રિયા વધારવામાં ઉપયોગી છે. વરિયાળી ચરબીના ચયાપચનને વધારી દે છે અને ચરબી વધવાના ભયથી બચાવે છે. તે વજન ઓછું કરવામાં મદદ કરે છે. ■

સફળતા માટે જરૂરી સર્જન

સફળતા ને નિષ્ફળતા, નિષેધાત્મક અને વિધેયાત્મક, સર્જન અને વિસર્જન - આમ દરેક વસ્તુના, વિચારના બે પ્રવાહ હોય છે. કોઈપણ વસ્તુનો જ્યારે નકાર, નિષેધ કરવામાં આવે છે ત્યારે તેની પાછળ ઈર્ષ્યા રહેલી હોય છે. જ્યારે વિધેયમાં કોઈને કોઈ પ્રેરણા રહેલી હોય છે.

સફળતા માટે કોઈ ને કોઈ સર્જન જરૂરી છે પણ બીજાનું વિસર્જન નહીં. જેના મનમાં વિસર્જનની વિચારશ્રેણી હોય તે કદી બીજાને હલકો પાડ્યા વિના અને નાનો ચીતર્યા વિના મોટો બની શકતો નથી.

ઈતિહાસમાં આ જ વાતની પુષ્ટી કરતું દૃષ્ટાંત છે. બાદશાહ અકબરે એક વખત સભામાં એક લીટી દોરી અને જાહેર કર્યું કે અડ્યા કે ભૂંસ્યા વિના આ લીટીને કોઈ નાની કરી શકે એમ છે?

બાદશાહના સવાલથી સભાજનો વિચારમાં પડી ગયા. અડ્યા કે ભૂંસ્યા વિના લીટી નાની થાય જ કેમ? અંતે બીરબલે આ કામ કરવાનું બીડું ઝડપ્યું. બાદશાહે ફરીથી પોતાની શરત જણાવી. પણ આ તો બીરબલ હતો. તેણે પાટિયા પાસે જઈને બાદશાહે દોરેલી લીટીની નીચે જ એક મોટી લીટી દોરી. સભાજનો દંગ થઈ ગયા કારણ કે હવે બીરબલની લીટી આગળ બાદશાહની લીટી નાની લાગતી હતી.

જોયું ને.... સફળતા બીજાનું વિસર્જન કરવામાં નહીં પણ પોતાનું સર્જન કરવામાં રહેલી છે. ■

NanoNine Sudoku

જુલાઈ-૨૦૧૮ના અંકમાં છપાયેલ
સુડોકુ-૧૦૯૯ના બધા સાચા ઉકેલ મોકલનારના નામ

૧. સરલા શાહ	- અમદાવાદ
૨. મહેન્દ્ર મહેતા	- અમદાવાદ
૩. ઈન્દુબેન પટેલ	- અમદાવાદ
૪. ચંદુભાઈ કુબડિયા	- અમદાવાદ
૫. યોગીની શાહ	- અમદાવાદ
૬. અવંતી દંડ	- અમદાવાદ
૭. ધ્રુવ ગાલા	- અમદાવાદ
૮. શાંતિલાલ શાહ	- અમદાવાદ
૯. જ્યોતિ શાહ	- અમદાવાદ
૧૦. ગીતા મહેતા	- અમદાવાદ
૧૧. કશિશ શાહ	- અમદાવાદ
૧૨. પ્રતિમા શાહ	- અમદાવાદ
૧૩. ડૉ. અતુલ ધરોડ	- અમદાવાદ
૧૪. નિહાર મહેતા	- અમદાવાદ
૧૫. પ્રવીણ છેડા	- અમદાવાદ
૧૬. ધરા વોરા	- અમદાવાદ
૧૭. ડૉ. મૈત્રી જૈન	- અમદાવાદ

૧૮. પ્રીત છેડા	- અમદાવાદ
૧૯. અરવિંદ ભટ્ટ	- અમદાવાદ
૨૦. પ્રિયંકા શાહ	- અમદાવાદ
૨૧. પાર્શ્વ દંડ	- અમદાવાદ
૨૨. ખુશી વોરા	- અમદાવાદ
૨૩. દર્શના શાહ	- અમદાવાદ
૨૪. કુણાલ ત્રેવાડિયા	- અમદાવાદ
૨૫. ખુશ્બુ ખુલ્લા	- અમદાવાદ
૨૬. નિવિતા શાહ	- અમદાવાદ
૨૭. સ્મિતા શાહ	- અમદાવાદ
૨૮. ઉષ્મા શાહ	- અમદાવાદ
૨૯. ચંદા શાહ	- અમદાવાદ
૩૦. મિલન ગોસર	- અમદાવાદ
૩૧. ફેનલ શાહ	- અમદાવાદ
૩૨. પ્રભા શેઠિયા	- વલસાડ
૩૩. હેમલતા દેઢિયા	- અડાલજ
૩૪. પૂજા પારેખ	- અંજાર
૩૫. હસ્તી ઠાકર	- ભુજ
૩૬. સંકેત મહેતા	- ભુજ
૩૭. પ્રવીણ ખંડોર	- મુંદ્રા
૩૮. પ્રતીક પારેખ	- સિકંદ્રાબાદ

૩૯. તારાચંદ મહેતા	- ગાંધીધામ
૪૦. રીશ્વા મહેતા	- ગાંધીધામ
૪૧. ચેતના મહેશ્વરી	- આદિપુર
૪૨. ઉષા સંઘવી	- રાઉરકેલા
૪૩. ચંદ્રિકા શાહ	- રાઉરકેલા
૪૪. દિયા કુબડિયા	- મુંબઈ
૪૫. આસુ મહેતા	- આણંદ
૪૬. મન શાહ	- વડોદરા
૪૭. સોનલ શાહ	- નાગપુર
૪૮. ફેનલ શાહ	- અમદાવાદ
૪૯. સરોજ ચંદુરા	- સુરત

ઉપર્યુક્ત સાચા જવાબ મોકલાવનારાઓમાંથી લક્ષી ડ્રો અનુસાર ત્રણ વિજેતાઓ નીચે પ્રમાણે છે. તેઓએ પોતાના ઈનામો પાલડી ભવન ખાતેના કાર્યાલયમાંથી મોબાઈલ નંબર : ૯૮૯૮૦ ૫૩૫૨૧ (સમય : સવારે ૯થી ૧૨, સાંજે ૪ થી ૫) ફોન પર જાણ કરી મેળવી લેવા વિનંતી.

વિજેતાઓ :

૧. ફેનલ શાહ	- અમદાવાદ
૨. યોગીની શાહ	- અમદાવાદ
૩. પ્રવીણ ખંડોર	- મુંદ્રા

સંકલન : દિનેશચંદ્ર જગજીવન શાહ

★ **કચ્છમાં મરીન કેમિકલ ઉદ્યોગ માટે ભરપૂર તક :** ૨૬ જાન્યુઆરી, ૨૦૦૧ના રોજ આવેલ ભયાનક ભૂકંપ બાદ ગુજરાત તથા કેન્દ્ર સરકારે કચ્છને બેઠું કરવા માટે ઉદ્યોગપતિઓને કચ્છમાં ઉદ્યોગો સ્થાપવાની હાકલ કરી. તેમજ આ અંગે સારી એવી કર રાહતની ભેટ ધરી તથા જમીન અને પાણીની સગવડ પણ આપવા અંગે જણાવ્યું. જેના પગલે કચ્છમાં ઘણા મોટા ઉદ્યોગો કાર્યરત થઈ ગયા. જ્યારે મરીન કેમિકલ ક્ષેત્રે માત્ર બે ટકા ઉદ્યોગો જ અહીં આવ્યા. તેમાં આર્ચિયન, એગ્રોસેલ અને સોલારીસ એમ માત્ર ત્રણ જ કંપની મરીન કેમિકલ ક્ષેત્રે કાર્યરત છે. નજીકના ભવિષ્યમાં ચોથી કંપની પણ આવી રહી છે. ઉપરાંત કચ્છમાં ખનીજનો વિપુલ જથ્થો હોવાથી સિમેન્ટ ઉદ્યોગો માટે પણ ભરપૂર તક છે. અદાણી પોર્ટ તથા કંડલા પોર્ટની જેમ બંદરીય વિસ્તારમાં બંદરીય ઉદ્યોગોની પણ વિપુલ તક છે.

★ **કચ્છની તરસ છીપાવશે દરિયાના નીર :** તાજેતરમાં ગુરૂ પૂર્ણિમાના દિવસે ભુજ નજીક રૂદ્રમાતા ડેમના કાંઠે અંદાજિત રૂપિયા ૧૦ કરોડના ખર્ચે નિર્માણ પામેલા રાજ્યના ૧૮મા રક્ષક વનના લોકાર્પણ પ્રસંગે રાજ્યના મુખ્યમંત્રી વિજય રૂપાણીએ જણાવ્યું હતું કે ચાલુ વરસે અંજારનો ટપ્પર ડેમ નર્મદાના નીરથી છલકાવાશે. ઉપરાંત કચ્છમાં પીવાના પાણીની સમસ્યા દૂર કરવા સમુદ્રના ખારા પાણીને મીઠું બનાવવા મહાકાય ડી-સેલિનેશન પ્લાન્ટ નાખવાની જાહેરાતનો પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો. જે માટે ઈઝરાયેલી પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરી કચ્છને પાણી માટે સ્વનિર્ભર કરવામાં આવશે. ૧૯૭૨ના પાકિસ્તાન સામેના યુદ્ધમાં માધાપરની વીરાંગના બહેનોએ યુદ્ધના ધોરણે તૈયાર કરેલ હવાઈ પટ્ટી અંગેની બહાદુરી બદલ આ રક્ષક વન તેમને સમર્પણ કરેલ છે. આ રક્ષક વનને પ્રવાસન સરકીટ સાથે જોડી દેવાથી કચ્છના પ્રવાસન સ્થળમાં તેનો ઉમેરો થશે.

★ **માઈનિંગ વિદ્યાશાખા માટે ગૌરવ - ગેસ ટેસ્ટિંગ લેબોરેટરી :** ભુજની સરકારી પોલીટેકનિક કોલેજમાં માઈનિંગ વિદ્યા શાખાને લગતા વિવિધ વિષયોનું ત્રીયરી તેમજ પ્રાયોગિક કાર્ય કરવામાં આવે છે. આ માઈનિંગ ઈજનેરી શાખાને ગૌરવ અપાવે તેવી ઘટના સૌ પ્રથમ ગેસ ટેસ્ટિંગ લેબોરેટરી નિર્માણ પામી છે. જે સમગ્ર રાજ્યમાં માઈનિંગ વિદ્યા શાખામાં અભ્યાસ કરાવતી શિક્ષણ સંસ્થાઓને ઉપયોગી થશે.

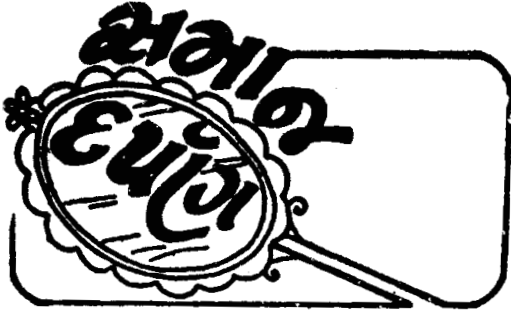
★ **રાજ્યમાં સંભવતઃ પ્રથમ આઠ માર્ગીય રસ્તો કચ્છમાં :** સરકારશ્રીએ કચ્છના સામખિયાળીથી રાધનપુર સુધીના રસ્તાને આઠ માર્ગીય બનાવવા અંગે વિચારેલ છે. કચ્છમાં કંડલા પોર્ટ અને મુંદ્રા અદાણી પોર્ટ દ્વારા માલની મોટાપાયે વાહન વ્યવહાર દ્વારા આયાત નિકાસ થવાથી ભરતક ટ્રાફિક રહે છે તેમજ કચ્છમાં પ્રવાસન ક્ષેત્ર વેગવંતો બનતા પ્રવાસીઓની અવરજવર ખૂબ રહે છે. આમ ટ્રાફિકના ભરાવાના કારણે સમય તથા ઉર્જાનો વ્યય થાય છે. તેના નિવારણ અને ઝડપી સેવા માટે રાજ્ય સરકારે સામખિયાળીથી રાધનપુર આઠ માર્ગીય લેન બનાવવા પ્રક્રિયા ચાલુ કરી દીધેલ છે. જેથી કચ્છ આવતા જતા વાહનોને સલામતી અને સગવડતા મળશે તેમજ સમય અને ઉર્જાનો બચાવ થશે.

★ **ટપ્પર ડેમમાંથી કચ્છને રોજ પાણી :** રાજ્ય સરકાર દ્વારા અંજાર તાલુકાના ટપ્પર ડેમને ૫૦૦ એમ.સી.એફ.ટી. જેટલો નર્મદાના પેયજળથી ભરવાનો નિર્ણય લેવાયો છે. આગામી ૮૦થી ૧૦૦ દિવસ સુધી વરસાદ નહીં આવે તોય કચ્છ જિલ્લાને દૈનિક ૧૦૦ એમ.એલ.ડી. પીવાનું પાણી કચ્છ જિલ્લાને આપવા અંગે વહીવટી તંત્ર દ્વારા આયોજન થઈ રહ્યું છે. ટપ્પર ડેમની ક્ષમતા ૧૭૨૫ એમ.સી.એફ.ટી. સંગ્રહ શક્તિ છે.

★ **અમેરિકામાં કચ્છી યુવા સર્જકની ડોક્યુમેન્ટરી બહેરૂપી શ્રેષ્ઠ :** કચ્છના અને મુંબઈમાં ફિલ્મ વ્યવસાય કરતા વિશાલ તન્નાએ મનોરંજનના સાધનો વચ્ચે અસ્તિત્વ ટકાવી રાખવા ગંખતા બહેરૂપી કલાકારોની વ્યથાને વાચા અને માહિતી આપતી ૪૦ મિનિટની ડોક્યુમેન્ટરી બનાવેલ જેને અમેરિકામાં યોજાયેલ ફિલ્મ ફેસ્ટીવલમાં શ્રેષ્ઠ ડોક્યુમેન્ટરી જાહેર કરવામાં આવી.

★ **કચ્છનો પોસ્ટ વિભાગ બેલિંગ યુગમાં :** પોસ્ટ વિભાગ કોર સિસ્ટમ ઇન્ટીગ્રેટર (સી.એસ.આઈ.)માં અપડેટ થયા બાદ કચ્છના પોસ્ટ વિભાગમાં તા. ૨૧ ઓગસ્ટથી પોસ્ટલ પેમેન્ટ બેંકનો પ્રારંભ થશે. પ્રારંભિક તબક્કે ભુજ, માનકુવા, મિરજાપર, કુનરિયા અને મંગવાણામાં પ્રારંભ થશે. ડિસેમ્બર સુધીમાં બાકીના કેન્દ્રોને આવરી લેવાશે. જેથી કચ્છની પોસ્ટ ઓફિસમાં બેન્કો જેવી સુવિધાઓ મળશે.

★ **આદિપુરની તોલાણી કોલેજમાં બી.વોક. કોર્સ શરૂ :** બેચલર ઓફ વોકેશનલ ડિગ્રી કોર્સમાં યુ.જી.સી. દ્વારા ઇન્ડસ્ટ્રીયલ એન્ડ એપ્લાઈડ મેથેમેટીક્સ વિષયના ડિગ્રી કોર્સને મંજૂરી આપવામાં આવી છે. જેને લીધે ગણિત વિષય સાથે સ્નાતક કે અનુસ્નાતક થયેલ વિદ્યાર્થી શિક્ષક સિવાય ઉદ્યોગગૃહમાં પણ નોકરીની તક મેળવી શકશે. આ ડિગ્રી કોર્સની વિશેષતા એ છે કે ત્રણ વર્ષના કોર્સમાં વિદ્યાર્થી એક વર્ષ પૂરું કરે તો ડિપ્લોમા, બે વર્ષ પૂર્ણ કરે તો એડવાન્સ ડિપ્લોમા અને ત્રણ વર્ષ પૂર્ણ કરે તો ગ્રેજ્યુએશનની ડિગ્રી આપવામાં આવશે. ધોરણ-૧૨ના કોઈ પણ પ્રવાહના વિદ્યાર્થીઓ આ અભ્યાસક્રમમાં પ્રવેશ મેળવી શકશે. યુ.જી.સી. દ્વારા આ અંગે માતબર રકમની ગ્રાન્ટ ફાળવવામાં આવી છે. જેથી અભ્યાસક્રમની ફી ઓછી રહેશે તેવી સંભાવના છે. આમ ગણિત આધારીત આ અભ્યાસક્રમથી નોકરીની વધુ તકો પ્રાપ્ત થશે. ■

અવસાન નોંધ

- રવિવાર, તા. ૧૫-૭-૨૦૧૮
શ્રી શાંતિલાલ મોતીચંદ સંઘવી (ઉ.વ. ૮૮) (મુંદ્રા - અમદાવાદ)
- રવિવાર, તા. ૯-૮-૨૦૧૮
શ્રી રમેશ ઉમરશી સાવલા (ઉ.વ. ૮૦) (વાંકી - અમદાવાદ)
સદ્ગતશ્રીઓના આત્માના શ્રેયાર્થે પ્રાર્થના...

સાભાર સ્વીકાર

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદની વિવિધ સેવાકીય યોજનાઓ માટે નીચે મુજબ દાતાશ્રીઓ તરફથી દાન / ભેટ પ્રાપ્ત થયેલ છે.

શ્રી જલારામ અન્નક્ષેત્ર ખાતે

રૂ. ૧૧,૧૧૧/- શ્રી સુમખલાલ શિવરામભાઈ શાહ

જનરલ ડોનેશન ખાતે

રૂ. ૧૧,૧૧૧/- શ્રી સુમખલાલ શિવરામભાઈ શાહ

તબીબી સહાય ખાતે

રૂ. ૧૫,૦૦૦/- શ્રી ભાવિક એસ. વાવવાલા - અમદાવાદ
સંસ્થા ઉપરોક્ત તમામ દાતાશ્રીઓનો ખૂબ ખૂબ આભાર માને છે.

સફળતાની ઊંચાઈ પર હો તો સાવચેત રહેજો,
પક્ષી પણ જાણે છે કે આસમાનમાં બેસવાની જગ્યા નથી હોતી.

સાભાર સ્વીકાર

શ્રી કચ્છી વિશ્રામગૃહ - શાહીબાગ ખાતે ચાલતા ડાયાલિસિસ સેન્ટર ખાતે માસ સપ્ટેમ્બર-૨૦૧૮ દરમિયાન નીચે મુજબ દાતાશ્રીઓ તરફથી કાયમી / દૈનિક તિથિનું સૌજન્ય પ્રાપ્ત થયેલ છે.

ક્રમ	દાતાશ્રીનું નામ	કાયમી તિથિ	દૈનિક તિથિ
૧.	શ્રીમતી વર્ષાબેન અનિલ રામજી હરિયા (બાડા - અમદાવાદ)	તા. ૯-૯	

સંસ્થાની આ યોજનામાં આપના ઘરે આવતા પ્રસંગો જેવા કે - જન્મ તિથિ, લગ્ન તિથિ, પુણ્ય તિથિ વગેરેમાં આપના તરફથી આર્થિક યોગદાન આપી આપનું નામ નોંધાવવા નમ્ર વિનંતી છે. કાયમી તિથિનો નકરો રૂ. ૧,૧૧,૦૦૦/- છે. જે નામ કાયમી ધોરણે ડાયાલિસિસ સેન્ટરમાં લખવામાં આવશે. દૈનિક તિથિનો નકરો રૂ. ૧૧,૧૧૧/- છે જે નામ દાતાશ્રી તરફથી જણાવેલ તિથિના દિવસે ડાયાલિસિસ સેન્ટરમાં લખવામાં આવશે.

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ : સ્વતંત્રતા દિવસની ઉજવણી

તા. ૧૫-૮-૨૦૧૮ના રોજ શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદે ભારત દેશના ૭૨મા સ્વાતંત્ર્ય દિવસની ઉજવણી વિખ્યાત વૈજ્ઞાનિક તથા કચ્છનાં સપૂત શ્રી શિવજીભાઈ દૂધૈયાના વરદ્ હસ્તે ધ્વજવંદન દ્વારા કરવામાં આવી હતી.

સવારે ૮.૩૦ વાગે સંસ્થાના પટાંગણમાં શ્રી શિવજીભાઈ દૂધૈયાએ રાષ્ટ્રીય ધ્વજને લહેરાવ્યો હતો. ત્યારબાદ હાજર રહેલા સૌ સભ્યોએ સમૂહમાં રાષ્ટ્રીય ગીત ગાઈ રાષ્ટ્રધ્વજને સલામી આપી હતી. ધ્વજવંદન બાદ સંસ્થાના પ્રમુખ શ્રી પ્રતાપ નારાણજી દેડે ટૂંકમાં સ્વાતંત્ર્ય દિવસને અનુલક્ષીને પ્રાસંગિક પ્રવચન કર્યું હતું તથા આજના અતિથિ વિશેષ શ્રી શિવજીભાઈ દૂધૈયાનો ટૂંકમાં પરિચય આપ્યો હતો.

ધ્વજવંદન બાદ સૌ અલ્પાહાર લઈ શ્રી કચ્છી જૈન ભવનના સાંસ્કૃતિક હોલમાં સંસ્થા દ્વારા આયોજિત કાર્યક્રમમાં ઉપસ્થિત રહ્યા હતા. કાર્યક્રમની શરૂઆતમાં સંસ્થાના પ્રમુખશ્રી તથા મે.ટ્રસ્ટી શ્રી પ્રતાપ નારાણજી દેડે સૌને આજના શુભ દિવસે આવકાર્યા હતા તથા શ્રી શિવજીભાઈ દૂધૈયાને તેઓનું વક્તવ્ય આપવા માટે આમંત્રિત કર્યા હતા. શ્રી શિવજીભાઈ દૂધૈયાએ પોતાના વક્તવ્યમાં વિસ્તૃત રીતે દેશના સંરક્ષણની વ્યવસ્થા, ભારતીય સેનાની ત્રણે પાંખોની વિસ્તૃત માહિતી તથા એ સંરક્ષણ વ્યવસ્થામાં પોતાની કાર્યવાહી અંગે સંપૂર્ણ માહિતી આપેલ હતી. અંતમાં તેઓએ શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદને તેઓ સ્વતંત્રતા દિવસે ધ્વજવંદન કરાવવા માટે જે તક આપી તથા આવા સમૃદ્ધ સમાજને મળવાની તક આપી તે બદલ સંસ્થાનો આભાર માન્યો હતો.

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ

વાર્ષિક સ્નેહ મિલન, ક્ષમાપના તથા સ્વામિવાત્સલ્યનો કાર્યક્રમ

નિમંત્રણ

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદનો ૫૫ (પંચાવન)મો વાર્ષિક સ્નેહમિલન તથા ક્ષમાપના સમારંભ રવિવાર, તા. ૨૩-૦૯-૨૦૧૮ના રોજ સવારે ૯.૩૦ કલાકે ટાગોર હોલ, પાલડી ખાતે યોજવામાં આવેલ છે.

અમદાવાદ - ગાંધીનગર સ્થિત સર્વે કચ્છી જૈન પરિવારજનોને પધારવા ભાવભર્યું નિમંત્રણ છે. સમાજની નિયાણી બહેનોને પણ તેમના પતિ તથા બાળકો સહિત પધારવાનું ભાવભર્યું નિમંત્રણ છે.

આ પ્રસંગે સ્વામિવાત્સલ્ય માતુશ્રી પાનબાઈ ધારશી કુરિયા (મેરાઉ), માતુશ્રી વાલબાઈ વાલજી નાગડા (ચાંગડાઈ - અમદાવાદ), શ્રીમતી લક્ષ્મીબહેન માવજી ધારશી કુરિયા (મેરાઉ - અમદાવાદ) તથા શ્રીમતી સુશીલાબહેન બાબુભાઈ નાગડા (ચાંગડાઈ - મુંબઈ)ના પરિવારોના સંયુક્ત સૌજન્યથી રાખવામાં આવેલ છે કે જેનો પધારેલા સર્વે સભ્યોએ લાભ આપવા વિનંતી.

વિગતવાર કાર્યક્રમ નીચે મુજબ યોજવામાં આવેલ છે.

- સવારના ૦૯.૩૦ થી ૧૦.૦૦ : ❖ ટાગોર હોલ ખાતે પ્રવેશ અને રજિસ્ટ્રેશન
- સવારના ૧૦.૦૦ થી ૧૦.૩૦ : ❖ આવકાર પ્રવચન અને સંસ્થાનો વાર્ષિક અહેવાલ - પ્રમુખશ્રી
❖ સામૂહિક ક્ષમાપના
❖ વિવિધ મહાનુભાવોનું બહુમાન
- સવારના ૧૦.૩૦ થી : ❖ હાઉસી તથા મનોરંજન કાર્યક્રમ સાથે પુરસ્કાર સમિતિ દ્વારા વિવિધ વિદ્યાર્થીઓને પુરસ્કાર.

કાર્યક્રમમાં સમયસર પધારવા ખાસ આગ્રહભરી વિનંતી છે.

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ

હસમુખ બાબુભાઈ શાહ
માનદ્ મંત્રી

પ્રતાપ નારાયણ દંડ
મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી અને પ્રમુખ

ખાસ નોંધ : કાર્યક્રમમાં સવારે ૯.૩૦થી આવનાર પ્રથમ ૧૦૦ કુટુંબોને જ લકી ડ્રો કૂપન આપવામાં આવશે. તથા તેનો લકી ડ્રો કરવામાં આવશે. મ્યુઝીકલ હાઉસીની ફક્ત ૫૦૦ ટિકિટો વહેલા તે પહેલાના ધોરણે ૯.૩૦ વાગ્યાથી સભ્ય દીઠ એક ટિકિટ રૂ. ૨૦/-નો ચાર્જ લઈને આપવામાં આવશે.

સ્વામિવાત્સલ્ય જમણવાર સવારે ૧૧.૦૦થી ૧.૦૦ વાગ્યા સુધી ટાગોર હોલ, પાલડી ખાતે રાખવામાં આવેલ છે. જમણવારની વ્યવસ્થા સારી રીતે જળવાઈ રહે તે માટે જુદા જુદા સમયના ખાસ રાખવામાં આવેલ છે. સભ્યોએ તા. ૧૦-૦૯-૨૦૧૮થી તા. ૨૦-૦૯-૨૦૧૮ સુધીમાં નીચે મુજબના સ્થળોએથી ખાસ મેળવી લેવા વિનંતી.
(૧) શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - પાલડી, (૨) શ્રી કચ્છી વિશ્રામ ગૃહ - શાહીબાગ, (૩) શ્રી કચ્છી જૈન સેવા ભવન - ગીતા મંદિર.

વિદ્યાર્થીઓના
ઇનામ વિતરણ

વિદ્યાર્થીઓના ઈનામ વિતરણનો સમય ૧૦.૦૦થી ૧.૦૦ વાગ્યા સુધીનો રહેશે.
૧.૦૦ વાગ્યા પહેલા ઈનામો મેળવી લેવા. (પછીથી ક્ષમા).

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ — અમદાવાદ

કારોબારી સમિતિના સભ્યોની યાદી : વર્ષ ૨૦૧૮-૨૦૧૯

ક્રમ	નામ	કચ્છમાં ગામ	હોદ્દો	ઘર	ઓફિસ	મોબાઈલ
૧.	શ્રી પ્રતાપ નારાણજી દંડ	તેરા	મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી અને પ્રમુખ	૨૬૪૦ ૫૦૪૭	—	૯૪૨૬૭ ૨૫૬૧૯
૨.	શ્રી મનુભાઈ ગોવિંદલાલ શાહ	ફતેહગઢ	પ્રથમ ઉપપ્રમુખ	૨૬૪૪ ૬૪૧૩ ૨૬૪૦ ૧૧૫૦	૨૨૧૪ ૪૬૬૩	૯૮૨૫૦ ૩૧૫૨૮
૩.	શ્રી શાંતિલાલ મૂળજી સાવલા	નાની તુંબડી	દ્વિતીય ઉપપ્રમુખ	૦૨૭૧૭-૨૩૪૪૫૫	૨૭૫૦ ૨૪૬૧	૯૮૨૫૦ ૪૮૬૪૫
૪.	શ્રી હસમુખ બાબુભાઈ શાહ (ખાંડવાલા)	અંજાર	માનદ્ મંત્રી	૨૬૬૦ ૩૪૫૮	૨૬૬૦ ૫૪૫૩ ૨૬૬૦ ૮૮૮૮	૯૮૨૫૦ ૪૦૬૬૬
૫.	શ્રી પ્રદીપ સૂરજલાલ મહેતા	માંડવી	સહ મંત્રી	૨૬૬૧ ૨૦૮૯	—	૯૮૨૫૦ ૬૧૧૬૦
૬.	શ્રી કે.ડી. શાહ	ડુમરા	ખજાનચી	૨૬૬૦ ૫૨૨૫	—	૯૪૨૭૩ ૯૦૦૦૭
૭.	શ્રી રમણિકલાલ કુંવરજી ગોસર	ગોધરા	સહ ખજાનચી	૨૬૬૫ ૦૨૯૯	—	૯૪૨૮૩ ૫૧૩૭૦
૮.	શ્રી હસમુખ ઉગરચંદ ગઢેયા	ફતેહગઢ	સભ્ય	૨૬૪૬ ૨૫૩૬	૨૬૪૨ ૭૦૦૧	૯૮૨૫૦ ૧૫૩૭૨
૯.	શ્રી નીતિન ધનજી ગાલા	કોટડા રોહા	સભ્ય	૨૨૮૬ ૫૪૩૧ ૨૨૮૬ ૭૦૬૪	૨૨૧૨ ૩૨૧૦ ૨૨૧૨ ૪૪૭૪	૯૩૭૬૧ ૧૪૦૨૪ ૯૩૭૭૨ ૦૯૫૩૦
૧૦.	શ્રી બચુભાઈ હીરજી રાંભિયા	રામાણિયા	સભ્ય	૨૨૧૪ ૧૧૯૭ ૨૨૧૪ ૯૫૫૦	૩૨૯૩ ૫૭૭૨	૯૨૨૭૨ ૧૩૩૫૧ ૯૪૨૮૧ ૧૩૧૯૧
૧૧.	શ્રી વિશાલ મહેન્દ્ર શાહ	ભુજ	સભ્ય	૨૬૭૬ ૩૬૪૮	૨૬૩૧ ૪૬૦૫	૯૪૨૮૩ ૫૦૦૩૮
૧૨.	શ્રી રજનીકાંત ધરમશી પારેખ	અંજાર	સભ્ય	૨૬૬૩ ૪૩૮૮	—	૯૮૯૮૦ ૫૩૫૨૧
૧૩.	શ્રી જશવંતકુમાર જયંતીલાલ કોઠારી	પલાંસવા	સભ્ય	૨૬૬૩ ૩૩૨૪	૨૬૪૬ ૦૨૩૬	૯૮૨૫૧ ૪૨૩૯૭
૧૪.	શ્રી નિરંજન પૂનમચંદ મૈશેરી	લાલા	સભ્ય	૨૭૬૮ ૦૭૬૧	—	૯૮૨૫૩ ૮૨૯૪૧
૧૫.	શ્રી પંકજ મેઘજી ગોગરી	ડોણ	સભ્ય	૨૬૬૪ ૧૬૯૦	—	૮૧૬૦૧ ૮૫૫૩૦
૧૬.	શ્રી ગિરીશ હીરજી દેઢિયા (શાહ)	શેરડી	સભ્ય	૨૬૬૦ ૧૦૭૦	—	૯૪૨૯૨ ૦૯૭૨૩ ૯૮૨૪૩ ૧૬૮૬૮
૧૭.	શ્રી દિનેશ રતિલાલ મહેતા	ભુજ	સભ્ય	૨૬૬૭ ૦૨૪૬	—	૯૮૨૪૩ ૪૨૬૨૮
૧૮.	શ્રીમતી સુલુબહેન જલદીપ શાહ	નલિયા	સભ્ય	૨૬૬૦ ૭૯૯૦	—	૯૭૧૨૯ ૯૮૫૩૫
૧૯.	શ્રીમતી શિલ્પીબેન પ્રકાશ શાહ	ફતેહગઢ	સભ્ય	૨૬૬૨ ૦૧૯૯	—	૯૩૨૭૦ ૧૪૬૨૫
૨૦.	શ્રીમતી અમીબેન નીતિનકુમાર શાહ	અંજાર	સભ્ય	૨૭૪૯ ૯૨૮૮	—	—
૨૧.	શ્રી લક્ષ્મીચંદ શામજી વીરા	ફરાદી	સભ્ય	૨૬૭૬ ૬૨૯૦	—	૯૩૨૮૯ ૨૫૬૯૮
૨૨.	શ્રી નવીન જેઠાભાઈ લાલકા	બાંઢિયા	સભ્ય	—	૨૨૧૨ ૦૪૦૪	૯૩૭૭૭ ૪૨૪૨૧
૨૩.	શ્રી પીયૂષ હીરજી સાવલા	ભોજાય	સભ્ય	—	—	૯૨૭૬૮ ૭૫૩૫૦ ૯૮૭૯૪ ૯૬૧૩૯
૨૪.	ડૉ. કેતન ઈન્દ્રજિત શાહ	મુંદ્રા	સભ્ય	૨૨૯૨ ૫૮૧૨	૨૨૯૨ ૦૧૬૮	૯૮૨૫૬ ૮૭૭૪૧
૨૫.	શ્રી રોહિત શાંતિલાલ સંઘવી	મુંદ્રા	સભ્ય	૨૬૯૨ ૨૧૮૮	૬૬૩૦ ૧૫૩૪	૯૮૨૪૦ ૦૬૬૪૮
૨૬.	શ્રી દિનેશચંદ્ર જગજીવન શાહ	ભુજ	કો-ઓપ્ટ સભ્ય	૨૬૫૬ ૫૭૩૦	—	૯૪૨૬૫ ૭૭૬૭૮
૨૭.	શ્રી લહેરચંદ પુનશી મૈશેરી	માંડવી	કો-ઓપ્ટ સભ્ય	૨૭૬૦ ૨૩૭૪	—	૯૭૨૨૦ ૫૨૧૦૯ ૯૮૨૪૩ ૫૨૧૦૯
૨૮.	શ્રી આશિષ દિનેશ મહેતા	ભુવડ	આમંત્રિત સભ્ય	—	—	૯૩૭૪૧ ૩૧૭૧૫
૨૯.	શ્રી નરેન્દ્ર જયંતીલાલ કોઠારી	પલાંસવા	આમંત્રિત સભ્ય	૨૬૫૮ ૪૦૦૪	—	૯૮૨૪૬ ૩૩૯૪૫

સભ્યપદ - મેડિકલ કાર્ડ સમિતિ

મેડિકલ કાર્ડ માટેની સુચના

નીચે મુજબ આપેલ સમાજના સભ્યોના / નિયાણી બહેનોના મેડિકલ કાર્ડ ઘણા લાંબા સમયથી સમાજના કાર્યાલયમાં પડી રહ્યા છે. આ અગાઉ બે વખત 'મંગલ મંદિર'માં જાણ કર્યા છતાં તથા તેઓના લાગતા વળગતા સગાઓને જાણ કરવા છતાં નીચે મુજબના સભ્યો પોતાના કાર્ડ અત્રેથી લઈ ગયા નથી. આથી જે તે સભ્યોને ખાસ જણાવવાનું કે તા. ૧-૧૦-૨૦૧૮ સુધી જો પોતાના કાર્ડ લઈ નહીં જાય તો ઉપર મુજબ તારીખથી મેડિકલ કાર્ડ રદ કરવામાં આવશે અને સંસ્થા તરફથી મળતી મેડિકલ સેવા (ડિસ્કાઉન્ટ) મળશે નહીં. તથા સૂચિત કરેલ તારીખ પછી લેવા આવનાર સભ્યોએ નવા મેડિકલ કાર્ડના ફોર્મ ભરવા પડશે (રૂ. ૫૦/- ભરીને) અને રૂ. ૫૦/- દંડ - એમ કરીને રૂ. ૧૦૦/- ભર્યા બાદ નવું કાર્ડ મળી શકશે.

આથી નીચે મુજબના સભ્યોએ તા. ૧-૧૦-૨૦૧૮ સુધી પોતાના કાર્ડ લઈ જવા ભલામણ કરવામાં આવે છે.

કન્વીનર, સભ્યપદ - મેડિકલ કાર્ડ સમિતિ

૧. અમી દર્પિત દવે (નિયાણી)	૨૪. જયેશ નાગજીભાઈ શાહ	૪૭. પ્રભુલાલ કેશવલાલ શાહ
૨. ભરતકુમાર તારાચંદ શાહ	૨૫. જયંતી જગજીવનદાસ સંઘવી	૪૮. પ્રભુલાલ રાઘવજી વોરા
૩. ભારતીબેન દુધાભાઈ અદાણી (નિયાણી)	૨૬. જાગૃતિ ચંદ્રશીલ મહેતા (નિયાણી)	૪૯. પ્રફુલ્લભાઈ કલ્યાણજી છેડા
૪. ચિરાગ વીરેન્દ્ર મણિયાર	૨૭. કેવલભાઈ કાંતિલાલ શાહ	૫૦. પથીક ભોગીલાલ સાવલા
૫. ચંદ્રકાંતભાઈ મગનલાલ ઢીલા	૨૮. કેલાશ દલીચંદ મહેતા	૫૧. પરેશ શાંતિલાલ મહેતા
૬. દીપક દલીચંદ મહેતા	૨૯. કાંતિલાલ નથુભાઈ સંઘવી	૫૨. પૂજા ધ્રુવીન પરીખ (નિયાણી)
૭. દીપાબેન ધીરજકુમાર શાહ (નિયાણી)	૩૦. કિરણભાઈ ભોગીલાલ મહેતા	૫૩. રસિકલાલ મોરારજી વોરા
૮. દિપ્તી માનવ શાહ (નિયાણી)	૩૧. લલિત જયંતીલાલ રાંભિયા	૫૪. રાજેશ પોપટલાલ ધરોડ
૯. દેવાંગ પ્રફુલ્લ શાહ	૩૨. માનુસીબેન સમીર શાહ (નિયાણી)	૫૫. રાહુલ નટવરલાલ શાહ
૧૦. ધર્મેશ રમણિકલાલ મહેતા	૩૩. મીનલ પ્રતીક સંઘવી (નિયાણી)	૫૬. રાગીણીબેન અમિત શાહ (નિયાણી)
૧૧. દિક્ષીતા નકુલ ઠક્કર (નિયાણી)	૩૪. મૂકેશ હીરજી કારાણી	૫૭. રાજેન નરેન્દ્ર શાહ
૧૨. દિલીપકુમાર જયંતીલાલ પટવા	૩૫. મૂકેશભાઈ રમણલાલ ગાંધી	૫૮. રશ્મિ કુમારપાળ શાહ (નિયાણી)
૧૩. દિપીત સોમચંદ મોમાયા	૩૬. નરેશ ટોકરશી લાલકા	૫૯. રમેશચંદ્ર હેમચંદ્ર મહેતા
૧૪. ફાલ્ગુની કમલેશ શાહ (નિયાણી)	૩૭. નવીનચંદ્ર વાડીલાલ મહેતા	૬૦. રૂઢભ કીર્તિકુમાર શાહ
૧૫. હરીશ પ્રેમજી સાવલા	૩૮. નયના કમલ શાહ (નિયાણી)	૬૧. રૂપીલ ભોગીલાલ શાહ
૧૬. હેમલ પ્રવીણભાઈ દોશી	૩૯. નીપેશ જયકુમાર શાહ	૬૨. સંજયભાઈ લક્ષ્મીચંદ કારાણી
૧૭. હેલી નીરવ વસા (નિયાણી)	૪૦. નંદીપ હિંમતલાલ સંઘવી	૬૩. વાસંતીબેન ગૌતમભાઈ શાહ (નિયાણી)
૧૮. હિતેશ હસમુખલાલ મહેતા	૪૧. મિતા મિલન શાહ (નિયાણી)	૬૪. વિમલ મનસુખલાલ મહેતા
૧૯. ઈલેશ નગીન શાહ	૪૨. મૃદુલા ચિંતન ભટ્ટ (નિયાણી)	૬૫. વિરલ મહેન્દ્ર મહેતા
૨૦. જીવીબેન નરપતલાલ મોથારિયા	૪૩. પ્રવીણભાઈ કાંતિલાલ શાહ	૬૬. વૈશાલી અજય ગાંધી (નિયાણી)
૨૧. જિતેશભાઈ વિજયભાઈ મોતા	૪૪. પ્રીતીબેન રમેશભાઈ અદાણી (નિયાણી)	૬૭. વાડીલાલ છગનલાલ શાહ
૨૨. જુલીબેન મનીષકુમાર શાહ (નિયાણી)	૪૫. પ્રદીપભાઈ શાંતિલાલ શાહ	
૨૩. જય કીર્તિકુમાર મોમાયા	૪૬. પ્રવીણ હરજીવનદાસ સંઘવી	

જીવનનું કડવું સત્ય

અનાથાશ્રમમાં ગરીબોના બાળકો મળે છે અને વૃદ્ધાશ્રમમાં અમીરોના બુઝુર્ગ લોકો.

લાઇબ્રેરી સમિતિ

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદની લાઇબ્રેરી અંગે જણાવવાનું કે સમાજની લાઇબ્રેરી દ્વારા પુસ્તક લેવા તથા પરત આપવાનો સમય હવેથી દર શનિવારે સવારના ૯.૩૦ કલાકથી ૧૧.૦૦ કલાક સુધીનો રહેશે. જેની નોંધ લેવી વિનંતી.

કન્વીનર - લાઇબ્રેરી સમિતિ

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ સંચાલિત
અને આદર્શ અમદાવાદના સહયોગથી
બહેનો માટે વિનામૂલ્યે સીલાઈ તાલીમ
(સર્ટિફિકેટ કોર્સ)

તારીખ : ૨-૧૦-૧૮થી શરૂ (ત્રણ મહિના માટે)
સમય : બપોરે ૧.૩૦થી ૩.૩૦ (સોમથી શુક્ર)
સ્થળ : શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ સંચાલિત નવનીત ભવન, આણંદજી કલ્યાણજી 'સી' બ્લોક, બહેરામપુરા, અમદાવાદ.

રીફંડેબલ ડિપોઝિટ : રૂ. ૨૦૦/- ભરી રજિસ્ટ્રેશન કરાવવું.

- **વિશિષ્ટતા :**
 ૧. લેડીઝ તથા બાળકોના પોષાકનું કટીંગ તથા સીલાઈ શીખવવામાં આવશે.
 ૨. પરિક્ષામાં પાસ થનારને સર્ટિફિકેટ આપવામાં આવશે.
 ૩. ૮૫% હાજરી ફરજિયાત છે.
- **સીલાઈ શીખનાર દરેકે પોતાની સાથે નીચે જણાવેલ વસ્તુઓ લાવવાની રહેશે**
 ૧. ૧ મીટર સુતરાઉ કાપડ.
 ૨. સફેદ દોરાની કોકડી - હાથ સોય.
 ૩. મેઝર ટેપ.
 ૪. કાતર.
 ૫. સ્કેલ માપ - ડાયાગ્રામ દોરવા માટે.
 ૬. કોરા પાનાની નોટબુક.
 ૭. છાપા - ડાયાગ્રામ માટે

- **વધુ વિગત માટે સંપર્ક :**
આદર્શ અમદાવાદ
 "નેહલ", સ્થા. જૈન ઉપાશ્રયની બાજુમાં, કોમર્સ કોલેજ છ રસ્તા પાસે, નવરંગપુરા, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૮. ફોન : ૨૬૫૬૫૪૧૬
- **નામ નોંધાવવા માટે સંપર્ક :**
શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - પાલડી.
 ફોન : ૪૮૮૦ ૬૦૦૧ થી ૬૦૦૬

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદના
સહયોગથી અને આદર્શ અમદાવાદ સંચાલિત
વિના મૂલ્યે યોગ શિબિર

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદના સહયોગથી આદર્શ અમદાવાદ સંચાલિત એક યોગ શિબિરનું આયોજન કરવામાં આવેલ છે. શિબિરમાં યોગાસન, પ્રાણાયામ, ધ્યાન વગેરેની તાલીમ આપવામાં આવશે. યોગ સાધના શરીરને નીરોગી, મનને નિર્મળ અને આત્માને ઉન્નત બનાવવાનું ઉત્તમ સાધન છે. જીવનના સર્વાંગી વિકાસ માટે આપ, આપનાં મિત્ર વર્તુળ, સગા-સંબંધીઓ સહિત યોગ સાધનામાં જોડાઈને અનેક પ્રકારના ફાયદાઓ અનુભવો એ જ મંગલ કામના.

તારીખ : ૧-૧૦-૨૦૧૮થી તા. ૧૫-૧૦-૨૦૧૮
સમય : રોજ સવારે ૬.૩૦થી ૭.૩૦
શિબિરનું સ્થળ : શ્રી કચ્છી જૈન ભવન, પાલડી, અમદાવાદ.

- **વધુ માહિતી માટે સંપર્ક :**
આદર્શ અમદાવાદ
 મો. ૮૦૩૩૦ ૧૫૨૫૪, ૨૬૫૬ ૫૪૧૬
- **નામ નોંધાવવા માટે સંપર્ક :**
શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - પાલડી.
 ફોન : ૪૮૮૦ ૬૦૦૧ થી ૬૦૦૬

તબીબી સાધનો વપરાશ માટે આપવાની યોજના

શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - પાલડી પર નીચે મુજબના તબીબી સાધનો દૈનિક ભાડાના ધોરણે મળી શકશે. જેઓને આ સાધનોની જરૂરિયાત હોય તેઓ શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - પાલડી પર ફોન : ૨૬૫૭૮૮૯૨ / ૨૬૫૮૧૫૦૧ પર સંપર્ક સાધી શકશે.

૧. એર બેડ	રૂ. ૧૦/-	૫. વૉકર	રૂ. ૨/-	૯. બેડ પાન	રૂ. ૨/-
૨. વ્હીલ ચેર	રૂ. ૩/-	૬. વૉકિંગ સ્ટીક	રૂ. ૧/-	૧૦. ફાઉલર બેડ	રૂ. ૧૦/-
૩. ઓક્સિજન સિલિન્ડર (નાનો)	રૂ. ૫/-	૭. કમોડ ચેર	રૂ. ૩/-	૧૧. ટેબલ ટોપ (ફાઉલર બેડ માટે)	રૂ. ૨/-
૪. નેબ્યુલાઈઝર	રૂ. ૫/-	૮. સેલાઈન સ્ટેન્ડ	રૂ. ૨/-	૧૨. ઈલેક્ટ્રિક ઓક્સિજન મશીન	રૂ. ૫૦/-

નોંધ : (૧) સ્ટોકમાં હશે ત્યાં સુધી આ સાધનો ડીપોઝિટ આપીને ભાડેથી મેળવી શકાશે. (૨) સાધનો પાલડી ભવન પરથી લઈને ત્યાં જ પરત કરવાના રહેશે.
હસમુખ બાબુભાઈ શાહ - માનદ્ મંત્રી, શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ

હિસતી નજરે....

માસ જુલાઈ-૨૦૧૮ દરમ્યાન શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદની વિવિધ સેવાઓનો લાભ લેનાર વ્યક્તિઓ

ક્રમ	સેવાઓ	લાભ લેનાર વ્યક્તિઓ
૧.	<p>માતુશ્રી સાકરબેન રવજી મોરારજી લાલન (કોડાય - સુપ્રીમવાલા) શ્રી કચ્છી જૈન ભવન, પાલડી, અમદાવાદ</p> <p>(અ) શ્રી નવનીત મેડિકલ સેન્ટર તથા શ્રીમતી પ્રભાવતીબહેન કાંતિલાલ વેલજી સાવલા મેડિકલ ચેક-અપ સેન્ટર, પાલડી, અમદાવાદ.</p> <ul style="list-style-type: none"> કુલ લાભ લેનાર વ્યક્તિઓ જેમાંથી - શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદની વ્યક્તિઓ ૬૭૧ સાધુ-સાધ્વીજી મહારાજ સાહેબો ૫૫ મોતિયા - આંખનાં ઓપરેશન (સાપ્તાહિક બે દિવસ) ૧૧ સોનોગ્રાફી..... ૧,૫૩૭ ટી.એમ.ટી. (માત્ર ડોક્ટર દ્વારા ભલામણથી) ૨૬ બોડી ચેક-અપ ૪૯૫ અન્ય ૧૧,૩૬૧ 	૧૪,૧૫૬
	<p>(બ) માતુશ્રી કંકુબેન કાનજીભાઈ રવજી (નાની ખાખરવાલા) સેવા ભવન, પાલડી, અમદાવાદ કુલ લાભ લેનાર વ્યક્તિઓ ૬૩૪</p>	૬૩૪
૨.	<p>જી.એમ.ડી.સી. પ્રાયોજિત શ્રી કચ્છી વિશ્રામ ગૃહ - શાહીબાગ, અમદાવાદ</p> <ul style="list-style-type: none"> શ્રી કચ્છી વિશ્રામ ગૃહમાં લાભ લેનાર કુલ વ્યક્તિઓ ૧,૮૨૨ શ્રી જલારામ અન્નક્ષેત્રમાં લાભ લેનાર કુલ વ્યક્તિઓ ૪૬૧ શ્રી ધીરજલાલ ટોકરશી કાપડિયા ડાયાલિસિસ સેન્ટરમાં લાભ લેનાર કુલ વ્યક્તિઓ ૪૫૨ 	૨,૭૩૫
૩.	<p>માતુશ્રી કંકુબેન કાનજીભાઈ રવજી (નાની ખાખરવાલા) સેવા ભવન, ગીતા મંદિર, અમદાવાદ લાભ લેનાર કુલ વ્યક્તિઓ ૨૯૪</p>	૨૯૪
	<p>માસ જુલાઈ-૨૦૧૮ દરમ્યાન વિવિધ પ્રકારની સેવાઓનો લાભ લેનાર કુલ વ્યક્તિ ...</p>	૧૭,૮૧૯

જીવનમાં કઠણાઈઓ આપણને નુકસાન પહોંચાડવા નથી આવતી પરંતુ આપણી દૃષ્ટિએ શક્તિ અને સામર્થ્યને ઉભરાવવા તે આપણી મદદ કરે છે.

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ દ્વારા ભારતની આઝાદીના ૭૨મા સ્વતંત્રતા દિવસની ઉજવણી

ધ્વજવંદન કરાવતા શ્રી શિવજીભાઈ દૂધેયા

તિરંગાને સલામી આપતા સંસ્થાના હોદ્દેદારો તથા સભ્યો

તિરંગાને સલામી આપતું મહિલા વૃંદ

પ્રાસંગિક પ્રવચન આપતા સંસ્થાના પ્રમુખ શ્રી પ્રતાપભાઈ દંડ

દેશના સંરક્ષણ તથા સુપર કોમ્પ્યુટર વિશે માહિતી આપતા શ્રી શિવજીભાઈ દૂધેયા

શ્રી શિવજીભાઈ દૂધેયાનું બહુમાન કરતા સંસ્થાના હોદ્દેદારો

અતિથિ વિશેષ શ્રી શિવજીભાઈ દૂધેયા સાથે સંસ્થાના કાર્યકરો

વર્ષ વહવાટથી આજા ભારતમાં લોજીસ્ટીક્સ સોલ્યુશન આપતી કંપની

800+
MODERN
VEHICLES

22
STATES+
4 UTs

650+
BRANCHES

અમારી વિશેષતાઓ - સિંગલ વિન્ડો પ્લેટફોર્મ

- VT/VX ની ૬૫૦+ શાખાઓ
- ISO 9001:2015 પ્રમાણિત કંપની
- Robust Systems & Processes પર કાર્યરત
- Trace & Track Facility સાથે સંપૂર્ણ કોમ્પ્યુટરાઈઝ્ડ નેટવર્ક
- બુકીંગ થી કિલીવરી સુધી સામાનને Complete Insurance Cover
- ૧૦ કિલોથી ફુલ ટ્રક લોડ સુધીના પાર્સલ સ્વીકારીએ છીએ
- ૧૦૦૦૦૦+ સંતુષ્ટ ગ્રાહકો
- Hard Freight Surface Transportation માં ૬ દાયકાનો અનુભવ
- રોડ, એર અને રેઈલ દ્વારા Door to Door Express Cargo
- વિસ્તૃત થઈ શકતી Supply Chain & Inventory Management

V-TRANS®

Driving Excellence

Our other Divisions

V-Xpress
Safe and Reliable - For Your Peace of Mind

V-Logis
Warehousing & Inventory Management

Unit 6, Corporate Park, VN Purav Marg, Chembur, Mumbai, Maharashtra - 400071
Toll Free: 1800 220 180 / Website: vtransgroup.com / Email: info@vtransgroup.com
Download: V-Trans APP from Google/IOS

દરેક દર્દીને “ની રીપ્લેસમેન્ટ” ની જરૂર નથી

માઈક્રોપ્લાસ્ટી

આધુનિક અભિગમ

- ઓછી પીડા - ઓછો હોસ્પિટલ સ્ટે - ઓછો રક્તસ્રાવ - ઓછી ફીઝીયોથેરાપી - ઓછો ખર્ચ
- વધુ કુદરતી અનુભવ - વધુ સલામત - વધુ સંતોષ - વધુ ફ્લેક્સીબીલીટી - વધુ સ્ટેબીલીટી

ડૉ. હેમાંગ બી. અંબાણી

M.B.M.S

જોઈન્ટ રીપ્લેસમેન્ટ સર્જન

નિષ્ણાંત, માઈક્રોપ્લાસ્ટી, પ્રાઈમરી એન્ડ રીવીઝન
ની રીપ્લેસમેન્ટ સર્જરી

ફેલો એટલાન્ટા એન્ડ ઈન્ડીયાનાપોલીસ યુ.એસ.એ.,
વુઝબર્ગ જર્મની, બ્રેશીયા ઈટાલી

ડૉ. અમીર સંઘવી

જોઈન્ટ રીપ્લેસમેન્ટ

ફેલો ઓસ્ટ્રેલીયા, યુ.એસ.એ. યુ.કે.

ડૉ. ચિરાગ પટેલ

જોઈન્ટ રીપ્લેસમેન્ટ

ફેલો ઓસ્ટ્રેલીયા સીડની

ડૉ. અતીત શર્મા

જોઈન્ટ રીપ્લેસમેન્ટ

ફેલો બેલ્જિયમ, સીંગપુર, જર્મની. યુ.એસ.એ.

E-mail : h_amani@hotmail.com

Website : www.hemangambani.com | www.shivamhospitalinfo.co | www.shreeorthocare.com

એપોઈન્ટમેન્ટ : ૦૭૯-૨૬૩૦૧૯૮૬, ૨૬૩૦૮૯૭૬, ૦૯૪૨૮૫૯૫૩૦૨, ૯૮૨૪૦૩૩૩૬૦

“Mangal Mandir” - Regd. under Postal Registration No. GAMC-315/2018-2020 Valid upto 31st December, 2020
issued by the SSPO's Ahmedabad City Division, permitted to post at Ahmedabad PSO on 5th of Every Month.
R.N.I. No. of RNP is 33266/1978 • Published on 1st of Every Month

સુપ્રસિદ્ધ કલાકારો દ્વારા અભિનીત સુપરહીટ નાટકો, ફિલ્મો,
કોમેડી સીન, હાસ્ય-કલાકારોના જોકસ અને બીજું ઘણું બધું.

ગુજરાતી મનોરંજનનો ખજાનો

“Shemaroo Gujarati App”

FREE ડાઉનલોડ કરવા માટે

આજે જ **9222231242** પર મિસ કોલ આપો.

Also Available on

www.shemarooent.com

YouTube /shemaroogujarati

f /shemaroogujarati

Twitter /shemarooguj

WhatsApp “GUJ” on +91 7710042999

મંગલ મંદિર • સપ્ટેમ્બર-૨૦૧૮ • ૮૦